

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

На правах рукопису

Рудик Мирослава Степанівна

УДК 007: 001-051 В. Здоровега

**Науково-публіцистична спадщина
Володимира Здоровеги:
історіографія, проблематика, концептуальні засади**

Спеціальність 27.00.04 – теорія та історія журналістики

Дисертація

на здобуття наукового ступеня
кандидата наук із соціальних комунікацій

Науковий керівник:

Присяжний Михайло Павлович,
кандидат філологічних наук,
доктор суспільно-економічних наук, доцент

Львів – 2015

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 Володимир Здоровега в контексті журналістичнознавчих студій.....	11
1.1. Історіографія вивчення наукової та публіцистичної творчості Володимира Здоровеги.....	11
1.2. Тексти Володимира Здоровеги як об'єкт наукового дослідження: джерелознавчий аспект.....	28
1.3. Теоретико-методологічні основи дослідження	44
Висновки до розділу 1.....	53
РОЗДІЛ 2 Володимир Здоровега як фундатор української науки про журналістику.....	56
2.1. Володимир Здоровега і формування львівської наукової школи журналістики.....	56
2.2. Концепція теорії публіцистики Володимира Здоровеги.	69
2.3. Теоретичні засади журналістської творчості Володимира Здоровеги та їхнє втілення у навчальній літературі	83
2.4. Володимир Здоровега про журналістську майстерність та її складові.....	100
Висновки до розділу 2.....	109
РОЗДІЛ 3 Публіцистика Володимира Здоровеги як відображення актуальних суспільно-політичних проблем.....	112
3.1. Еволюція політичної публіцистики: від критики тоталітаризму до націєтворчих концептів.....	113
3.2. Державотворчі функції та дискурсивні стратегії національної ідентичності у світлі художньо-публіцистичної творчості Володимира Здоровеги...143	
3.3. Творча майстерня професора Володимира Здоровеги: жанрові та стильові особливості.....	155
Висновки до розділу 3.....	177
ВИСНОВКИ	179
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	185
ДОДАТКИ.....	213

ВСТУП

Історія українського журналістикознавства пов'язана з багатьма іменами діячів науки, освіти, видавничої справи, культури, які активно працювали у сфері пресотворення і своєю діяльністю й самобутньою творчою спадщиною зробили вагомий внесок у розвиток української журналістики. «Інтерес до історії української журналістики в наш час є часткою процесу відновлення історичної пам'яті, який спостерігається в Україні після здобуття державного суверенітету і який сприяє формуванню і зміцненню української національної свідомості» [35, с. 8]. Саме тому дослідження окремих періодів української журналістики, що пов'язане з конкретними іменами її творців, є важливим для вивчення соціокомунікаційного процесу. Це, як стверджує А. Москаленко, «цікавий, повчальний і переконливий матеріал з історії вітчизняної культури, складовою якої є друковане слово» [207].

Актуальним завданням наукових досліджень на сучасному етапі є необхідність вивчення творчої спадщини тих науковців, які активно долучалися до розвитку української журналістики на початковому етапі державотворення. Адже сьогодні вивчення їхньої діяльності у журналістській сфері сприяє не лише збагаченню нашої культурної спадщини, а й розширює уявлення про розвиток української журналістики кінця XX–початку XXI ст. Важливою складовою дослідження соціальних комунікацій є переосмислення біографій визначних особистостей українського журналістикознавства, вивчення трансформації їхніх ідейних поглядів. Журналістикознавство вже доповнили праці, що довели важливість вивчення публіцистичної спадщини окремих персоналій та значення їхнього творчого доробку у соціокультурному і соціокомунікативному процесах. Серед дослідників варто виокремити наукові здобутки О. Барчан [7], В. Галич [16], С. Квіта [156], Л. Кічури [158], А. Микитенко [190], І. Побідаш [221], Р. Романюк [253], С. Романюк [254], М. Свалової [270], Г. Синичич [272].

Однак чимало важливих постатей української журналістики залишаються сьогодні за межею наукових інтересів. Н. Зелінська у книзі «Наука байдужа до біографій своїх творців» зазначає: «За роки незалежності в

українську історію, науку, культуру було повернуто (звичайно, з різним ступенем дослідженості) чимало ідеологічно затаврованих, насильно вилучених або просто «забутих» подій, фактів та імен, – що є безумовним надбанням сучасності та відкриває нові дослідницькі перспективи. Проте на тлі цілком зрозумілого захоплення цим інтенсивним заповненням національних інформаційних лакун можна не помітити серйозної небезпеки, а саме: об'єкти, що з різних (і, до речі, далеко не завжди компрометуючих) причин перебувають поза реабілітаційним колом, поступово опиняються на периферії наукових зацікавлень» [145, с. 291].

Актуальність теми дослідження зумовлена потребою комплексного вивчення наукової та публіцистичної спадщини Володимира Йосиповича Здоровеги. Адже важливим компонентом у дослідженні української журналістики є визначення ролі окремої особистості, сили її публіцистичного таланту, значення педагогічного дару, впливу її вчинків та переконань. З огляду на це актуальним є дослідження наукової та публіцистичної діяльності Володимира Здоровеги як теоретика журналістики і публіцистики, фундатора львівської школи журналістики, багаторічного декана факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка, Заслуженого професора Львівського університету, Заслуженого журналіста України, активного члена Національної спілки журналістів України, публіциста, вихователя кількох поколінь журналістів, автора численних журналістикознавчих праць і публіцистичних виступів.

Наукова і публіцистична діяльність Володимира Здоровеги не відображена у наукових пошуках сучасних дослідників. Є окремі публікації, присвячені Володимирі Здоровезі, які дають уявлення про деякі аспекти діяльності вченого: теорія публіцистики (Н. Желіховська, С. Кость, О. Кузнецова, Т. Трачук), радянська теорія журналістики (В. Різун, Т. Трачук), літературна критика і публіцистика (І. Моторнюк, М. Нечиталюк), науково-педагогічна робота (І. Лубкович, І. Паславський, М. Присяжний, Б. Тихолоз), громадянська позиція (В. Галич, В. Лизанчук, О. Мелешенко, О. Сербенська),

творчість (І. Михайлин, А. Юраш), однак комплексного наукового дослідження наукової та публіцистичної спадщини Володимира Здорогеги немає.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи є складовою частиною загальнокафедральних наукових пошуків у галузі теорії та історії журналістики. У межах наукової тематики кафедри теорії і практики журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка це дисертаційне дослідження розроблено відповідно до науково-дослідних тем: «Українські медіа і проблеми національної ідентичності» 2010–2014 рр. (номер державної реєстрації 0110U005711) та «Сучасні ЗМІ в системі формування громадянського суспільства» 2014–2016 рр. (номер державної реєстрації 0114U004773).

Мета роботи – комплексне дослідження наукового доробку Володимира Здорогеги, осмислення публіцистики вченого у контексті історичних та суспільно-політичних змін, визначення проблемно-тематичних напрямів публіцистики Володимира Здорогеги, вивчення її образності, стилевих та жанрових особливостей, комунікативного потенціалу і державотворчих функцій.

Концепція наукової роботи передбачає виконання таких завдань:

- проаналізувати історіографію проблеми, визначити наповненість джерельної бази;
- розглянути місце і роль Володимира Здорогеги в українському журналістикознавстві, осмислити його участь у розвитку української журналістики кінця ХХ–початку ХХІ ст.;
- дослідити внесок Володимира Здорогеги у розвиток львівської наукової школи журналістики;
- визначити концепцію теорії публіцистики Володимира Здорогеги, з'ясувати теоретичні засади журналістської творчості у його працях;
- здійснити порівняльну характеристику досліджень Володимира Здорогеги з працями російських та українських вчених;
- виявити основні історичні та соціально-політичні передумови публіцистики Володимира Здорогеги, простежити основні проблемно-

тематичні напрями його публіцистики та визначити її жанрові та стильові особливості;

- дослідити державотворчі функції публіцистики Володимира Здорогеги й розкрити комунікативний потенціал його публіцистичних виступів.

Об’єкт дослідження – наукова і публіцистична спадщина Володимира Здорогеги.

Предметом дослідження є особливості наукової діяльності і публіцистичної творчості Володимира Здорогеги, її значення для української журналістики, вплив концептуальних засад журналістської творчості на розвиток української журналістики.

Джерельною базою дослідження є наукові праці Володимира Здорогеги (монографії, статті, тези доповідей на конференціях), навчальна література (підручники, навчальні посібники, тексти лекцій), публікації у пресі («Без цензури», «Вільна Україна», «Високий Замок», «Голос України», «День», «Дзеркало тижня», «Дніпро», «Експерес», «Жовтень», «За вільну Україну» «Літературна газета», «Літературна Україна», «Медіакритика», «Молода Галичина», «Молодь України», «Тиждень», «Україна молода»).

Хронологічні межі дослідження – від 1988 до 2006 року. Досліджуючи життєвий і творчий шлях Володимира Здорогеги, зосереджуємо увагу на становленні його як вченого і публіциста. Вважаємо важливою точкою відліку 1988 рік, бо саме з цього часу простежуємо трансформацію ідейних поглядів вченого. У 1988 році Володимир Здорогега видає книгу «Збагнути день суцільний», у якій простежується переосмислення радянської дійсності, наявна критична оцінка неефективної діяльності партійної системи, викривання нелодиків і грубих порушень з боку ЗМІ. Цього ж року Володимир Здорогега друкує публікацію «Публіцистика і перебудова соціально-політичного мислення». У 1989 році у пресі з’являються «Спокута чужих і власних гріхів», «Вічність генія», де Володимир Здорогега гостро критикує комуністичний лад, доводить хибність радянської ідеології. Гранична межа дослідження (2006 рік), зумовлена датою смерті Володимира Здорогеги.

Теоретико-методологічною основою дослідження є наукові принципи історизму, об'єктивності, комплексності й достовірності. У дослідженні застосовано аналітичний метод, метод синтезу, порівняння, опитування, узагальнення. Метод класифікації сприяв детальному вивченню публіцистики вченого, поділу її за тематикою та проблематикою. Соціокультурний підхід дав змогу визначити роль Володимира Здорогеги в українському журналістикознавстві, дослідити його світоглядні засади, розглянути систему його цінностей, зокрема гуманістичну позицію людини, вчителя, публіциста, що загалом сприяє національному самовизначенню української журналістики. Також застосовували описовий, історичний, історико-теоретичний, історико-порівняльний, проблемно-тематичний, біографічний, типологічний та компаративний методи.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:
вперше:

- комплексно і системно досліджено наукову і публіцистичну діяльність Володимира Здорогеги;
- цілісно розкрито особистість вченого, публіциста, педагога, громадського діяча;
- уведено в науковий обіг публіцистичні матеріали вченого, завдяки чому визначено характерні особливості його публіцистичної майстерності;
- окреслено державотворчі функції публіцистики Володимира Здорогеги;
- порівняно наукові здобутки Володимира Здорогеги з російськими та українськими вченими, виявлено спільні та відмінні погляди на журналістику, узагальнено переваги та недоліки окремих досліджень.

удосконалено:

- вивчення наукової і публіцистичної спадщини Володимира Здорогеги у контексті соціальної комунікації;
- дослідження ролі професора Володимира Здорогеги у формуванні й функціонуванні національної журналістики і журналістської освіти;
- увиразнення концептуальних засад журналістської творчості за Володимиром Здорогегою;

- розуміння важливості естетично-комунікаційної творчої парадигми Володимира Здровеги.

набуло подальшого розвитку:

- дослідження журналістського процесу кінця 80-х початку 90-х рр. XX ст.;
- визначення ролі окремих персоналій у соціокомунікаційних процесах на прикладі Володимира Здровеги;
- вплив на контент публіцистики політичних і соціокультурних чинників.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні положення і висновки дисертації можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях з теорії та історії журналістики. Основні результати дослідження можуть слугувати джерельною базою для дослідження журналістики кінця XX–початку XXI ст., а також для актуалізації публіцистичної спадщини, яка становить важливий пласт історії української журналістики. Матеріали дослідження можуть бути використані у підготовці навчальних програм з таких дисциплін: «Історія української журналістики», «Теорія і методика журналістської творчості», «Основи журналістської творчості», «Журналістикознавчі студії», «Львівська школа журналістики: визначні імена», «Особливості публіцистичної творчості» тощо. А також у процесі написання навчальних посібників, підручників, текстів лекцій, монографій з журналістикознавства.

Особистий внесок здобувача. Дисертація, автореферат, опубліковані наукові статті, в яких викладено основні положення роботи, виконані самостійно.

Апробація результатів дисертації. Рукопис дисертації обговорено на кафедрі теорії і практики журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка. Основні положення та результати дослідження виголошені у формі доповідей на щорічних звітних наукових конференціях, науковому семінарі кафедри теорії і практики журналістики та інших конференціях: Міжнародна наукова конференція «Сучасний інформаційний простір: журналістика та медіаосвіта (24–28 вересня 2007 р., Алушта, Крим), Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні

проблеми регіональної журналістики в Україні» (9–10 жовтня 2007 р., Кам'янець-Подільський), Всеукраїнська науково-теоретична конференція «Творчі та організаційні особливості функціонування сучасного медійного простору» (8–9 листопада 2007 р., Тернопіль), Всеукраїнська наукова конференція «Слобожанщина: літературний вимір» (15 лютого 2008 р., Луганськ), Всеукраїнська наукова конференція «Регіональні ЗМІ України: історія, стан та перспективи розвитку» (20–21 березня 2008 р., Луганськ), Міжнародна наукова конференція «Духовність в освіті» (2–4 квітня 2008 р., Вільнюс, Литва), Міжнародна науково-практична конференція «Журналістика 2008: українське журналістикознавство, освіта, термінологія і стандарти» (17–18 квітня 2008 р. Київ), Міжнародна наукова конференція «Сучасний інформаційний простір: журналістика та медіаосвіта (28 вересня–2 жовтня 2008 р., Алушта, Крим), Всеукраїнська науково-теоретична конференція «Українська періодика: історія і сучасність» (31 жовтня–1 листопада 2008 р., Львів), Всеукраїнська науково-практична конференція «Історія і журналістика: концепція історичної правди» (28 листопада 2008 р., Львів), Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 80-річчю від дня народження Заслуженого професора Львівського національного університету імені Івана Франка Володимира Йосиповича Здоровеги (15–16 жовтня 2010 р., Львів), Всеукраїнська конференція «Українські ЗМІ та проблеми державотворення», (20–21 жовтня 2011 р., Львів), Міжнародна науково-практична конференція «Сучасна новинна журналістика: тенденції розвитку, форми подання, суспільний резонанс» (25–27 жовтня 2012р. м. Львів), Всеукраїнська науково-практична конференція «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (25 квітня 2012 р., Львів), Всеукраїнська журналістикознавча конференція «Громадянське суспільство і ЗМІ: пошуки партнерства» (24–26 жовтня 2013р., Львів), Всеукраїнська науково-теоретична конференція «Українська періодика і сучасність» (29–30 листопада 2013 р., Львів), Міжнародна науково-практична конференція «Стандарти журналістики та професійної освіти в період суспільних трансформацій (до 60-річчя факультету журналістики Львівського університету)» (23–25 квітня 2015 р.,

Львів), Всеукраїнська науково-практична конференція «Прикладні та фундаментальні аспекти досліджень в соціальних комунікаціях» (20-22 травня 2015 р., Івано-Франківськ).

Публікації. Основні результати дослідження викладено у 20 наукових публікаціях, з яких 10 надруковані у фахових виданнях, 8 – у збірниках праць та матеріалах конференцій, 2 – у закордонних виданнях.

Структура дисертації. Дисертацією є рукопис обсягом 238 сторінок, що складається зі вступу, трьох розділів, десяти підрозділів, висновків (основний текст становить 184 сторінки), списку використаних джерел, який налічує 308 позицій, та додатків.

РОЗДІЛ 1
ВОЛОДИМИР ЗДОРОВЕГА
У КОНТЕКСТІ ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВЧИХ СТУДІЙ

1.1. Історіографія вивчення наукової та публіцистичної творчості

Володимира Здорогеги

Історія української журналістики дуже складна і водночас цікава. Сьогодні увагу журналістикознавців привертають імена журналістів, публіцистів, редакторів, видавців, які віддано служили своїй справі, знаючи ціну друкованого слова, а їхня діяльність творить сторінки літопису українського журналістикознавства. Адже українська преса – це величезний пласт української культури, це неоціненний каталізатор державотворчих функцій, засіб збереження національної ідентичності, джерело відображення українських реалій у різні часи та епохи.

У термінологічній парадигмі сукупність знань у галузі журналістики прийнято називати журналістикознавством. Дослідник В. Жадько вважає це термінологічне визначення питомим для українського гуманітарного простору, адже воно відображає продуктивну модель назвотворення в українській мові за такими аналогами: мовознавство, літературознавство, природознавство. Зазначає: «Він існував давно в гуманітарній науці для позначення загальної науки про журналістику. Власне, цей термін – ровесник самої науки» [31, с. 19].

Кожен досліджуваний період української журналістики вкарбований в науку про журналістику окремою сторінкою. До важливих праць, що відображають складний процес українського пресотворення відносимо статтю О. Маковея «П'ятдесятилітній ювілей руської публіцистики» [187], статтю В. Щурата «Початки української публіцистики» [306]. Заслуговує на увагу праця І. Кревецького «Початки преси на Україні: 1776 – 1850» [165]. Важливими у цій царині є праці І. Франка, де порушено питання теорії та історії преси. «Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.» [299], І. Франка засвідчує фундаментальний підхід до журналістського процесу

(порушення питання про завдання і функції преси, вплив суспільно-політичних умов на формування преси, детальне вивчення різних особливостей періодики). Саме тому погляди І. Франка, як дослідника преси, є актуальними й сьогодні.

Серед дослідників української преси з діаспори виділяємо А. Животка. Його праця «Історія української преси» [35] свого часу була найповнішим дослідженням вітчизняних друкованих органів від їх зародження і майже до початку Другої світової війни. В історіографії досліджуваного нами питання не можна оминати радянського періоду вивчення преси. Зрозуміло, що марксистсько-ленінські принципи, застосовані до вивчення історії журналістики, є далекими від об'єктивності, адже містять вибіркові фактологічні матеріали на догоду комуністичній концепції. Серед радянських досліджень виділяємо працю В. Дмитрука «Нарис з історії української журналістики XIX століття» [28].

Українську дожовтневу пресу вивчали М. Бернштейн, О. Дей, В. Дмитрук, І. Дорошенко, М. Нечиталюк, П. Федченко та ін. Партійно-радянську періодику досліджували Г. Вартанов, І. Велігура, І. Дем'янчук, В. Рубан, Й. Цьох та ін. Вивченню зарубіжних видань присвятили свої праці: П. Федченко, М. Шестопад. Над питаннями теорії і практики журналістської діяльності у своїх наукових дослідженнях працювали Є. Бондар, Г. Вартанов, Д. Григораш, І. Дем'янчук, В. Здоровега, Ю. Лазебник, В. Лизанчук, І. Михайлин, А. Москаленко, В. Полковенко, Д. Прилюк, І. Прокопенко, В. Різун, В. Рубан, Й. Цьох та ін.

В умовах української державності з 1991 року розпочався новий етап у розвитку наукових досліджень у галузі журналістикознавства. Змінилися підходи до вивчення історії української журналістики. Нова доба українського журналістикознавства позначена принципами правдивості, професійної об'єктивності та незаідеологізованості. З'являються нові наукові розвідки з історії української преси. Зокрема, важливою є праця С. Костя «Західноукраїнська преса першої половини XX ст. у всеукраїнському контексті» [164]. Дослідження І. Крупського «Національно-патріотична журналістика України» [166] цікаве своїм маловідомим фактичним матеріалом,

на підставі якого автор розкриває значення тогочасної преси у пробудженні національної свідомості українського народу. М. Романюк у праці «Українське пресознавство на порозі XXI століття» [252] осмислює методологічні засади історико-журналістської науки. Л. Сніцарчук у дослідженні «Українська преса Галичини (1919–1939 рр.) і журналістикознавчий дискурс» [276] висвітлює складний шлях розвитку української журналістики та важливість набутих знань для подальших досліджень у журналістикознавстві.

Дослідження О. Богуславського, А. Бойко, В. Буряка, М. Василенка, М. Житарюка, В. Іванова, В. Лизанчука, І. Михайлина, В. Різуна, Н. Сидоренко, В. Шкляра та багатьох інших присвячені дослідженню новітнього стану ЗМІ і виконання ними найважливіших завдань, а також вивченню проблем відображення засобами масової комунікації суспільно-політичного життя у контексті державотворчих процесів у країні. Опрацювання вищезазначених джерел сприяло кращому осмисленню специфіки діяльності українських ЗМІ та застосуванню нових знань у журналістикознавчому дискурсі.

Науковий інтерес до біографій відомих чи маловідомих постатей української журналістики пов'язаний з потребою вивчення їхньої творчої діяльності як складової історії соціальних комунікацій.

Журналістикознавча наука вже поповнилась багатьма дослідженнями, які розкривають особливості української журналістики через призму діяльності таких відомих осіб, як Л. Глібов, М. Голубець, О. Гончар, М. Максимович, І. Огієнко, Б. Олійник, Д. Павличко, Є. Сверстюк, М. Хвильовий, І. Франко та ін. Адже персоналії у вивченні соціокомунікативного процесу мають особливе значення. Беручи до уваги їхній професійний журналістський, публіцистичний, редакторський і видавничий досвід, можемо окреслити цілісну картину розвитку української журналістики і сформувані нові знання у галузі історії та теорії соціальних комунікацій. Однак чимало імен відомих журналістів, публіцистів, редакторів і видавців залишаються поза увагою наукових зацікавлень сучасних дослідників.

Відновлення в історії української журналістики цих призабутих імен дасть змогу не лише заповнити «білі плями» української журналістики, а й збагатить новими фрагментами журналістську науку. Як зазначає дослідниця Р. Романюк, «важливим науковим пріоритетом у цій галузі науки є також укладання біобібліографічного словника «Українська журналістика в іменах» [253, с. 9].

До визначних імен української журналістики та журналістикознавства також належить і Володимир Йосипович Здоровега. Він брав активну участь у становленні української журналістики як науковець і публіцист. З-під його пера вийшли цінні праці, які стали незамінним орієнтиром і порадиником для майбутніх фахівців медіапростору.

У час проголошення незалежності України, коли ще не було відповідної літератури, вчений намагався донести демократичні засади функціонування засобів масової інформації через свої лекції, спілкування зі студентами за межами аудиторії. Також неабияку цінність мають публіцистичні виступи Володимира Здоровеги в пресі, у яких порушував важливі проблеми, пов'язані з функціонуванням сучасних ЗМІ. Саме амплуа публіциста найяскравіше характеризує громадську позицію вченого. У своїх публікаціях Володимир Здоровега порушує суспільно-важливі проблеми – від професійних (підготовка журналістських кадрів, свобода слова, професіоналізм і моральний обов'язок журналіста) до злободенних (політичне життя країни, статус української мови, безробіття, зубожіння села тощо). Методологічні та теоретичні засади теорії і практики журналістики, викладені у творчому доробку Володимира Здоровеги, окреслені проблеми формування журналістського корпусу у вищій школі, практичні рекомендації працівникам медіапростору щодо створення якісного конкурентоспроможного інформаційного продукту, а також втілення ідеї національної журналістики, яка покликана служити суспільству, стали добрим фундаментом для створення нової сторінки у літописі української журналістики.

Однак наукова спадщина і публіцистична творчість Володимира Здоровеги ще достатньо не вивчена журналістикознавцями, тому й

історіографія дослідження не є багатою. Серед дослідників творчості Володимира Здорогеги зазначаємо Н. Желіховську, І. Лубковича, С. Костя, О. Кузнецову, І. Михайлина, Т. Трачук та ін.

Історіографію досліджуваної нами теми розглядаємо у трьох аспектах: наукова і публіцистична спадщина Володимира Здорогеги у контексті загального журналістикознавства; історіографія, що відображає наукові погляди і концепції Володимира Здорогеги та його сучасників; осмислення наукового та публіцистичного доробку Володимира Здорогеги у працях дослідників.

Значення наукової та публіцистичної спадщини Володимира Здорогеги для українського журналістикознавства визначаємо у двох площинах: період творення радянської теорії журналістики та доба незалежності України, коли вчений через публіцистику та наукові праці осмислює розвиток журналістики в нових демократичних умовах, коли відбувається еволюція політичної публіцистики: від критики тоталітаризму до націєтворчих концептів, на перший план виходять державотворчі функції та дискурсивні стратегії національної ідентичності. Важливою для осмислення є творча майстерня В. Здорогеги, особливості його художнього слова, стилю і жанрової палітри.

Лева частина наукового доробку Володимира Здорогеги припадає на радянський період. Саме в цей час він формувався як науковець. У своїй праці «У майстерні публіциста» вчений писав: «На наших очах поступово формується нова дисципліна, яку іменують наукою про журналістику» [131, с. 6]. Хоч журналістикознавчі дослідження Володимира Здорогеги не позбавлені тоталітарних принципів, цитат «класиків» марксизму-ленінізму, бо без цього радянська наука була неможливою, все ж у своєму дисертаційному дослідженні доводимо цінність праць Володимира Здорогеги радянського періоду. Найбільшою заслугою Володимира Здорогеги у науці є його внесок у теорію публіцистики. Адже Володимир Йосипович один з перших у Радянському Союзі і першим серед українських вчених почав працювати над проблемами теорії публіцистики. М. Нечиталюк так висловився

про внесок вченого у розвиток журналістики: «...Своїми науковими «нарисами», проблемними монографіями і статтями в журналах професор Здоровега переважно торкався і розробляв не питання журналістської методології, а цілком нерозроблених у науці проблем майстерності публіциста, чим, власне, найбільше прислужився для поступу науки про журналістику і для виховання молодих журналістів у вузі» [260, с. 98]. Тому дослідженнями теорії публіцистики Володимира Здоровеги й донині послуговуються науковці. Хоча Володимир Здоровега обґрунтовував появу теорії публіцистики як проміжної ланки між науковим і художнім пізнанням дійсності, все ж це була альтернатива для тогочасної науки, як спроба збереження авторитету вченого і науки в цілому. «Це талановито придуманий хід тих дослідників, які відзначалися незашореним поглядом на журналістику (В. Здоровега, Є. Прохоров, В. Ученова), які не хотіли закопувати свій талант у землю, не хотіли скніти у сліпих вуличках марксистсько-ленінської теорії преси; роздуми над теорією публіцистики давали змогу реалізувати творчий потенціал дослідника» [163, с. 4], – вважає С. Кость.

Для вивчення проблеми історіографії використовуємо праці радянських дослідників: В. Горохова («Закономерности публицистического творчества» [19], «Слагаемые мастерства (особенности журналистского творчества)» [20]), Є. Прохорова («Публицист и действительность» [241], «Современная советская публицистика» [242]), В. Ученової («Публицистика и политика» [294], «У истоков публицистики» [295]), М. Черпахова «Проблемы теории публицистики» [299]. На підставі аналізу досліджень у галузі теорії публіцистики доводимо, що Володимир Здоровега був першим теоретиком публіцистики на теренах Радянського Союзу, оскільки дослідження його колег були опубліковані значно пізніше (див. додаток А).

І. Лубкович вважає, що Володимир Здоровега «є один з перших, а за глибиною осмислення перший в Україні дослідник публіцистики, її функціональних, психологічних та гносеологічних особливостей. Його книжки «Мистецтво публіциста: Літературно-критичний нарис» (1966), «У майстерні публіциста. Проблеми теорії, психології, публіцистичної майстерності»

(1969), «Слово тоже есть дело» (1979), докторська дисертація «Публицистика, ее природа, общественная роль, гносеологические и психологические основы» (1970) появилися ще тоді, коли більшість дослідників вивчала, наскільки успішно журналістика виконує постанови ЦК КПРС, як бореться за втілення їх у життя, студіювала «висвітлення питань» та «особливості творчості такого-то» [184, с.12].

Дослідження публіцистики як виду журналістської творчості викликало чимало суперечливих думок. Спірними виявилися питання щодо визначення терміна «публіцистика», її сутності та функцій у суспільстві.

Володимир Здоровега трактував публіцистику як одну з найдавніших форм масової комунікації, яка виникла ще задовго до письменства. Він обґрунтував таке визначення: «Публіцистика – це твори, в яких оперативно досліджуються й узагальнюються факти та явища з метою впливу на громадську думку, суспільну свідомість, а відтак на соціальну практику. Публіцист вдається до своєрідного поєднання логічно-абстрактного і конкретно-образного мислення, впливаючи на розум і почуття людини, стимулюючи її певні вчинки, соціальну активність» [124, с. 223].

Дослідниця В. Ученова у книзі «Публицистика и политика» (1979) [294] подає свою дефініцію публіцистики: «Публіцистика – такий вид масової політичної пропаганди, де інформаційний зміст поєднується з емоційним відображенням, де точність у висвітленні реальних подій поєднана з політичною гостротою думки, вираженням авторського ставлення до того, що відбувається» [294, с. 230]. Зосереджує увагу на потребі масового впливу публіцистичного тексту на громадсько-політичні процеси в суспільстві, акцентує на потребі ідейно-політичного осмислення дійсності в публіцистичному творі.

В. Горохов вважає, що публіцистика – «це специфічна ділянка суспільно-політичної діяльності, що має за мету впливати на маси за допомогою політико-ідеологічного чинника. Публіцистика досягає соціально-практичного результату, відображаючи і формуючи громадську думку, забезпечуючи взаємодію між наукою, з одного боку, і соціальною психологією та масовою

свідомістю, з іншого. Публіцистика є творчою діяльністю, яка спрямована на сучасність, створену поєднанням об'єктивних і суб'єктивних чинників» [19, с. 30] В. Горохов у розділі «Журналістський твір: елементи змісту» праці «Слагаемые мастерства» посилається на працю Володимира Здоровеги «У майстерні публіциста», багато уваги приділяє ролі факту, образності журналістського твору та аргументації, що зближує його у поглядах з Володимиром Здоровегою. Чимало спільних думок знаходимо також і у визначенні журналістської майстерності. Зокрема, і серед нового бачення складових майстерності виділяє вміння працювати на тлі проблемних ситуацій. В. Горохов зазначає: «Творчий потенціал – це не тільки природне здатність, не тільки багаж знань, навиків та вмінь, а також соціальна спрямованість. Динаміка розвитку особистості журналіста – вагомий чинник творчого потенціалу» [20, с. 15].

Є. Прохоров розглядав публіцистику як творчу форму інформації, яка виникла для «обслуговування» громадської думки. На його погляд, головна риса публіцистики – писати історію сучасності. Він вважав, що публіцистика виконує соціально-педагогічну функцію, «супроводжує людину все життя, намагається дати їй різнобічну соціальну орієнтованість» [241, с. 116]. У праці «Публицист и действительность» Є. Прохоров вводить поняття «масової публіцистики», яку вважає на рівень нижчою, бо вона поступається своєю літературною майстерністю. На наш погляд, більш компетентно у цьому розібрався Володимир Здоровега, зазначаючи про публіцистику як журналістський напрямок і про публіцистичність, яка проникає в інші сфери життя і набуває масового характеру.

Є. Прохоров у працях, серед яких найважливішими у питаннях теорії публіцистики є «Публицистика в жизни общества» (1968), «Публицист и действительность» (1973) та «Искусство публицистики» (1984), чітко не окреслив поняття «публіцистика», він більшу вагу приділяв функціям публіцистики, його теорія базувалася на досягненні результату публіцистичного виступу, тобто впливу на маси, виконуванні пропагандистської функції. Саме тому у своїй теорії Є. Прохоров вибудовує

такий ланцюжок дії стосовно публіцистики: «функція – предмет – метод – зміст – форма)» [241, с. 14]. Як бачимо, у цій послідовності функція стоїть на першому місці. Є. Прохоров вважав публіцистику особливим різновидом творчості, що завдяки своїм функціям має значну силу впливу на свідомість людей. «Вона виникла як особлива форма творчості, відображення дійсності, посилення пропаганди, формування свідомості мас» [241, с. 8].

Порівнюючи праці з теорії публіцистики, виокремлюємо наукову новизну поглядів Володимира Здоровеги, акцентуємо на важливості його концепції теорії публіцистики. І хоч радянська наука обмежувала наукову свободу, визначаючи, що результати дослідження повинні сприяти утвердженню проголошених партійних догм, Володимир Здоровега зумів віднайти й заповнити наукову нішу, створивши власну концепцію теорії публіцистики. Полемізуючи з московськими колегами про функції, предмет, зміст, форму та публіцистичний метод, Володимир Здоровега майстерно доводив свою думку, наводив арсенал потрібних аргументів, у своїх працях розглядав масу прикладів, брав за зразок твори класиків українського письменства – М. Рильського, О. Довженка, П. Тичини, Остапа Вишні та багатьох інших. «У концепції В. Здоровеги було те, що відрізняло її від поглядів інших дослідників. Це ліберальніше тлумачення деяких основних понять (призначення журналіста, концептуальність мислення, громадська думка, побутова свідомість, аудиторія тощо), що зумовлювало у результаті й ліберальнішу концепцію» [163, с. 6].

Якщо теорія публіцистики Володимира Здоровеги за методологічними принципами була ідейно витриманою, бо інакше в радянській науці не могло бути, то велику цінність сьогодні становить емпіричний матеріал досліджень, полігамність прикладів публіцистики як виду творчості. Володимир Здоровега у своїх наукових розробках зафіксував величезний пласт публіцистики, її авторів, індивідуальність їхнього стилю, що, на нашу думку, є важливим досягненням для українського журналістикознавства.

Для повного розкриття теми ми скористалися працями Ю. Лазебника «Проблеми літературної майстерності в журналістиці» (1963) [173],

«Публіцистика в літературі. Літературно-критичне дослідження» (1971) [174], А. Москаленка «Теорія журналістики» (1988) [207], «Основи масово-інформаційної діяльності» (1999) [206], Д. Прилюка «Теорія і практика журналістської творчості: Проблеми майстерності» (1983) [228], а також текстами лекцій «Проблеми теорії публіцистики (архітектоніка твору)» (1970) [227]. Досліджуючи теорію журналістики, науковці розробляли загальні принципи журналістської діяльності (зокрема, об'єктивність і правдивість) порушували питання журналістської майстерності, приділяли увагу побудові та сюжету журналістського твору, ролі фактів, різноманітності жанрової палітри. Якщо порівнювати Володимира Здоровегу з його колегами-сучасниками А. Москаленком та Д. Прилюком, то можемо виявити спільність наукових зацікавлень, які були пов'язані з осмисленням журналістської діяльності. За науковою харизмою, авторитетом, прогресивністю наукових пошуків учених можна поставити в один ряд, адже вони стали знаковими постатями науки, які визначили парадигму журналістської діяльності.

Важливим аспектом історіографії досліджуваного нами питання є оцінка наукової та публіцистичної спадщини Володимира Здоровеги. Цінним є збірник праць кафедри української преси на пошану професора Володимира Здоровеги з нагоди 70-річчя від дня народження [41]. Це перша праця, що містить зібрані відомості про Володимира Здоровегу як вченого, вчителя і публіциста.

Видання «Наукові праці викладачів факультету журналістики. 1954-2004: Бібліографічний показник» [210] є цінним багатою бібліографією. Упорядник С. Кость згрупував праці викладачів факультету журналістики Львівського національного університету за 50-ліття існування факультету не лише у хронологічному порядку, а й за жанрами і формами. Тут ми простежуємо й наукову активність Володимира Здоровеги та зміну його наукових пріоритетів. С. Кость так зазначає про значимість Володимира Здоровеги: «Історія будь-якої науки – це не лише факти, реєстрація її здобутків, це не лише творення засад, формулювання принципів, вироблення концепцій. Це люди насамперед. У нашому середовищі багатьох до науки підштовхував

В. Здоровега. Він умів зацікавити, змушував задуматися, шукати щось самому» [210, с. 5].

У низці наукових праць О. Кузнецова також дає оцінку науковим здобуткам вченого. Зокрема у статті «Структура журналістської науки і дослідники факультету» [170] вона проаналізувала внесок Володимира Здоровеги у розвиток журналісткознавства з погляду журналістської філософії, психології, етики, гносеології, політології. У публікації «Український теоретик публіцистики – перший» [171] стверджує: «В. Й. Здоровега виконав основне завдання теорії публіцистики – теоретично узагальнив процеси, що відбуваються в публіцистичній творчості радянської пори і часів незалежної України, сприяв удосконаленню журналістської майстерності, підвищенню впливовості творів публіцистики... В концепції В. Й. Здоровеги теорія публіцистики – один із розділів журналісткознавства: наука про специфіку і суспільну роль публіцистичної творчості, про творчі методи, стилі, про роди і види, про образотворчі засоби, а також про принципи і методiku публіцистичних творів» [171, с. 175].

Професор О. Кузнецова розвиває і уточнює цю тему у статті «Володимир Здоровега – перший теоретик публіцистики» [168], яка була опублікована у збірнику «Українська періодика: історія і сучасність» Науково-дослідного інституту пресознавства Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, аргументовано доводить першість Володимира Здоровеги у розробках досліджень з теорії публіцистики радянського періоду.

Окремі статті, присвячені вивченню наукової спадщини Володимира Здоровеги, містить науковий збірник кафедри української преси «Пресознавчі студії» [226]. Серед них виокремлюємо статтю С. Костя «Життя з ним не жартувало», в якій автор зосереджує увагу на науковому потенціалі Володимира Здоровеги: «Заслуги В. Здоровеги як вченого величезні. Він володів рідкісним даром серед нашого вченого корпусу – вмінням теоретизувати, вмінням мислити абстрактно. Певною мірою кризу в сучасній теорії я можу пояснити відсутністю вчених із цим типом мислення» [163, с. 6].

О. Мелешенко у публікації «Мислитель і науковець» [189] наголошує на авторитетності професора В. Здорогеги у журналістських і наукових колах: «Після смерті у 1987 році декана київського журфаку Д. М. Прилюка В. Й. Здорогега став вважатися безперечним українським лідером у галузі теорії журналістики. У цей складний, але цікавий період він намагається у своїх працях обстоювати важливість та необхідність незалежності Батьківщини, пов'язуючи з цим наступний поштовх розвитку національних ЗМІ і факультетів у Києві та Львові» [189, с. 184].

Осмилення наукових поглядів Володимира Здорогеги знаходимо у працях І. Михайлина: «Я над цим питанням дуже серйозно думав...», або Володимир Здорогега як мислитель» [200] та «Публіцистика як мистецтво слова в науковій спадщині Володимира Здорогеги» [199], які розкривають глибину наукового таланту Володимира Здорогеги, актуальність порушених ним проблем.

Перший том «Енциклопедії Львівського національного університету імені Івана Франка» [29] містить коротку наукову біографію Володимира Здорогеги та перелік основних праць. Упорядники видання зазначають: «Кожну сторінку Енциклопедії Львівського національного університету – цього загальноуніверситетського літопису, подано через життєписи професорів нового часу, енциклопедистів епохи просвітництва...» [29, с. 8]. Ця цитата ще раз підтверджує нашу гіпотезу щодо ролі особистостей у розвитку української науки, адже саме «на тлі інтелектуальних біографій особливо виразною стає швидкоплинність подій політичної історії та вічність ідеї університету. Кафедри, наукові інститути, музеї, наукові напрямки та школи, які впродовж століть формували академічне середовище Львівського університету, і сьогодні виразно віддзеркалюють його сутність буття. Це те, що у Львівському університеті впродовж трьох із половиною століть плекали його професори й успадковували їхні учні – творці інтелектуальних і культурних надбань українців» [29, с. 8].

Міжнародна науково-практична конференція «Сучасна українська журналістика і виклики XXI ст.» [235], присвячена 80-річчю від дня

народження Заслуженого професора Львівського національного університету імені Івана Франка Володимира Йосиповича Здоровеги, засвідчує глибоку повагу до нього.

Важливою в історіографії нашої теми є книга спогадів про Володимира Здоровегу «Мистецтво збагнути день» [191]. Праця містить 36 статей про Володимира Здоровегу, інтерв'ю з ним, список основних друкованих праць, перелік дисертаційних досліджень, написаних під його керівництвом. Автори – люди різного віку і статусу, науковці, відомі журналісти, митці, студенти, колеги по роботі – через призму власних спогадів, життєвих ситуацій та історичних обставин дають змогу зрозуміти глибину особистості Володимира Здоровеги, його великий вплив на послідовників у журналістиці, підсумовують його наукові здобутки. Наприклад, цікавою є публікація В. Демченка «З його благословення «відбувся» наш факультет», у якій декан факультету журналістики Дніпропетровського університету пригадує, як Володимир Здоровега, будучи експертом у комісії, яка вивчала документи на ліцензування і акредитацію, вирізнявся доброзичливістю, був щедрий на позитивні відгуки про роботу факультету, всіляко підтримував і допомагав. У своїх спогадах про Володимира Здоровегу зазначає: «Я все глибше розумію, як поталанило мені в житті на знайомство з ним [Володимиром Здоровегою. – *М.Р.*]. Я ніколи не претендував на дружбу з ним, але хотів би вважатись одним із його учнів» [191, с. 52].

Книга М. Присяжного «Студії над шрамами» [233] цінна особливими поглядами на сьогодишню українську дійсність. Автор аналізує складні процеси державотворення, плекання національної ідентичності, становлення журналістської освіти і науки. Важливими для нас є дві статті: «Володимир Здоровега на тлі доби» та «Від зневіри, приниження, глузу – до помсти!». У статті «Володимир Здоровега на тлі доби» М. Присяжний зазначає про внесок В. Здоровеги в українську журналістику: «Здавалося би – закінчилася доба Володимира Здоровеги, його тривала науково-педагогічна, громадянська одіссея. Та ні. Кожен день його ім'я на вустах нині живущих: колег, науковців, педагогів; журналістської спільноти; студентів... І так буде ще довго. Бо

професор, доктор філологічних наук, талановитий публіцист В. Й. Здоровега залишив нам вагомий спадок, який належить осмислювати, розвивати, продовжувати у дослідженнях наступних поколінь» [233, с. 71]. А стаття «Від зневіри, приниження, глуму – до помсти!» висвітлює нелегку роль літературного критика (експерта) Володимира Здоровеги у партійній системі радянської доби та всі її неприємні наслідки. Автор акцентує на вмінні вченого визнавати свої помилки і просити прощення, реабілітувати себе: «Він до кінця своїх днів виступав у пресі з актуальною публіцистичною аналітикою, допомагаючи тим самим розбудувати державно-політичні структури, був ініціатором «звільнення» Спілки журналістів України від московського ярма, як декан переводив львівський факультет на україноцентричні рейки» [233, с. 17].

Також М. Присяжний у книзі «У пошуках рівноваги» [234] зазначає про наукові здобутки Володимира Здоровеги та його внесок у розвиток факультету журналістики (ювілейна стаття «Надійні крила високого покликання», присвячена 50-річчю факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка).

Вивчаючи історіографію питання, можемо стверджувати, що науковці, які досліджують публіцистичну творчість, посилаються на праці В. Здоровеги. Наприклад, у науковому дослідженні «Образна система публіцистики Євгена Сверстюка як чинник оптимізації соціокультурної комунікації українства» [179] Л. Лисенко праці В. Здоровеги використовує як теоретичну базу, зокрема, розглядаючи природу публіцистичного образу. За визначенням В. Здоровеги, «образ у публіцистиці може і нерідко виконує важливішу, пізнавальну, гносеологічну функцію. У цьому випадку знайдений автором образ дозволяє глибше осягнути саму сутність явища, політичного, економічного, соціально-політичного, яку важко, у всякому разі лаконічно, виразити за допомогою описів і визначень» [179].

А у дисертації О. Теребус «Публіцистика Дмитра Павличка: мотиви, жанри, контекст», (у першому розділі «Публіцистика: факти та судження. Розвиток української публіцистики у другій половині XX – початку XXI ст.») [278] дослідниця розглядає публіцистику як різновид літературної творчості,

визначає її функції та методи впливу, посилаючись на праці В. Здоровеги. Важливою для історіографії є стаття Н. Желіховської «Теоретичне обґрунтування публіцистики як виду літературної діяльності у працях В. Здоровеги» [32], де авторка аналізує праці Володимира Здоровеги про публіцистику. Зазначає: «Учений досліджує зокрема процес доведення і встановлення об'єктивної істинності у публіцистиці. Як у щоденному житті, так і в будь-якій науці той чи той висновок, судження, теорію, концепцію ми мусимо довести. І публіцистика – не виняток. Тут теж діють загальні закони пізнання. Завдання публіциста нерідко починається там, де завдання вченого, по суті, закінчується. Для публіциста мало встановити і навіть довести певну істину. Публіцист повинен ще вміти переконати в цьому тих, до кого він звертається» [32, с. 8].

М. Титаренко у статті «Феномен публіцистики: проблема дефініцій» [280] намагається визначити сутність понять «публіцистика» і «публіцистичність», посилаючись на Володимира Здоровегу: «Відображення актуальних проблем у творах інших родів літератури — це вже не публіцистика, а властиво публіцистичність, — ці два поняття не тотожні, і в журналістиці прийнято чітко їх розрізняти» [280, с. 41].

М. Житарюк у монографії «Соціокультурна модель журналістики: традиції і новаторство» [36] зачисляє Володимира Здоровегу до класиків теорії української журналістики, на чийх здобутках виросло не одне покоління журналістів. У розділі «Система українських ЗМІ: пошук універсальної моделі» окремим підрозділом «Структурно-елементні моделі конфігуратори (В. Шкляр, В. Здоровега) виокремлює наукові погляди Володимира Здоровеги, які становлять методологічну основу теорії журналістики. Зокрема, виділяє за Володимиром Здоровегою засоби аргументації, акцентуючи на емоційно-образних різновидах аргументації (Володимир Здоровега називає аргументацію «способом духовного спілкування»)» [36, с. 363]. М. Житарюк інтерпретує різновиди аргументації на підставі праць Володимира Здоровеги. Звертає увагу й на дослідження теорії публіцистики у науковому доробку Володимира Здоровеги: «Природу явища (навіть не звичайне визначення

терміна) публіцистики (одного з інформаційних потоків, що функціонували, продовжують функціонувати та функціонуватимуть не тільки у ЗМІ, й поза ними) детально проаналізував професор В. Здоровега» [36, с. 208]. Також важливим є визначення функцій публіцистики за Володимиром Здоровегою.

Автор навчального посібника «Журналістика та основи редакторської майстерності» [31] В. Жадько зазначає про вагомий науковий внесок у теорію та практику журналістики Володимира Здоровеги, акцентуючи на таких основних його працях: «Мистецтво публіциста: літературно-критичний нарис», «У майстерні публіциста. Проблеми теорії, психології, публіцистичної майстерності», «Пошуки істини, утвердження переконань. Деякі гнесеологічні та психологічні проблеми публіцистики», «Слово тоже есть дело. Некоторые вопросы теории публицистики», «Питання психології публіцистичної творчості» [31, с. 18].

Наукову діяльність В. Здоровеги також відображає оцінення його праць у рецензіях. Зокрема Г. Гнатів [18], М. Зяблюк [148], В. Лис [41, с. 375], Л. Сотник [41, с. 376], Л. Коваленко [159], А. Михайленко [192], В. Мінченко [202], В. Полковенко [222], Б. Скоробогатий [273] високо оцінюють наукові здобутки В. Здоровеги. До позитивних тенденцій у працях вченого відносять полемічність і дискусійний тон автора. Наприклад, працю «У майстерні публіциста» потрактовано як системний підхід до вивчення публіцистики, що ґрунтується на результатах наукових досліджень не лише традиційних дисциплін, а також таких близьких до журналістики наук, як соціологія, філософія, психологія, логіка. Болгарський науковець Маргарита Моллова-Алексієва у статті «Наукове слово про слово» так оцінила книгу «У майстерні публіциста»: «В цілому автор поступово окреслює образ і високу місію публіциста... Як теоретичне опрацювання в науці про журналістику книга є певним вкладом в неї з багатьма практичними висновками, а тому дослідження професора Здоровеги представляє безспірний професіональний і науковий інтерес» [204].

Виконано два дисертаційні дослідження, де окреслено значення наукового доробку Володимира Здоровеги радянського періоду у контексті

журналістикознавчих досліджень радянських вчених. Зокрема, Т. Трачук у дисертаційній роботі «Зародження і розвиток журналістикознавчих досліджень в Україні (кінець XIX ст.– 80-ті роки XX ст.)» (2005) [287] в одному з розділів проаналізувала розробку питань теорії і практики журналістської діяльності у наукових працях українських учених, розглянула формування наукових пошуків у галузі публіцистики, охарактеризувала поняття «українська школа». А Н. Желіховська у науковій роботі «Концептуально-тематичні особливості української публіцистики другої половини 80-х років XX століття (на матеріалах журналів «Київ» і «Вітчизна»)» (2008) [33] дослідила наукові візії українських і російських дослідників щодо публіцистики, її функцій, предмета, методу, форми і змісту, простежила зв'язок публіцистики з наукою та літературою, розглянула проблеми публіцистичної майстерності, висвітлила роль і місце публіцистики в суспільному житті.

Вищезазначені дослідження є важливою віхою історіографії досліджуваної теми. Ми використовуємо ці результати як важливий науковий конгломерат, однак це не вичерпує розв'язання поставлених нами завдань, оскільки наукова і публіцистична спадщина Володимира Здоровеги заслуговує на комплексне ґрунтовне дослідження.

Нова праця Н. Желіховської та В. Різуна «Сучасна українська публіцистика: теорія і практика» [34] свідчить про важливість та актуальність наукових поглядів В. Здоровеги у галузі теорії публіцистики і журналістики для сучасного журналістикознавства. Зокрема, дослідники беруть за основу визначення публіцистики В. Здоровеги і типологію публіцистичних образів вченого.

Підсумовуючи історіографію досліджуваної теми, зазначаємо, що наукова і публіцистична діяльність Володимира Здоровеги недостатньо вивчена. Оскільки спеціальних розвідок про Володимира Здоровегу є мало, тому звертаємося до джерельної бази, що складається з наукових праць і публікацій Володимира Здоровеги у періодиці, автобіографічних матеріалів, що особливо є важливим для розкриття нашої теми, зокрема дослідження впливу особистості вченого і публіциста на соціокомунікаційні процеси.

1.2. Тексти Володимира Здоровеги як об'єкт наукового дослідження:

джерелознавчий аспект

Джерельна база дослідження складається з наукової та публіцистичної спадщини Володимира Здоровеги. До переліку його основних праць належать «Сучасна українська комедія: Літературно-критичний нарис» (К., 1959) [122], «Мистецтво публіциста» (К., 1966) [80], «У майстерні публіциста: Проблеми теорії, психології, публіцистичної майстерності» (Львів, 1969) [131], «Пошуки істини, утвердження переконань: Деякі гносеологічні та психологічні проблеми публіцистики» (Львів, 1975) [96], «Слово тоже есть дело: Вопросы теории публицистики» (М., 1979) [116], «Питання психології публіцистичної творчості» (Львів, 1982) [91], «Віталій Коротич: Літературно-критичний нарис» (К., 1986) [47], «Збагнути день суший» (К., 1988) [65], «Теорія і практика радянської журналістики» (Львів, 1989) [125], «Вступ до журналістики» (Львів, 1994, 1998) [52], «Теорія і методика журналістської творчості» (Львів, 2000, 2004, 2008) [124]. А також наукові публікації Володимира Здоровеги, присвячені дослідженню діяльності ЗМІ (характеристика законодавчої бази, що регулює діяльність ЗМІ, аналітичний огляд інформаційного простору тощо).

На нашу думку, джерела доцільно поділити на такі групи:

- наукові праці радянського періоду;
- праці періоду незалежної України;
- публіцистика;
- спогади;
- автобіографічні матеріали.

Наукові праці радянського періоду

До першої групи відносимо найбільш цінні, на нашу думку, праці Володимира Здоровеги, написані у радянські часи. «Сучасна українська комедія: Літературно-критичний нарис» (1959) [122] – ця наукова праця Володимира Здоровеги видана за результатами кандидатської дисертації. Пишучи про позитивного героя комедії, вчений проявив себе як талановитий науковець, справжній літературний критик. На нашу думку, саме з філологічної освіти вченого, його глибокої пошани до слова, усвідомлення сили впливу

слова на людину починається концепція теорії журналістики Володимира Здоровеги, у якій він журналістське письмо підносить до рівня літератури і мистецтва.

У праці «Мистецтво публіциста» (1966) [80] вчений зіставляє літературну критику і публіцистику, вперше намагається дослідити тенденційність публіцистики і вибудувати власну теорію. Вже наступна книга «У майстерні публіциста. Проблеми теорії, психології, публіцистичної майстерності» (1969) [131] детальніше висвітлює взаємодію критики і публіцистики. Також у цій праці Володимир Здоровега дає відповідь на запитання «що таке публіцистика?», «яке її відношення до науки чи мистецтва?». Красномовна назва засвідчує певну лабораторію досліджень, де сам автор подає приклад публіцистичного мислення і таланту.

Монографія «Пошуки істини, утвердження переконань. Деякі гносеологічні та психологічні проблеми публіцистики» (1975) [96] ніби увінчує попередні наукові здобутки вченого. Однак тут Володимир Здоровега виходить за межі журналістичнознавчих досліджень, використовуючи знання з психології, соціології та філософії. Вчений осмислює і науково обґрунтовує закони творчості, простежує закономірності творчого процесу публіциста, вивчає особливості впливу публіцистичного слова. Праця має полемічний характер, однак автор, навчаючи полеміки, вміння доводити і переконувати, дохідливо аргументує свої судження і виводить їх на якісно нові наукові площини.

«Слово тоже есть дело. Некоторые вопросы теории публицистики» (1979) [116] – це праця, що засвідчила великий науковий потенціал Володимира Здоровеги. Адже вчений вперше дослідив пізнавальні та соціальні можливості публіцистики. Новизна наукових поглядів, полемічний стиль книги свідчать про досвід і наукову зрілість автора. Зокрема, Володимир Здоровега висловлює свою думку щодо теоретичного осмислення публіцистики: «Публіцистика є значно ближчою до мистецтва, ніж до науки. Можливості розроблення теорії творчості взагалі і публіцистичної також, частково обмежені. У всякому випадку ніяка теорія не може навчити творити. Вона лише допомагає формуванню таланту, але ніяк не здатна компенсувати його відсутність» [116,

с. 13]. Праці В. Здоровеги «Пошуки істини, утвердження переконань. Деякі гносеологічні та психологічні проблеми публіцистики» та «Слово тоже есть дело. Некоторые вопросы теории публицистики» є результатом захищеної докторської дисертації.

Дуже важливим, на наш думку, є навчальний посібник «Питання психології публіцистичної творчості» (1982) [91]. Тут автор досліджує закони публіцистичної творчості, вирізняє етапи творчості журналіста: задум, процес збору і систематизації інформації, зміст, форма, план твору, назва (заголовок), зачин, тон, ритм, техніка написання, засоби аргументації. Володимир Здоровега подає студентам творчість публіциста з погляду психології, розглядає значення творчої уяви, асоціативного мислення і фантазії у роботі публіциста. Також автор ділиться секретами журналістської майстерності.

Невелика за обсягом книга В. Здоровеги «Зорані межі» (1982) [69] демонструє публіцистичний талент вченого, вправне володіння словом, поетику його тексту. Навіть заголовки публікацій говорять самі за себе: «Віхи епохи», «Золоті зерна вересневого врожаю», «Знамення часу», «Легенда міста Лева», «Світоч у царстві духа» (про Львівський університет), «Диявольська кухня обману» та ін. Хоча книга є наскрізь радянською, все ж знаходимо важливі думки про людяність, виховання, освіту, загальнолюдські цінності.

Ще одна прорадянська книга В. Здоровеги та М. Пашка під назвою «По той бік правди» (1976) [95] вражає своєю викривальною сутністю. І хоча праця спрямована проти так званих буржуазних націоналістів, однак автор ніби розсекречує можливості пропагандистського впливу, який здійснюється не лише чере ЗМІ, а за допомогою значно ширшого комунікативного поля, до якого належать і мистецтво, і кінематограф. В. Здоровега акцентує на фабрикуванні інформації, створенні брехливих «новин», маніпулюванні свідомістю малоосвічених громадян, «розвінчує» ганебні цілі і брудні прийоми. Безумовно, все це зазначалося на захист радянського способу життя. Однак якщо відкинути ідеологічну складову, а розглянути цю інформацію з погляду ефективності пропаганди, то стає зрозуміло, що сьогодні методи пропаганди

зовсім не змінилися. Ми стали свідками, як Росія втілює свою інформаційну політику за допомогою таких же брудних прийомів.

Книга «Віталій Коротич: Літературно-критичний нарис» (1986) [47], є особливою, оскільки Володимир Здоровега після досліджень публіцистики знову звертається до літературної критики. Описуючи творчість відомого публіциста, поета і редактора Віталія Коротича, Володимир Здоровега плавно переходить з добре знаної особистості автора на плоди його творчості – вірші, нариси і повісті. Об'єктивна оцінка публіциста публіцистом, на нашу думку, має важливе значення і неабияку цінність, бо насамперед розкриває правдивість і природність творчого процесу, який не може відбутися без злетів і падінь.

«Збагнути день сущий» (1988) [65] – це нова книга, написана на зламі епох. Можемо стверджувати, що Володимир Здоровега глибоко відчував потребу змін, гостро відгукувався на радянську дійсність. Вважаємо її сміливою спробою сказати своє слово на користь демократизації суспільства. Автор зауважує, що «письменник пише так, як підказує йому серце» [65, с. 131]. Тому, незважаючи на ще радянське забарвлення цієї праці, можемо почерпнути з неї чимало слушних ідей. Володимир Здоровега зазначає: «Нехай же і надалі слово буде сміливим і гострим, мужнім і нищівним у ставленні до зла і несправедливості і обов'язково відповідальним, зваженим, зрілим і мудрим» [65, с. 262]. Заслуговує уваги аналіз публіцистики за 10 років, який Володимир Здоровега подав у книзі. Найбільше болить Володимира Здоровегу чорнобильська трагедія. Вважаємо працю «Збагнути день сущий» певною точкою відліку у процесі якісної зміни журналістики. Помітна трансформація поглядів вченого у контексті нової місії мас-медіа, хоча Володимир Здоровега завжди сповідував гуманістичні ідеї щодо ролі преси, акцентував на правдивості й відповідальності слова.

«Теорія і практика радянської журналістики» [125] – це колективна праця науковців факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка. Навчальний посібник, виданий з ініціативи та за редакцією Володимира Здоровеги, покликаний навчити студентів журналістської

майстерності та опанування жанрів. Цінність цієї книги у тому, що тут подано найновіший на той час методичний матеріал, узагальнено матеріали преси, радіо і телебачення. Володимир Здоровега підготував вступ та окремі розділи: «Загальні особливості журналістської творчості», «Публіцистика та її природа», «Складові журналістської майстерності», «Задум, тема, концепція, ідея твору», «Процес збору і осмислення матеріалу», «Композиція, конфлікт, сюжет», «Написання журналістського твору», «Загальна характеристика жанрів». Володимир Здоровега виконав найважчу ділянку роботи – систематизував теоретичні знання журналістської праці і розробив певні творчі закономірності діяльності журналіста, ніби відчинив двері у творчу лабораторію, де дохідливо і лаконічно можна освоїти загальні принципи відтворення дійсності.

На підставі проаналізованих джерел можемо стверджувати, що праці Володимира Здоровеги радянського періоду, хоч і рясно містили цитати «класиків» марксизму-ленінізму, все ж для науки мають велике значення. Саме завдяки дослідженню публіцистичної творчості, розробленню теорії публіцистики Володимир Здоровега увійшов в історію як перший теоретик публіцистики. Його науковий потенціал виявляється у вмінні об'єктивно оперувати знаннями, справедливо шукати істину, використовуючи для цього різні методи пізнання і наукові теорії. На нашу думку, праці радянського періоду відображають формування особистості вченого. Вони не втратили своєї важливості, оскільки питання психології журналістської творчості, підвищення журналістської майстерності і сьогодні є актуальними.

Праці періоду незалежної України

Після здобуття Україною незалежності виникла проблема у новому осмисленні журналістики, її функцій і ролі у суспільстві. Не менш актуальною стала потреба розробити принципово новий підхід до підготовки журналістських кадрів, що зумовлювало якісну зміну форм і змісту освіти, потребу у новій навчально-методичній літературі. Виникла проблема підвищення професіоналізму журналіста, поліпшення його професійних навичок, що було зумовлене кількісним зростанням мас-медіа, розширенням

функцій журналістики, комерціалізацією українського інформаційного простору.

Насамперед беремо до уваги тексти лекцій зі «Вступу до журналістики» [52], які виходять двома виданнями (1994, 1998). Практичне спрямування цієї невеликої за обсягом праці очевидне, адже вона написана для студентів, яким необхідно освоїти ази професії. Володимир Здоровега вперше зауважує про засоби масової інформації як складову політичної системи суспільства. Особливо цінними є його думки про талант і здібності, працю журналіста, редакційно-організаційну і літературну роботу працівника ЗМІ.

Після завершення цієї праці Володимир Здоровега зосереджує увагу на написанні підручника «Теорія і методика журналістської творчості» [124], який виходить трьома виданнями (2000, 2004, 2008). Вищезазначені праці Володимира Здоровеги і сьогодні є найбільш цінними у журналістикознавстві. «Теорія і методика журналістської творчості» – це підручник, за яким навчаються тисячі студентів усіх факультетів і відділень журналістики в Україні. Володимир Здоровега так розмірковував над призначенням цієї книжки: «Допомогти людині стати журналістом, сприяти входженню її в фах, засвоєнню значного масиву інформації, стимулювання жаги знання, без якого неможливе формування професіонала у сфері інтелектуальної діяльності» [124, с. 10]

Важливою, на нашу думку, є книга Володимира Здоровеги «Про журналістику і журналістів» [105], де воедино зібрані цікаві думки і судження про сутність журналістської професії. Автор так характеризує цю книгу: «Ця скромна книжечка – лише певний крок у пошуках нелегких відповідей на запитання, якою є і має бути українська журналістика у контексті світового досвіду, хто такий сучасний журналіст і які подальші шляхи його підготовки і перепідготовки» [105, с. 5].

У науковому доробку вченого є багато й інших праць, де обґрунтовано теоретичні засади функціонування журналістики, а також шляхи наближення журналістської освіти до вимог сучасної журналістської практики. Особлива заслуга Володимира Здоровеги у формулюванні теоретичних засад

журналістської творчості, у визначенні суті журналістської майстерності, феномену цікавого, багато уваги приділено характеристиці жанрів журналістського твору, процесу написання матеріалу (задум, тема, концепція, ідея твору), класифікації методів відтворення. У науковому осмисленні Володимира Здоровеги знайшли відображення проблеми державотворення, свободи слова, професіоналізму журналіста.

Наукові праці Володимира Здоровеги охоплюють досить широкий спектр проблем: від підготовки журналістських кадрів до аналітичної оцінки інформаційного простору та окреслення державотворчих функцій ЗМІ. Найголовнішим є те, що наукові візії Володимира Здоровеги завжди були спрямовані у майбутнє, для вирішення нагальних проблемних питань. Як справжній науковець, Володимир Здоровега простежував певні тенденції і передбачав подальший розвиток подій. Звертав увагу на докорінну зміну у роботі засобів масової інформації, зокрема на характер журналістської праці, на технічне забезпечення комунікаційного процесу.

Б. Тихолоз стверджує: «Сьогодні його творча спадщина – це не лише документ епохи, але й живий і продуктивний чинник інтелектуальних пошуків нашої сучасності, предмет наукових досліджень, методична основа педагогічної діяльності, орієнтир для майбутніх генерацій теоретиків і практиків журналістики» [282, с. 213].

Аналізуючи наукові публікації Володимира Здоровеги, виявляємо його трепетне ставлення до журналістики, щире вболівання за її долю, незбориме бажання покращити якість українських ЗМІ, відновити авторитет слова і гідність журналіста.

Публіцистика

Зосередимо увагу на публіцистичній спадщині Володимира Здоровеги, розглянувши найцікавіші його публіцистичні роботи, написані у період з 1988 по 2006 рік. Володимир Здоровега регулярно друкувався у столичних виданнях «Молодь України», «День», «Дзеркало тижня» та регіональній газеті «Високий Замок». Часто як авторитетний журналістикознавець виступав у ролі експерта в галузі журналістики на сторінках періодичних видань. Газета «Молодь

України» є одною з найдавніших видань, адже вона виходить з 1925 року. У різні часи та епохи вона була трибуною для багатьох відомих особистостей: І. Дзюби, І. Драча, В. Коротича, А. Малишка, Б. Олійника, М. Рильського, Є. Сверстюка та багатьох ін. На зорі української незалежності Володимир Здоровега також часто друкувався на сторінках «Молоді України».

Газету «День» публіцист вважав найкращою щоденною газетою в Україні. Активно друкував свої статті на актуальні теми. Брав участь у різноманітних бліц-опитуваннях, які стосувалися не лише журналістської освіти, а загалом стану демократії в Україні.

Публікації Володимира Здоровеги у газеті «Дзеркало тижня» були продовженням дружньої співпраці вченого з редактором видання – В. Мостовим, адже об'єднувала їх участь у Комісії з журналістської етики. Газета «Високий Замок» особливо була близькою Володимирі Здоровезі за духом, бо у своїй основі опиралася на львівські традиції журналістики. Публіцист вважав це видання близьким до європейської преси. Редактором газети був Степан Курпіль – учень Володимира Здоровеги. На шпальтах «Високого Замку» Володимир Здоровега друкував інформацію не лише локального, а й всеукраїнського значення.

Умовно поділяємо публіцистичні матеріали Володимира Здоровеги за тематикою:

- *суспільно-політична публіцистика;*
- *проблеми журналістської освіти і виховання журналіста-професіонала;*
- *питання свободи слова та морального обов'язку журналіста;*
- *публікації про відомих постатей української історії та культури.*

Прикметно, що статті, написані наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХХ століття, переважно присвячені соціально-політичним подіям у країні. Публіцист не був байдужим до становлення української державності, яка відроджувалася, тому й відгукувався на злободенні проблеми суспільства. Також написане Володимиром Здоровегою на зламі століть стосується і проблеми журналістської освіти, свободи слова та морального обов'язку журналіста.

Політичні візії Володимира Здорогеги простежуємо у таких статтях: «Без поступу і терпіння не буде єдності» [44], «Ми довели, що дозріли» [79], «Зловісні роги великодержавництва» [67], «Назад до «раю»?» [82], «Не сотвори собі гомункулуса» [86], «Остання свічка, або чому придушення ледь зажеврілої свободи слова може призвести до повного краху відродження» [90], «Росія очима українця: стратегічний партнер чи...?» [111], «Собі і людям» [117], «Сповідь на вершині життя про те, як з хохлів стають українцями» [119], «Спокута чужих і власних гріхів» [120], «Чи український наш інформаційний простір?» [140].

Публіцистичні статті Володимира Здорогеги на суспільно-політичну тематику заслуговують на увагу як журналістикознавців, так і журналістів-практиків тому, що в них наведено приклади передбачення політичних подій та думки вченого, котрі об'єктивно пояснюють хід розвитку країни. Для Володимира Здорогеги, як слушно зазначає І. Лубкович, «характерний неупереджений, глибинний погляд на життя, принциповість, людська порядність, громадянська мужність» [41, с. 13].

Не менш важливою для Володимира Здорогеги є проблема підготовки професіоналів для сучасних мас-медіа. Над розв'язанням проблем підготовки журналістських кадрів вчений працював упродовж усього часу роботи на факультеті журналістики. Тому й більшість його публіцистичних праць присвячені висвітленню саме цієї проблеми. Думки Володимира Здорогеги щодо підготовки журналістів найбільш повно знайшли своє відображення у таких статтях: «Без консолідації та професіоналізму не вижити» [43], «Декілька думок про мас-медіа і журналістів в сучасному світі» [54], «Державотворення і професіоналізм журналіста» [55], «Достовірність інформації як передумова медіаосвіти» [56], «Журналістика – це важка розумова праця» [61], «Звідки братись журналістам» [66], «Підготовка журналістів: погляди збоку і зсередини» [91], «Хочеш бути журналістом? Будь!» [135], «Чи легко бути молодим» [137], «Чому в зарубіжних поїздках наш Президент оточений чужими кореспондентами» [141].

Питання свободи слова та морального обов'язку журналіста порушені у

таких працях: «Аналітика замість маніпуляцій»[42], «Влада інтелекту чи інтелектуальне прислужництво?» [50], «Європейський вибір: що брати з минулого, а чого вчитися українським ЗМІ» [59], «Журналіст – це той, який родився хворим, болить чужим і власним горем» [63], «ЗМІ жодною владою не є. ЗМІ – це сила громади» [68], «Ліва не знає, що робить права?»[74], «Менше любителства та експромту» [78], «На журналістів чинитимуть тиск» [81], «Не культивуємо обману і самообману» [85], «Ніхто не подбає про журналістів, крім самих журналістів» [87], «Про партійність, грошові мішки, меценатство» [89], «Продавати працю, а не совість» [104], «Свобода слова потрібна не журналістам. Вона потрібна суспільству» [112], «Сила і безсилля слова» [139], «Український журналіст не захищений ніяк»[37], «Чи й далі соромитимось говорити правду?» [136], «Чим талановитіший журналіст, тим важче ним управляти» [115].

Публіцистичні статті Володимира Здорогеги про відомих українців, які стали непересічними особистостями для української культури та історії – це публікації «Вічність генія» (про Т. Шевченка) [48], «Думна дорога Романа Андріяшика» [57], «Коли на прою стають з системою» [73] (про М. Холодного), «Політичне передбачення Каменяра» [94] (про І. Франка), «Свій плуг, своя борозна» [218, с. 46–49] (про Р. Федоріва), «Чудовий мінерал академіка Лазаренка» [142], «Чарівний світ очима Василя Пилип'юка» [218, с. 52–58], «Іван Франко та українська публіцистика» [70] (прикметно, що остання публікація Володимира Здорогеги була осмисленням багатогранної творчості І. Франка).

Публіцистика Володимира Здорогеги – це велика духовна скарбниця, у якій упродовж багатьох років активної творчої праці збережені найцінніші думки, гіпотези, погляди на складні суспільні явища дійсності, розвідки соціальних, політичних процесів, прагнення знайти оптимальні способи розв'язання назрілих проблем суспільно-політичного життя, а також відповіді на ті запитання, що виникають у процесі розвитку української журналістики, що допоможуть покращити її стан у сучасному інформаційному просторі.

Деякі публіцистичні виступи Володимира Здровеги в пресі зібрано у книзі «Про журналістику і журналістів». Тут автор подав ті статті, виступи та інтерв'ю, які вважав найбільш актуальними і важливими.

Публіцистику Володимира Здровеги частково передруковано у книзі спогадів про Володимира Здровегу «Мистецтво збагнути день» [191]. Упорядники видання подають праці Володимира Здровеги здебільшого відібрано за принципом самого автора («Про журналістику і журналістів» [105]), хоча й доповнюють іншими статтями: «Друковане слово не вмере, але може стати раритетом», «Не сотвори собі гомункулуса», «Сила і безсилля слова», «Продавати працю, а не совість», «Влада інтелекту чи інтелектуальне прислужництво?». Це далеко не повний список публіцистичних виступів Володимира Здровеги, який вартий уваги. Вважаємо, що було б доцільним видати окрему книгу публіцистики Володимира Здровеги.

Спогади

Упорядник видання «Заслужені професори Львівського національного університету імені Івана Франка. Володимир Здровега», яке вийшло з нагоди присудження Володимирі Здровезі почесного звання «Заслужений професор» [39], І. Лубкович майстерно описує життєвий і науковий шлях Володимира Здровеги: «Тут, у сім'ї хліборобів Йосипа Здровеги і Юзефи з Ділаїв формувалися характер, а відтак і доля майбутнього професора. Батько був одинаком, а тому багатшим, мати – з дванадцятидідної сім'ї. Але руки в обох були мозолистими, порепаними від тяжкої праці. Ці руки й виплекали долю своєму синові. Це завдяки передусім їм, він будучи «сином мужика», став помітним у царстві людської культури. Давно зауважено: на відміну від сусідніх країв, де національна еліта походила зі шляхти та дворянства, корені нашої – у селі... Володимир Здровега – один із таких плодів, одне з підтверджень такої тенденції. Вирісши із селянського кореня, спершись на рамена свого роду, він став рости нове інтелектуальне дерево...» [39, с. 14].

Спогади про Володимира Здровегу зібрані у книзі «Мистецтво збагнути день» (2013) [191], де вміщено дописи колег з факультету журналістики, авторитетних науковців з інших навчальних закладів, відгуки про вчителя

випускників факультету журналістики. Зокрема, І. Павлюк у статті «Володимир Здоровега: текст – контекст – підтекст» [215] зазначає про важливість всеохопного вивчення біографії митця разом з текстами, контекстами, підтекстами часопростору, в якому його творено.

Важливою для нашого дослідження є книга спогадів випускників факультету журналістики «Про далеке і близьке» (2015) [236], присвячена 60-літтю факультету журналістики Львівського університету. У цьому ювілейному виданні чи не кожен випускник згадує про Володимира Здоровегу, бо він для багатьох залишився символом факультету. «Здоровега – скеля, наріжний камінь у журналістиці» [236, с. 74], – ось одна з найбільш показових характеристик вченого.

Важливою віхою спогадів про Володимира Здоровегу є інформація, надрукована в українській періодиці. Цінною для нашого дослідження є стаття Б. Потятиника «Володимир Здоровега: сила і безсилля вчителя» [224], у якій автор, аналізуючи життєвий шлях вченого, зважує досягнення і прорахунки: «Чи припускався він помилок? Так, як і всі ми. Та водночас для багатьох з нас він був праведником, людиною великої енергії, яка аж ніяк не обмежувалась локальними справами, а діяла в просторі нації» [224]. Дещо перегукується із зазначеною публікацією стаття Б. Потятиника, опублікована у газеті «Дзеркало тижня» під назвою «Майстер мудрих компромісів» [225].

Стаття І. Паславського «Праця Патріарха» [219] характеризує Володимира Здоровегу як науковця: «Природний дар В. Здоровеги аналітично мислити, розуміти складні суспільні процеси, здатність з висоти орлиного польоту осягнути «день суціль», толерантність і виваженість як у повсякденному житті, так і в публіцистичних та наукових працях заслуговує на особливу увагу. Він унікав, свідомо чи підсвідомо, гучних фраз і категоричних суджень, рідко коли сперечався. Майже в кожному науковому доробку – студентському чи аспірантському – вбачав раціональне зерно й власним авторитетом сприяв його сходженню. Писав завжди лаконічно, доступно й просто. Чи не єдиний серед своїх колег умів викласти найскладніші теоретичні

постулати на рівні розуміння й сприйняття пересічного студента. У цьому – його геніальність, неперевершений талант і наукова майстерність» [219].

Професор В. Лизанчук у статті «Випробування на національну свідомість» [175] доводить громадянську гідність професора Здоровеги, вміння критично оцінювати дійсність. «В. Й. Здоровегу дуже бентежило, що будівництво Української держави наштовхується на морально-психологічні перепони, перешкоди, які породила руйнівна московсько-більшовицька тоталітарна система» [175].

А. Юраш у праці «Творче здоров'я професора Здоровеги» зазначає про особливий інтелектуальний і творчий потенціал вченого: «Володимир Здоровега завжди був творцем нового, теорій та ідей, які мають універсальне значення і чия вага стає зрозумілою лише зараз, коли у теорії журналістики працює вже кілька поколінь його учнів» [307].

Журналіст газети «Дзеркало тижня» С. Кабачинська, якій доволі часто доводилося спілкуватися з Володимиром Здоровегою, зазначає: «Який викладач Володимир Здоровега, заслужений професор Львівського національного університету імені Івана Франка, свідчать не так його численні нагороди, звання, поважний вік і величезний досвід викладацької роботи, як ставлення до нього українських журналістів: і тих, хто мав щастя бути його студентом, і всіх інших також. Бо всі інші також навчались у нього. Тобто – за його підручниками. Тому й нині в будь-якому журналістському середовищі в Україні ставлення до Володимира Йосиповича більш ніж шанобливе. Воно особливе. Тому що поєднує непроминальну повагу студентів до вченого й викладача та щире захоплення ним як колегою. Тобто – його журналістським пером, яке до сьогодні не зашкарубнуло в сухій теорії, а залишається гострим і сучасним – що називається, на вістрі проблем, на пульсі життя» [153].

«Його Вічність – це добра пам'ять тисяч вихованців і читачів, десятки книжок і сотні публікацій, які заклали фундамент наукової школи теорії і практики журналістики, це зведений дім і доглянутий сад Львівської школи журналістики» [231], – так про вченого і публіциста відгукується нинішній декан факультету журналістики Львівського національного університету імені

Івана Франка М. Присяжний.

Цю думку підтверджує пресознавець С. Кость: «Те, що Володимир Здоровега не встиг зробити в науці, те, що не вдалося зреалізувати у підручнику, він повністю компенсував своєю публіцистикою (кілька десятків статей та інтерв'ю), а також – боротьбою за нову українську журналістику і нову спілку журналістів» [163, с. 3].

Одним із учнів Володимира Здоровеги є Ю. Бідзіля. Він зауважує: «Для мене у журналістиці беззаперечним авторитетом був і залишається, на жаль, уже покійний, професор факультету журналістики Львівського університету Володимир Здоровега. Я із захопленням слухав не лише його лекції, брав участь в практичних заняттях, але й любив спілкуватися з ним поза межами аудиторій. Вважаю, що він — справжня глибина у нашій журналістиці, людина із напрочуд світлим розумом, надсучасними поглядами й унікальним розумінням кожної інформаційної ситуації, що складалася. Зараз є багато талановитих журналістів, але мені важко назвати, а з етичних міркувань і не хочу, таку людину, котра б так гармонійно поєднувала у собі практика і теоретика, як Здоровега» [8].

І. Балинський називає Володимира Здоровегу «вченим, який усім своїм життям не стомлювався доводити, що журналістика – це, передусім, відповідальність, професійність та мужність говорити правду... приніс у журналістику те, що називають відчуттям стилю та смаку. Він вчив нас ставитися до журналістської праці як до творчого процесу, відкидаючи механічність, рутинність, штучність і примус» [6].

А вихованці Володимира Здоровеги з «Львівської газети» так згадують про свого наставника: «Близкучий викладач і публіцист, знаний теоретик-літературознавець і справжній майстер журналістського цеху, покійний професор віддав університетській кафедрі півстоліття. За ці роки Володимир Здоровега виховав тисячі медійників, які працюють достоту по всій Україні. Його пам'ять і ерудиція, добрий смак і чуття українського слова, втілені в лекціях, статтях і книгах, стали скарбницею, з якої охоче запозичували ці багатства, аби нести їх людям, чимало поколінь журналістів» [186]. Ці слова

засвідчують велич наукової і публіцистичної думки Володимира Здоровеги, значущість його особистості для студентів і журналістів з досвідом, які черпали свою мудрість із інтелектуальної скарбниці вченого.

Як зазначає журналіст інтернет-журналу «Аксіома», «учень Здоровеги» вже довгі роки було знаком якості [2]. Це свідчить про великий авторитет вченого і про правдивість та глибоку суть його науки.

Епоха Здоровеги – це символічно, але справедливо названий А. Юрашем час інтелектуального зросту української журналістики, що залишиться у пам'яті сучасників. Адже з ім'ям Володимира Здоровеги пов'язані найбільш конструктивні реформи на факультеті журналістики, гострі виступи у пресі, де він одним з перших порушував проблеми української журналістики, також спогади його учнів, що є не менш важливим штрихом до образу вченого.

Багато студентів завдячують Володимиру Здоровезі своїми творчими здобутками. Серед них – вихованець Володимира Здоровеги, сьогодні відомий фотохудожник, заслужений діяч мистецтв України, лауреат Шевченківської премії В. Пилип'юк, який вважає: «Як би не він – не було б мене» [191, с. 186].

Для нашого дослідження важливі і свідчення найближчих людей Володимира Здоровеги, які у свій спосіб долучилися до здобутків вченого.

Дружина Володимира Здоровеги (Неоніла Іванівна) розповідала: «Володимир був хорошим сім'янином, добрим батьком, сином, чоловіком. Попри велику зайнятість на кафедрі, постійні публікації в пресі, виступи на конференціях, завжди знаходив час на спілкування, на сім'ю. Майже кожних вихідних їздив до мами в село. Не цурався фізичної праці. Володимир Йосипович мав великий дар швидко вирішувати будь-які складні питання. Складалося враження, що це рішення вже давно було в його голові. Хочу відзначити його працьовитість. Іноді до ранку писав статті, а потім біг на лекції. До останніх своїх днів був дуже активним, до нього часто звертались за порадами як студенти, так і досвідчені колеги. Він не вмів відмовляти, був чуйним до чужої біди чи проблеми. Міг навіть влаштувати студента на роботу в газету» [144].

Образ Володимира Здорогеги був би неповним без пам'ятного слова людини, яка безпосередньо була свідком формування особистості Володимира Йосиповича в університеті. Це його однокурсник, товариш з аспірантури, доктор філологічних наук, професор кафедри фольклористики Іван Денисюк. Він зазначав: «Я знаю Володимира Здорогегу з часу нашого навчання на філологічному факультеті Львівського університету. Наш курс був досить сильним і багатим на особистості. З нами навчалися Р. Іваничук, Д. Павличко, І. Сірак та інші. Володимир Здорогега гарно вчився, був старанним, належав до числа кращих студентів. Після закінчення навчання мене, Д. Павличка, І. Сірака і В. Здорогегу рекомендували до вступу в аспірантуру. Я першим подав до захисту свою кандидатську роботу і почав працювати на кафедрі. Здорогегу В. Дмитрук запросив працювати на новостворений факультет журналістики. Деякий час я там також читав літературу. Треба зазначити, що це був важкий факультет, на той час один з найпопулярніших, тут навчалися синки високопосадовців, які себе навіть з викладачами поводити зверхньо, з насмішками, панувала система доносів. Однак Здорогегу студенти любили, він користувався авторитетом і серед керівної верхівки. Хоча Володимир ніколи не зазнавався, був завжди толерантним. Навіть, коли говорити про якісь малоприємні нюанси, адже злі часи робили злих людей, то можу запевнити, що Володимир Здорогега не був злим. Його партійність, зв'язки з керівництвом несли за собою певні політичні зобов'язання, однак Володимир Здорогега не був фанатом системи, він ставився до цього нейтрально.

Хоч наші стосунки з Володимиром Здорогегою були не близькі і не далекі. Я знаю, як його любили на факультеті. Він виріс як науковець, але наші наукові зацікавлення були різними. Здорогега почав працювати над теорією публіцистики. Ми з ним часто бачилися, перекидалися словами. Здорогега завжди був оригінальною далекоглядною особистістю. Можу відзначити його надзвичайну рису – доброзичливість» [26].

Важливе значення у нашому дослідженні мають спогади про Володимира Здорогегу, що сприяють концептуальному розкриттю його творчої особистості,

виявленню автобіографічних фактів та історичних обставин у формуванні як вченого і громадянина.

Автобіографічні матеріали

На жаль, мемуарна спадщина Володимира Здоровеги мало зафіксована у джерелах. У книзі «Про журналістику і журналістів» [105], яку вчений присвятив 50-річчю від часу заснування факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка, вміщено єдиний невеликий автобіографічний допис під назвою «Життя з нами не жартувало». Автор описує історію створення факультету, його найвизначніших діячів, нелегкі політичні обставини, свої часи деканування, демократичний розвиток і раціональні нововведення. Деякий автобіографічний матеріал про Володимира Здоровегу зафіксований у статті Т. Трачук «Мислитель і час» [287], де вчений зазначає про передумови виникнення теорії публіцистики.

1.3. Теоретико-методологічні основи дослідження

Методологію дослідження визначає предмет дослідження, поставлені завдання та шляхи їх реалізації за допомогою сучасних підходів у журналістикознавстві. Як стверджує І. Михайлин, у дослідженнях з журналістикознавства слід дотримуватися «трьох найважливіших методичних засад» [193, с. 163]. Це – пошук і вивчення «літературної, наукової, публіцистичної, літературно-критичної класики «знакових осіб» журналістики» [193, с. 163]. У дослідженні застосовуємо розгалужену систему методологічних принципів, загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів.

Є значна кількість праць, присвячених біографічним дослідженням, де висвітлено життя і діяльність окремих персоналій. Це, зокрема, наукові праці, де систематизовано і досліджено принципи методології дослідження у журналістикознавстві. Серед них варто виокремити такі: В. Галич «Олесь Гончар – журналіст, публіцист, редактор: еволюція творчої майстерності» [16], В. Лизанчук «Методи збирання і фіксації інформації в журналістиці» [176], І. Михайлин «Методологічні проблеми історії української журналістики» [195], М. Нечиталюк «Методологічні засади історико-журналістської науки» [213],

В. Різун «Методи наукових досліджень у журналістикознавстві» [244] та «Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій» [246], І. Франко «Нариси історії українсько-руської літератури до 1890 р.» [298]. Вони дали змогу застосувати ефективну методику аналізу творчості Володимира Здорогеги, постать якого без сумніву можна вважати знаковою серед особистостей української журналістики.

Також важливою є праця Володимира Здорогеги «Теорія і методика журналістської творчості» [124], де автор розглядає методологічні основи творчості журналіста. Зокрема, пише про методику літературної праці у різних видах ЗМІ і виділяє три методи відображення дійсності (інформаційний, аналітичний і художньо-публіцистичний), описує методику роботи у різних журналістських жанрах. У цій книзі сформульовано і систематизовано знання про літературну працю у журналістиці, яку Володимир Здорогега називав найважливішою і найскладнішою частиною професійної діяльності. Хоч Володимир Здорогега й узагальнив методологічні принципи роботи у журналістиці, вважаючи їх елементарними закономірностями творчого процесу, він все ж на перше місце ставив природне обдарування журналіста, бо був переконаний, що навчити писати не можна. Цитуючи відомого російського актора М. Міхалкова, Володимир Здорогега пише: «Методика – це одне, а дар божий – це інше, хоч методика – це дуже добра річ, як спосіб подолання технологічних труднощів. Методика служить для навчання, а дар веде в країну першовідкриттів» [124, с. 10].

Методологічний аспект роботи передбачає застосування різних методів дослідження.

Соціальнокомунікаційний метод. На думку В. Різуна, основним методологічним підходом до вивчення явищ, процесів, функцій соціальних комунікацій є соціальнокомунікаційний підхід – це «фіксація, моніторинг, опис, аналіз та інтерпретація даних у системі понять соціокомунікаційного інжинірингу, а точніше – з погляду того, чи здійснює об'єкт дослідження на соціум той вплив, який технологічно закладався, і як соціум відреагував на об'єкт впливу» [246]. За допомогою соціальнокомунікаційного підходу у

дослідженні мали змогу простежити комунікаційні зв'язки між автором-публіцистом і аудиторією. Розглядаючи Володимира Здоровегу як учасника соціальнокомунікаційного процесу, досліджуємо вплив особистості на соціокомунікаційні процеси.

Історичний метод. За допомогою історичного методу виявляємо історичні факти та процеси досліджуваної теми. Застосовуючи історичний метод, що передбачає вивчення розвитку об'єкта дослідження в історичній послідовності, визначаємо роль і значущість Володимира Здоровеги в контексті розвитку журналістикознавства. У цьому ракурсі з'ясовуємо історичні передумови його наукової та публіцистичної діяльності, суспільно-політичні зміни в країні та реакцію Володимира Здоровеги на них у пресі. Також застосовуємо порівняльно-історичний метод, що дає змогу визначити значущість об'єкта дослідження відповідно до інших представників цього часу і сфери діяльності. Завдяки порівняльній складовій цього методу можна виявити тенденції розвитку творчої особистості. Адже «у журналістикознавстві цей метод постає як творчий акт розв'язання багатоаспектних завдань» [16, с. 72].

Хронологічний метод. Застосування цього методу сприяло виявленню творчої активності Володимира Здоровеги, допомогло з'ясувати зміну творчих пріоритетів публіциста у певних хронологічних межах, адже досліджуваний нами часопростір є важливим чинником у визначенні мотивації наукової і публіцистичної творчості Володимира Здоровеги.

Біографічний метод передбачає дослідження подій на підставі свідчень очевидців. Цей метод дає змогу дослідити історію життя однієї людини (у нашому випадку – Володимир Здоровега), співвідносячи з часом і суспільством, у якому вона жила. За допомогою цього методу досліджуємо динаміку суспільного й особистого життя Володимира Здоровеги, вивчаємо його поведінку у конкретних ситуаціях, розкриваємо мотивацію творчості, осмислюємо світоглядні позиції. Біографічний метод застосовуємо з метою збирання свідчень, спогадів очевидців. Також за допомогою біографічного методу ми мали змогу переконатися, наскільки публіцистика Володимира Здоровеги була і залишилася актуальною для сучасності.

Методи добору й систематизації матеріалу допомагають зафіксувати публіцистичні праці Володимира Здорогеги, опрацьовувати бібліографічні джерела, що унеможливило б вирішення поставлених у дисертації завдань.

Методи типологічного аналізу і класифікації. Використання типологічного аналізу дало можливість виявити спільні ознаки, класифікувати публікації Володимира Здорогеги за тематикою, проблематикою, поділити їх на газетні і журнальні тощо. Метод класифікації використовують у наукових дослідженнях для визначення зв'язків і закономірностей розвитку досліджуваних об'єктів, основним принципом якого є поділ на групи. Це дає змогу поділити цілісну сукупність об'єктів або даних на «однорідні групи так, щоб розходження усередині групи були менші, ніж між групами» [239].

У роботі таким досліджуваним об'єктом є публіцистика Володимира Здорогеги. За допомогою цього методу вдалося класифікувати проблемно-тематичний та жанровий спектри публіцистичної спадщини Володимира Здорогеги.

Проблемно-тематичний метод. За допомогою цього методу у дослідженні визначено тематику і проблематику публіцистичної творчості Володимира Здорогеги.

Методи аналізу текстів. Для реалізації поставлених завдань у дисертаційному дослідженні застосовуємо методи аналізу текстів. За допомогою риторичного напрямку дослідження текстів визначаємо різноманітні мовні засоби впливу на читача, які використовував Володимир Здорогега у своїх публіцистичних виступах, а саме: метафора, порівняння, епітет, антитеза тощо. Когнітивний підхід дослідження тексту дає змогу визначити світоглядну позицію Володимира Здорогеги, його ментальність, спосіб мислення. Дискурсивний метод допомагає нам визначити зв'язки між конкретною публікацією Володимира Здорогеги та суспільно-політичною ситуацією в країні (наприклад, здобуття Україною незалежності, прийняття Конституції, Помаранчева революція).

Якісний аналіз текстів використовуємо для всебічного застосування та інтерпретації основних ідей публікацій, з'ясування логічних зв'язків і

суперечностей. Дослідники його ще називають змістовим, бо за допомогою історичних, літературних, психологічних, соціологічних аспектів традиційного аналізу можна простежити певні характеристики і тенденції. Такий аналіз, на думку І. Лубковича, «ґрунтується на загальних логічних операціях аналізу та синтезу, порівняння, визначення, оцінювання і – значною мірою – на інтуїції дослідника» [183, с. 40].

Метод контент-аналізу. Під час контент-аналізу «з'ясовуються взаємозв'язки між тематикою змісту і кількісними параметрами інформації» [151, с. 75], адже контент-аналіз є кількісно-якісним методом, «кількісний підрахунок дає підстави зробити об'єктивні висновки щодо спрямованості матеріалів за кількістю уживання одиниць аналізу в досліджуваних текстах, якісний аналіз робить те саме, але внаслідок вивчення того, чи трапляється і в якому контексті важлива, оригінальна категорія взагалі» [150, с. 184]. За допомогою цього методу, «який характеризується об'єктивністю висновків, строгістю процедури та полягає у квантифікаційній обробці тексту з подальшою інтерпретацією результатів» [151, с.116], визначали особливості світогляду Володимира Здорогеги та інтерпретували отримані знання для доведення власних суджень.

Застосовуючи контент-аналіз, описуємо все різноманіття змісту та ідейно-концептуальне наповнення публіцистики Володимира Здорогеги. Крім частоти подання певних категорій, що застосовується у кількісному контент-аналізі, важливу роль приділяємо й змістовному вивченню текстів, а також контексту та підтексту.

Аналізуючи публіцистичні та наукові тексти Володимира Здорогеги, використовуємо суцільну вибірку. Під час першого прочитання тексту визначили категорії та одиниці аналізу, застосовували багаторівневе визначення категорій та основних ідей у публіцистиці Володимира Здорогеги. На цьому етапі роботи змогли виокремили основні підкатегорії (ключові поняття). Досліджуючи публіцистичні статті Володимира Здорогеги, надруковані у пресі, виявляли концептуальні утворення за допомогою слів і словосполучень та співвідношення їх з іншими мовними індикаторами (наприклад, часто вживаним є словосполучення «професіоналізм журналіста» та «свобода

слова»). Досліджуючи публіцистичні матеріали Володимира Здоровеги, з'ясовували ступінь важливості проблеми, яка хвилювала вченого, загострення його уваги на питаннях поліпшення якості української журналістики. Зокрема, у відсотковому відношенні визначаємо ідейно-тематичні напрями публіцистики Володимира Здоровеги, а також проблематику наукових публікацій.

Метод соціологічного опитування. Провели соціологічне опитування на тему «Теоретичні засади журналістської творчості Володимира Здоровеги та їхній вплив на формування журналіста-професіонала». За допомогою роздаткового анкетування опитано студентів 2-го і 5-го курсів (з кожного курсу по 40 людей, з кроком вибірки 3 на 2-му курсі та з кроком вибірки 2 на 5-му курсі). Вибіркова сукупність становила 80. Мета нашого дослідження – дізнатися, які теоретичні знання і практичні навички студенти-журналісти здобули, вивчаючи праці Володимира Здоровеги, з якими саме працями вченого ознайомлені студенти 2-го та 5-го курсів факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка. Ми висунули таку гіпотезу: студенти факультету журналістики вивчають теоретичні основи журналістської творчості головню за працями Володимира Здоровеги.

Метод прогнозування дає можливість на підставі аналізу результатів дослідження простежити певні тенденції розвитку журналістики, які передбачав Володимир Здоровега. Проаналізувавши внесок Володимира Здоровеги в українське журналістикознавство, можемо стверджувати, що вчений сформулював засади таких журналістикознавчих наук: теорія і практика журналістики, журналістська етика, правові основи журналістики, філософія журналістики, гносеологія журналістики, журналістика і масова комунікація.

Методи синтезу, узагальнення, індукції та дедукції. У процесі дослідження застосовували індуктивний і дедуктивний методи. Більш пріоритетним вважаємо метод індуктивний, який допомагав будувати концепції на підставі фактів, а не ґрунтувати дослідження на висмикуванні із загального позицій, які нас цікавлять. Метод індукції за допомогою окремих фактів сприяв переходу до загальних концепцій. Зокрема, цей метод застосовували під час

дослідження публіцистики Володимира Здорогеги (розділ 3). Метод узагальнення допоміг зробити відповідні висновки.

Метод дедукції застосовували у дослідженні теоретичних засад функціонування журналістики, які розробляв Володимир Здорогега (розділ 2). За допомогою методу дедукції ми з теорії журналістики виокремили і дослідили складники журналістської майстерності за Володимиром Здорогегою, визначили шляхи підвищення професіоналізму журналіста тощо.

Хоча дедуктивний метод має й свої недоліки, чим викликає у дослідників упереджене ставлення. «Показовий з цього боку критичний відгук про дедуктивний метод О. Терлецького, недоліком якого вважав перебільшення ідейних конструкцій, примат ідейно-логічного елемента, ігнорування чи підтасування фактів. Ідея, концепція повинні органічно впливати із суми фактів – ось його принцип» [211, с. 213], – пише М. Нечиталюк.

Однак, на нашу думку, саме за допомогою дедуктивного методу нам вдалося здійснити оцінку наукової спадщини Володимира Здорогеги. Адже серед загальних суджень для нас важливо було дослідити цінність окремої гіпотези. Також метод дедукції використовуємо під час дослідження і класифікації публіцистики Володимира Здорогеги. За допомогою аналізу конкретних публікацій виокремлюємо державотворчі мотиви у його публіцистиці.

Метод синтезу використано з метою формулювання основних ідейно-змістових засад публіцистики, а також теоретичних концепцій Володимира Здорогеги.

Метод верифікації. За допомогою цього методу перевіряємо правдивість нашого дослідження. С. Макеєв стверджує: «Верифікацію результатів контент-аналізу перевіряють таким чином: коли текст кодується вдруге через деякий час і серед кодувальників з'ясовується ступінь ідентичності їхньої роботи над одним і тим самим текстом, для чого використовують стандартні прийоми перевірки інструментарію, що вимірює. Збіг даних для висновку про сталість має становити близько 80%» [277].

Для розкриття теми дослідження важливим є метод методологічної верифікації. Суть цього методу окреслює дослідник П. Іванишин: «Евристичний сенс методу методологічної верифікації стосується передусім метакритичної

сфери і полягає, на нашу думку, у звірянні відповідності проголошених методологічних постулатів постулатам справжньої методологічної бази, котра впливає з емпіричного текстуального матеріалу» [149, с. 59]. Основна методологічна база – національно-екзистенціальна методологія. Вона базується на двох основних засновках-передсудженнях: література (як і публіцистика) є одним із основних елементів національного буття, тому будь-яка інтерпретаційна стратегія мусить це брати до уваги; нація як дійсність, що визначає буття індивіда і його пізнавальну здатність [149, с. 60]. Тобто за допомогою цього методу визначаємо цінність поглядів Володимира Здорогеги у досліджуваному часопросторі та мотиви публіцистичної творчості.

Наукові принципи. Найперше у своїй дисертаційній роботі послуговуємося принципами **комплексності, достовірності та відповідності**. Вважаємо, що лише комплексне дослідження здатне відкрити всю повноту особистості Володимира Здорогеги. За допомогою комплексного підходу досліджуємо наукову і публіцистичну діяльність Володимира Здорогеги в окреслених часових межах, що охоплюють переважно час незалежності України, а також звертаємося до його наукових розробок у радянські часи. За допомогою принципу **достовірності**, на підставі конкретних фактів, у дослідженні обґрунтовуємо свої судження, посиляючись на достовірні джерела і першоджерела. Принцип **відповідності** допоміг виробити новий підхід до вивчення проблеми і чітко визначити новизну нашого дослідження, сприяв отриманню нових знань у співвідношенні з історіографічними матеріалами, які ми опрацювали під час вивчення теми.

Принцип **актуальності** є важливим для дослідження у двох аспектах: актуальність праць Володимира Здорогеги у час їх написання та актуальність наукового й публіцистичного доробку вченого для сучасності. Володимир Здорогега у праці «У майстерні публіциста» зазначив про тривалу актуальність публіцистичного слова: «Не старіють не тільки публіцистичні романи, оповідання, повісті, лірика М. Чернишевського, О. Герцена, Т. Шевченка, І. Франка, але й «чиста» публіцистика цих же авторів. Причина цього – сміливість, глибина, далекосяжність думок. Думки ці, які були породжені злободенним життям і його потребами, відзначали щось таке, що виходило за межі цього злободення, було

спрямоване у завтрашній день, ставало загальнонаціональним, навіть загальнолюдським надбанням. Проблеми, які вони порушували, живі і сьогодні» [131, с. 132]. Сьогодні те ж саме можна сказати і про публіцистичні праці Володимира Здорогеги, які не втратили своєї актуальності.

Завдяки принципу **причинності** досліджуємо причиново-наслідкові чинники творчості В. Здорогеги, визначаємо, що спонукало публіциста до активної творчої праці, даємо оцінку публіцистичним виступам Володимира Здорогеги в історичному та політичному контексті. Адже «пошук причин, зовнішніх і внутрішніх факторів виникнення, формування, розвитку, переходу в новий стан, різних кількісних і якісних змін є важливим процесом при здійсненні журналістичнознавчого дослідження» [239].

Принцип **полемічності** допомагає виявити істину у боротьбі наукових інтересів, простежити, як за допомогою ведення полеміки Володимир Здорогега вміло обстоює свою думку. Не лише наукові праці Володимира Здорогеги мають полемічний стиль, де автор сміливо висловлює свої судження, тактовно веде дискусію, доводить цінність своїх гіпотез. (Це праці «У майстерні публіциста», «Пошук істини, утвердження переконань», «Слово тоже есть дело»). Полемічний стиль притаманний і публіцистичним виступам Володимира Здорогеги, у яких він апелює до свідомості реципієнтів, намагається вплинути на громадську думку.

Отже, методологічною основою дослідження є наукові принципи історизму, об'єктивності, комплексності та достовірності. У дослідженні застосовано низку наукових методів: аналітичний, метод синтезу, порівняння, опитування, узагальнення, метод вивчення текстів. Комплексний підхід до методології дослідження забезпечив розв'язання поставлених нами завдань. Соціокультурний підхід дав змогу визначити роль Володимира Здорогеги в українському журналістичнознавстві, дослідити його ідеологічні засади, розглянути систему цінностей, зокрема, гуманістичну позицію людини, вчителя, публіциста, що загалом сприяє національному самовизначенню української журналістики.

Висновки до розділу 1

Історіографія українського журналістикознавства містить значну кількість наукових праць відомих українських журналістикознавців, присвячених основним етапам становлення, розвитку й функціонування української преси. Виділяємо чотири основні групи українських пресознавців: дослідники довоєнного періоду (О. Маковей, І. Франко, В. Щурат), дослідники, що втілювали марксистсько-ленінську концепцію (П. Федченко, О. Дей, В. Дмитрук, Й. Цьох), дослідники преси з діаспори (А. Животко, Ю. Тернопільський), сучасні українські дослідники (С. Квіт, С. Кость, І. Крупський, І. Михайлин, М. Нечиталюк, М. Романюк, Л. Снісарчук). У роки незалежності відбулося переосмислення концепцій і підходів до вивчення преси, по-новому оцінено журналістський процес в Україні.

Важливе місце серед цих досліджень посідають праці, в яких висвітлено редакторсько-видавничий досвід відомих громадсько-політичних і культурних діячів, зокрема, письменників, учених, педагогів, які працювали в царині пресотворення, їхню публіцистичну спадщину. Однак ця ділянка науки ще недостатньо опрацьована, зважаючи на недослідженість біографій окремих постатей української журналістики, творча діяльність яких є складовою історії соціальних комунікацій. Донині не маємо комплексної наукової праці про важливі аспекти творчої біографії відомого журналістикознавця, публіциста, багаторічного декана факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка Володимира Здоровеги. Проблемна історіографія досліджуваного питання перебуває на початковому етапі. Про це свідчать наукові розвідки Н. Желіховської, О. Кузнецової, С. Костя, І. Лубковича, І. Михайлина, Т. Трачук. Предметна історіографія представлена працями І. Павлюка, І. Паславського, М. Присяжного, Б. Потятиника, Б. Тихолоза, А. Юраша. Окремі наукові розвідки дослідників присвячені певним аспектам діяльності вченого – особливому педагогічному дару чи важливості його теоретичних здобутків. О. Кузнецова доводить першість Володимира Здоровеги у розробці теорії публіцистики. Однак публіцистична спадщина вченого не зафіксована у наукових дослідженнях, хоч вона є

важливим документом епохи, який не лише відображає тогочасну дійсність, а й сьогодні не втрачає своєї актуальності. Отже, немає комплексного теоретичного дослідження внеску Володимира Здорогеги в українське журналістикознавство.

Джерельна база охоплює наукову та публіцистичну спадщину Володимира Здорогеги. Джерельну базу дослідження аналізуємо у таких групах: наукові праці радянського періоду; наукові праці періоду незалежності України; публіцистика; спогади та автобіографічні матеріали. Вивчення джерел дослідження свідчить про багатогранність особистості Володимира Здорогеги.

Різнотипність джерельної бази зумовила всебічне осмислення наукової і публіцистичної спадщини Володимира Здорогеги у журналістикознавчому дискурсі. Це дало змогу ввести в науковий обіг нові матеріали, що характеризують стан української журналістики на етапі державотворення. Все це допомагає розкрити не лише мотивацію творчої праці, а й через спогади та автобіографічні матеріали дослідити творчість Володимира Здорогеги через призму часопростору, у якому він жив, осмислити світогляд вченого й аналізуючи його погляди, простежити тенденції розвитку української журналістики.

Згідно з метою і завданнями роботи, на різних її етапах застосовано бібліографічно-описовий, порівняльно-аналітичний, проблемно-тематичний, культурно-історичний методи, метод контент-аналізу та якісного аналізу текстів, а також методи системного аналізу, синтезу та узагальнення, які стали важливим механізмом для розкриття теми та сприяли всебічному аналізу публіцистичної та наукової творчості Володимира Здорогеги. Застосовано також метод верифікації для підтвердження результатів дослідження. Цілком виправдане, на наш погляд, є хронологічне обмеження нашого наукового дослідження (від кінця 80-х років до 2006 року), адже саме у період суспільно-політичного зламу журналістиці були необхідні зміни і нове визначення її місії. Тому доба незалежності України спричинила нові оцінки ролі і місця Володимира Здорогеги в українській журналістиці. Час історичних змін зумовив нові потреби науково-педагогічної сфери, які активно забезпечував Володимир Здорогега своїми працями. Світоглядна еволюція вченого сприяла розмаху його публіцистичної думки, де чільне місце посідає державотворча позиція. Гуманізм, моральність,

прогностичність, актуальність, вмiла аргументація – це ті риси публіцистичної творчості Володимира Здоровеги, які є актуальними й сьогодні.

Важливим для дослідження є час формування Володимира Здоровеги як науковця. Адже філологічний фах вченого – це також внесення певного ракурсу у журналістику, бо саме тому Володимир Здоровега приділяв значну увагу літературній роботі у журналістиці, підносячи її від ремесла до мистецтва.

РОЗДІЛ 2

ВОЛОДИМИР ЗДОРОВЕГА ЯК ФУНДАТОР УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ ПРО ЖУРНАЛІСТИКУ

2.1. Володимир Здоровега і формування львівської наукової школи журналістики

Львівська школа журналістики має давні традиції, що формувалися упродовж кількох століть. Історія галицької преси пов'язана з багатьма іменами письменників, журналістів, редакторів, видавців, які своєю невтомною працею доклалися до створення певних норм, правил, зразків, високих ідейних принципів, що поступово нагромаджувалися і переростали у традиції української журналістики.

Історично так склалося, що українська журналістика на всій території української держави мала різні умови розвитку. Західні землі географічно все ж були ближчими до Європи, тому в Галичині формувався і певний стиль європейського мислення, тут знаходили прихисток найкращі інтелектуальні сили. Саме на цій території народилося перше україномовне періодичне видання «Русалка Дністрова» (1837). «Дослідники журналістики розглядають це видання як вищий рівень національної самосвідомості, історично властивий західноукраїнській інтелігенції» [77, с. 91].

Досліджуючи розвиток галицької преси, не можна оминати величі думки і силу таланту І. Франка. Адже журналістсько-редакторська діяльність І. Франка у виданнях «Діло», «Житє і слово», «Громадський друг», «Друг», «Народ», «Світ», «Дзвін», «Молот», «Хлібороб» – надзвичайно важлива сторінка української журналістики. Як зазначає публіцист М. Євшан, «Франко дійсно відчував потреби хвилі, жив все «теперішнім» життям... Творчість його виростала з життя і була для життя. Се становить її вартість, її цінність і капітал, се дає їй її широту та інтенсивність» [30]. І. Франко своєю практичною журналістсько-редакторською діяльністю зробив вагомий внесок у розвиток української журналістики, значно розширив її завдання і функції, надаючи їм як методологічного, так і світоглядного виміру. Журналістська практика І. Франка охоплювала всі важливі моменти реальності від порушення важливих

соціальних проблем, відображення революційних настроїв до просвітницької діяльності, поширення культурологічної тематики, друкування перекладів літературних творів. Саме І. Франко став основоположником нового підходу до журналістики як сфери національної культури.

Важливу місію виконувала журналістика у пробудженні національної свідомості українців. М. Шлемкевич зазначає: «На відміну від Німеччини чи Франції, у яких національний світогляд формувався на університетських кафедрах, у нас він формувався переважно публіцистами, які були творцями світогляду і вчителями життя» [305, с.130].

Дослідник І. Михайлин зауважує, що «журналістика галицького періоду незмірно розширила стильовий плацдарм української мови, забезпечила вироблення в ній інформаційного, публіцистичного, суспільно-політичного, наукового стилів. Були присоромлені люди, що твердили, нібито українська мова не пристосована до вимовлення високих філософських понять, творення абстрактної лексики. Українські журналісти довели невичерпне багатство, словотворчу гнучкість української мови, здібної виражати усе багатство світу й безмежність людської думки» [105, с. 93].

Львів завжди був духовним і культурним центром України. Тут консолідувалися загальноукраїнські мистецькі сили, відбувалось формування української мови як літературної. Українська періодика виконувала функцію національної самобутності українства. Про це свідчить і підпільна преса ОУН та УПА, і поширення самвидаву. Радянська доба стала особливо нищівною до української преси. У цей час були ліквідовані усі антикомуністичні видання, відбувалось придушення свободи слова. Однак ідеї вільнодумства продовжували жити у свідомості людей. Про це свідчить рух шестидесятників. У 70-х роках ХХ ст. В. Чорновіл у Львові нелегально почав видавати журнал «Український вісник». Згодом комуністичний режим послабшав і у журналістиці почали відбуватися зміни. Важливим фактом в історії преси є те, що першою відмовилась підкорятись партійним верхам львівська газета «Ленінська молодь», яку згодом перейменували на «Молоду Галичину». У 90-х

роках з'явилося багато демократичних видань, суттєво змінилися підходи до роботи на радіо і телебаченні.

Львівська журналістика творилася завдяки окремим постатям, таким як І. Франко, І. Тиктор, Я. Головацький, В. Чорновіл, В. Щурат, М. Возняк, В. Дмитрук та багато інших, які власними здобутками творили літопис львівської школи журналістики, для якої притаманні україноцентричні концепції, націєтворчі ідеї, гостро політичний характер.

Львівська школа журналістики «це складне, внутрішньо суперечливе духовно-творче явище» [77, с. 90], яке не лише виражає певну манеру письма, а має значно масштабніше трактування. Адже тут нашаровуються історичні, культурологічні, політичні, методологічно-творчі аспекти журналістської діяльності. Вона «... навчає, дає знання, розвиває інтелект особи, стимулює її асоціативне мислення, уявлення про реалії сьогодення... має свої традиції, які береже, примножує і розриває. Практикує жертовну, подвижницько-просвітницьку працю, сіючи оте «розумне, добре і вічне» у середовищі майбутніх редакційних інтелектуалів-журналістів» [182, с. 7].

Львівська школа журналістики об'єднує однодумців, що втілюють наукові дослідження у життя. У її діяльності реалізуються такі функції:

- «1) виробництво наукових знань;
- 2) поширення знань;
- 3) підготовка обдарованих фахівців» [12].

Дослідження львівської школи журналістики було б неповним без ролі факультету журналістики Львівського університету. Як справедливо зауважує Володимир Здоровега, «без Львівського університету українська преса, особливо її галицька вітка, була б не такою, якою ми її бачимо. Існування університету з усіма суперечливостями його розвитку (цей університет упродовж його довгої історії, особливо історії ХХ століття, готував не світочів духу, еліту для українства, а нерідко її гонителів) все ж таки у кінцевому підсумку опосередковано, а у певні періоди безпосередньо сприяв зростанню української культури» [77, с. 96]. Адже випускники Львівського університету творили західноукраїнську журналістику, очолювали перші демократичні

видання. У Львівському університеті почалися й перші наукові дослідження журналістики. Серед учених, які зробили значний внесок у розвиток журналістикознавства, слід назвати М. Возняка, Д. Григораша, В. Дмитрука, І. Дорошенка, В. Здоровегу, М. Нечиталюка, Й. Цьоха, В. Щурата.

Дослідниця української преси Т. Трачук зазначає: «Завдання надзвичайної ваги – не лише готувати журналістські кадри, але й активно підключатися до створення цілісної спеціальної теорії журналістської діяльності, підготовки наукових досліджень з історії української преси – постало перед викладачами факультету журналістики Львівського університету відразу після його створення у 1954 році» [285]. Про передісторію цієї події згадує теперішній декан факультету журналістики М. Присяжний у ювілейну дату – 50-річчя з часу заснування факультету: «Адже місток, перекинутий між 1954 і 2004 роком – це не тільки півстоліття, це важка українська дорога, сказати б точніше – шлях з долаттям численних перешкод, ще одна послідовна, але, на щастя, безуспішна спроба нищення українства, наших традицій (у тому числі – й журналістських, публіцистичних, літературних, культурних...), одверто нахабний, безцеремонний і напористий наступ недоброзичливців (серед яких і чимало рідного брата) з метою підпорядкування великого народу одній фальшивій і неприйнятній для нас комуністичній ідеї» [233, с. 146].

Володимир Здоровега належить до тих постатей, які виконували важливу місію у контексті львівської школи журналістики. Він двічі був деканом факультету журналістики (1959 –1962 та 1986–1996), брав активну участь у процесі становлення української журналістики як в науці, так і на практиці. Писав підручники і навчальні посібники, виступав на наукових конференціях та семінарах, порушуючи важливі проблеми, пов'язані з діяльністю ЗМІ, забезпеченням навчально-виховного процесу, осмислював особливості журналістської професії у публіцистичних виступах. З огляду на це Володимира Здоровегу справедливо вважають фундатором львівської школи журналістики. Поняттю «журналістська школа» він дає таке визначення: «Це сукупність особливостей періодичної преси, а згодом інших засобів масової інформації тієї чи іншої країни, певного регіону, зумовлених певними

потребами часу, особливостями соціально-економічного, національного і технічного розвитку. Вони виявляються в особливості виконуваних пресою завдань, рівні політичної та економічної незалежності/залежності журналістів, їхньої національної свідомості, освіченості й культури, що знаходять свій вияв у творчому обличчі мас-медіа та характері їхньої аудиторії» [77, с. 91]. У це поняття вчений вклав власну концепцію журналістики, відобразивши специфіку функціонування ЗМІ, яка визначає певні тенденції, вирізняє спільні ознаки, формує традиції. І. Паславський зауважує: «У розумінні шановного Володимира Йосиповича школа журналістики – це позиціонування провідних майстрів полум'яного публіцистичного слова щодо доленосних платформ народу, нації. І характерною ознакою, визначальною її рисою є сміливе, гостре пропагандистське слово, мета якого пробудити націю, організувати її на самовизначеність й самодостатність. Це слово боротьби, торжества правди. Боротьби безкомпромісної, затяжної і масштабної. В основу такого тлумачення покладено творчо-пропагандистсько-ідеологічний потенціал провідних публіцистів додержавного періоду львівської газетно-журнальної періодики» [181, с. 6].

Львівську школу журналістики Володимир Здоровега вважав одним з тих містків, які з'єднують українську журналістику з європейською «...у розумінні певної близькості основних засад діяльності – від функцій і принципів до здатності формування власної аудиторії, природності мови і стилю, місця і ролі реклами, зовнішнього вигляду газет тощо. Не випадково зарубіжні журналісти вважають, що саме деякі львівські газети у чомусь нагадують їм їхні рідні видання» [77, с. 98].

У своїх судженнях Володимир Здоровега не просто констатував факти, а й намагався заглянути у майбутнє, працювати на перспективу. «Ми – країна серйозних європейських традицій, тож матимемо гідну журналістику» [77, с. 98], – запевняв Володимир Йосипович. І на це, безумовно, в нього були вагомі підстави. Адже він бачив та й інтуїтивно відчував потенціал української журналістики і зі своєї професорської кафедри, а за допомогою публіцистичного слова, яке не зникало з української періодики, робив усе

можливе, щоб цей потенціал розкрити. «Зараз мене діймає, так би мовити, питання українського інтелекту. І реалізації того інтелектуального багатства, яке ми, безсумнівно, маємо. Мені дуже болить, що цей інтелект не використовується належним чином. Я дуже вдячний газеті «День» і деяким львівським газетам, які роблять все посильне в плані нашого з вами розвитку. Потрібен якийсь перехідний місток, ланка між тими небагатьма, які знають все, і тою великою масою людей, які всього цього не знають» [81], – говорив Володимир Здоровега в одному з інтерв'ю.

Над питанням методології вивчення історії української журналістики працювали М. Нечиталюк, М. Романюк. Питання теорії і практики журналістської діяльності у своїх наукових працях досліджували Ю. Лазебник, В. Здоровега, Д. Григораш, Й. Цьох, І. Дем'янчук та ін. Що стосується методології у навчанні студентів-журналістів, то професор Володимир Здоровега мав свій особливий підхід. Насамперед – бути на вістрі усіх важливих подій і давати їм об'єктивну журналістську оцінку. Його інтелект та всебічна ерудованість не могли залишити байдужою студентську аудиторію. Розуміючи швидкий темп розвитку журналістики у пострадянських умовах, ніби діяв на випередження, порушуючи актуальні проблеми функціонування мас-медіа не лише сьогоденного, а й завтрашнього дня. Основою методології Володимира Здоровеги стало поєднання теорії з практикою. Саме тому Володимира Здоровегу називали граючим тренером, який не тільки навчає теоретично, як треба писати, а й може засвідчити доцільність використання цих знань на власному прикладі. А для молодого журналіста це є прикладом найкращої творчої мотивації.

Особливою була й методика навчання Володимира Здоровеги, яку спрямовував на індивідуальну роботу зі студентом. Передусім це написання на першому курсі твору «Сім днів мого життя» або згодом, коли кількість студентів збільшилася до 150, твору «Один день з мого життя». На підставі цієї творчої роботи професор з кожним студентом проводив індивідуальну бесіду, де окреслював творчі можливості майбутнього журналіста, допомагав порадою, над чим варто було б ретельніше попрацювати, часом навіть пророкував

професійну долю. Іноді професор присоромлював студента, розкриваючи його творчий потенціал. Чимало студентів, не почувши на першому курсі схвального відкугу, мали добрий стимул, щоб виправити ситуацію і зреалізувати себе. І. Лубкович зазначає: «За великим рахунком такі індивідуальні бесіди не були нічим іншим, як розробленням індивідуального навчального плану студента, того плану, який тепер до вимог Болонського процесу має кожний першокурсник. З тою лише різницею, що зараз студенти одержують однакові перекопійовані плани, а Володимир Йосипович розробляв для кожного індивідуальний, відповідно до його здібностей та можливостей» [182, с. 48].

Не менш важливим моментом у навчанні студентів-журналістів було створення лабораторних груп у кількості 4-5 студентів для вивчення журналістської майстерності. Прикметно, що завдяки Володимиру Здоровезі така практика збереглася й досі.

На нашу думку, одним з основних методичних показників навчання на факультеті журналістики за Володимира Здоровеги було спрямування студентів на глибину сприйняття світу, всебічне та об'єктивне висвітлення дійсності, активізацію громадянської позиції, пошук істини. Вчений робив ставку на кінцевому результаті інформаційного продукту, на тому, який вплив він матиме на реципієнта. Вважав, що журналістський матеріал повинен мати глибокий зміст, а не лише красиву обгортку, мовну вправність, дотепність, за якою ховається поверховість суджень.

Практичне значення львівської школи журналістики важко переоцінити, адже набутий досвід сформував традиції та певні стереотипи галицької журналістики, якими послуговуються сучасні львівські видання. У цьому контексті І. Лубкович виділяє два напрямки діяльності Володимира Здоровеги: журналістська і наукова школи, «в одній – журналістській, гуртуються ті, кого В. Й. Здоровега навчив бути професіоналом у своїй справі, переконав, що треба писати думаючи для думаючих людей, тобто бути мудрими, не забувати про власний розум, бути послідовними, цілеспрямованими і до певної межі терпимими. І вимогливими – до керівництва, і, насамперед, до себе. Друга,

наукова, школа В. Й. Здоровеги передбачає незашорений ідеологією погляд на журналістику і процеси в ній» [184, с. 14].

Становлення журналістики як науково-педагогічної галузі в українському контексті відбувалося завдяки конкретним постатям, серед яких чільне місце посідає Володимир Здоровега. Після смерті декана київського факультету журналістики Дмитра Прилюка (1987) Володимир Здоровега став найбільш авторитетною особистістю у журналістикознавстві. «Як і належить лідерові, він [Володимир Здоровега. – *М.Р.*] у свої немолоді вже літа встигає буквально скрізь. Він регулярно, не пропускаючи жодної з науково-практичних конференцій та заходів по лінії Національної спілки журналістів України, виступає з доповідями, присвяченими утвердженню незалежності та суверенітету рідної країни та ролі мас-медіа у цьому процесі, намагається осмислити роль політичних, бізнесових, військових журналістів у нових умовах, постійно друкується в найбільш авторитетних всеукраїнських виданнях «Дзеркало тижня», «День», «Високий Замок» та ін., стежить за публікаціями талановитих київських і львівських редакційних працівників – і не просто стежить, а дає їм належну оцінку на шпальтах періодики. Водночас триває напружена робота з аспірантами, яких Володимир Йосипович успішно випускає уже в київській спецраді із захисту кандидатських і докторських дисертацій», – стверджує О. Мелешенко [189, с. 185].

Окрім особистих здобутків у науці, вчений славиться плеядою своїх учнів, які продовжують його справу як на науковій ниві, так і на практиці. Свідчення вихованців професора Володимира Здоровеги – це найоб'єктивніша характеристика його як педагога. Студенти зазначають про справедливість, мужність, організаторські здібності професора Володимира Здоровеги, турботу про долю кожного студента, що свідчить про його авторитет серед молоді. Учні згадують про професора Володимира Здоровегу як про викладача, у якого можна навчитися і його уроки – це не лише лекції, підручники, завжди актуальне публіцистичне слово, а насамперед – це його світогляд, життєва позиція, особлива харизма.

Дослідник української преси С. Кость, який критично і принципово висловлюється про діяльність львівської наукової школи журналістики за радянських часів, вважаючи її ідеологічною агітаційно-пропагандистською кампанією, все ж якісно вирізняє вихованців факультету журналістики Львівського університету: «Інша річ, коли мова йде про випускників нашого факультету. Справді, вони завжди мали добру професійну підготовку, вони були більшою мірою національно свідомі хоча б і тому, що знали українську мову і послуговувалися нею, знали і підтримували народні традиції. Якщо ж узяти у значно ширшому історичному плані – про львівську школу журналістики можна говорити, але лише у контексті поняття Українського П'ємонту, яким завжди була і залишається Галичина» [210, с. 7–8].

Важко не погодитись із С. Костем щодо ідеологічного наповнення науки у важкі часи тоталітаризму, нищівної боротьби з усім українським. Справедливо зауважує дослідник, що для наукової школи спільні методологія, історіографічні та суспільно-політичні концепції, єдність світогляду, напрям наукової діяльності. Однак все ж не можна заперечувати існування наукової школи, яка, незважаючи на партійні догми, керувалася загальнонауковими принципами і підходами. Професор В. Різун у статті «Штрихи до наукового портрета Д. М. Прилюка» стверджує: «Наукова школа не може не мати своєї історії, якою б вона не була. Історія наукової школи живе у постійному зверненні до попередників, цитуванні їхніх праць, аналізові досягнутого в попередні роки» [249, с. 37].

Звичайно, займатися науковою діяльністю в таких умовах було важко, тому вчені, крім ленінської та марксистської теорії, шукали власних шляхів для реалізації свого дослідницького потенціалу. Наприклад, дослідження теорії публіцистики Володимира Здорогеги є одною з таких спроб.

Цінною у цьому контексті є стаття В. Лизанчука «Випробування на національну свідомість» [175], яка дає відповіді на гострі запитання найбільшим критикам і скептикам. «Володимир Здорогега відчув на собі усі «принади» радянського способу життя» [175], – стверджує автор. І, незважаючи на посадові зобов'язання перед системою, завжди залишався людиною, яка

мала власну позицію. Професор Лизанчук пригадує ці нелегкі часи: «Вихолощувалася релігія, філософія, психологія, мораль українського життя, порушені національні традиції в сім'ї, тобто в тій царині, де етнос, народ відтворюється, завели нас у духовну прірву, призвели до кризи особи, яку дуже важко нині долати» [175].

Мабуть, про нелегкі часи своєї науково-педагогічної та адміністративної діяльності Володимир Здоровега якнайкраще розповідає у спогадах «Життя з нами не жартувало» [60], де охоплено історію створення факультету, що став центром львівської школи журналістики, і всі драматичні моменти його існування. Він пише: «Політична обстановка в цілому залишалась, зрозуміло, гнітючою. Усе бралось на облік, усе фіксувалось, за будь-яке необережне слово можна було дорого заплатити. Кожен викладач змушений був, хоча б декларативно, дотримуватись усталених методологічних догматів» [60, с. 115]. Про складні факультетські будні також згадував колега Володимира Йосиповича професор М. Нечиталюк у книзі «Моя пора, моє багатоліття». Зокрема вчений зазначає про складні стосунки В. Здоровеги і Й. Цьох: «Цьох ставився до Здоровеги не добре, а підозріло, як до єдиного представника місцевої галицької інтелігенції на посту декана такого політично важливого факультету, де до нього всі декани були «східняками». Тому то Цьох очей з нього не спускав» [212, с. 363]. М. Нечиталюк позитивно відгукувався про львівську школу журналістики, надаючи їй значних переваг порівняно з Києвом та Харковом: «Адже саме тут сформувались і визначились два взаємопов'язані місцеві осередки науки про журналістику: факультет журналістики Львівського університету ім. Івана Франка і Львівська наукова бібліотека ім. Василя Стефаника» [212, с. 375]. Співпраця цих двох науково-освітніх установ, за словами М. Нечиталюка, стала запорукою утвердження львівської наукової школи журналістики.

Як зазначає Володимир Здоровега, «незважаючи на всі лиха, факультет поступово ставав одним із наукових центрів досліджень проблем історії і теорії журналістики» [105, с. 117]. Що, на нашу думку, свідчить про велике мистецтво виживання наукової сфери у часи тоталітаризму. Володимир

Здоровега зізнавався, що під прикриттям ленінських цитат, вирваних з контексту, можна було проповідувати корисні істини – про необхідність правдивості у пресі, виховання суспільства за допомогою слова тощо.

Досліджуючи праці Володимира Здоровеги радянського періоду, осмислюємо їхню цінність, бо, крім примусового застосування обов'язкових партійних елементів, знаходимо багато корисного і повчального. Наприклад, колективний підручник «Теорія і практика радянської журналістики» за редакцією Володимира Здоровеги є зразком інтелектуальної праці фахівців львівської наукової школи журналістики. Тут подано не лише характеристику жанрів, а й методику роботи над журналістськими творами відповідно до різновиду ЗМІ, описано особливості вивчення основ журналістської майстерності, порушення проблем літературної творчості у журналістському тексті, наведено чимало прикладів. Заслужують уваги й інші праці Володимира Здоровеги, де вчений досліджує складні процеси журналістської творчості. Наприклад, навчальний посібник «Питання психології публіцистичної творчості», виданий 1982 року, допомагає поетапно освоїти шлях написання публіцистичного твору: від задуму до завершального його шліфування. Автор узагальнює певні закономірності журналістської творчості, психологічні особливості спілкування та збору інформації. Б. Тихолоз вважає, що ця праця Володимира Здоровеги заслуговує окремої уваги, адже інтерес до психологічної складової творчого процесу – це вихід за межі тогочасних журналістикознавчих досліджень. «У глухі андроповські часи львівський професор наважився зазирнути за лаштунки творчого процесу та постулювати провідну роль у ньому людської індивідуальності» [282, с. 213].

З плином часу праця Володимира Здоровеги «Питання психології публіцистичної творчості» не втратила своєї актуальності. Вчений поглибив свої дослідження і продовжив у новому підручнику «Теорія і методика журналістської творчості». Цінність праць Володимира Здоровеги – не лише у доступному викладі складних теоретичних засад журналістської творчості, а й у використанні різноманітних прикладів журналістської практики, що є ілюстративним матеріалом аргументації його суджень.

Володимир Здоровега – один з фундаторів науки про журналістику. Його активна наукова діяльність, педагогічний дар, організаційні здібності і виразна громадська позиція зробили свій внесок у продовження діяльності львівської наукової школи. Він трактував журналістику як складову духовної культури, що сприяє поступу суспільства, журналістикознавство розглядав у контексті інших гуманітарних наук. Дослідження Володимира Здоровеги в галузі журналістики відкривали нові обрії для розвитку журналістикознавчих наук: журналістської етики, медіаправа, філософії і психології журналістської творчості. Вчений також передбачав стрімкий розвиток масово-комунікаційних процесів. Планував написати підручник «Основи журналістики та масової комунікації».

Володимир Здоровега – лідер наукової школи журналістики. Про лідерські якості свідчить кількість дисертацій, захищених під його керівництвом – 16 кандидатських і 3 докторських (див. додаток Б). Це когорта нових наукових кадрів для факультету журналістики Львівського університету, що засвідчує не занепад науки у часи незалежності, а продовження наукової діяльності з новими ідейно-концептуальними засадами та проукраїнським світоглядом. На факультеті виникли нові напрямки досліджень: мовознавчі, етичні і правові норми журналістської діяльності, медіаекологія та інформація, інтеграція України у світовий медіапростір, переоцінка історичних процесів та явищ тощо. «У роки незалежності з'явилися серйозні наукові публіцистичні праці як відомих учених – В. Здоровеги, М. Нечиталюка, О. Сербенської, так і дещо молодших – В. Лизанчука, Й. Лося, О. Федик» [210, с. 7]. Це доводить великий науковий потенціал львівської школи журналістики, яка за нових державних умов отримала сприятливий ґрунт для сходження інтелектуального врожаю. Також серед вихованців Володимира Здоровеги чимало редакторів видань, заслужених журналістів України, лауреатів Національної премії імені Т. Г. Шевченка та інших престижних конкурсів, діячів культури і мистецтва.

А. Денисенко вважає Володимира Здоровегу не лише дослідником, а й соратником та співучасником творення сучасної української журналістики. Стверджує: «Львівська школа журналістики – явище аж ніяк не локальне, а

загальноукраїнське» [191, с. 59]. Йдеться про здатність формування власної аудиторії, виконання комунікативних функцій журналістики у загальнодержавному інформаційному просторі.

На нашу думку, найбільш точно охарактеризувала роль Володимира Здорогеги в контексті львівської школи журналістики Т. Трачук: «Внесок доктора філологічних наук, заслуженого професора Львівського національного університету імені Івана Франка, заслуженого журналіста України, публіциста Володимира Здорогеги в розвиток української журналістики і науки про неї – величезний. Учений був і залишається для теоретиків і практиків преси своєрідним символом, з яким пов'язують вітчизняну наукову школу журналістики, зокрема публіцистики, міцні підвалини якої він вибудував, без яких вона б і не відбулася» [287, с. 67].

Зазначимо, що Володимир Йосипович про свої заслуги говорив дуже скромно: «Критично оцінюю зроблене. Не був, мабуть, найкращим деканом. Але якщо на одну шальку терезів покласти упущення і втрати, помилки і похибки, пов'язані з браком організаційних здібностей, недостатньої напористості та підприємливості, а на іншу зроблене факультетом за десяток років, то остання переважить» [60, с. 128].

Ведучи мову про львівську школу журналістики як «кузню журналістських кадрів», якій у 2014 році виповнилося 60 років, варто виокремити її практичну складову. Це студентські видання факультету журналістики «Молодий журналіст» (раніше це видання мало назву «Радянський журналіст»), «Креденс», інтелектуальний журнал «Листи до приятелів», науково-популярний аналітичний журнал «МедіаКритика», студентське телебачення «Франко TV», молодіжний медіа-ресурс Stud-Times, де активно публікуються студенти факультету журналістики, а також чимало локальних навчальних видань, які не мають сталої періодичності, але є наслідком творчої праці студентів.

Практичне значення львівської школи журналістики полягає у максимальному залученні студентів до творчих майстерень, організації круглих столів, конференцій, зустрічей з авторитетними журналістами, це

діяльність дискусійного клубу, який порушує важливі проблеми журналістської діяльності. Це також і плеяда випускників факультету журналістики, які стали успішними медійниками, впроваджуючи здобуті знання у складний і динамічний процес розвитку засобів масової інформації. Це залучення до навчального процесу провідних журналістів і редакторів видань, які навчають журналістики на підставі власного досвіду, маючи доступ до «кухні» журналістики, використовуючи найновіші технології.

На підставі проведеного соціологічного опитування серед студентів 2-го і 5-го курсів факультету журналістики Львівського університету можемо стверджувати, що рівень обізнаності студентів з історією факультету та його визначними представниками, на жаль, є досить низьким. Наприклад, найвідомішим очільником і батьком факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка професора Здорогеу вважають лише 66,1%. Не знають також студенти, коли Володимир Здорогеа вперше очолив факультет журналістики Львівського університету (правильно відповіло лише 17,4% опитуваних студентів (жоден із відмінників не відповів)). На запитання *«Кого на Вашу думку, з професорів факультету журналістики колеги і студенти називали граючим тренером?»* правильно відповіли 54,3% опитуваних (див. додаток В). Звертаємо увагу, що на сучасному етапі розвитку львівської школи журналістики втрачається зв'язок з попередніми поколіннями. На нашу думку, такі тенденції є вкрай негативними, бо існування будь-якої школи неможливе без знання історії та звернення до досвіду попередників. Вважаємо, що одним з шляхів розв'язання цієї проблеми може бути впровадження навчального спецкурсу «Львівська школа журналістики: визначні імена».

2.2. Концепція теорії публіцистики Володимира Здорогеи

У науковій творчості Володимира Здорогеи особливу роль відіграє теорія публіцистики. Адже саме завдяки розробці теоретичних засад публіцистичної творчості Володимир Здорогеа став відомим у наукових колах

у всьому Радянському Союзі. І досі його вважають одним з найавторитетніших теоретиків публіцистики на пострадянському просторі.

Слово «теорія» має два значення: єдина система думок, яка може пояснити суть явищ і процесів, що цікавлять дослідника; вища форма наукового пізнання, систематизація наукових знань, що дає дослідникам розуміння ступеня вивчення проблеми, закономірності розвитку досліджень у тій чи іншій галузі науки.

А «наукова теорія» — це система узагальненого знання, пояснення різнобічності подій, ситуацій, що відбуваються у природі чи суспільстві.

Поняття «*наукова теорія*» має різні значення: для протиставлення практиці або гіпотезі як неперевіреному знанню у формі припущення; узагальнення передової практики відображенням її у мисленні і відтворенням реальної дійсності [12]. Теорія безперервно пов'язана з практикою, яка ставить перед пізнанням завдання і вимагає їх вирішення. Зважаючи на це, практика є органічним елементом теорії. Кожна теорія має складну структуру. Наукова теорія як форма організації знань забезпечує розширення сфери знання за межами безпосереднього спостереження, тому вона відрізняється від простої реєстрації спостережень і характеризується наявністю таких елементів:

- загальних законів і сфери їх застосування, де вона пояснює явища, які відбуваються;
- сфери передбачення невідомих явищ;
- логіко-математичного апарату виведення наслідку із законів;
- визначення концептуальної схеми, без якої неможливе пізнання об'єктів цієї теорії [12].

У підручнику Л. Чернявської «Теорія та історія публіцистики» подано таке трактування терміна «публіцистика»: «публіцистика (від лат. *publicus* — суспільний, народний) є терміном, який має широку палітру різночитань та тлумачень. Історія виникнення терміну має кілька гіпотез. За однією з них, поява терміна припадає на XV ст., коли в Італії з'являється перша газета і

перший памфлет. За іншою, виникнення і поширення терміну відбулося в Німеччині в кінці XIX ст. Вже з німецької він був запозичений польською, російською, болгарською та іншими слов'янськими мовами» [300, с. 5].

М. Титаренко пропонує вирізняти три сфери функціонування публіцистики:

- *публіцистика як сфера літератури* (художня публіцистика): В. Шкляр, Г. Вартанов, І. Білодід, С. Ожегов, В. Даль, Б. Горев та інші;

- *публіцистика як сфера філософії, релігії, науки* (світоглядна публіцистика): М. Шлемкевич, Б. Прутцков, Й. Лось та інші;

- *публіцистика як сфера журналістики* (так звана газетна/журнальна, теле-, радіопубліцистика): В. Здоровега, Б. Лозовський, В. Ученова, Л. Світлич, Н. Грибачов, В. Горохов та ін. [280, с. 46].

Теорія публіцистики виникла як спосіб осмислення публіцистичної практики, спроба узагальнення знань та виведення певних закономірностей публіцистичної творчості.

Над питаннями теорії публіцистики Володимир Здоровега почав працювати наприкінці 50-х років. А вже 1966 р. побачила світ перша монографія Володимира Здоровеги «Мистецтво публіциста: Літературно-критичний нарис», яка стала результатом його наукових пошуків. Завдяки цій праці Володимир Здоровега увійшов в історію як перший теоретик публіцистики. О. Кузнецова у статті «В. Й. Здоровега – перший український теоретик публіцистики» зазначає: «1963 р. він [Володимир Здоровега. – М. Р.] вперше виступає на конференції в Московському університеті імені М. Ломоносова. Тези його доповіді «Публіцистика і публіцистичність» опублікували того ж року в Москві. Цього ж року виходять дві статті у Львівському журналі «Жовтень»: «Публіцистика та її можливості» (№ 1), «Художній образ в публіцистиці» (№ 10)» [168]. А у 1967 р. Володимир Здоровега публікує статтю «Тенденційність і доказовість у публіцистиці». Наступного року побачила світ його праця «До питання про суспільні функції публіцистики». У 1969 р. Володимир Здоровега видає монографію – «У майстерні публіциста. Проблеми теорії, психології, публіцистичної

майстерності». У 1970 р. Володимир Здоровега захищає докторську дисертацію на тему «Публіцистика, її природа, соціальні функції, гносеологічні і психологічні особливості». Наукові обрії Володимира Здоровеги розширюються і як результат з'являється книга «Пошуки істини, утвердження переконань. Деякі гносеологічні та психологічні проблеми публіцистики» (1975) [96]. У цій монографії автор узагальнює знання з теорії публіцистики і комплексно підходить до визначення публіцистичної творчості: виводить функції публіцистики, визначає зміст і форму публіцистичного твору, досліджує предмет відображення, вдається до типології публіцистичних образів (словесний образ, образ-деталь, образ-картина, образ-персонаж).

Такі основні віхи розроблення Володимиром Здоровегою теоретичних основ публіцистичної творчості. Теорія публіцистики Володимира Здоровеги є складовою журналістикознавчих досліджень (про це йдеться у монографії «Мистецтво публіциста: літературно-критичний нарис»). Публіцистика, на думку вченого, є найбільш складним різновидом журналістської творчості, що має значний вплив на суспільну думку. Наукові розвідки Володимира Здоровеги пов'язані з дослідженням творчих методів, взаємозв'язку фактів і публіцистичних образів, розкриттям закономірностей публіцистичної творчості. Ці знання значно розширили уявлення про наукові дослідження у журналістикознавстві, адже вперше вчений робить акцент на аргументації думки на підставі поєднання фактів і публіцистичних образів.

Дослідженню процесу народження і розвитку загальної теорії публіцистики як науки, у руслі якої відбувалося становлення української наукової школи теорії публіцистики, присвячена стаття Н. Желіховської «Теоретичне обґрунтування публіцистики як виду літературної діяльності у працях В. Здоровеги». Аналізуючи наукові розробки Володимира Здоровеги, присвячені особливостям публіцистичної творчості, дослідниця зауважує: «В. Здоровега пропонує слово «публіцистика» вживати як у широкому, так і у вузькому значенні слова. У першому випадку під публіцистикою треба розуміти всю багатоманітну літературу на суспільно-політичні теми, твори якої може об'єднати лише один критерій – об'єкт відображення. Таким об'єктом є

актуальні суспільні та політичні проблеми. У другому випадку йдеться про власне публіцистику як про своєрідний вид літературної творчості з більш чи менш чітко окресленими особливостями, з певним арсеналом усталених жанрів. У своїй праці В. Здоровега досліджує публіцистику у її вузькому значенні — як вид літературної творчості» [32].

Важливість теоретичних розробок теорії публіцистики Володимира Здоровеги доведена тим, що створені ним принципи і закони публіцистики ґрунтуються на загальнонаукових підходах. Як справедливо стверджує О. Кузнецова, «до В. Й. Здоровеги не було загальної теорії публіцистики, цілісної концепції публіцистики, інформаційної моделі публіцистики, розуміння її місця серед інших видів літературної творчості» [171, с. 173].

Володимир Здоровега вважав, що «публіцистика немислима без філософського серйозного осмислення дійсності, без світорозуміння, без почуттів, без пошуків нового бачення людини і життя, без сучасного трактування «вічних» питань моралі» [80, с. 104].

У монографії «Пошуки істини, утвердження переконань. Деякі гносеологічні та психологічні проблеми публіцистики» [96] Володимир Здоровега висвітлює проблеми методології журналістики, визначив філософські та психологічні аспекти журналістської діяльності, описав функції публіцистики, предмет відображення, зміст, форму публіцистичного твору, значення публіцистичного методу. Теорія публіцистики «як органічна складова частина загальної теорії журналістики повинна сприяти підвищенню журналістської майстерності, посиленому впливу засобів масової інформації пропаганди на людину» [96, с. 4].

Володимир Здоровега у поняття «теорія публіцистики» вкладав цілий комплекс ознак, за допомогою яких можна об'єктивно оцінити таке складне явище, як публіцистика, простежити певні тенденції, з'ясувати значення і вагу публіцистичного слова. У своїх наукових розробках Володимир Здоровега охоплює всі аспекти публіцистичної творчості (зміст і форма публіцистичного твору, природа публіцистичного узагальнення, природа і функції публіцистики, образність у публіцистиці, де образ трактується як засіб, а не мета

публіцистичного тексту), досліджує публіцистику в контексті науки та художньої літератури, розглядає публіцистику в системі масової комунікації. Він прагне дослідити не стільки загальні закони такого своєрідного виду літературної творчості, як публіцистика, скільки закономірності пізнання нею дійсності. З огляду на це розглядає реальний факт і його осмислення, пізнавальні та соціально перетворювальні можливості публіцистики.

Головною функцією публіцистики Володимир Здоровега вважав формування громадської думки. А для цього «...потрібні аналіз і синтез, систематизація і зіставлення, глибоко усвідомлений вплив на розум і почуття» [109, с. 13].

Звичайно ж, будь-яка теорія містить наукове підґрунтя. Науку Володимир Здоровега трактував як «певну систему знань, яка постійно розвивається, досягається за допомогою відповідних і дуже багатоманітних методів пізнання і яка знаходить вираз у точних поняттях, формулах... це ціла система понять про явища і закони природи, суспільства і про їх розвиток» [80, с. 112].

Досліджуючи теорію публіцистики, Володимир Здоровега зауважує: «Ведучи мову про теоретичні основи публіцистики, ми постійно мали на увазі кращі зразки цього виду творчості, бо вони можуть дати більш чи менш вірне уявлення про саму природу даного виду творчості» [80, с. 172].

Аналізуючи наукові праці і публіцистичні матеріали, Володимир Здоровега вважав, що «наукові праці завжди ґрунтовніші, детальніші і різнобічніші у трактуванні проблеми. Публіцистичні твори такими бути не можуть, вони підпорядковані завданням сьогодення» [80, с. 113]. Це зумовлено специфікою публіцистичного відображення, оскільки «об'єктом публіцистики, як і науки, та мистецтва, є реальна суспільна дійсність у всій її складності, взаємозв'язках (включаючи виробництво, економіку, право, науку, побут, культуру, мораль тощо), а предметом публіцистики є певний аспект, певна сторона цієї дійсності» [96, с. 44]. Володимир Здоровега наголошував на практичному значенні публіцистики, її комунікативних властивостях, результативності. За словами вченого, не можна вважати публіцистикою тих

матеріалів, які залишають читача байдужими. На підставі цього Володимир Здоровега доводить, що публіцистика починається там, де є думка. Адже публіцистичний твір не лише відображає дійсність, а й осмислює її. «Публіцист вдається до логічно-абстрактної і конкретно-образної форми мислення. Використовує словесний образ або образний вираз, деталь, образ-картину, образ-персонаж» [109, с. 18].

Порівнюючи дослідження теорії публіцистики Володимира Здорогеги та Євгена Прохорова, можна простежити відмінність у поглядах обох вчених. Парадоксальним виявляється той факт, що створюючи загальну теорію радянської публіцистики, автори, незважаючи на спільну площину дослідження, мали різні вектори бачення проблеми. Є. Прохоров вбачав у публіцистиці функціональні обов'язки партійної системи – агітацію та пропаганду. В основі його теорії був принцип тоталітаризму. Як зазначає І. Михайлин, «В. Й. Здоровега мужньо полемізував з цим московським авторитетом майже в усіх своїх книжках. Його майстерність дослідника журналістики виявилася в тому, що він непомилково обрав за об'єкт вивчення саме публіцистику як найвищий і найскладніший тип журналістики. Радянська тоталітарна журналістика була за природою своєю публіцистичною, адже її головними функціями були агітація і пропаганда. Але Володимир Йосипович не погоджувався з тим, що ці функції можуть існувати поза головною функцією журналістики – інформувати громадян про соціальне докільля... За В. Здоровегою, інформувати можна тільки правдиво, брехня не може бути інформацією. Брехня – це брехня, а не інформація» [199, с. 72].

Спільність поглядів Є. Прохорова та В. Здорогеги можна звести до методологічних основ творення публіцистики – отримання емпіричних знань. Зокрема, «збір фактів, вміння вести спостереження, робити опитування (інтерв'ю, анкетування), вивчення документів, проводити експерименти, вміння працювати в бібліотеках та архівах» [237 с. 186]. Щодо відмінностей за принципами публіцистичної діяльності можна виділити правдивість і об'єктивність, гуманізм, у які обидва вчені вкладали різну суть. Оскільки Є. Прохоров бачив сенс журналістики у служінні інтересам влади, а

публіцистику вважав складовою ідеологічної боротьби, тому, зрозуміло, що в такому ключі не може йтися про правдивість і об'єктивність чи гуманізм. В. Здоровега у поняття «правдивість» і «об'єктивність» вкладав пошук істини. І хоч сьогодні важко абстрагувати вченого від впливу тоталітарної системи, яка своєю всюдисущністю проникала у всі сфери життєдіяльності, все ж Володимир Здоровега відстоював позиції правдивості, застосовуючи тогочасну «методологічну праведність». Б. Тихолоз зазначає: «У добу тотального знеособлення В. Здоровега, хоч і мусив віддати кесарю кесарево, навівши кілька ритуальних цитат із тогочасних «класиків», усе ж зумів донести до своїх читачів (і не тільки студентів, а й науковців) провідні гуманістичні ідеї: публіцистика – не стереотипна трибунна риторика під «дудку» ЦККПРС, а, в основі своїй, – вільне самовираження соціально відповідальної особистості; відтак публіцист (і журналіст загалом) – не «підручний партії», агітатор і пропагандист, а творчий суб'єкт» [282, с. 213].

Гуманістична функція журналістики (за Володимиром Здоровегою) виявляється у служінні суспільству, виконуванні державотворчих функцій. Як справедливо зауважував С. Кость, «у теорії публіцистики В. Здоровеги присутня людина, і це якісно відрізняло його дослідження з-поміж інших» [210, с. 4].

Без сумніву, Євген Прохоров талановитий теоретик, вчений, який намагався зробити свій внесок у розвиток науки про журналістику. Сьогодні цінними є його дослідження соціології засобів масової інформації, теорії масової комунікації («Введение в теорию журналистики» (2000) [237], «Исследуя журналистику. Теоретические основы, методология, методика, техника работы исследователя СМИ» (2006) [239], «Homo sapiens XXI века — человек информированный (к проблеме социокультурных типов журналистики в формирующемся едином информационном пространстве)» [240].

Особливо важливими є методологічні основи вивчення діяльності ЗМІ, що свідчить про те, що його теорія журналістики мала свій поступ. Одним з результатів наукових пошуків вченого є створення універсальної моделі журналістики. Ця модель функціонує так: керівні органи формують

нормативну базу (закони та підзаконні акти діяльності журналістики), визначають її статус у суспільстві, права і обов'язки засновника та журналіста, відповідальність соціальних інститутів, права масової аудиторії. Журналіст відповідно до власного статусу і на підставі законодавства, керуючись затвердженим засновником редакційним статутом, формує інформаційну політику видання (програми) і реалізує її за допомогою творчості, беручи до уваги запити, інтереси, побажання масової аудиторії, потреб і особливостей свого каналу інформації. Про універсальність застосування своєї моделі вчений писав так: «Спробувавши розглянути діяльність окремого засобу масової інформації (наприклад, газети «Известия») чи сукупності ЗМІ, що зорієнтовані на певну цільову аудиторію (наприклад, преси демократичних сил Росії XIX ст.) або всієї журналістики у певний часовий період (наприклад, сучасної американської журналістики), то незалежно від історичної епохи чи характеру політичних орієнтацій видань, механізм їхнього функціонування буде однаковий у всіх можливих варіантах, незважаючи на те, що зміст і результати діяльності журналістів будуть різними» [240]. Є. Прохоров, незважаючи на розширення кола своїх наукових досліджень, все ж не зміг позбутися ідеологічної заангажованості ЗМІ. Про це свідчить той факт, що до найважливіших функцій журналістики він зачисляє ідеологічні, що суперечить як об'єктивності журналістики, так і демократії в цілому. Виховання масової свідомості за допомогою ідеологічних методів ототожнює принципи роботи ЗМІ з журналістикою тоталітарного режиму. Як справедливо зауважує В. Владіміров, «московська теоретична школа, попри всі новації останніх років, зусиллями старої професури намагається так оновити теорію журналістики, щоб у її фундаменті залишилося все дороге для людей, чия наукова молодість починалася ще за сталінських часів. Звідси така відданість термінам і поняттям «партійність» (вже за нових умов плюралізму думок) та «ідейність». Наприкінці 2000 року, в пострадянському контексті все це виглядає анахронізмом, навіть попри наполегливі спроби осучаснити зміст цих термінів» [13]. Це дає підстави вважати, що наукові погляди Є. Прохорова у своїй основі залишилися незмінними.

Володимир Здоровега, досліджуючи теорію публіцистики, намагався створити її інформаційну модель, тобто словесний опис досліджуваного об'єкта відповідно до кількісних і якісних ознак його особливостей. Отже, на думку В. Здоровеги, проблеми публіцистики можуть бути вирішені за допомогою науки про неї, створення інформаційної моделі публіцистики на рівні словесного опису [131, с. 12]. На думку вченого, щоб говорити про певне явище, треба створити хоча б наближену до реальної дійсності його модель. Модель він розглядав як відображення, копію певного об'єкта, явища, що відтворені за допомогою словесного опису, малюнка чи математичних формул, чисел тощо. Усвідомлював недосконалість і приблизність такого зіставлення, особливо тоді, коли йдеться про дослідження публіцистики як складного суспільного явища. Володимир Здоровега вважав значно точнішими природничо-наукові, а також математичні методи аналізу, які поступово проникають і у суспільні науки. Однак зауважував, що вони практично теж не можуть бути застосовані до аналізу такого складного соціально-психологічного явища, як література, зокрема публіцистика [131, с. 8–9]. На його думку, навіть у майбутньому математичні методи дослідження у таких галузях, як естетика, журналістика та деяких інших, зможуть стати лише допоміжними методами, підпорядкованими специфічним прийомам і методам пізнання, притаманним кожній науці. З огляду на це Володимир Здоровега вважав за доцільне користуватися традиційними загальносоціологічними методами пізнання та узагальнення явищ суспільного життя, зокрема людського мислення і творчості, допускав можливість застосування деяких загальних принципів кібернетики та звернення до суміжних, розвиненіших видів науки, зокрема філософії, соціології, психології, естетики тощо [131, с. 9].

З Володимиром Здоровегою Євгена Прохорова поєднує дві речі – це вміння теоретизувати, природна здатність до наукових пошуків і надзвичайна працелюбність, адже наукова спадщина обох вчених налічує понад 300 праць.

Розбіжності наукових концепцій українських та російських вчених, суперечливі погляди теоретиків публіцистики на природу публіцистичної творчості, її внутрішні закономірності у своєму дисертаційному дослідженні

детально вивчала Н. Желіховська. Вона зазначає: «Формування загальної теорії публіцистики у 60–70-х роках відбувалось у гострих суперечках українських і російських дослідників. Під час проведення семінарів та конференцій у Москві, Львові, Києві та інших містах відбулися дискусії, на яких ішлося про функції, предмет, зміст, форму, метод публіцистики. Особливо спірним виявилось питання визначення терміна «публіцистика». Полемічні погляди В. Здорогеги, Є. Прохорова, М. Черпахова, Д. Прилюка, В. Ученової, Г. Колосова, А. Бочарова та інших учених повною мірою було розглянуто на сторінках «Вестника Московского университета» у 1968 році. Після дискусії, яка була кульмінаційним моментом у полеміці, сталося певне розмежування між українською і російською школами теорії публіцистики» [33]. Однак дослідження українських вчених були загальновизнаними. У своєму дослідженні Т. Трачук писала: «Перші наукові розробки з питань журналістської, зокрема публіцистичної, творчості, які велися у загальносоюзному контексті і стали помітним явищем не тільки в українському журналістикознавстві, належать Ю. Лазебнику, В. Здорогезі, Д. Прилюку. Саме ці дослідження давали підстави поважним московським авторам, загалом не щедрим на похвали націоналів, визнати пріоритет київських і львівських науковців, назвати їх «українською школою» теорії журналістики» [286].

У процесі теоретичних розробок українських та російських авторів сформувалася загальна концепція теорії публіцистики, де домінуючим став функціональний підхід, що визначав місце впливу, переконання, аргументації думки, формування громадської думки тощо. Володимир Здорогега вперше серед дослідників публіцистики порушив питання індивідуальності публіциста, особливості його таланту. Досліджуючи праці вченого, знаходимо відповідь на запитання, яке хвилює як теоретиків, так і практиків: «У чому полягає талант публіциста?». Володимир Здорогега стверджує, що «...у свіжості та оригінальності думки» [131, с. 95]. Він робить акцент не на засобах впливу, формі вираження, а на першооснові публіцистичного тексту – думці, її глибині і масштабності. «Все-таки головним героєм публіцистичного твору є думка, осердечена, укрупнена лінзою

образу, але все-таки мисль. Емоції взагалі, образ зокрема, – підпорядковані мислі» [131, с. 100].

Новизною Володимира Здорогеги у дослідженні теорії публіцистики також слід вважати і виокремлення знань щодо визначення публіцистичного методу. Володимир Здорогега публіцистичний метод характеризував як сукупність ознак (зміст і форма тексту, глибина думки, аргументація, гострота і полеміка тощо), що за допомогою емоційного впливу публіцистичного слова відображають актуальні події з життя суспільства. Вважав, що це «лабораторний» метод мислення. Адже «публіцист ніби роздумує вголос» [91, с. 13].

Публіцистику розглядав як мистецтвом слова, універсальний вид журналістської творчості, який об'єднує в єдине ціле розум та емоції, застосовує художньо-образне бачення дійсності. Володимир Здорогега зазначає: «Публіцистика невіддільна від науки і мистецтва та інших потоків соціальної інформації, постійно збагачується ними, зазнає їх впливу, у свою чергу зворотно впливаючи на них» [91, с. 14]. Це дає підстави стверджувати про взаємодію та взаємовпливи публіцистики на журналістику, літературу, науку.

Н. Дзьомба у статті «Проблеми публіцистичної творчості в науковій концепції Володимира Здорогеги» зазначає: «Фундаменталізм наукової концепції Володимира Здорогеги щодо публіцистичної творчості базується на аргументованому доведенні, а тому й об'єктивному трактуванні останньої як беззаперечно окремого виду творчості з особливими і притаманними тільки їй характерними ознаками і внутрішніми закономірностями. Основні принципи і засади концепції, на основі яких вона претендує на особливу актуальність та наукову новизну, – це, зокрема, те, що автор концепції не лише декларує публіцистику як окремішній вид творчості, а, заглибившись в суть її взаємодії з іншими видами творчості, доводить наявність взаємних процесів проникнення, що відбуваються між ними» [27, с. 38]. А це, на нашу думку, і є значним поступом серед інших наукових досліджень у галузі теорії публіцистики.

Теорія публіцистики Володимира Здоровеги – це окремий розділ у науці про журналістику. Адже розроблена вченим теорія публіцистики стала одним з перших досліджень у цій царині. У своїй концепції теорії публіцистики науковець дослідив усі засоби, за допомогою яких створюється публіцистичний твір, а також його емоційний психологічний вплив на читача. Володимир Здоровега теоретизував процеси пізнання дійсності за допомогою публіцистичного слова, вивів закономірності про принципи і методiku публіцистичних творів. Його теорія є актуальною й сьогодні, оскільки порушує як методологічні, так глибоко психологічні аспекти публіцистики. Як справедливо зауважує Т. Трачук, «за глибиною осмислення В. Здоровегу вважають одним з перших на теренах колишнього Союзу дослідників публіцистики, її функціональних, психологічних та гносеологічних особливостей» [285].

Вважаємо, що особливість концепції В. Здоровеги полягає у виведенні публіцистики за межі ідеологічної спрямованості, розширення її функціональних можливостей. З огляду на те, що «радянське журналістичнознавство найчастіше розглядало публіцистику в ідеологічному ключі» [280, с. 43], прогресивні дослідники вивчали природу публіцистичної творчості, узагальнювали знання під час дослідження творчості відомих публіцистів, розробляли нову теорію.

Творити науку у цих умовах було вкрай важко, бо «будь-які спроби вивчати соціологію засобів масової інформації, соціально-психологічні аспекти їх функціонування, проблеми громадської думки, вже не кажучи про справжню історію української преси, нашоувхувалися на глуху стіну критики, заперечення, непорозуміння і сприймалися як навіяні ідейно чужими впливами» [162, с. 5–4]. Однак, дослідники журналістської творчості використали свій науковий потенціал у розробці теорії публіцистики. Для Володимира Здоровеги це був досить сміливий крок, оскільки першість у наукових пошуках і відкриттях на теренах Союзу мала належати московській і ленінградській школам журналістики, львівську школу журналістики вважали

провінційною, Львівський університет мав завдання готувати журналістські кадри лише для місцевої преси.

Володимир Здоровега, ніби «спростовуючи» свої досягнення в галузі теорії публіцистики, зазначав: «Просто був такий час. Нуртувала думка, бурлило те, що згодом назвуть шістдесятництвом. І ось у цей час знайшлися два молодих хлопці, які затіяли щось на зразок конструювання якоїсь нової теорії. Це були Є. Прохоров і В. Здоровега. З них кепкували і у Москві, і у Львові. Їх боляче били. Але за якимось дивовижними законами ці абстрактні ідеї знайшли певний відгук у якійсь незначній частині бібліолітературної публіки. Нам намагалися дати відсіч. І тому не всі ті, хто фігурує серед дискутантів, займали однозначно прогресивну позицію. Багато виступало ревними захисниками партійної лінії, яка, на щастя, тоді вже серйозно похитувалася» [287, с. 68].

Володимир Здоровега зробив значний внесок у розвиток українського публіцистикознавства. Про це свідчить численний науковий доробок вченого, його авторитет у наукових колах, унікальність теоретичних праць, актуальність підручників, які і сьогодні є незамінними у навчальному процесі. За різних історичних обставин Володимирові Здоровезі вдавалося служити інтересам науки, а не лише прислужувати партійній системі. У своїх працях вчений змушений був цитувати «класиків» марксизму-ленінізму, бо така методологічна схема була єдиноможливою дорогою у світ науки, тому вважаємо це даниною тогочасній тоталітарній системі. Водночас не можемо стверджувати про хибність поглядів Володимира Здоровеги, оскільки зі зміною політично-суспільного устрою його наукові погляди можна було б вважати застарілими. Однак, як засвідчив час, праці Володимира Здоровеги досі є актуальними, а вчений є найбільш цитованим теоретиком у журналістикознавчих дослідженнях. І хоч теорію публіцистики Володимира Здоровеги розглядають як складову теорії журналістики, все ж було б доцільно вжити термін «публіцистикознавство», хоча він не є розповсюдженим визначенням наукових досліджень у галузі публіцистики. Проте, на нашу думку, публіцистична творчість є великим пластом у сфері масової комунікації.

Численні дослідження публіцистичних доробків як окремих авторів, так і цілих епох, зокрема спеціальних видань, що містять публіцистичні тексти, створюють окрему сторінку у літописі публіцистикознавства. Н. Желіховська справедливо зауважила: «Твердження, що публіцистика відійшла в минуле і сьогодні не може бути актуальною для національного інформаційного простору, було б помилковим. Не можна уявити якісну журналістику без справжньої аналітики, досліджень і прогнозів, так само, як не можна не враховувати специфіки, певних традицій української публіцистики, пов'язаних з історичними умовами функціонування преси і ментальністю аудиторії» [33]. Сучасні дослідження публіцистики теоретично ґрунтуються на вивченні теорії публіцистики Володимира Здоровеги. Зважаючи на особливості окреслення об'єкта дослідження, визначення публіцистичного методу і стилю, образної та логіко-аргументаційної систем, Володимир Здоровега залишається й надалі найбільш авторитетним публіцистикознавцем. А це засвідчує, що теорія публіцистики професора Здоровеги продовжує своє існування.

2.3. Теоретичні засади журналістської творчості Володимира Здоровеги та їхнє втілення у навчальній літературі

Журналістикознавство – наука молода. Адже складно систематизувати знання про журналістику, виробити певну теорію, яка б задовільняла вимоги практики, а відтак створити концепцію журналістики, що охопила би всі аспекти функціонування мас-медіа. Це зумовлено специфікою журналістики як виду діяльності, бо вона постійно змінюється, створюючи нові можливості і ставлячи нові завдання. Кожен із теоретиків намагався власними науковими здобутками внести свою лепту у літопис журналістикознавства. Серед журналістикознавців В. Дмитрук і його підручник «Нарис з історії української журналістики XIX століття» [28]. Важливою у журналістикознавстві є праця Д. Григораша «Журналістика у термінах і виразах» [21], а також М. Романюка «Українське пресознавство» [252]. Цінними є такі книги: «Основи української журналістики» [197; 198], «Журналістська освіта і наука» [194], «Журналістика як Всесвіт» [193] (автор І. Михайлин); «Вступ до журналістики» [205], «Теорія

журналістики» [207] (автор – А. Москаленко); «Теорія і практика журналістської творчості» [228] (автор – Д. Прилюк); «Масова комунікація» [188] (автори – А. Москаленко, Л. Губерський, В. Іванов, В. Вергун); «Основи масово-інформаційної діяльності» [206] (автори – А. Москаленко, Л. Губерський, В. Іванов); А із сучасних досліджень – «Нарис з історії та теорії українського журналістикознавства» [245] (автори – В. Різун, Т. Трачук); «Масові комунікації» [157] (автор – С. Квіт); «Теорія масової комунікації» [248] (автор В. Різун) та багато інших.

Теорія журналістики, на відміну від теорій інших галузей дослідження, є надзвичайно динамічною. Часто журналістська практика випереджає теорію, диктує нові вимоги для працівників ЗМІ. Тому співвідношення теорії і практики часто зводиться до вироблення загальних принципів журналістської діяльності, базових правил журналістської творчості й практичних рекомендацій працівникам ЗМІ. Як справедливо зазначає Володимир Здоровега: «Життя, жива журналістська практика завжди багатші, ніж наукові уявлення про них» [124, с. 147].

Пожвавлення теоретичних розробок у галузі журналістики відбулося після відкриття факультетів журналістики, які не лише виконували навчально-освітню функцію, а й стали центрами наукових досліджень. Теоретичні засади функціонування медіа стали основою журналістикознавчих студій. Важливим підґрунтям для створення теорії журналістики було забезпечення навчального процесу. Поштовхом до нових наукових досліджень стало не лише осмислення журналістської практики, вивчення теорії жанрів, а й дослідження природи творчості, її психологічних і гносеологічних закономірностей.

У праці «Журналістикознавство: погляд львівських дослідників» висвітлено, як творилася наука про журналістику у Львівському університеті, простежено наукові доробки львівських журналістикознавців, серед них зокрема і Володимира Здоровеги. Т. Трачук зазначає: «Наприкінці 50-х – на початку 60-х років минулого століття з'являються перші статті, а далі і ґрунтовніші праці науковців факультету журналістики Львівського університету Володимира Дмитрука, Йосипа Цюха, Володимира Здоровеги,

Дем'яна Григораша, Михайла Нечиталюка, Івана Курганського, Павла Малого та ін. Масштаби їх дослідницького інтересу досить широкі: історичний аспект, розроблення теоретичних засад, аналіз практики, принципи організації газетної справи тощо» [280].

Хоч радянську журналістику пафосно вважали журналістикою високих ідеалів та великої місії, яка полягала не лише у формуванні єдиноправильної громадської думки, а й мала обов'язок пропагандиста та агітатора, рупора комуністичної системи, все ж у той час почали з'являтися важливі журналістичні студії, які крок за кроком формували науку про журналістику. Оскільки наукові пріоритети у радянський час визначала панівна ідеологія, а наукові розвідки були позначені цензурними заборонами, доля вітчизняної науки була прогнозованою, тому вченим доводилося докладати значних зусиль, щоб незважаючи на «методологічну правильність», вийти на новий рівень журналістичних досліджень.

Дослідження наукових здобутків Володимира Здорогеги дають нам уявлення про його багатогранну постать як теоретика журналістики, теоретика публіцистики, літературного критика і аналітика. Це свідчить про неабияку ерудицію вченого, вміння орієнтуватись у різноманітних процесах та явищах. Такий комплексний підхід вченого створював нові можливості для всебічного вивчення теорії журналістики. Успіхом його теоретичних праць про журналістику вважаємо інтуїтивний спосіб відтворення нагромадженої і опрацьованої інформації та персональну авторитетну адресність науковця.

Володимир Здорогега як теоретик формувався ще за радянської доби. Як об'єктивний вчений він намагався якнайглибше і ґрунтовніше дослідити обраний об'єкт, тому й розширює свій науковий кругозір на теорію публіцистики, яка згодом стала одним з провідних напрямків журналістики. Професор О. Сербенська пригадує: «Володимир Здорогега прийшов на факультет, успішно захистивши кандидатську дисертацію. Серед наукової громадськості мав репутацію талановитого науковця, сповненого добрих намірів, ідей; він з головою поринає у вивчення теорії спілкування у сфері медій. Заглиблюється в секрети публіцистичної творчості, прагне визначити її

теоретичні засади, піднести рівень дослідження української журналістики» [191, с. 193].

Теоретичні знання з журналістики відображені у колективному підручнику науковців Львівського університету за редакцією Володимира Здоровеги «Теорія і практика радянської журналістики (Основи майстерності. Проблеми жанрів)» [125]. Саме у цій праці узагальнено попередній досвід журналістики (преса, радіо, телебачення), зроблено спробу створити цілісну концепцію побудови журналістського виступу, починаючи від задуму, збору інформації, аналізу і літературного відтворення відповідно до специфіки каналу інформації. Навчальний посібник містить багато прикладів з районної та обласної преси, що особливо підсилює практичну спрямованість здобутих теоретичних знань. Володимир Здоровега у цьому підручнику є автором основних розділів. Хоч підручник «Теорія і практика радянської журналістики» за своєю специфікою і даниною часу містить багато посилань і цитат партійних «класиків», все ж ця праця висвітлювала основи теорії журналістики, яку Володимир Здоровега з часом лише удосконалював. Він пише про партійність преси: «Партійність, отже, не догма, не упередженість, не ігнорування фактів і явищ, якщо вони не вкладаються в усталені уявлення» [125, с. 37]. Посилаючись на авторитет Леніна (цей прийом був найбільш дієвим у той час, бо істинність таких цитат ніхто не смів заперечувати), намагається донести до майбутнього журналіста основне – служіння правді. А правда, як зазначає Володимир Здоровега у своєму підручнику, не повинна залежати від того, кому вона має служити.

Характеризуючи працю Володимира Здоровеги «Вступ до журналістики» [52], яка мала два видання 1994 та 1998 рр., бачимо інший підхід до трактування журналістики. Цей текст лекцій вчений присвятив практичному входженню студента у професію. Можна стверджувати, що ця невелика за обсягом праця була своєрідною інструкцією для журналіста-початківця, де автор особливо акцентує на здібностях майбутнього представника ЗМІ, редакційно-організаційній роботі, методиці роботи в журналістиці. Починається книга розділом «Засоби масової інформації –

складова частина політичної системи суспільства». Тут автор зосереджує увагу на новому визначенні ЗМІ, його функціях, соціальній спрямованості. На відміну від більшовицької преси, яка інформацію сприймала лише як агітацію фактами, Володимир Здоровега інформаційну функцію ЗМІ називає найголовнішою та найуніверсальнішою. Адже «ЗМІ не просто інформують, повідомляють новини, але й пропагують певні ідеї, погляди, вчення, політичні програми і тим самим беруть участь у соціальному управлінні. Шляхом формування громадської думки, вироблення певних установок, формування переконань, ЗМІ підштовхують людину до певних вчинків, дій» [52, с. 5].

Ця праця має зовсім інший характер, ніж попередня, автор критично оцінює радянську дійсність і трактує журналістику як складову демократизації суспільства. На нашу думку, ці ідеї Володимир Здоровега виношував давно і у праці «Збагнути день суций», яка з'явилася 1988 року, порушує важливі проблеми тогочасної дійсності та зазначає про суперечливе їх відтворення у ЗМІ: «Нічого так не шкодить, як примітивне, спрощене, рожево-оптимістичне зображення процесів, що відбуваються у складному, суперечливому світі» [65, с. 259–260]. Книга «Збагнути день суций» присвячена документалізму, у ній подано чимало прикладів літератури і публіцистики, де простежується образ епохи і людини. Володимир Здоровега гостро висловлюється проти замовчування істини і «плідіння» напівправди, акцентує на відповідальності перед суспільством за кожне мовлене і написане слово: «Публіцист, документаліст не просто фіксує, констатує події і факти. Правдиво відтворюючи їх, всебічно аналізуючи і осмислюючи, він прагне змінити оточуючу дійсність» [65, с. 76]. Особливою гостротою характеризується ставлення автора до чорнобильської трагедії. Тут вперше лунає критика керівної верхівки обкомів, яка через безвідповідальність, безконтрольність і вседозволеність допустила такий злочин проти суспільства.

Володимир Здоровега сміливо зосереджує увагу на проблемі недовіри до слова в умовах підконтрольності, адже автор не завжди мав можливість сказати те, що він думає.

Демократичний вектор досліджень Володимира Здоровеги у галузі журналістики неможливо простежити без контексту, адже суспільно-політичні зміни в державі зумовлювали потребу правдивого бачення журналістських процесів.

Вінцем науково-педагогічної справи Володимира Здоровеги став підручник «Теорія і методика журналістської творчості» [124], у який автор воедино зібрав найважливіші аспекти журналістської творчості – від трактування журналістики як виду творчої діяльності до методів збору інформації та загальної характеристики жанрів. Універсальність підручника у тому, що він містить узагальнені знання для інформаційного, аналітичного і художньо-публіцистичного відтворення дійсності із взяттям до уваги специфіки і природи кожного методу, а також методику роботи над конкретною інформацією. Автор, не порушуючи своєї традиції поєднувати теорію з практикою, подає у підручнику чимало прикладів із преси.

На підставі проведеного соціологічного опитування серед студентів факультету журналістики Львівського університету можемо стверджувати, що теоретичні основи журналістики студенти вивчають за підручником Володимира Здоровеги (це єдина праця, яку зазначили всі опитувані). На запитання **«Назвіть (бодай приблизно) назву останнього розділу підручника «Теорія і методика журналістської творчості» Володимира Здоровеги»** правильну відповідь (художньо-публіцистичне відображення) вказали 42 особи – 52,5% з усіх опитуваних (31 особа – 2-ий курс, 11 осіб – 5-ий курс).

На запитання **«Про які методи відтворення журналістського матеріалу зазначає Володимир Здоровега у підручнику «Теорія і методика журналістської творчості»?»** правильно відповіли (інформаційний, аналітичний, художньо-публіцистичний) 80,4% усіх респондентів.

На запитання **«Які праці Здоровеги ви використовували для написання своїх наукових робіт під час навчання?»** студенти відповіли так: на першому місці – «Теорія і методика журналістської творчості», на другому – «У майстерні публіциста», а на третьому – «Питання психології публіцистичної творчості». (див. додаток В).

Володимир Здоровега у «Теорії і методиці журналістської творчості» узагальнив та осучаснив власні теоретичні розробки про складові журналістської майстерності, феномен цікавого, природу факту, аргументацію в журналістиці, особливості публіцистичної творчості, образ у публіцистиці. Також Володимир Здоровега залишив помітний слід у журналістикознавстві завдяки розробленому поділу інформації на вісім потоків:

- 1) офіційна інформація (партійні й державні постанови, звіти, комюніке, привітання, розпорядження, резолюції конференцій, з'їздів, виступи керівних партійних і державних діячів тощо);
- 2) подієва інформація (оперативні стислі повідомлення про події і факти);
- 3) публіцистика (найкваліфікованіший вид журналістських виступів, який потребує від автора відповідного обдарування і досвіду);
- 4) науково-просвітницька інформація (різноманітні виступи фахівців, позаштатних авторів на теми історії, культури, мистецтва, науки, економіки, політики, філософії тощо);
- 5) ділова інформація (різні поради, консультації, виступи спеціалістів із різних галузей, присвячені найширшому колу практичних питань – від побутових до глобальних);
- 6) естетично-розважальна інформація (добірки поезій, оповідання, гуморески, уривки з повістей і романів, тексти і ноти пісень у газеті, на радіо – це насамперед музика, а також художні передачі – радіоспектаклі, інсценізації, читання уривків з художніх творів, концерти на замовлення, на телебаченні – це телефільми);
- 7) довідкова інформація (прогноз погоди, курси валют, програма телебачення, афіша тощо);
- 8) реклама (різновид публічної інформації) (див. додаток Д).

Класифікація Володимира Здоровеги стала загальноприйнятою в науці, адже вона найбільш точно охоплює всі потоки журналістської інформації. Сьогодні дослідники журналістики, беручи за основу класифікацію Володимира Здоровеги, можуть вдаватися до різних варіантів її інтерпретації,

об'єднуючи рекламу і розважальну інформацію, або подієву інформацію замінюють новинами.

Досліджуючи науково-педагогічну діяльність Володимира Здоровеги, важливо всебічно проаналізувати його здобутки поряд з іншими авторитетними дослідниками. На нашу думку, доцільно порівняти дослідників львівської та київської наукової шкіл. З огляду на це розглядаємо спільні та відмінні аспекти досліджень В. Здоровеги і А. Москаленка та Д. Прилюка.

Анатолій Москаленко (1934–1999) – доктор історичних наук, академік Академії наук вищої школи України, перший директор Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, письменник і публіцист, автор таких праць: «Основи журналістики», «Сучасна журналістика», «Теорія журналістики», «Сучасна українська преса». Активна науково-педагогічна діяльність вченого припадає на період української незалежності. У цей час виходять дві його праці: «Вступ до журналістики» (1997) та «Теорія журналістики» (1998). У книзі «Теорія журналістики» він зазначає: «Журналістика залежить від часу. Ходіння у владу лежить у самій природі журналістики, але це ходіння повинно бути законодавчо закріплене, оскільки ми спостерігаємо відсутність правової свідомості у журналістів. Якщо відсутня правова свідомість, то це призводить до цинізму свободи, до її розриву між свободою і демократією... Викривлений стиль, скороспілість матеріалів, висновків, що не спираються на глибокі соціологічні дослідження. І як наслідок — інформаційні війни, ігнорування не лише законів і моралі, але й фактів» [207, с. 67]. У своїх судженнях учений був близьким до Володимира Здоровеги, який також акцентував на моральному обличчі журналістики, на пошуку істини як найвищій місії журналіста. Обом теоретикам був притаманний гуманістичний світогляд, переконання, що журналістика повинна служити правді і називати речі своїми іменами. Особливу увагу А. Москаленко приділяв визначенню місії журналістики, виконанням її громадянського обов'язку, вважав, що у функціях журналістики поєднуються інформування і громадянська діяльність: «Коли мова йде про відновлення самосвідомості

народу, повернення йому гідності, слово журналіста, письменника — найпотрібніше» [207, с. 20].

Анатолій Захарович не лише був провідним ученим у галузі вивчення засобів масової інформації, він зробив значний внесок в організацію навчального процесу, вишкіл журналістських кадрів у вищій школі. Досліджував роль преси в системі управління суспільством, шляхи підвищення результативності інформації, взаємодію соціальних чинників і преси. Вчений ділився своїм науково-педагогічним досвідом і за кордоном.

Анатолій Захарович є автором влучного афоризму «Журналістика не тільки професія, а й спосіб життя».

Дмитро Прилюк (1918–1987) – доктор філологічних наук, професор Київського державного університету, декан факультету журналістики, редактор, публіцист, письменник з багатою літературною спадщиною. Серед основних праць вченого – «Мистецтво писати» (1969), «Теорія і практика журналістської творчості» (1973), «Спостереження і дослідження фактів журналістом» (1974). А також текст лекцій «Проблеми теорії публіцистики (архітектоніка твору)» (1970). З Дмитром Прилюком Володимира Здоровегу насамперед пов'язувала теорія публіцистики. Вченому вдалося, як зазначає О. Коновець у статті «Дмитро Прилюк як теоретик публіцистики: уроки майстерності», закласти фундамент українського журналістикознавства, створити українську школу дослідників публіцистики. Разом зі своїми однодумцями (професорами Володимиром Рубаном, Павлом Федченком, Володимиром Здоровегою та ін.) він «один із перших зробив спробу визначити генезу, окреслити традиції і національну специфіку української публіцистики» [160]. Хоча в галузі публіцистики Д. Прилюк почав працювати пізніше, ніж В. Здоровега, однак обидва вчених представляли українську школу публіцистики в радянські часи. Інформацію Д. Прилюк розглядав як повідомлення про факт, як опис факту, а публіцистику – як осмислення, пояснення факту, як судження про факт і явища дійсності [229, с. 168].

Як зазначає професор В. Різун, «аналіз наукових праць Д. Прилюка дає підстави вважати, що його наукові уподобання сприяли формуванню фахового погляду на журналістський твір і сприяли становленню української текстознавчої школи, в рамках якої явище твору знаходить своє самобутнє визначення поряд з текстом» [249]. Коло його наукових зацікавлень – теорія та методологія журналістики й публіцистики. Зокрема, Д. Прилюк значну увагу у своїх працях зосереджував на будові твору та його образній системі, проблемах журналістської майстерності, підготовці журналістських кадрів, образу журналіста та його творчої лабораторії. Зазначав: «Щоб відчутно зобразити динаміку подій у журналістському творі, треба домогтися динаміки викладу... Автор не фотографує, не копіює побачене й почуте, а імпровізує в темпі і ритмі певних обставин, висуваючи на перший план виразні подробиці, зупиняючи нашу увагу лиш на характерних рисах та проявах. А це вже плід справжньої творчості – ввібрати в себе масу рухів та звуків і тут вже відтворити на папері в природній послідовності найпромовистіші з них» [228, с. 258].

Приділяючи значну увагу побудові твору, він чітко розмежовував журналістські жанри. Вважав, що «жанр – це смисловий каркас, оздоблений різноманітним словесним матеріалом, який в одних випадках є найпростішим та найекономнішим, аж до вживання мовних кліше, в інших – аналітико-діловим, з залученням науково-технічної термінології і ділового мовлення, а в третіх – публіцистично-художнім, з багатою синонімікою та образністю» [229, с. 151]. Натомість Володимир Здоровега вважав досить умовним поділ газетних матеріалів на жанрові групи. «Жанр, безумовно, — один з елементів форми журналістського, як і літературного твору взагалі. Він завжди визначається задумом, змістом, роллю, яку виконує певний твір на газетній полосі, у програмі теле- чи радіопередачі. Хоча у журналістській практиці можливий зворотний процес, коли авторові замовляється стаття чи репортаж, звіт чи інтерв'ю» [124, с. 143].

Професор Д. Прилюк започаткував традицію вивчення стилю і творчої манери письма на кращих зразках творчості тогочасних публіцистів (А. Аграновського, В. Коротича, С. Плачинди та інших), що давало змогу

наочно простежити особливості публіцистики певного періоду та визначити індивідуальність автора. Володимир Здоровега також використовував цей прийом у своїй практиці, його праці теж рясніють прикладами з творів відомих публіцистів.

Порівнюючи погляди Володимира Здоровегу з його колегами на науковій ниві Анатолієм Москаленком та Дмитром Прилюком, виявляємо приналежність науковців до однієї когорти українських вчених. Цих трьох постатей можна назвати найавторитетнішими українськими журналістикознавцями радянського і пострадянського періоду. Їхня наукова спадщина заслуговує належної уваги й окремих досліджень. Адже кожен з них вніс свою лепту у розвиток науки про медіа. Хоча й перші журналістикознавчі студії не були позбавлені ідеологічного спрямування, адже насаперед вивчалась ефективність впливу партії на масову свідомість через ЗМІ. Зокрема, йдеться про розроблення в радянський час українськими вченими навчального курсу теорії і практики журналістської творчості. Згодом відбулася еволюція наукових поглядів, адже «хрущовська відлига» дещо пом'якшила контроль партійної верхівки над ЗМІ. Час перебудови також створив нові можливості для наукових досліджень. Особливо цінним аспектом досліджень, на нашу думку, було вивчення журналістської практики, яка виявляла нові можливості журналістики, нерідко виходила за межі усталених догм, завжди була багатшою та різноманітнішою. «Ці прогресивні тенденції не могли не знайти відображення у наукових розвідках, у навчальних посібниках, публікаціях у періодиці. Це особливо помітно у дослідженнях В. Здоровеги, Д. Прилюка, А. Москаленка та їхніх колег по Київському та Львівському університетах. Підтвердженням може служити той факт, що видані у 80-х роках посібники і досі критично використовуються студентами, аспірантами, педагогами» [290].

Досліджуючи теорію журналістики, науковці розробляли загальні принципи журналістської діяльності (зокрема об'єктивність і правдивість), порушували питання журналістської майстерності, приділяли увагу побудові та сюжетові журналістського твору, ролі фактів, різноманітності жанрової палітри. Можемо стверджувати про спільність творення теорії журналістики

провідними науковцями того часу – А. Москаленком, В. Здоровегою та Д. Прилюком. За спільністю наукових інтересів, тематикою і проблематикою досліджень у радянські часи ближчими між собою були В. Здоровега та Д. Прилюк, а вже у добу незалежності України основні ідеї щодо журналістської діяльності об'єднують В. Здоровегу з А. Москаленком. Спільною для трьох вчених є науково-педагогічна сфера, де кожен не лише зробив вагомий внесок у створення науково-теоретичної бази, а й підготував належний плацдарм для розвитку кадрового потенціалу навчального закладу. Мабуть, у цьому процесі найважче було Володимирові Здоровезі, адже він не належав до столичної еліти і формував свою наукову школу у не зовсім сприятливих тогочасних умовах. Бо якщо порівнювати львівську і київську школу журналістики, то важко не помітити тенденцію тяжіння до столиці, де зосереджувався інтелектуально-науковий потенціал. Як наслідок – перетворення київського факультету журналістики 1993 року в Інститут журналістики, який очолив А. Москаленко. А Володимир Здоровега мав інші можливості, бо факультет журналістики Львівського університету насамперед був створений для підготовки кадрів для місцевої преси. Проте завдяки своїм організаторським здібностям, педагогічному талантові та плідній науковій праці Володимир Здоровега утверджував значення львівської наукової школи.

Теоретичні знання у журналістиці, які виробилися завдяки напрацюванням В. Здоровеги, А. Москаленка і Д. Прилюка, можна назвати спільною теорією журналістики, адже їхні знання взаємодоповнюються. Наприклад, ще у навчальному посібнику «Теорія і практика радянської журналістики. Основи майстерності. Проблема жанрів» за редакцією Володимира Здоровеги утверджувалася думка про те, що у більшості журналістських творів можна вести мову не про сюжет, а про фабулу, маючи на увазі хронологічно послідовне розгортання подій і авторських думок [125, с. 79]. Це було твердження Д. Прилюка. Володимир Здоровега у своїх працях звертався до наукової творчості своїх колег, цитуючи і А. Москаленка, і Д. Прилюка. Свідченням цього є й останній підручник вченого – «Теорія і методика журналістської творчості».

Як справедливо зауважує О. Мелешенко, «за такої ситуації кожному дослідникові журналістики випадав шанс зробити власний внесок у розробку складних теоретичних питань, але далеко не всі скористалися цією нагодою. Далеко не кожен з дослідників журналістики є сильним теоретиком. Подібних людей у кожній сфері життєдіяльності насправді нараховується не так уже й багато, і вони своїм широким, масштабним кругозором та інтелектуальним потенціалом освітлюють стовповий шлях усім, кого ведуть за собою. До ушлявленої когорти теоретиків журналістики старшого покоління належить і Володимир Йосипович Здоровега» [189, с. 184].

Володимир Здоровега належав до тих людей, які не тільки вміють творити науку, а й знають, як застосувати теоретичні здобутки на практиці. Вчений, окрім того, що володів особливим педагогічним даром, умінням важкі наукові сентенції передати якомога простіше, міг «дохідливо і правильно донести складні явища і процеси, що відбувалися і нині відбуваються у сфері ЗМІ, у суспільстві і світі» [231]. Учень Володимира Здоровеги, відомий український журналіст С. Курпіль зазначає: «...Мені випало вчитися у період глибокого застою, у другій половині 70-х років. У той час не кожен студент розумів, що ж відбувається насправді. Та для нас спілкування з професором Здоровегою було ковтком свіжого повітря. Володимир Йосипович намагався досить тверезо доносити до студентів свої відчуття, свої думки не тільки про журналістику, але й про час, в якому вони живуть. Націлював нас критично ставитися до дійсності, самим шукати істину» [172, с. 19].

Володимир Здоровега утверджував демократичні засади функціонування ЗМІ за допомогою наукових досліджень, організації навчально-виховного процесу, підготовки навчально-методичної літератури, яка особливо була необхідною для нових центрів журналістської освіти, що були створені при Дніпропетровському, Запорізькому, Таврійському, Ужгородському університетах.

У науковому доробку вченого, крім вищеназваних книг («Вступ до журналістики» і «Теорія і методика журналістської творчості»), є багато й інших праць, де обґрунтовано теоретичні засади функціонування журналістики,

розглянуто шляхи наближення журналістської освіти до вимог сучасної журналістської практики, порушено проблеми свободи слова, українськості інформаційного простору, геополітичної стратегії українських ЗМІ. Особливість наукових публікацій Володимира Здоровеги полягає у гострій актуальності порушених у ній проблем. Вчений, ніби йдучи крок попереду, вказував на проблемні моменти, які потребують особливої уваги. Важливість наукових пошуків Володимира Здоровеги також у тому, що він комплексно аналізував ситуацію, беручи до уваги історичний досвід, економічно-політичні чинники, ментальні особливості. Як справедливо зауважує М. Житарюк, «останніми роками В. Й. Здоровега як справжній і великий вчений-журналістикознавець, щиро вболіваючи за українську журналістику, плекаючи її і справедливо вказуючи на слабкі місця та хибні вектори розвитку, присвятив цьому чимало наукових і публіцистичних статей, з акцентами яких ми солідаризуємося і готові прочитувати по-новому та розвивати» [36, с. 279].

Володимир Здоровега давав об'єктивну оцінку стану журналістики, його журналістикознавчі візії завжди були спрямовані у майбутнє. Не лише теоретично обґрунтовував новітні процеси і явища в українській журналістиці, але й намагався подати практичний розв'язок назрілого питання. У своїх наукових працях Володимир Здоровега досліджував український інформаційний простір, порівнюючи його з європейським, визначав тенденції розвитку сучасної журналістики, її функції і завдання відповідно до вимог часу, акцентував на потребі розвитку журналістики національного характеру.

Науковий доробок Володимира Здоровеги можна поділити за такими головними напрямками:

- 1) підготовка журналістських кадрів (журналістська майстерність, професіоналізм журналіста);
- 2) державотворення і ЗМІ;
- 3) інформаційний простір;
- 4) свобода слова.

До першої групи відносимо такі публікації: «Військова проблематика у ЗМІ і підготовка журналістських кадрів» [46], «Вишкіл журналістів вчора,

сьогодні, завтра» [49], «Достовірність інформації як передумова медіаосвіти» [56], «Європейський вибір: що брати з минулого, а чого вчитися сьогодні українським ЗМІ» [59], «Звідки братись журналістам» [66], «Львівська журналістика: погляд у XXI століття» [76], «Львівська школа журналістики» [77], «Підготовка журналістів: погляди збоку і зсередини» [92], «Природа і специфіка образу в журналістиці» [101], «Проблема свободи слова та вимоги професіоналізму і журналістської етики в інформаційній сфері України» [103], «Про журналістику і журналістів» [105], «Професіоналізм українського журналіста у контексті історичного досвіду та сучасних економічно-політичних реалій» [106], «Факультетові журналістики ЛДУ – 40 років» [132], «Феномен цікавого в журналістиці» [133].

До другої групи належать публікації державотворчого характеру: «Влада інтелекту чи інтелектуальне прислужництво» [50], «Державотворення і професіоналізм журналіста» [55], «Засоби масової інформації в політичній системі» [64], «Іван Франко і українська публіцистика» [70], «Науково-теоритичні основи функціонування журналістики в умовах розбудови суверенної демократичної України» [84], «Політичне передбачення у творчості Івана Франка» [94], «Преса і влада» [100], «Пріоритет еліти – здатність до творчого мислення» [102], «Публіцистика і перебудова соціально-політичного мислення» [107], «Роль засобів масової інформації в політичній системі суспільства» [110], «Українська журналістика: входження в Європейську культуру» [127], «Українська преса як чинник політичної та культурної інтеграції України» [129].

Третя група охоплює наукові розвідки, присвячені дослідженню інформаційного простору: «Іван Франко і українська публіцистика» [70], «Інформація?, Комунікація?, Пропаганда?» [71], «Інформація, мас-медіа, пропаганда та інформаційні війни» [72], «Логіка закону і реалії життя» [75], «Сьогодні і завтра української журналістики» [123], «Українська періодика у сучасному інформаційному просторі» [128], «Український інформаційний простір: спроби визначення та стислого аналізу» [130].

До четвертої групи належать публікації, присвячені питанню свободи слова: «Про партійність грошові мішки і меценатство» [89], «Поетика документалізму: випробування правдою» [93], «Правдивість журналістики (гносеологічний і морально-політичний аспект)» [97], «Проблема свободи слова та вимоги професіоналізму і журналістської етики в інформаційній сфері України» [103], «Свобода, відповідальність, професіоналізм» [113], «Свобода обману» [114], «Тотальний обман як складова системи» [126].

У своїх наукових працях Володимир Здоровега намагався охопити якнайширше коло проблем, пов'язаних з журналістською діяльністю, дати відповідь на запитання «як покращити українську журналістику?».

Даючи оцінку журналістиці ХХІ століття, вчений визначав її позитивні риси та проблемні моменти. Проблеми, пов'язані зі становленням і розвитком української журналістики, Володимир Здоровега розглядав через призму політичної та економічної ситуації в Україні. Реально оцінював ситуацію: «Не треба будувати надхмарних палаців. Не ЗМІ, а сильні світу сього командували і командують у ньому. Мас-медіа, хочемо цього чи ні, стали формою бізнесу із десятками, сотнями тисяч найманих працівників інформації. Вони продають свою працю, але повинні боронити правду, свою честь і права, щоб не продаватись» [257, с. 82].

Характеризуючи масово-інформаційну діяльність, Володимир Здоровега зазначав: «Вина масової комунікації в тому, що беручи глобально, вони зорієнтовані не на болючі проблеми сучасного світу, а на суцільні розваги» [105, с. 13]. Передбачаючи стрімкий розвиток масово-комунікаційних процесів, він намагався зацікавити знаннями про масову комунікацію не лише працівників мас-медіа, а й суспільство в цілому. Ведучи мову про журналістику ХХІ століття, визначав її переваги і недоліки. До основних мінусів сучасної журналістики відносив відсутність належної глибини, певну поверховість, неточність, сенсаційність, гіперболізацію незначного, обминання вагомого. Позитивним вважав «вкрай важливу нині функцію преси, як її вміння, хоч не завжди досконале, робити складне доступним, нецікаве – цікавим, обширне – стислим» [105, с. 9]. Добрими рисами сучасної

журналістики вчений вважав оперативність, здатність транслювати події з різних кутків світу, полігамність українських видань, де кожен читач може знайти те, що його цікавить: від бульварної газети до аналітичного видання, небачене досі розширення тематики. Хоч також засуджував надмірну розкутість і дилетантство.

Теоретичні основи журналістської творчості, розроблені Володимиром Здоровегою, і сьогодні є актуальними. Його наукова спадщина об'єктивно відображає стан розвитку української журналістики. Науковим публікаціям Володимира Здоровеги притаманний комплексний підхід до дослідження журналістського процесу, актуальність, глибина суджень, прогностичність, практична спрямованість.

Про актуальність досліджень Володимира Здоровеги та його внесок в українське журналістикознавство влучно висловився І. Михайлин: «Ми ще не усвідомили того, що В. Здоровега був мислителем, який старанно розмірковував над шляхами розвитку журналістики в Україні. Він глибоко обдумував свої наукові, журналістикознавчі студії... Спостереження й передбачення Володимира Йосиповича тому й зберігають актуальність, що мають у своїх підставах філософський рівень розуміння світу соціальних комунікацій» [200, с. 148].

С. Кость зазначає: «Кажуть, що святе місце порожнім не буде. Але місце професора Здоровеги в науці назавжди залишиться за ним» [163, с. 11]. Заслуги Володимира Здоровеги у науці важко переоцінити, адже він володів особливим вмінням мислити теоретично, бачити перспективи своїх наукових пошуків, відчувати важливість поставлених проблем. Йому притаманна надзвичайна толерантність і здатність постійно вчитися і самовдосконалюватися.

Володимир Здоровега був оригінальним журналістикознавцем, йому була притаманна надзвичайна працездатність. Про це свідчить його вагомий науковий доробок.

2.4. Володимир Здоровега про журналістську майстерність та її складові

Особливе місце у творчій спадщині Володимира Здоровеги займає вивчення журналістської майстерності. Крім професійних якостей (вміння вправно і грамотно писати, оперативно реагувати на різноманітні явища дійсності, нести відповідальність за слово тощо), професія журналіста характеризується наявністю таланту, особливим умінням інтерпретації дійсності, особливістю бачення реалій життя та їх словесним відтворенням у журналістському тексті. Все це – компоненти журналістської майстерності, від яких залежить якість журналістського матеріалу та його подальша доля. Тому тема журналістської майстерності є актуальною і завжди цікавила як журналістів, так і дослідників журналістської творчості.

Поняття «журналістська майстерність» стало основою навчальних курсів та спеціалізацій на факультетах журналістики в університетах України. Журналістську майстерність розглядають як індивідуальну роботу зі студентом. Є школи журналістської майстерності, де головну увагу зосереджують на подоланні професійних труднощів і розв'язанні проблем, пов'язаних із журналістською діяльністю.

Питання журналістської майстерності порушували у своїх працях відомі журналістикознавці. Зокрема, В. Шкляр у книзі «Журналістська майстерність: поетика журналістського твору» [303] звертає увагу на те, яким повинен бути журналістський матеріал, які засоби має використовувати автор, щоб донести свою думку до громадськості. Проблему журналістської майстерності досліджує Д. Прилюк у праці «Теорія і практика журналістської творчості. Проблеми майстерності» [229]. Не оминає це питання й І. Михайлин у книзі «Основи журналістики» [197]. Цінною для дослідження цієї проблематики є праця В. Горохова «Слагаемые мастерства (особенности журналистского творчества)» [22]. Маємо й багато інших праць, де дослідники безпосередньо чи через призму інших проблем, пов'язаних з професійною діяльністю журналістів, порушують питання журналістської майстерності.

Питанню журналістської майстерності присвячені такі праці Володимира Здоровеги: «Віталій Коротич: Літературно-критичний нарис» [47], «Вишкіл

журналістів вчора, сьогодні, завтра» [49], «Мистецтво публіциста» [80], «Природа і специфіка образу в журналістиці» [101], «Підвищення літературної майстерності – настійна вимога часу» [261], «Про журналістику і журналістів» [105], «Теорія і методика журналістської творчості» [124], «У майстерні публіциста: проблеми теорії психології публіцистичної майстерності» [131], «Феномен цікавого в журналістиці» [133], та багато ін.

Володимир Здоровега журналістську майстерність визначав як «вміння оперативно відгукуватися на актуальні питання, глибоке і компетентне проникнення в суть суспільних явищ, правдиве узагальнення їх з партійних і загальнолюдських позицій, сміливе, аргументоване, цікаве і переконливе втілення думок у стислій і досконалій літературній формі, конкретні практичні результати виступів» [125, с. 44]. Дослідниця Т. Трачук вважає таке визначення найближчим до істини, таким, що витримало випробовування часом і залишається актуальним сьогодні: «І хоч цьому визначенню понад 30 років, воно у загальних параметрах відповідає нинішнім параметрам журналістики, включає в себе такі ключові поняття професіоналізму, як актуальність, самостійність і оригінальність мислення, оперативність і правдивість, аргументованість, переконливість і цікавість, досконалість форми і результативність оприлюднених повідомлень, суджень і висновків. Це та, кажучи образно, серцевина дискурсу, яка може у чомусь змінюватись, розвиватись, доповнюватись, вдосконалюватись, бо розвитку журналістики, як і самого життя, немає кінця» [291].

З розвитком засобів масової комунікації, зважаючи на збільшення кількості мас-медіа, поширення глобалізаційних процесів, боротьбу за першість у висвітленні подій, журналістика втратила своє творче начало, перетворившись на звичайне ремесло, яке, ніби з конвеєра, спускає один за одним інформаційні продукти.

Володимир Здоровега ж не уявляв журналістики без творчого процесу, завжди наполягав на журналістській майстерності як обов'язковій складовій професіоналізму. Про це свідчить і те, що намагався в кожному студентові відкрити «Божу іскру», багато уваги приділив власним дослідженням феномену

журналістської майстерності. Як зазначає журналіст газети «Дзеркало тижня» Світлана Кабачинська, «автор вивчає явище, надзвичайно чутливе до часу, національного характеру, темпераменту, суспільних температур: природу літературної праці в засобах масової інформації. В. Здоровега намагається вловити, зафіксувати і, даруйте за натуралізм, препарувати таку складну для визначення (бо нематеріальну, невидиму, не відчутну на дотик, та все ж — існуючу) річ, як журналістська майстерність, — найважливішу складову частину професіоналізму працівників ЗМІ» [153].

Дослідити природу журналістської майстерності нелегко, адже це специфічне явище, пов'язане з певними особистісними характеристиками у поєднанні з професійними навиками. Однак Володимир Здоровега не тільки визначає це поняття, досліджує, а й дає практичні рекомендації щодо покращення журналістської майстерності у сучасних ЗМІ. Зокрема, у підручнику «Теорія і методика журналістської творчості» комплексно досліджує питання журналістської майстерності. Ця праця — це своєрідна спроба узагальнення і відшліфування раніше здобутих знань як у науці, так і на практиці. У цьому підручнику Володимир Здоровега писав: «Багато залежить від розуміння характеру журналістської творчості. Що таке журналістика з погляду психології творчості? Дещо спрощуючи цю складну проблему, можна сказати, що творчість — це така діяльність, у результаті якої народжується щось нове, досі невідоме, цінне, суспільно корисне» [124, с. 18].

Володимир Здоровега зосереджував увагу на практичному застосуванні журналістської творчості, яке повинно виливатися у суспільно важливу справу, розглядав журналістську майстерність насамперед в ефективності журналістського твору, його змістовому наповненні, у відповідальній місії перед суспільством. Вважав, що «журналістська праця — не просто вміння вправно написати замітку чи статтю... а своєрідний спосіб сприйняття світу, спосіб бачення реальності, спосіб мислення і світовідчуття, спосіб існування й усвідомлення себе в неспокійному житті. Тому ніяк не можу погодитись із тим, що майстерність журналіста — це всього-на-всього вправне володіння пером чи «підвішений язык» [105, с. 72].

У поняття «журналістська майстерність» Володимир Здоровега вкладав багато компонентів, одним з яких вважає літературну майстерність як «вміння оперативно інформувати, відгукуватись на актуальні питання, глибоко і компетентно проникати в суть суспільних подій і явищ, правдиво узагальнюючи їх з певних групових, державних, загальнолюдських інтересів, сміливо, аргументовано, цікаво і переконливо втілювати власні думки і думки співрозмовників у стислій і досконалій формі, домагаючись певних духовних і практичних результатів» [124, с. 32].

На нашу думку, визначення Володимиром Здоровегою літературної майстерності потребує уточнення, оскільки вміння оперативно повідомляти факти – це не літературна майстерність, і навіть не творчість, це робота зі словом, це вміле поєднання змісту і форми журналістського твору. Літературна майстерність – це важлива складова журналістської творчості, без якої немислима журналістика. Адже «кожен із видів літературної праці має свою специфіку, вимагає своєрідних задатків. Літературна робота в журналістиці не належить до найскладніших... Кожна освічена, грамотна людина може написати замітку для газети чи сказати кілька слів у мікрофон. Однак дописувати епізодично до газети і бути журналістом-професіоналом – це не одне й те саме. Не будучи найскладнішим видом літературної творчості, журналістика... є водночас найважчим її видом... Вона вимагає насамперед оперативності, максимальної зібраності, зосередженості, вміння шукати інформацію та її найрізноманітніші джерела, здатності налагоджувати контакти з людьми» [124, с. 13].

Однак літературна праця – це ще не вся творчість журналіста. Володимир Здоровега чітко це визначає, виділяючи літературну майстерність серед інших етапів творчості, акцентує на диференційованому підході до масиву інформації, закликає до розрізнення критеріїв оцінювання публіцистики і ділової інформації, новин і художньо-публіцистичних творів.

Окрім літературної майстерності, Володимир Здоровега виділяв й інші аспекти журналістської творчості, більш індивідуальні. Саме цій складній субстанції, яку називають талантом, Володимир Здоровега приділяв багато

уваги. Зазначав: «Майстерність, професіоналізм не починаються і не закінчуються за робочим столом. Корені таланту – в глибині людського єства, у людській натурі, совісті» [124, с. 28]. Творчу індивідуальність публіциста вчений розглянув у книзі «Віталій Коротич: Літературно-критичний нарис» [47].

Що ж до навчання журналістської майстерності, то Володимир Здоровега зауважує: «Як і в інших сферах людської діяльності, кожен проходить певні етапи професійного становлення. Талант же творчого працівника формується поступово, внаслідок насамперед самостійної праці, самостійного досвіду. Не можна навчити писати – цього можна навчитися... Майстри народжуються у процесі поєднання природних здібностей, знань, наполегливої праці, терпіння. І все ж певні професійні знання як результат конденсованого досвіду, як своєрідний компас, орієнтир у суперечливих процесах творчості у журналіста, особливо початкуючого, повинні бути. Хоча б для того, щоб учитись і на чужому досвіді, на чужих, а не тільки на власних помилках. Нікому не вдається уникнути власних помилок, але можна звести їх до мінімуму і не винаходити заново велосипед» [124, с. 26].

Цю думку підтверджує директор Інституту журналістики Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка Володимир Різун: «Навчання відповідно має зводитися до увиразнення мовно-комунікативної поведінки, пошуку свого стилю і свого формату. Знайти свій формат, вписатися в нього, знайти там свій стиль, експлуатувати певні особливості формату і свої у форматі, підсилюючи їх, увиразнюючи їх, шліфуючи їх, – у цьому і полягає майстерність, професіоналізм журналіста, що приходять з досвідом» [250].

У понятті «журналістська майстерність», як доводить Володимир Здоровега, нашаровуються різні ознаки професійних рис працівника ЗМІ «від морально-громадських (мужність, сміливість), психологічних (оперативність, відчуття актуальності), освіченості (знання, компетенція) до суто літературних (уміння цікаво, стисло, образно викладати думку), а на телебаченні ще й певні зовнішні дані (голос, зовнішній вигляд). Зрештою, високий професіоналізм журналіста охоплює ще й глибинніші людські риси, особливу внутрішню

енергетику, яка дає змогу йому впливати на інших людей, підпорядкувати їх своїй духовній владі. Ця внутрішня духовна сила завжди була притаманна видатним політикам, ораторам. Потрібна вона і журналістам, особливо телевізійним» [124, с. 32].

До складових журналістської майстерності, крім вищенаведених ознак, Володимир Здоровега зачисляє і володіння різноманітними жанровими формами, і співвідношення індивідуальної та колективної майстерності, і вправне володіння словом на текстотворчому рівні. Зазначає: «Не можна вести мову про підвищення журналістської майстерності, коли ігноруються, збіднюються, примітивізуються такі національні здобутки, як мова. Тому вдосконалення майстерності української журналістики неможливе без нормального функціонування в ній української мови» [124, с. 36].

Одною із найважливіших складових журналістської майстерності вчений вважав феномен цікавого. Володимир Здоровега зазначає: «Серед складових компонентів журналістської майстерності феномен цікавого є своєрідним інтегруючим началом. Він не наявний поряд з актуальністю, оперативністю, сміливістю, доступністю та яскравістю викладу інформації, а вбирає в себе й одне, і друге, і третє» [133, с. 23]. Цікавість також буває різною. В одному випадку це може бути цікава подія, сенсація, а в іншому – це цікава думка, оригінальний підхід до висвітлення подій.

Володимир Здоровега намагається роз'яснити, у чому полягає феномен цікавого: «Цікавість, інтерес ґрунтуються... на певних життєвих потребах і вроджених інстинктах. Цікаве у житті трансформується у відображеній людиною дійсності, себто у певній системі слів, понять, різних за властивістю, природою і складністю образів» [124, с. 39].

Цікаве у журналістиці має свій характер відображення, але його джерелом завжди є інтерпретована дійсність. Володимир Здоровега слушно зауважує, що цікавість у журналістиці у чомусь споріднена із цікавістю у мистецтві, але її відмінною рисою є відображення життя, а не вигадка.

За дослідженнями Володимира Здоровеги вирізняють як загальні, так і специфічні прояви цікавості в журналістиці. «Для абсолютної більшості

реципієнтів найбільше зацікавлення викликають людина і все, що з нею відбувається, незвичайні людські долі, виняткові пригоди. Постійний людський інтерес, пов'язаний з життям знаменитостей у тій чи іншій сфері людської діяльності» [124, с. 41]. Чинник цікавого може полягати і в сенсаційності інформації, інтригуючих і дотепних заголовках, новизні фактів, неординарності подій, ілюстраціях, фотографіях, авторитеті журналіста, авторській індивідуальності. Однак, як вважає Володимир Здоровега, «зрозумілий і необхідний у журналістиці пошук цікавого у подачі інформації мусить узгоджуватись, навіть підпорядковуватись, як загальним принципам журналістики, так й існуючим у всьому світі етичним нормам, законам гуманізму і людської моралі. Знайти гармонію між ними – велика наука і водночас мистецтво працівника ЗМІ» [124, с. 45].

Складова журналістської майстерності – феномен цікавого – це та дорога, яка сьогодні веде до успіху на ринку інформації. Адже найлегше завоювати аудиторію, зацікавивши її. В умовах інформаційного буму цікавість набуває стратегічного значення. Однак, щоб цікаво подавати інформацію, журналіст сам має бути цікавою особистістю. За словами Володимира Здоровеги, «розумом осягнути цей феномен важко, він відчувається інтуїтивно. Це, найімовірніше, підсвідоме, вроджене відчуття – органічна частина журналістського обдарування» [133, с. 22]. Це спонукає до висновку, що журналістська майстерність більшою мірою є особистим вмінням, радше відображенням особливих здібностей, ніж набутих знань. Володимир Здоровега вважав, що найбільшого обдарування вимагає художньо-публіцистичне осмислення дійсності, здатність журналіста до образного бачення. На його думку «Публіцистичний образ використовується у тексті журналістського виступу із різною метою, він багатофункційний у своїй єдності. Найпростіше його завдання звернути увагу, по можливості дохідливо, наочно сказати про те чи інше явище, факт, зримо висвітлити складне абстрактне поняття. Наявність у публіцистичному тексті елементів образності, точних і вдалих характеристик вже само по собі корисне, оскільки збуджує увагу читача, слухача. Такого типу

образність – випробувальний засіб ораторського мистецтва, а відтак і політичної прози, журналістики [124, с. 235].

Це визначення образу, яке подає Володимир Здоровега, найбільш вдало розкриває його суть. Специфіку образного мислення науковець вбачає у «вмінні автора перетворювати думку в живу особистість» [101, с.67].

Володимир Здоровега слушно зауважує про те, що розширення можливостей журналістики, підвищення оперативності інформації не сприяють образності журналістської мови: «Як це не парадоксально, але із поліпшенням стану ЗМІ якість публіцистичного письма, його образність, зокрема, не поліпшилась, а навіть погіршилася» [124, с. 242]. Він закликає розвивати образне бачення, вміння помічати суперечності, наводити порівняння та викликати певні асоціації, щоб яскраво відображати реальність. Саме в образності журналістського виступу Володимир Здоровега вбачав покращення журналістської майстерності.

Проаналізувавши праці Володимира Здоровеги, дослідивши у них поняття «журналістська майстерність», можемо зробити висновок, що ставлення вченого до журналістської майстерності було особливе. Цьому феномену журналістської творчості він присвятив значну частину наукових пошуків, зауважував, що саме від авторської майстерності залежить привабливість і результативність журналістського твору. Ґрунтовні дослідження журналістикознавця свідчать про те, що журналістська майстерність – це основа професії журналіста, найважливіша складова професіоналізму працівників мас-медіа. Хоч Володимир Здоровега визнавав, що «поняття журналістської майстерності навіть на індивідуальному рівні складне і суперечливе. Журналістика – динамічний і складний процес. Вона зазнає постійних змін... Тому дуже важко, навіть ризиковано давати загальну, універсальну «формулу майстерності» [124, с. 31], все ж намагався визначити, від чого залежить майстерність журналіста, окреслити низку професійних ознак, без яких журналістика перестає бути творчістю.

На підставі проаналізованих праць можемо стверджувати, що Володимир Здоровега визначав журналістську майстерність не лише як сукупність

професійних ознак, а значно глибше, надаючи цій ланці журналістської праці світоглядного значення, вбачаючи в ній якість і дієвість журналістського твору, розглядаючи українську журналістику у світовому контексті. Він вважав, що журналістська майстерність – це цілий комплекс характеристик, поняття, що охоплює оперативність, актуальність, компетентність, правдивість, сміливість, аргументованість, переконливість, цікавість, стислість і досконалість викладу.

Крім професійних рис, журналістська майстерність, на думку професора Здоровеги, має багато індивідуального, особисто авторського. Саме завдяки таланту журналіста, його здатності оригінально мислити журналістський твір стає не просто інформацією, а власне творчістю. Бо «творча праця відрізняється від нетворчої тим, що при творчій праці не можна поставити на потік виготовлення стандартних предметів виробництва. Продукт творчої праці завжди існує в одному примірнику й позначений індивідуальністю виготівника, його світобаченням, розумінням життя тощо. Під час комунікації сказане мовцем слово – це тільки його слово, що виражає тільки його задум, сподівання, тільки його емоції» [91, с. 16]. Однак не слід недооцінювати технологічного процесу опрацювання інформації, що значно спрощує працю журналіста, але водночас перетворює її на ремесло. Володимир Здоровега вважав, що не має чіткої межі між творчістю і нетворчістю, адже творчий процес завжди змінюватиметься на вимогу часу.

З огляду на це у визначенні журналістської майстерності Володимир Здоровега намагався знайти золоту середину між знаннями і талантом, вважаючи, що для формування професіонала необхідно мати і перше, і друге. Зрозуміло, що без покликання до творчої праці неможливо досягти успіху, навіть за умови найкращої фахової підготовки. Водночас без належних знань і самовдосконалення найяскравіша «Божя іскра» може погаснути. Отже, щоб досягти майстерності у журналістиці, слід зважати на низку характеристик, починаючи від загальнолюдських якостей, освіти, здатності вдосконалювати власні знання, набуття нових професійних навичок відповідно до вимог часу до суто індивідуальних, які притаманні людині від народження.

Визначаючи складові журналістської майстерності, Володимир Здоровега не тільки теоретично обґрунтовував їхню необхідність і потребу вдосконалення, а й давав практичні рекомендації щодо поліпшення якості журналістського твору за допомогою літературної майстерності, образного слова, феномену цікавого. Справедливо його називали граючим тренером. Адже він до останнього дня своєї життєвої і творчої дороги активно поєднував науково-педагогічну роботу з журналістською практикою, що засвідчує його вагомий внесок у розвиток української журналістики.

Висновки до розділу 2

Досліджуючи постать Володимира Здоровеги у контексті українського журналістикознавства, варто звернути увагу на роль вченого в медіаосвіті, простежити масово-комунікаційні процеси, які відбуваються внаслідок передачі знань, умінь і навичок від педагога до студента-журналіста, а тоді до масового читача (глядача, слухача). За цим принципом можна вибудувати такий комунікативний ланцюжок: професор (його праці) – студент (який згодом стає журналістом-професіоналом) – публікації (журналістські тексти) – читачі (які уособлюють громадську думку), а ЗМІ, за твердженням Володимира Здоровеги, беруть участь у формуванні громадської думки. Тому важливе значення має становлення наукової школи, вироблення теоретичних засад журналістської творчості, які б знаходили своє відображення на практиці.

Львівська журналістика бере свій початок від альманаху «Русалка Дністрова» (1837) і має багаті культурні традиції. Завдяки своїм яскравим представникам (І. Франкові, І. Тиктору, Я. Головацькому, В. Чорноволу, В. Щурату, М. Возняку, В. Дмитруку) знайшла своє продовження у наукових розробках факультету журналістики Львівського університету. Володимир Здоровега, який свого часу був лідером львівської наукової школи, зробив значний внесок для її подальшого розвитку завдяки власним науковим здобуткам у галузі журналістики, через організацію навчального процесу, виховання нового покоління науковців. Львівська школа журналістики не

обмежується лише локальним значенням. Адже вона була і залишається одним з провідних наукових й освітніх центрів України.

Роль особистості в соціокультурному житті нації є надзвичайно важливою. Володимир Здоровега – один із фундаторів науки про журналістику, його авторитет збережений і зафіксований у журналістичнознавчих дослідженнях. Дослідженню наукової спадщини Володимира Здоровеги присвячені праці Н. Желіховської, С. Костя, О. Кузнецової, І. Лубковича, І. Михайлина, Т. Трачук та ін.

Змальовуючи науковий портрет вченого, можемо виокремити дві площини наукових досліджень – це теорія публіцистики та теорія журналістики. Теорія публіцистики у радянські часи стала основою журналістичнознавчих досліджень, які вивчали вплив публіцистичного слова на громадську думку. Теорію публіцистики досліджували В. Горохов, Є. Прохоров, В. Учонова, В. Черепанов. Однак першість у наукових пошуках належить Володимиру Здоровезі. На підставі аналізу наукових гіпотез вчених Володимира Здоровегу можемо вважати провідним теоретиком публіцистики. Концепція теорії публіцистики Володимира Здоровеги охоплює такі ознаки: феномен публіцистики як виду журналістської творчості, розкриття її внутрішніх закономірностей, виокремленість публіцистичної творчості з-поміж інших, особливості творчої майстерності публіциста, публіцистичний метод, взаємодія і взаємовпливи публіцистики з іншими галузями, зокрема наукою, літературою, мистецтвом. Вчений чітко розмежовував поняття «публіцистика» і «публіцистичність».

Теорія журналістики бере свій початок від моменту створення центрів журналістської освіти у Києві (1953) та Львові (1954). У формулюванні теоретичних засад журналістської творчості особлива заслуга Володимира Здоровеги у визначенні журналістської майстерності, феномену цікавого, багато уваги приділено характеристиці жанрів журналістського твору, процесу написання матеріалу (задум, тема, концепція, ідея твору), класифікації методів відтворення.

Наукову спадщину Володимира Здоровеги поділяємо на два періоди: радянський і період незалежності України. Незважаючи на радянський вплив на наукову сферу, вважаємо доведеною цінність праць вченого та актуальність його досліджень, які в часи незалежності України він поглиблював і удосконалював. Зміна наукових пріоритетів Володимира Здоровеги відбулася у час перебудови, коли розпочалось звільнення журналістської науки від тотального партійного контролю. Порівнявши теоретичні здобутки Володимира Здоровеги та його колег із Київського університету (Дмитра Прилюка та Анатолія Москаленка), можемо простежити у чомусь відмінні, а в чомусь спільні наукові погляди. Загалом наукові інтереси цих вчених співпадають, у науці вони не були опонентами, а однодумцями. Особливостями теоретичних здобутків Володимира Здоровеги є класифікація потоків журналістської інформації, визначення журналістської майстерності, яке є найбільш точним, допомагає уникнути шаблонності, сприяє ефективності журналістського виступу. Це також дослідження психології творчості, поєднання журналістики з іншими науками: філософією, психологією, педагогікою, етикою, історією, політологією, соціологією. Результатом його науково-педагогічної праці вважаємо підручник «Теорія і методика журналістської творчості», який був першою книгою на пострадянському просторі, присвяченою питанням професійної майстерності у ЗМІ, та спробою наукового осмислення журналістської практики. Наукова спадщина Володимира Здоровеги має такі головні риси: практична спрямованість, глибокий аналіз попереднього досвіду, багатоманітність прикладів, прогностичність (передбачив стрімкий розвиток масової комунікації, а також всюдисущність інтернету), візія у майбутнє, концептуальність.

РОЗДІЛ 3

ПУБЛІЦИСТИКА ВОЛОДИМИРА ЗДОРОВЕГИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ АКТУАЛЬНИХ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОБЛЕМ

Володимир Здоровега досліджував публіцистику як різновид журналістської творчості, розробляв знання про публіцистичний метод у системі пізнання дійсності, доводив зближення публіцистики з художньою літературою, вивчав аргументацію та образність у публіцистичному тексті. Водночас він був публіцистом і активно дописував у пресі. Вважав, що публіцистика виникла задовго до зародження періодичної преси, а сьогодні відіграє важливу роль у системі масової комунікації і є одним з важливих потоків журналістської інформації. Силу публіцистичного слова Володимир Здоровега вбачав у глибині думки, здатності впливати на емоції та розум читача, спонуканні до визначення власної ролі в соціокультурній комунікації.

У цьому розділі ми зосереджуємо увагу на публіцистичній спадщині Володимира Здоровеги, розглянувши, на наш погляд, найважливіші його публіцистичні тексти, написані у період з 1988 по 2006 рік. Систематизуємо публіцистичні матеріали за змістом у чотирьох групах, визначимо жанрові модифікації та особливості авторського стилю, простежимо комунікативний потенціал публіцистики Володимира Здоровеги, засоби аргументації, емоційну тональність, вплив на читача.

Публіцистична спадщина вченого розкриває тематично-змістові моделі, ідейно-концептуальні засади, індивідуальну майстерність автора, його авторитет у журналістських колах, що становить для нашого дослідження особливу цінність, бо відображає стан тогочасної журналістики і роль особистості в соціокультурному середовищі. З огляду на це вважаємо за доцільне розглядати два аспекти дослідження публіцистики Володимира Здоровеги. Насамперед – це історичний ракурс, де аналізуємо та інтерпретуємо публіцистичні матеріали, беручи до уваги той час, коли вони були написані. Не менш важливий – сучасний ракурс, де визначаємо значення публіцистичної спадщини для сучасності, нового покоління журналістикознавців і журналістів-практиків. За допомогою аналізу публіцистичної спадщини Володимира

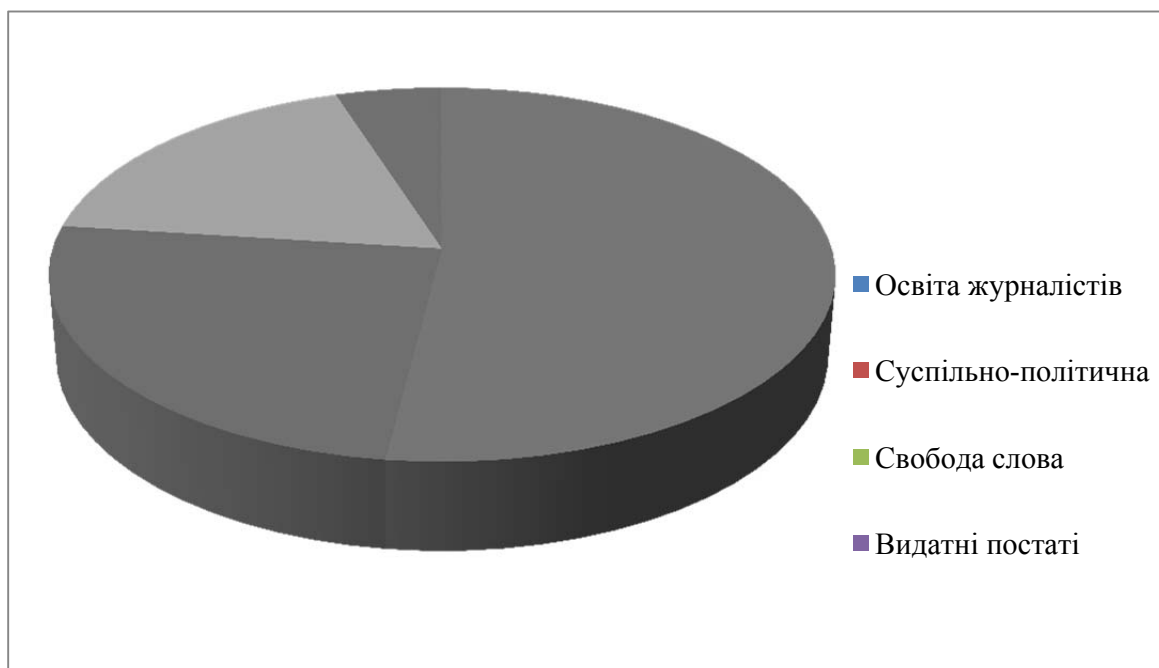
Здоровеги маємо можливість вивчити оцінку політичної ситуації, яку дає публіцист у період зміни суспільно-політичного і державного устрою країни, розпаду Радянського Союзу та становлення нової держави. За допомогою публіцистичного слова Володимир Здоровега не лише аналізує і дає оцінку політичним та соціальним явищам, а й задає відповідний тон, створює настрій та активізує громадську позицію.

3.1. Еволюція політичної публіцистики:

від критики тоталітаризму до націєтворчих концептів

Досліджуючи публіцистичну спадщину Володимира Здоровеги, текст і автора розглядаємо як одне ціле. Важко відокремити публіцистичні виступи в пресі від життя поза журналістикою, адже у них наскрізно простежується світогляд автора, філософські та моральні позиції у таких аспектах, як мораль, культура, мова, історія. Розглядаючи й осмислюючи публіцистичну творчість Володимира Здоровеги як учасника соціально-комунікативного процесу, виявляємо у його творах репрезентативність самого автора. За допомогою проблемно-тематичних напрямів публіцистики В. Здоровеги розкриваємо світоглядні позиції і визначаємо мотивацію його публіцистичної творчості.

Публіцистику Володимира Здоровеги поділяємо за тематикою і проблематикою на такі підгрупи (див. рисунок):

Публіцистика Володимира Здоровеги

Суспільно-політична публіцистика

Володимир Здоровега як публіцист намагався дати оцінку дійсності, активно відгукувався на злободенні проблеми. У час народження української держави відчув свою нову місію у журналістиці, поєднавши науково-педагогічну діяльність із публіцистичною творчістю. Саме тому аналіз публіцистичної спадщини Володимира Здоровеги сприяє концептуальному розкриттю його творчої особистості. Великий конгломерат джерельних матеріалів становлять публікації Володимира Здоровеги на суспільно-політичну тематику у періодиці, зокрема у таких виданнях: «Дзеркало тижня», «День», «Високий Замок», «Літературна газета», «Молода Галичина», «Молодь України», «Вільна Україна», «За вільну Україну», «Тиждень», «Без цензури», журналах «Жовтень», «Дніпро».

Прикладом політичної публіцистики є стаття Володимира Здоровеги «Зловісні роги великодержавництва» [67], яка була написана до ще однієї спроби відродити Радянський Союз шляхом скликання з'їзду народних депутатів. Публіцист критикує великодержавний шовінізм Росії. Важливим у цьому аспекті є огляд преси, яка пропагандистськими засобами намагалася відродити радянську державу. Провідною рисою цього публіцистичного тексту є відсутність ейфорії, яка була притаманна багатьом публіцистам після проголошення Україною незалежності. Навпаки, Володимир Здоровега акцентує на потребі пильності і самосвідомості. Цінними є думки публіциста щодо суверенності України: «Питання про суверенність Української держави – це не тільки бажання окремих людей, груп чи партій, це воля народу, його абсолютної більшості» [67]. Автор вдало простежив тенденцію Росії до панування, непримиренність з тим, що Україна стала незалежною державою. Хоча росіянам, які проживали на території України, гарантовано життя не гірше, ніж в Росії, все ж з боку колишнього президента СРСР була впевненість, що «конфлікти, війна між українцями і росіянами будуть, обов'язково будуть. Не буде, організуємо, мовляв, побачите!» [67]. Ці слова є пророчими для сьогоденної української дійсності. Публікація дає можливість простежити

складні відносини України і Росії, штучно насаджений політичний конфлікт з боку Росії, яка не визнає української самостійності.

У статті «Назад до «раю»?» [82], що була надрукована у газеті «Голос України», Володимир Здоровеги критикує комуністичну владу за спроби повернення на українські терени і розвінчує деякі з її злочинів. Публіцист запитує, «чому не був збудований отой обіцяний рай на землі за сім десяти років, коли для цього було все...» [82]. На його думку, суспільний лад, «запрограмований Марксом, Енгельсом, «творчо» розвинутий Леніним і доведений до апокаліпсису Сталіним... був позбавлений природної можливості самовдосконалення і саморозвитку» [82] через низку важливих причин:

- був неспроможний вижити економічно;
- за своєю природою був штучним утвором, а не прагненням громадян;
- будувався на насильстві і терорі;
- відкидав демократію як цивілізований спосіб існування;
- мав космополітичну концепцію.

Такі думки є свідченням звільнення від тоталітарних зобов'язань не лише автора, а й усієї тогочасної української журналістики. У статті «Назад до «раю»?» особливо помітний політичний пафос, емоційність та полемічний стиль. Володимир Здоровега задоволений тим, що процес відокремлення від Росії є цілеспрямований і незворотний. Сьогодні ми спостерігаємо, як компартія України невпинно скочується на політичний маргінес, а тому є свідками політичного передбачення публіциста. Дослідниця О. Кузнецова визначила метод прогнозування як одну з форм конкретизації наукового передбачення в соціальній сфері. Вона вважає, що «прогноз – найточніший гіпотетичний метод передбачення стану, явищ у майбутньому на підставі об'єктивних даних, вивчення закономірностей, їх розвитку, сторонніх впливів» [166, с. 19].

Мотиви передбачень у публіцистиці Володимира Здоровеги – це показник високого рівня журналіста-аналітика. Це приклад того, як автор у своїй публіцистичній творчості проектує сучасне на майбутнє. Цікавим, на нашу думку, є прогноз Володимира Здоровеги щодо «політичного

перетаборування». Також доречною, на наш погляд, є заувага автора про «певні недоліки» в ухваленій Конституції України. Як показав час, Володимир Здоровега мав рацію, і проведена у 2005 році конституційна реформа є цьому свідченням.

Завдяки аналітичному заглибленню і пошуку причинно-наслідкових зв'язків процесів і явищ, які відбувалися у нашій країні, публіцистика Володимира Здоровеги не лише є гостро актуальною, а й зорієнтовує на ціннісно-раціональне відтворення дійсності, сприяє виявленню духовно-інтелектуального потенціалу реципієнта, активізації його громадянського обов'язку. Адже доба незалежності України спричинила нові оцінки ролі і місця Володимира Здоровеги в українській журналістиці, децю змістивши акценти з наукової творчості на громадську і публіцистичну. В основу журналістської праці були повернені принципи правдивості та об'єктивності. Саме в цей час Володимир Здоровега найбільше прагне реалізувати себе у публіцистичному слові.

Про завжди оперативні відгуки Володимира Здоровеги на найактуальніші політичні події свідчать своєрідні заповіді-поради під заголовком «Собі і людям» [116], написані для виборців, які у 1994 році обирали парламент незалежної України. Від порад виборцеві, які масово видрукують у наш час, поради публіциста відрізняються ясністю думки та сміливістю слова. Адже не кожен журналіст, навіть журналіст з іменем, має відвагу порадити: «Обирай не того, хто збирається годувати і одягати народ – він у кращому разі обіцяльник, а того, хто реально знає, яким шляхом йти, щоб трудівник запрацював, одягся сам і міг утримати дітей, калік, немічних та ще й сумлінного чиновника і хороброго генерала» [116]. Або таке: «Якщо кандидат у депутати збирається ділити шкіру ще не вбитого ведмеда, сповідує принцип поділу всім порівну, він у кращому разі безнадійний утопіст» [116]. І ще одна порада: «Коли явні чи приховані комуністи чи соціалісти заявляють, що вони знають, як зробити Україну щасливою у братерському союзі, запитай їх, чому не зробили цього, коли були при владі» [116]. Тут Володимир Здоровега ніби повертається до статті «Назад до «раю»?». На нашу думку, гостра критика публіцистом

тогочасної дійсності свідчить про неабияку мужність Володимира Здоровеги, чітку громадянську позицію.

Лише талановитий публіцист може так апелювати до свідомості громадян і банальне «якщо ти не проголосуєш, за тебе це зроблять інші» інтерпретувати так: «Пам'ятай, що твоя участь у виборах, а значить їх активне і розумне проведення – чи не один з останніх шансів мирного врегулювання складних економічних і політичних проблем в Україні. Не використаним тобою бюлетенем можуть скористатися інші» [116].

Ще одна порада Володимира Здоровеги до виборів звучить так: «Із десятків кандидатів-демократів на одній виборчій ділянці віддай перевагу не партії, а особистості. Розтлумач це своїм близьким і сусідам» [116]. Вона як ніколи актуальна сьогодні, коли у політичній «орієнтації» партій деколи буває надто важко розібратися, а закриті списки завжди приховують небажаних кандидатів.

Великі сподівання покладав Володимир Здоровега на молоде покоління, тому остання заповідь для виборців така: «Якщо сумніваєшся у двох рівноцінних кандидатах, голосуй за молодшого – за ним майбутнє» [116].

Без сумніву, хоча від написання цих порад в Україні вже декілька разів змінилася влада, вони й досі є актуальними для українського електорату. Адже Володимир Здоровега у своєму матеріалі не лише подає власний кодекс порад, а вкладає в них своє світобачення, яке засвідчує життєва практика, його стиль життя.

Публіцистичні матеріали Володимира Здоровеги характеризуються яскраво вираженим авторським «Я». За допомогою свого авторитетного слова публіцист розширює світоглядні координати аудиторії, впливає на зміну контенту інформаційного простору. Одночасно Володимир Здоровега не претендує на проголошення істини в останній інстанції. Його авторське «Я» більше набуває образу експерта, фахівця у відповідній галузі, радника. Публіцист не бере на себе ролі лідера, а вдається до категорії «ми», що свідчить про створення ним суспільного тла, невіддільності особистості від

народу, акцентує на спільності інтересів як загальнонаціональних, так і соціальних.

Беручи за основу сентенцію-заклик до українців «Нехай доведуть, що вони дозрілі» відомого чеського політика Томаша Масарика, Володимир Здоровега у статті «Ми довели, що дозріли» [79] переконливо доводить політичну зрілість української нації на п'ятому році її незалежності. Прикметно, що ця стаття була опублікована у День Незалежності України одразу у двох львівських виданнях: «Ми довели, що дозріли» – у «Високому Замку» та «Хай святиться ім'я твоє» – у «Молодій Галичині». У статті знаходимо глибоке розуміння невідворотності українського суверенітету, а також актуальні слова: «Україна і українці дорого платять за незалежність сьогодні, але незрівняно більшими були їх жертви у минулому. Платила Україна і не раз великою кров'ю, великим горем і морем страждань» [79].

Публікація «Сповідь на вершині життя про те, як з хохлів стають українцями» [119] – це відгук на статтю українського журналіста і письменника Бориса Сидоренка «Повернення блудного сина», присвячену проблемі збереження української національної ідентичності. Володимир Здоровега вважає, що наша ідентичність починається з української мови, порушує болюче питання двомовності: «Ось чому болісно українська інтелігенція сприйняла наміри нинішнього Президента надати російській мові статус офіційної. І коли сьогодні деякі радники Президента звинувачують нас у поспішності, недалекоглядності і мало не в глупоті, хочеться їм нагадати про генетичну пам'ять нації, зберігати і виражати яку – прямий обов'язок письменників, вчених, журналістів» [119]. Ще один висновок, який робить автор, такий: повернути українців в Україну можна не «не силюванням, а милуванням», бо в іншому випадку виникає протилежний від бажаного ефект. Публіцист зосереджує увагу на гуманістичних основах ведення політики, спонукає читача до оптимізації власної ролі в соціокультурній комунікації національного простору, порушує питання національної ідентичності українського народу.

Володимир Здоровега у своїх публіцистичних виступах часто писав про відносини України і Росії, наголошував на усвідомленні українцями власної ролі у процесі державотворення. На нашу думку, актуальними залишаються й сьогодні такі слова Володимира Здоровеги: «Ми не слабші за Росію. Ми просто історично виконували жалюгідну роль постачальників інтелекту та ресурсів, увесь час себе знекровлюючи. І доки не позбудемося почуття вторинності, доти не досягнемо успіхів. Ми ближчі до Європи... Україна повинна йти в Європу, ведучи за собою Росію. Адже Москва, де зосереджено весь російський капітал, інтелект ЗМІ – лише одна шістнадцята північного сусіда. А глибинна Росія у сто разів гірша за Україну» [61]. Лейтмотивом публіцистики Володимира Здоровеги є аналіз несумісності існування України і Росії.

Володимир Здоровега застерігає «московських добродійників» від намагання пояснити розпад радянської імперії «дарованою свободою». Адже Радянський Союз, як твердить публіцист, розпався насамперед через економічні негаразди.

Пояснює, які саме чинники спричинили проголошення державного суверенітету України:

- формування національної ідеї у душах значної частини української інтелігенції;
- розпад штучних суспільно-історичних конгломератів;
- стратегічне геополітичне становище України [82].

Правдиво звучать для нас думки Володимира Здоровеги про те, як тавро бездержавності спричинило недовіру східного і західного регіонів країни: «Особливо боляче відчувати сьогодні партійну і групову отаманщину, коли достойні люди не можуть знайти спільної мови, консолідувати сили не тому, що такі діаметрально протилежні позиції, а тому, що їх проголосив інший гетьман...» [134]. Ця політична проблема залишається й надалі актуальною для українського суспільства. Аналітичне осмислення публіцистом актуальних питань державотворчого характеру впливає на духовну та інтелектуальну сферу особистості читача, робить його відповідальним за творення нової реальності. Емоційний тон публіцистики Володимира Здоровеги допомагає краще

вплинути на розум і почуття реципієнта. Висловлюючи свою громадянську позицію за допомогою емоційних аргументів, автор залучає аудиторію до активних процесів пізнання і комунікації.

«Спокута чужих і власних гріхів» [120] – це змістовне інтерв'ю професора Здоровеги і студента факультету журналістики О. Бусола. Цей матеріал надрукований у 1989 році, однак вражає його гострота. Володимир Здоровега не тільки ділиться своїми думками про кризу перебудови, неминучість суспільно-політичних змін, а й видає на-гора вади державної ідеології. Зокрема, публіцист говорив про заангажованість науки: «Звісно, наука – це розум суспільства. Вченому платять за те, щоб він говорив суспільству правду. Ця функція науки на певному етапі була відкинута. Не тільки від газет, а й від науки чекали лише того, що хотілось почути. На перше місце ставили помилково трактований принцип партійності» [120]. Це інтерв'ю також є публічним визнанням В. Здоровегою своїх помилок. Публіцист наголошує, що без спокути не обійтися, адже багато вчених стали рупором ідеології. «У своїх публікаціях я був не до кінця правдивим, теж хотів сподобатися, йшов за течією» [120], – розповідав Володимир Здоровега. Зізнається, що найбільше соромно за його роль у судовому процесі шестидесятників. Незважаючи на жорстоку радянську дійсність, яка не залишала право на вибір, Володимир Здоровега не перекладає відповідальність на плечі системи, а має відвагу визнати свою неправоту.

У публіцистичних виступах Володимир Здоровега порушує актуальні проблеми своєї доби. Він завжди відчував відповідальність за своє слово, звернене до багатомільйонної аудиторії, тому порушував і важливі соціальні теми, які мали як локальний, так і загальнодержавний характер.

Проблемі бідності і занедбаності українського села присвячені роздуми Володимира Здоровеги у статті «В селі у матері» [51]. Провідною думкою матеріалу є відсутність господаря на сільській землі, а також допомоги з боку владних структур для тих, хто наважився розпочати фермерську справу. Володимир Здоровега бере до прикладу село Дмитровичі, в якому мешкала

його мати. Автор наголошує: «Немає конкретної роботи з людьми, вибору можливих рішень та їх реалізації в умовах конкретного села, хутора» [51].

Володимир Здоровега виділяє три проблеми, що стоять на перешкоді виходу села з катастрофічного стану:

- нерозумні, згубні для села економічно-правові відносини;
- неефективна організаторська робота місцевої влади;
- генетично закладена в українцях неорганізованість [51].

Незважаючи на це, Володимир Здоровега впевнений: «Село виживе. Його рятує земля» [51]. Публіцист переконаний, що долати економічну кризу слід починати саме із сільської місцевості.

У вищезазначених рядках простежується мотив ментальності українського народу, захисту його прав на гідне життя. Осмислюється національне багатство України – земельні ресурси, що має значно глибший змістовий сенс. Адже для Володимира Здоровеги, генетичне коріння якого походить із сільської сім'ї, земля є ознакою добробуту, тобто перспективою успішного економічного розвитку держави. Порушення теми українського села є визначенням національних архетипів у публіцистиці Володимира Здоровеги.

Цікавою, на наш погляд, є розвідка публіциста про основні проблеми і потреби, які хвилюють молодь наприкінці ХХ століття. На підставі творчих робіт на тему «Сім днів мого життя. Хроніка, роздуми», які Володимир Здоровега з року в рік давав писати студентам-першокурсникам факультету журналістики, у матеріалі «Чи легко бути молодим?» [137] роздумує над долею молоді людини на зламі тисячоліть. На думку автора, молодь кінця 90-х сповна спізнала, що таке запізніле дитинство. Пояснює це тим, що вік студентської молоді невпинно зменшується, оскільки у вищі навчальні заклади вступають одразу після завершення навчання у школі. На підставі цього автор робить висновок, що молодим людям перед тим, як іти в доросле життя, потрібно свідомо визначитися як з майбутньою професією, так із соціальною підготовкою до нового життєвого етапу, адже «у багатьох сім'ях діти майже нічого не вміють робити своїми руками» [137]. Акцентує увагу і на тому, що

перш ніж іти вчитися на журналіста, треба здобути бодай елементарний життєвий досвід. Це одне з важливих завдань для домашньої педагогіки.

Володимир Здоровега закликає молодь побачити життєві реалії, скинути «рожеві окуляри», адже журналістика потребує насамперед тверезого бачення життя. На думку публіциста, саме молодь має відроджувати добрі політичні традиції і політичну волю, ставати розумними, авторитетними та безкорисливими керманичами. «Організаційні старання держави, гарантування нею відповідних умов для реалізації доброго струменя внутрішньої готовності до певних вчинків молодих людей допоможуть країні нормально розвиватися» [137], – переконаний Володимир Здоровега. Не випадковим є прогноз політологів, який наводить публіцист про те, що рішуче змінюватимуть наше життя ті, яким сьогодні 14–15 [стаття написана у 1999 році. – *М. Р.*]. Як засвітила Помаранчева революція і революція Гідності, вчений як добрий знавець молодих душ таки не помилився.

Саме Помаранчева революція, на переконання Володимира Здоровеги, поклала початок «відродженню замордованого десятиліттями конвульсійного розвитку українського соціуму» [78]. «Живемо у переломний, вирішальний для України час, коли треба робити водночас усе, одразу і негайно...» [78], – настановляє автор. Та найголовніша місія українського суспільства, зокрема, журналістів, у постпомаранчевий період, на думку Володимира Здоровеги, – «закріплювати незаперечні здобутки та не допустити розпорошення, розтринькування завоювань Майдану. Змінилась Україна, почала мінятися людина. І брати участь у цьому важкому процесі – святий обов'язок українського журналіста» [78]. У статті «Менше любителства та експромту» наведено ще одне політичне застереження автора: «Нові політичні сили та очолювана Віктором Ющенком команда прийшли до влади з ідеєю її прозорості та свободи ЗМІ. Не маю сумніву у чесності цих намірів, але... одна річ – проголошувати лозунги, будучи в опозиції, а зовсім інша – реалізувати наміри, ставши владою» [78]. Як бачимо, публіцист мав рацію, глибоко розуміючи сутність української політики. Все ж, за словами Володимира Здоровеги, у постпомаранчевий період українська журналістика досягла піку своєї

демократії.

Суспільно-політична проблематика у публіцистиці Володимира Здорогеги засвідчує його громадську активність. Порушення важливих політичних і соціальних тем на шпальтах авторитетних видань «День», «Дзеркало тижня», «Високий Замок», «Молодь України», де найчастіше публікувався Володимир Здорогега, свідчить про щире вболівання за долю держави, консолідацію людей навколо важливих проблем тогочасної дійсності.

Проаналізувавши публікації Володимира Здорогеги на суспільно-політичну тематику, можемо зазначити, що політичні погляди публіциста сформувалися на основі глибокого патріотизму і віри в Україну. Ще напередодні проголошення незалежності України Володимир Здорогега зауважував про недоліки країни, в якій жив. Публіцист не лише критикував усталений державний лад, а й доводив утопічність радянських поглядів. У своїх публікаціях Володимир Здорогега доступно пояснює причини і наслідки історичних та політичних процесів, дає глибоку оцінку політичної ситуації в незалежній Україні, виводить закономірності й пропонує можливі шляхи розв'язання проблем. Сміисловою домінантою публіцистики Володимира Здорогеги на суспільно-політичну тему є становлення іміджу українськості, пошук національної ідентичності української нації.

Проблеми журналістської освіти і виховання журналіста-професіонала

Питання професійної підготовки журналістських кадрів завжди стояло чи не найгостріше у публіцистичній творчості професора Здорогеги. Адже вчений все життя працював над проблемами підготовки журналістського корпусу. Саме вишкіл журналістів став одною з головних проблем медійної професії після здобуття Україною незалежності. У процесі демократизації суспільства, зміни політичного вектора перед українською освітою, зокрема журналістською, постали нові завдання і пов'язані з ними проблеми. Це питання порушували у своїх працях чимало українських дослідників: В. Лизанчук, І. Михайлин, Б. Потятиник, М. Присяжний, В. Різун та ін. Володимир Здорогега як багаторічний декан факультету журналістики і

завідувач кафедри теорії і практики журналістики Львівського університету бачив проблеми фахової підготовки майбутніх працівників медіа-простору зсередини, як публіцист гостро реагував на них у своїх виступах, а також всіляко намагався реформувати навчальний процес, пристосовуючи його до вимог сучасності. Тому тема фахової підготовки журналістів посідає чільне місце у творчій спадщині вченого.

Ще на зорі української незалежності, у 1992 році, у публіцистичних роздумах «Чому у зарубіжних поїздках наш Президент оточений чужими кореспондентами?» [141] Володимир Здоровега зосереджує увагу на тих обставинах, які негативно впливають на професіоналізм українського журналіста. Це, зокрема, «легкість» у поданні фактів, багатослів'я, суб'єктивізм, безапеляційність, низький рівень мовностилістичної культури та невміння вести полеміку. Усі ці хиби – не лише від індивідуального «таланту» журналіста, а й від хибності розуміння ролі засобів масової інформації у демократичному суспільстві. А нові умови журналістики, спричинені державотворчими змінами, вимагали від журналістів «насамперед правдивості і чесності, вміння стисло, оперативно і об'єктивно інформувати громаду про все, що відбувається в світі» [141]. Публіцист наголошує на відмові від брехні і фальші, якими так вміло оперувала журналістика радянського періоду. Для журналістики перехідного періоду Володимир Здоровега ставить нове завдання – функціональної повносправності й усвідомлення своєї нової місії.

Думки Володимира Здоровеги про підготовку журналістських кадрів найбільш повно знайшли своє відображення у статті «Підготовка журналістів: погляди збоку і зсередини» [92], яка побачила світ у 2000 році. На думку вченого, справжнім професіоналом-журналістом стаєш лише тоді, коли глибоко усвідомлюєш велику місію мас-меда і свою роль у реалізації цієї місії. Професіоналізм у журналістиці, за Володимиром Здоровегою, – це вміння володіти цілим комплексом організаційно-редакційних та літературно-творчих навиків. «Журналіст сьогодні – ще й підприємець, менеджер, який повинен вміти рахувати, вміло продати свій товар, знайти вигідну рекламу і мецената» [92], – зазначав Володимир Здоровега, маючи на увазі

універсальність журналістської професії в нових ринкових умовах. Водночас низький рівень професіоналізму вчений пояснює бідністю журналістів і недосконалістю системи державного управління. На його думку, в Україні не є професіоналом і той журналіст, який не знає української мови.

Поряд зі засвоєнням знань, які допоможуть вміло написати замітку чи статтю, потрібно мати, як вважає професор Здоровега, своєрідний спосіб сприйняття світу, спосіб бачення реальності, спосіб мислення і світовідчуття, спосіб існування і усвідомлення себе у неспокійному житті. Бо найважливішим для журналіста є не те, як сказати, а насамперед те, що сказати. Зважаючи на це, чесний журналіст завжди має мати ґрунтовну освіту для того, щоб вміти аналізувати, мати відчуття мужності та високої моральності. Отже, не випадково, як зазначає Володимир Здоровега, у всьому світі домінуючою стала університетська система підготовки журналістів. Водночас він був впевнений, що, коли йдеться про підготовку журналістів високого класу, університетська освіта має свої, досить значні недоліки, навіть перебуває у кризовому стані: «Університет був і у якійсь мірі залишився центром, який готує фахівців і веде наукові дослідження у галузі фундаментальних наук, якими є мова, математика, фізика, хімія, історія і т.д. Прикладна за своїм соціальним призначенням, універсальна за потрібними їй адептам знаннями, журналістика далеко не завжди вписується в цю академічну систему» [92]. Вирішення цих недоліків Володимир Здоровега перекладає на практичну роботу в редакції.

Зазначаючи про кращих своїх вихованців, котрі поєднували навчання з практичною діяльністю «іноді на шкоду чисто академічних успіхів» [92], Володимир Здоровега впевнено стверджує: «І хай вони не мають дипломів з відзнакою, але мають роботу і помітні професійні успіхи» [92]. Пропонує нові завдання для сучасних вищих навчальних закладів, які слід брати до уваги, готуючи журналістські кадри. Адже, на думку професора, генетичною хворобою радянської системи вищої школи, незважаючи на її незаперечні успіхи у певних галузях наук, була її надмірна централізація і одноманітність, навіть шаблонність. Вчений констатує, що такою вона і залишилася, незважаючи на зміни змісту навчання. Також він звертає увагу на матеріально-

фінансові можливості української школи і науки, які теж потребують переосмислення.

На нашу думку, ґрунтовною є розвідка Володимира Здоровеги щодо необхідності переходу на багатоступеневу форму навчання. Автор зазначає: «Ми до останнього часу мали єдиний вид підготовки журналіста, ім'я якому «спеціаліст». Це означає, що з напівграмотного випускника школи... мусимо викувати за п'ять-шість років (залежно від форми навчання) журналіста, на всі руки майстра. Як це парадоксально не прозвучить, для одних цього періоду навчання забагато, для інших – явно замало» [92]. Тому здійснюваний міністерством перехід на багатоступеневу форму навчання вселяв у Володимира Здоровегу певні надії на можливі структурні зміни у системі підготовки журналістів. Вчений підсумовує: «Запроваджувана у всій Україні багатоступенева система вищої освіти (бакалавр–спеціаліст–магістр) не тільки диференціює пряму, як стовбур, радянську систему здобування єдиного диплому, а й при розумній її організації сприятиме зрілішому і свідомішому вибору молоддю свого покликання» [137].

Майже ідеальним варіантом і оригінальною формою навчання називає Володимир Здоровега здобуття післядипломної вищої освіти для тих, хто прагне стати дипломованим журналістом. Проте найболючішою проблемою для підготовки журналістів, на думку професора, є «питання відбору найздібніших до нелегкого ремесла людей» [92], бо коли молода людина каже, що хоче бути журналістом, то це не є ознакою того, що вона зможе ним бути.

Турбує Володимира Здоровегу і масове запровадження в університетах платного навчання. На його погляд, у разі поступового збільшення кількості платних місць фаховий відбір втрачатиме значення. У такому випадку, за словами Володимира Здоровеги, доведеться «застосувати лише рибальський принцип якнайширшого закидання сіток. За теорією ймовірності є можливість виловити більш цінного і продуктивного малька» [92].

Інша тенденція, яка насторожує вченого, – це поверхове уявлення про журналістику, низький рівень професіоналізму як у редакційній практиці, так і у ставленні молоді до майбутньої професії, яка, мовляв, не вимагає ні

грунтовних знань, ні особливих розумових зусиль. Публіцист наголошує на самосвідомості майбутніх працівників ЗМІ, їхньому розумінні журналістського фаху. Про це йдеться у публікації «Хочеш бути журналістом? Будь!» [135].

Отже, завдання університету, за Володимиром Здоровегою, – це передовсім навчити вчитися, виховати у майбутніх фахівців жагу знань і вміння їх самостійно поповнювати. А «мас-медіа, у міру зростання їх авторитету й економічного благополуччя, наповнюватимуться талановитими людьми. Марно очікувати, що університети, хоч би як поліпшувався у них навчальний процес, постачатимуть редакціям із конвеєра готовеньких професіоналів. Журналістами стають у редакціях. І цьому повинні сприяти самі ЗМІ, творчо і, можливо, навіть матеріально. Вони разом із відповідними державними установами, творчими об'єднаннями мають дбати про постійну перепідготовку журналістів» [78].

Володимир Здоровега пропонує таку модель підготовки журналіста-аналітика у вищому навчальному закладі: допустити до навчання у магістратурі з журналістики не лише бакалаврів цього факультету, а й бакалаврів філософії, історії, економіки, права, а також випускників фізичного факультету чи медичної академії (для підготовки їх до роботи у спеціалізованих виданнях).

Вартим уваги, на наш погляд, є інтерв'ю Володимира Здоровеги, опубліковане в газеті «День» під назвою «Аналітика замість маніпуляцій» [42]. Автор висловлює стурбованість тим, що на факультет журналістики вступають щораз більше людей. Подекуди, вважає професор, це випадкові люди, такі, «які за своїми моральними, природними, інтелектуальними даними не можуть виконувати цієї дуже складної та відповідальної роботи» [42]. Володимир Здоровега зауважує, що повинен бути природний відбір: «...хоч як би там навчали в університеті чи в інституті, людина стає журналістом в редакції. Це моє внутрішнє переконання. Ми повинні дати їм відповідні знання, моральні орієнтири, розказати, що таке журналістика, виробити навіть відповідні навички... Але без практики стати журналістом не можна, навіть якби система підготовки стала кращою, ніж вона є зараз» [42].

У статті «Декілька думок про мас-медіа і журналістів в сучасному світі» [54] Володимир Здоровега намагається заперечити метафору, якою засоби масової інформації іменують четвертою владою: «...суспільство характеризується не тільки високою насиченістю різними засобами масового комунікування, але й возведенням його ролі у відносно самостійну соціально-політичну силу, яка взаємодіє, а почасти й протистоїть трьом загальновизнаним гілкам влади. Це, на наше глибоке переконання, не четверта влада. І насамперед тому, що ЗМІ не творять законів, не відповідають безпосередньо за їх втілення у життя, не карають за їх порушення, як це роблять три самостійні владні структури. Разом з тим, вони причетні до цих процесів, але як відносно самостійна потуга сучасної цивілізації, інститут громади, громадянського суспільства, а не просто продовження різних форм влади чи певної партійної системи. Та роблять це у своєрідний, лише їм властивий спосіб, насамперед шляхом інформування: повідомлення новин, їх пояснення і тлумачення» [54]. Схожі думки знаходимо і в інтерв'ю «ЗМІ жодною владою не є. ЗМІ – це сила громади» [68]: «...це є різні сили – влада і ЗМІ. Одна з причин негараздів, з якими стикаються журналісти, це те, що до наших вождів, політиків ніяк не доходить істина, що ЗМІ є окремою потужною силою. То неправильно, що журналістів називають четвертою владою. ЗМІ жодною владою не є. ЗМІ – це сила громади, сила, яка не може бути підпорядкована владі. Це сила, яка повинна стояти над владою» [68].

Осібнo варто виділити публіцистичну статтю Володимира Здоровеги «Звідки братись журналістам» [66], яка komponує попередньо опрацьоване і викладене у матеріалах «Чи легко бути молодим?» [136], «Підготовка журналістів: погляди збоку і зсередини» [92]. У публікації «Звідки братись журналістам» Володимир Здоровега розповідає про власний досвід півстолітньої підготовки майбутніх працівників мас-медіа на факультеті журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка: «Чого тільки не придумували, щоб наблизити систему набору і сам процес навчання майбутніх акул пера до потреб журналістської практики, яка постійно змінювалась. Тут і обов'язкова вимога дворічного трудового стажу, і наявність

публікацій та рекомендацій редакції, і організація спільно зі Спілкою журналістів творчих конкурсів типу «Шанс», і відчайдушні спроби наблизити практику навчання на факультетах до процесу навчання у творчих навчальних закладах шляхом створення відповідних майстерень, індивідуальної роботи зі студентами. Вони видавалися революційними і сприймалися як панацея, але такими не ставали. Щось поліпшувалось, дещо змінювалось, та очікуваного ідеалу досягти не вдалося» [66].

Причини розбіжностей між журналістською освітою і практикою Володимир Здоровега пояснює так: «Складністю самого характеру журналістської праці пояснюється складність самої системи підготовки фахівців для цієї сфери духовного виробництва. Професіоналізм у журналістиці сьогодні – ємке і багатозначне поняття. Воно починається із глибокого усвідомлення людиною самої місії мас-медіа і передбачає оволодіння нею цілим комплексом організаційно-редакційних та літературно-творчих навиків» [92]. Тож зрозуміло, що навчальні програми не можуть передбачити увесь комплекс знань, потрібних майбутньому журналістові. Тим паче, що журналістика – процес складний і динамічний. Володимир Йосипович висловлює слушну думку: «Необхідно хоча б приблизно з'ясувати, що може, а чого не може дати університет чи будь-яка інша організована система підготовки кадрів саме для сфери масової комунікації» [92]. Зважаючи на це, виникає незадоволення кваліфікаційним рівнем сучасного журналіста як з боку редакції, так і працівників медіа-світу. Отже, виникає потреба у гнучкості системи підготовки журналістів і їхнього вдосконалення самотужки. Водночас низький рівень професіоналізму вчений пояснює бідністю журналістів і недосконалістю системи державного управління: «У демократичному суспільстві ЗМІ є винятково важливим чинником не державного, не партійного, а громадського контролю за діяльністю влади. Це справді один із наріжних каменів багато в чому справді недосконалої сучасної демократії» [54].

На підставі аналізу публікацій Володимира Здоровеги, у яких порушено проблему журналістської освіти в Україні, можемо стверджувати, що публіцист підходив до питання формування журналістів у вищому навчальному закладі

комплексно, беручи до уваги як потреби редакції, так і можливості університету. Крім цього, вчений значну увагу приділяв особливості підготовки майбутніх працівників мас-медіа через творчі майстерні та індивідуальну роботу зі студентом. Про підготовку журналістів зазначає і в контексті історичного розвитку нашої держави. Також Володимир Здоровега порушував питання еволюції журналістської освіти відповідно до вимог часу, розглядав проблему журналістської освіти у системі владних інституцій, законодавчої бази та суспільних потреб, зосереджував увагу на підготовці фахівців інформаційної галузі для роботи над конкретною тематикою, у певній сфері, де журналіст повинен мати, крім журналістської, ще й спеціальну фахову освіту. Не залишилась осторонь у публіцистичних виступах Володимира Здорогеги тема підготовки кадрів для національної журналістики, де він наголошував на гуманістичних цінностях працівників медіасвіту, їхніх високих моральних якостях і усвідомленні високої місії перед народом.

Питання освіти та здобуття професійних навиків журналіста знайшло відображення у багатьох публікаціях Володимира Здорогеги. Актуальність порушеної теми змушувала автора знову і знову повертатись до написаного, але повторення певних думок не вважаємо недоліком публіцистичних виступів. Оскільки амплітуда публіцистичних розвідок Володимира Здорогеги на цю тему є досить широкою, бо до вже зазначеного автор додавав чимало нового, намагався розглянути проблему під іншим ракурсом, нашаровував інші проблеми тогочасної дійсності (політичні, економічні, соціальні, юридичні тощо). На нашу думку, публіцистичні матеріали на тему журналістської освіти та професійного становлення журналіста є особливими у публіцистичній спадщині Володимира Здорогеги. Адже автор виступає у ролі експерта – особи, яка є учасником навчального процесу, і, як ніхто інший, знає всі нюанси, реально оцінює ситуацію, відверто вказуючи на недоліки. Саме тут простежуємо нерозривність його слова і його особи. А особа автора тут постає найголовнішим персонажем публіцистичного твору.

Питання свободи слова і морального обов'язку журналіста

Журналістика немислима без свободи слова, адже правдиво інформувати є суттю журналістської професії. І це добре розумів Володимир Здоровега. Ще на зорі української незалежності, у 1990 році, публіцист закликав тоді ще радянські ЗМІ відмовитися від лжепартійності, відкинути політичну та економічну монополію на засоби масової інформації в Україні і створити вільну демократичну пресу.

У статті «Без консолідації та професіоналізму не вижити» [43] він зосереджує увагу на економічній кризі у сфері мас-медіа і з-поміж причин її виникнення виділяє нерозумне ставлення до ЗМІ з боку влади та відсутність значних інвестицій. Тверезо оцінюючи ситуацію, публіцист наголошує, що про абсолютну свободу журналіст може лише мріяти. Посилаючись на світовий досвід, наголошує на надійності та перспективності стосунків між ЗМІ та незалежними інвесторами. У тій ж статті зазначає, що журналістика має обов'язково стати демократичною протиположністю офіційній позиції влади: «Не будь-що триматися в опозиції до влади заради самої опозиції, а мати власну позицію, репрезентувати інтелект громади на важливі події і проблеми» [43].

Промовиста назва інтерв'ю з Володимиром Здоровегою «Український журналіст не захищений ніяк» [37] зосереджує увагу читача на складних умовах існування української журналістики. Публіцист виокремлює низку проблем, від яких залежить свобода слова в Україні. Насамперед – політичний та економічний чинники. Володимир Здоровега наголошує на фактичній безправності українського журналіста, розглядаючи діяльність мас-медіа не лише у трикутнику влада – ЗМІ – суспільство, а й у стосунках роботодавця і найманого працівника. Публіцист бачить розв'язання цієї проблеми насамперед у правовому полі: «Я думаю, що нам справді потрібні нові закони, які б враховували не тільки політичне право на свободу слова. Є ще такі аспекти, яких раніше ми не бачили. З'явився подвійний тиск, подвійний контроль – з одного боку, від влади, з іншого – від власника» [37]. Автор висловлює застереження щодо того, як чиновники стають власниками телеканалів, зосереджуючи головні медіа-ресурси в одних руках, що також шкодить свободі

слова. Питання свободи слова розглядає й під іншим ракурсом, наголошуючи на відповідальності за одержану свободу: «Будь-який громадянин України і навіть негромадянин має право заснувати той чи інший вид ЗМІ. Ми були такі великі демократи... А нині ми стикаємось із таким: юридично дозвіл отримує будь-хто, він має право заснувати ЗМІ, а чи має він право моральне, освітнє для цього» [37]. Розв'язання цієї проблеми Володимир Здоровега бачить у створенні наглядних рад як на національному, так і на регіональному рівнях, у впровадженні системи професійної перепідготовки журналістів.

Стаття «Більше свободи – більше відповідальності» [45] є оглядом проекту Закону «Про пресу». Володимир Здоровега був членом комісії, що брала участь у розробі цього Закону у 1990 році. Вченого бентежило те, що незважаючи на важку і громіздку працю комісії, з'явився інший проект Закону, сконструйований у стінах держкомвидаву. Публіцист подає своє бачення: «У ньому повинні бути сформульовані фундаментальні положення про масову комунікацію, про право людини на достовірну і всебічну інформацію, про права і юридичну відповідальність журналіста» [45]. Ґрунтовний аналіз правових аспектів журналістської діяльності, поданий автором, засвідчує про його комплексний підхід до питань свободи слова і відповідальності журналіста, глибоке розуміння журналістської професії, застереження від зловживань працівників медіа-простору. В. Здоровега обстоює такий демократичний принцип: «Свобода повна, але й відповідальність велика» [45].

У наступній публікації Володимир Здоровега пропонує шляхи визначення морального обов'язку журналіста: «Журналістові повинні бути притаманні не тільки неупередженість, якої нам бракує, а й високі моральні якості. Журналістика споріднена з медициною. Щоб лікувати соціальні недуги, журналіст має поклястись вірно служити правді і доброті. Можливо, треба, щоб український журналіст давав клятву на зразок клятви Гіппократа» [141].

Проблемі свободи слова присвячена стаття «Журналіст – це той, який родився хворим, болить чужим і власним горем» [63], де Володимир Здоровега наголошує на потребі захисту і підтримки журналіста. Адже «творчий працівник мас-медіа є ключовою фігурою складної системи забезпечення

свободи слова в суспільстві. Громада його наймає, вона йому довіряє бути гарантом передбаченої Законом свободи слова» [63]. Ключовою думкою статті є взаємовпливи політичної, економічної та інформаційної сфер. Публіцист закликає: «Слід обов'язково усунути явну тенденцію перетягання ковдри з боку різних гілок влади щодо права підпорядкування собі ЗМІ. Впливати на мас-медіа, мати власний рупор, власну трибуну, використовувати її у передвиборній гонці» [63].

В інтерв'ю кореспондентові інформаційної агенції «Західна інформаційна корпорація», приуроченому до 50-річчя факультету журналістики Львівського університету, Володимир Здоровега застерігає журналістів від продажності, зауважуючи, що завжди є певна моральна межа, яку не можна переступити. «Журналіст ніколи не був і, мабуть, ніколи не буде абсолютно незалежним. Але є випадки, коли людина грубо і примітивно продається, робить підлість... Журналісти продаються, журналістів купують. Але журналіст повинен продавати працю, а не совість. Ми – люди, які є найманими працівниками. І ми продаємо свій талант, свою енергію, свої знання, свою поінформованість — це наше ремесло. Можна продавати інформацію, тобто продавати свою працю, і зовсім інше, коли людина продається» [68]. Володимир Здоровега зазначає, що завжди є та важковловима межа, яку, проте, порядний журналіст знає і ніколи не переступить. А от суспільство, зі свого боку, «має навчитися розрізняти право журналіста на власну позицію і свідоме прислужництво» [78].

У статті «Ніхто не подбає про журналістів, крім самих журналістів» [87], написаною у 2004 році, Володимир Здоровега зауважує, що «не ЗМІ, а сильні світу сього командували і командують у ньому. Мас-медіа, хочемо цього чи ні, стали формою бізнесу із десятками, сотнями тисяч найманих працівників інформації. Вони продають свою працю, але мусять відстояти правду, свою честь і права, щоб не продаватись. Продавати працю і продаватись проти істини, гідності і совісті — різні речі» [87].

Володимир Здоровега визначає такі чинники, які стоять на перешкоді свободи слова в Україні:

- економіка: «економічно залежне, жебрацьке становище преси, засобу

масової інформації ніколи не зможе відстоювати свободу слова. Це видання буде таким, як це вигідно або владі, або власнику»[68];

- закон: «у нас прийнято з півтора десятка законів про ЗМІ, вони навіть не погані, але їх не дотримуються»[68];
- переслідування: «мафіозно-кланові структури з'їдають, фізично знищують журналістів. То біль. Чи буде в таких умовах свобода слова? Зрозуміло, що ні» [112], «...прямі заборони, аж до застосування грубої фізичної сили» [90];
- низький професійний рівень журналістів: «у бідному суспільстві не може бути багатих мас-медіа. Цю бідність треба долати, зокрема і через професіоналізм не тільки інженерів, а й тих же журналістів» [112], «невисока інформаційна культура, дивовижна заполітизованість, невисокий інтелектуальний рівень, нетерпимість до альтернативної думки, невміння аргументувати, сперечатися, поважати опонента – лише деякі уроджені... вади журналістів, викликані тоталітаризмом» [90].

Незважаючи на зазначені недоліки, Володимир Здоровега у статті «Про партійність, грошові мішки, меценатство» (1999) [89] пише, що «журналіст в демократичному суспільстві зобов'язаний дивитися на світ ніби зі сторони, зверху, а не з групової гірки. Він зобов'язаний об'єктивно, якщо є можливість, правдиво, розповідати людям про те, що відбувається у світі. Навіть на фронті в нього не має бути зброї» [89]. Поряд з думками про стан свободи слова в Україні у цьому матеріалі автор аналізує статтю В. Леніна «Партійна організація та партійна література» (1905). Варто зазначити, що ця стаття Володимира Здоровеги суголосна з більш ранньою його публіцистичною розвідкою – «Остання свічка, або чому придушення лиш зажеврілої свободи слова може призвести до повного краху відродження?» (1991) [90]. Це спроба його роздумів над станом свободи слова в епоху суспільно-політичного зламу. Заслуговує уваги той факт, що публіцист намагається відштовхнутися від догматичності радянських постулатів щодо партійності журналістики, визнає, що у своєму розвитку українська журналістика є відсталою унаслідок інформаційної ізоляції від світу. Для Володимира Здоровеги свобода слова

напередодні проголошення незалежності України – «це, по-перше, єдине відчуття і реальне завоювання кількох років перебудови, по-друге, це остання свічка, погасивши яку, ми знову опинимося в темряві і невіданні» [90]. Наступна цитата, на нашу думку, свідчить про беззаперечну політичну інтуїцію публіциста, який, очевидно, розумів, які політичні зміни очікують на Україну, а саме проголошення незалежності України. Зауважує, що тоді, коли ми втратимо цей шанс, «це буде кінець усьому новому і обнадійливому у житті, що так важко пробивається крізь кригу абсолютизму, догм і шаблонів. І тому захист свободи слова – справа не Президента, не лідерів тих чи інших партій, а всієї громадськості незалежно від її симпатій чи антипатій» [90].

Пишучи про свободу слова, Володимир Здоровега закликав орієнтуватись на Європу. Публіцист зазначав: «Йдучи від України до Європи, а не навпаки, нам треба передусім вчитися у європейського суспільства реальної свободи слова. Важливі не просто декларації – у нас їх не бракує, а внутрішнє визнання, настійна потреба свободи слова, розуміння її, і розуміння не тільки журналістами, а й насамперед владою, громадянами» [59]. Про це йдеться у статті «Європейський вибір: що брати з минулого, а чого вчитися українським ЗМІ».

Володимир Здоровега ідентифікував українців як європейців, але не лише у територіальному контексті, а насамперед у культурному, порушуючи одвічну проблему ментальності українців у геополітичній орієнтації на Схід чи на Захід. Європейську цивілізацію розглядав як символом високої культури та гуманізму, тому закликав українську журналістику прагнути до нього. Європейський ідеал, на його думку, передбачає свободу слова і свободу ЗМІ. Він був впевнений, що українська культура, зокрема журналістика, – це частина цієї цивілізації. Думка вченого про те, що через історичну долю зв'язки між Європою та Україною були обірвані, знищувалися, є цікавою, якщо брати до уваги перехідний для Української держави час, коли була написана стаття, – 1992 рік. І саме волелюбні традиції української публіцистики, літератури, журналістики, на думку Володимира Здоровеги, мають повернути українську журналістику в європейську культуру, органічною частиною якої вона і є. Він

зазначає: «Демократична українська журналістика була насамперед журналістикою високої й оригінальної мислі, любові та самопожертви. І саме це єднає її з європейською пресою» [59].

Проблему свободи слова професор Здоровега обстоював у своїх публіцистичних виступах, розуміючи, що без цієї основи демократичного розвитку українська журналістика не має майбутнього. Концепт «свобода слова» часто трапляється у його публіцистичних текстах. Окрім «свободи слова», Володимир Здоровега часто вживає «відповідальність», «моральний обов'язок журналіста». Розглядаючи поліфункційність сучасних мас-медій, публіцист закликав: «Все треба робити оперативно і професійно, кваліфіковано і чесно, керуючись гуманістичною християнською мораллю, а не мораллю розбійника» [105, с. 4]. Гуманістичні погляди Володимира Здоровеги відображають його світогляд. Адже він був людиною високої моралі, інтелектом у найвищому значенні цього слова. Сутність журналістики вбачав не лише в інформуванні, фіксації подій та явищ, а в особливій місії журналістики, спрямованій на кінцевий результат, який полягає у поліпшенні життя, вдосконаленні навколишнього світу. Відносячи журналістику до духовно-інтелектуальної сфери, Володимир Здоровега прагнув закласти через неї загальнокультурні, морально-етичні координати самосвідомості.

Публікації про відомих постатей української культури та історії

Звертаємо увагу на публіцистичні статті Володимира Здоровеги про відомих українців, які стали непересічними особистостями для української нації. За допомогою публіцистики на історико-культурологічну тематику визначаємо особливості культурологічного мислення та інтерпретацію публіцистом важливих історичних та суспільно-політичних явищ через призму визначних особистостей, символів української нації.

Опублікована у 1989 році стаття Володимира Здоровеги «Вічність генія» [48] приурочена до дня народження Тараса Шевченка. Наприкінці 80-х років минулого століття, коли поступово відступав радянський режим, настав слушний час для нового осмислення фактів, пов'язаних із життям велетів духу

українського народу. Володимир Здоровега, безперечно, інтуїтивно відчував цю вимогу часу, але мотиви, які покликали його до написання цієї статті, пояснює так: «По-перше, сама наука зробила певний крок для розгадки таїни людської психіки, по-друге, одвертість і гласність, плюралізм наукових ідей дають можливість зробити сміливі припущення, переступити через табу, якими оточувалась істина. Словом, треба продовжувати роботу, яку з таким блискучим талантом розпочав І. Франко» [48].

Серед найголовніших тез, поданих у статті Володимира Здоровеги «Вічність генія», виділяємо такі:

- Шевченко об'єднує Україну. Він став богом, а «Кобзар» поета – Біблією;
- вічність Шевченка, як поета, полягає у невичерпності осмислення його творчості;
- цінність та універсальність творчості Шевченка базується на зверненні до загальнолюдських цінностей (правда, воля, любов).

Зокрема, публіцист наголошує на неправдивому трактуванні Кобзарєвої спадщини на користь комуністичної пропаганди. В. Здоровега підкреслює, що Т. Шевченко великий гуманіст і людинолюбець.

У публікації, присвяченій 140-річчю від дня народження Івана Франка, під назвою «Політичне передбачення Каменяра» (1996) [94] автор розмірковує над інтелектуальним потенціалом письменника, енциклопедичністю його знань: «Не просто знання, – бо скільки людей знаючих, але безплідних, – а ерудиція активна, здатність використовувати знання у повсякденній творчій практиці» [94]. На думку Володимира Здоровеги, у творчій особі Каменяра, його публіцистиці поєднуються два могутніх крила: сила скрупульозного наукового аналізу та сила передбачення і випередження свого часу.

Володимир Здоровега, готуючись до відзначення 150-ї річниці від дня народження Патрона Львівського університету, написав публіцистичну статтю «Іван Франко та українська публіцистика» (2006) [70]. Завдання цього матеріалу вбачав в огляді багатогранної творчості Івана Франка, акцентуючи насамперед на тому, «наскільки успішно розвиваються закладені ним традиції зрілого, тверезого і результативного політичного думання, нашої здатності

оперативно оцінювати дійсність» [70]. А те, що творчість Івана Франка потрібно досліджувати, є для вченого аксіомою, оскільки «очевидна для багатьох аналітиків та невістка для нас усіх істина: пересічний українець, навіть інтелігент, знає про Івана Франка, делікатно кажучи, дуже мало» [70].

Іншим питанням, яке хвилює Володимира Здоровегу, є те, «наскільки українська публіцистика засвоїла уроки видатного мислителя» [70]. Автор наголошує на потребі повернути Івана Франка в сучасний мас-медійний простір, оскільки його публіцистика, як ніколи, актуальна сьогодні: «Можливо, тільки сьогодні ми можемо по-справжньому оцінити вагомість і повчальність його досвіду, як і тих далекоглядних застережень, які він робив у той далекий від нас час. Він не винен у тому, що і його сучасники, і наступні покоління політиків та літераторів далеко не завжди прислухалися до нього» [70]. Володимир Здоровега наголошує на потребі видання окремої книжки з вибраними публіцистичними творами Івана Франка. Крім вищезазначеного стаття «Іван Франко та українська публіцистика» містить якісний огляд сучасних українських видань.

Публіцистика Володимира Здорогеги про окремих персоналії є особливою тим, що у ній за допомогою комунікаційно-пізнавальних функцій розкрито духовно-інтелектуальну сферу особистості. Автор зазначає про нелегкість такого завдання: «Намалювати портрет людини... Як зробити, щоб був він подібним до оригіналу і разом з тим не став його блідою копією? Завдання складне навіть для художника. Критик чи публіцист мусить відтворити портрет на основі діянь, думок, суджень, сказаного і написаного самою людиною і тими, хто знає, розуміє, любить і цінує її. У них часточка народної долі, відгомін ритмів часу, відбиток десятиліть, віків і епох...» [47, с. 3].

Стаття «Думна дорога Романа Андріяшика» [57] – це водночас рецензія на твір «Сторонець» і відгук на неоднозначні реакції у суспільстві на вручення Романові Андріяшику Державної премії імені Т. Шевченка. Ці роздуми про життєву дорогу і творчий шлях свого студента (Романа Андріяшика) Володимир Здоровега називає гіркою правдою і долею

української літератури, вказуючи на недослідженість творчості українського літератора журналістами і мистецтвознавцями.

Для Володимира Здоровеги «Р. Андріяшик – письменник наскрізь національний. Він вишуканої мови, суто українських, але аж ніяк не провінційних, глобальних характерів, твердої, фанатичної віри у нездоланність відродження народу...» [57]. Описуючи життєвий і творчий шлях Романа Андріяшика, автор зазначає про «великий талант, Божий дар... вірність, мужність і муку, непідкупність і стійкість, якої нам, українцям, ще так бракує» [57].

Володимир Здоровега обстоює рішення комісії, яка все ж з-поміж інших достойних претендентів обрала Романа Андріяшика. Хоч ця ситуація мала внутрішні суперечності, бо після оприлюднення номінантів на найвищу державну нагороду в галузі літератури деякі претенденти відмовилися від участі у конкурсі, мотивуючи це тим, що у час економічної і культурної кризи недоречно присуджувати премії. Автор статті «Думна дорога Романа Андріяшика» зауважує: «Але премію імені Тараса Шевченка впроваджено не сьогодні. Вона є своєрідним національним символом, святиною» [57]. На його думку, для Романа Андріяшика, ця премія є найбільш заслуженою.

Прикметно, що і до Андріяшика, як і до інших своїх студентів, Володимир Здоровега ставився з трепетом і підкресленою повагою. Не кожен викладач зміг би пригадати про сьогодні відомого літератора, а тоді ще пересічного студента: «...Пам'ятаю красивого, скромного, задумливого юнака з ледь помітною іронічною усмішкою. Як мені здавалося з більшістю однокурсників дотримувався певної дистанції. Виділявся хіба що добрим знанням і майже ідеальним володінням рідною мовою» [57].

Володимир Здоровега був майже однолітком з Романом Андріяшиком (був старшим усього на три роки), але не приховував свого подиву талантом молодого письменника: «Був вражений, як молода, на вигляд зовсім юна людина, написала таку глибинну, таку реалістичну й самобутню річ» [57]. Так характеризує Володимир Здоровега роман «Люди зі страху». У назві статті «Думна дорога Романа Андріяшика» теж є свій код, адже публіцист у заголовок

взяв назву одного з романів автора «Думна дорога», який спочатку мав назву «Полтва» і був нещадно розкритикований тогочасною партійною системою аж до заборони друкуватись. Тому присудження Державної премії імені Т. Шевченка є, на думку Володимира Здорогеги, нагородою за роки замовчування та ізоляції, це нагорода за створений художником самотній світ України. У цій публікації автор відображає свої гуманістичні погляди, не засуджує і не виправдовує письменника, а за допомогою вмілої чіткої аргументації ставить все на свої місця.

Важливою, на наш погляд, є стаття «Коли на прою стають з системою» [73], присвячена 60-річному ювілею поета-шістдесятника Миколи Холодного. Володимир Здорогега пише: «Вони, романтики і бунтарі, зробили свою справу, як уміли і могли. І не їхня вина, що цим скористалися не завжди вмілі та й не завжди чесні проводирі» [73]. Адже доля Миколи Холодного склалася дуже сумно: переслідування, відрахування з Київського університету, фактична «депортація» з Києва, замовчування його творчості понад 30 років. Згодом Миколі Холодному закидали звинувачення у відході з дисидентського руху, небажання брати ініціативу у процесах державотворення. Однак Володимир Здорогега вміло зважує життєві здобутки і прогріхи відомого поета, доводячи згубність тоталітарної системи не лише для окремих особистостей, а й для нації загалом.

Публікація «Свій плуг, своя борозна» [218] є осмисленням творчої долі журналіста і письменника Романа Федоріва. Він був студентом Володимира Здорогеги, який вирізнявся значним літературним і життєвим досвідом. Головною метою життя Романа Федоріва, за словами автора, було написання історичної прози. А письменником Роман Федорів мріяв стати ще з дитинства. Життєві колізії гартували його характер, водночас і шліфуючи талант. Володимир Здорогега наголошує на вимогливості і працелюбності письменника: «Автор не шукав, більше того, боявся легкості в роботі. Літературний плуг вимагав міцних рук» [218, с. 48]. Завдяки багатій літературній спадщині Роману Федоріву вдалося заповнити свою нішу в літературі. Як справедливо зауважує Володимир Здорогега, «небагато

письменників, у яких так органічно переплітались би, сходились воєдино історія і сучасність. Його завжди захоплювали генетичні витoki, історичні корені явищ сучасного йому життя» [218, с. 47]. Як публіцист Володимир Здоровега у своєму нарисі змалював творчий портрет Романа Федоріва без пафосних перебільшень, без гучних метафор. Це реальний портрет митця з усіма особливостями творчої долі, з позитивними та негативними рисами.

Осібнo, на наш погляд, варто виокремити статтю «Чудовий мінерал академіка Лазаренка» [143], присвячену 80-літтю від дня народження громадського діяча України, академіка Євгена Лазаренка, багаторічного ректора Львівського університету. Саме він у 1959 році, за висловлюванням Володимира Здоровеги, «йде на сміливо-відчайдушний крок – призначає спочатку виконувачем обов'язків, а згодом деканом наймолодшого на факультеті, ще навіть не кандидата наук, а, головне, політично неблагонадійного, за тодішньою термінологією, викладача» [105, с. 115]. Так згадує публіцист історичний момент свого призначення деканом факультету журналістики Львівського університету. І хоча цей матеріал не позбавлений критики, все ж автор робить висновок, що Є. Лазаренко «був Людиною, патріотом, діяльним Українцем... Це був справжній великий Ректор» [143].

Наступним героєм публіцистики Володимира Здоровеги є його знаменитий учень – фотомитець Василь Пилип'юк. Професор Здоровега розповідає про відомого фотохудожника: «Василь Пилип'юк – це феноменальне явище сучасної журналістики. І не тільки журналістики, а й взагалі культури. Бо сучасна українська культура без Василя Пилип'юка практично неможлива. Адже своїми художніми працями, своїми художньо-мистецькими світлинами він презентує Україну на світовій арені» [218, с. 52].

Цей матеріал написаний у формі інтерв'ю. Це один з небагатьох випадків, де Володимира Здоровеги виконує роль інтерв'юера. За допомогою цікавого творчого діалогу він розкриває сутність особистості через результат її творчої праці. Зокрема, Василь Пилип'юк так висловлюється про свій фотоальбом під назвою «Лицар нації», який присвячений століттю майстра української музики Миколи Колесси: «Моїм співавтором була історія.

Зафіксовані безіменним фотографом постаті, родина. Це ті безцінні документи, яких сьогодні ніхто неспроможний зробити навіть з допомогою найфантастичнішої техніки. Ніхто не дізнається, з якими труднощами доводилось розшукувати і здобувати ці реліквії, долаючи відстані, родинні амбіції і т.д. Зрештою, їх треба було відібрати, відфільтрувати, а головне – змонтувати, зробити єдине ціле, створити збірний образ. Не кажу про те, що власні світлини Миколи Колесси та його оточення доводилось робити десятки років...» [218 с. 53].

Володимир Здоровега запевняє: «Але це ваша книга, оскільки йдеться про мистецьку книгу, а не окремі світлини чи тексти, які є лише своєрідним матеріалом, камінчиками цілісної художньої мозаїки. Це ваш задум, ваша концепція, ваша архітектоніка, ваша мозольна виконавча праця» [218, с. 53–54].

У цій публікації порушено багато тем. Зокрема, вплив розвитку фотографії на пресу. Автор та інтерв'юер роздумують над семантикою слова «світлина», яке для українців є ближчим, ніж «фотографія». Цікавими є візії про відновлений журнал «Світло й Тінь». А також про масову доступність фотоапаратури та її цифрові аналоги. Як завершення довгої і плідної розмови Володимир Здоровега підсумовує: «Художня світлина, на відміну від звичайного знімка, володіє здатністю довготривалої дії. Нею можна користуватись, отримуючи естетичне задоволення. А це високий дар не природи, а людини» [218, с. 57].

Володимир Здоровега не лише оспівує талант фотомитця, а «копає» значно глибше, осмислюючи роль фотографії у сучасному інформаційному просторі. У матеріалі плавно нашаровуються естетичні, професійні, економічні, технічні, медійні, історичні та мистецькі аспекти фототворчості, що тематично відцентровують увагу від особистості фотохудожника до значно ширшого кола проблем, пов'язаних із цією діяльністю.

У публіцистичних матеріалах про відомих постатей української літератури, мистецтва та історії Володимир Здоровега виявляє себе як літературний критик. Не випадково, як пише доцент Львівського національного університету імені Івана Франка Ігор Моторнюк, «Володимир Здоровега

вважав, що, стоячи на грані науки і мистецтва, критика є певним різновидом, відгалуженням публіцистики» [207, с. 199]. Ці публікації є яскравим вираженням публіцистичного таланту Володимира Здорогеги. Адже в них виявляємо розмах думки, який втілений у побудові поняттєво-образної площини тексту. Естетично-комунікаційні функції цього різновиду публіцистики ми вкладаємо в аналіз філософсько-естетичної світоглядної парадигми Володимира Здорогеги.

3.2. Державотворчі функції та дискурсивні стратегії національної ідентичності у світлі художньо-публіцистичної творчості Володимира Здорогеги

Період незалежності України став етапом розвитку національної проблематики у творчості Володимира Здорогеги. Саме у цей час відбувається ідейна трансформація його суспільно-політичних поглядів. Зважаючи на це, важливим є вивчення державотворчого змісту публіцистики Володимира Здорогеги, що допоможе краще зрозуміти особливості політичного дискурсу незалежної України. Вважаємо, що державотворчий зміст – одна з домінуючих рис публіцистики Володимира Здорогеги. На початковому етапі державотворення простежуємо активну позицію вченого, що знайшла своє відображення як в науково-педагогічній, так і в публіцистичній творчості.

М. Присяжний зазначає: «Останніми роками Володимир Здорогега багато писав, його статті з'являлися чи не щотижня в газетах «Дзеркало тижня», «День», «Високий замок». Він ніби спішив поділитися з читачами своїм багатим досвідом, дати оцінку явищам і процесам, які відбуваються у політичному, культурному, економічному житті незалежної України. Особливо турбували вченого, публіциста справи у нашому журналістському цеху, на інформаційному ринку України, у сфері підготовки майбутніх кадрів для ЗМІ. Володимир Здорогега чітко простежував виклики перших років ХХІ століття щодо журналістики і намагався сформулювати відповіді на них. Частина публікацій склали книгу «Про журналістику і журналістів», яка сьогодні використовується на факультеті як своєрідний посібник для студентів. Він не

стояв би осторонь і зараз, коли майже щодня помічаємо негаразди у власному журналістському середовищі» [232, с. 59].

Однак, як слушно зауважує професор ЛНУ ім. І. Франка В. В. Лизанчук, «щоби справедливо назвати «комуністичний рай» «сущим пеклом», Володимиру Йосиповичу довелося скласти не один суспільно-політичний іспит» [175]. Будучи деканом факультету журналістики, Володимир Здоровега неодноразово отримував звинувачення за свій лібералізм у ставленні до студентів, який тоталітарна система трактувала як вседозволеність і забавку у демократію. Чого тільки вартувало викриття рукописного самвидаву «Лесная правда» у 1981 році?! Це було нелегке випробування для факультету журналістики – відрахували студентів, залякували на допитах викладачів. Студентська «Лесная правда» містила укладену абетку патріотичного спрямування, де, наприклад, на літеру «С» був Сибір. Також у рукописі були дотепні висловлювання про лідерів тогочасної партійної системи, віршовані рядки про москалів, іронічно-саркастична оцінка «світлого» соціалістичного життя. Наступним ворогом комуністичної ідеології стала настінна газета «Точка зору». Це видання було популярним завдяки свіжості думки, неординарності поглядів на політичні події, що суперечили офіційним настановам компартії. Володимир Здоровега мужньо відстоював своїх студентів, розуміючи штучність і безперспективність радянської концепції. Пригадуючи свої студентські роки, С. Курпіль пише: «Одного разу, прийшовши на лекцію, Володимир Йосипович, якого, очевидно, настільки «дістала» тодішня атмосфера, сів собі на стіл, можливо, щоб виглядати не зовсім серйозним, і, махаючи ногами, почав обурюватись (делікатно, звичайно) тим славослів'ям, тим культом Брежнєва, який нав'язувався людям. Культ набирал сміхотворно-гротескних форм. Професор пожартував, що після отих всіх брежнєвських книг публіцистики залишається ще написати пісні про нього, так само, як складали про Сталіна. Таке несподіване порівняння зі Сталіним нас якось зачепило, пробудило. Дехто «прокинувся зі сну» [172, с. 19].

Незважаючи на ідеологічну заангажованість факультету з компартією, тут завжди панувало вільнодумство. Декан В. Здоровега з колективом викладачів намагалися прищепити студентам любов до істини, до рідного слова. Зокрема, 1988 року у Львові було створено Товариство української мови імені Тараса Шевченка, головою якого став письменник Роман Іваничук. Цікавим є те, що перший осередок цього Товариства у Львівському університеті був створений при «ідеологічному» факультеті журналістики. Промовистим фактом на користь українізації є колективна заява деканів різних факультетів Львівського університету про їхній вихід з КПРС, що була опублікована 1990 року. В. Лизанчук зазначає; «Нині цей факт декому може здатися пересічним. Насправді – це був мужній вчинок, адже кинуто виклик комуністичній тоталітарній системі. Текст цієї заяви писав В. Й. Здоровега» [175].

Наведені факти спростовують, на нашу думку, закиди непатріотичності Володимира Здоровеги, якому приписують апологетику тоталітарної системи. «Говорячи про патріотизм, можна згадати, як він ще юнаком носив до лісу упівцям харчі та «грипси», виконував інші їх доручення. Хтось може б і хвалився, а він вважає, що по-іншому і бути не могло» або «Коли формувалося українське військо і звільнені в запас воїни (в т. ч. на факультеті журналістики) давали присягу на вірність Україні, в їхню шеренгу став і професор В. Й. Здоровега, людина уже далеко не призовного віку» [184, с. 13], – пише І. Лубкович у публікації «Уроки в школі Здоровеги».

Володимир Здоровега завжди намагався шукати компроміс, навіть там, де здавалося, він є неможливим. Критично сприймав своє життя і радянську дійсність, переосмислював свої погляди і вчинки, мав велику мужність визнати свої помилки і попросити пробачення у скривджених його словом, що, на нашу думку, свідчить про його громадянську позицію.

Важливо об'єктивно й науково оцінити творчу спадщину вченого, ввести в науковий обіг його публіцистичні матеріали державотворчого характеру, осмислити значення постаті Володимира Здоровеги для української журналістики. Адже діяльність вченого і публіциста у період здобуття Україною незалежності – це щоденна клопітка праця, участь у державотворчих

процесах в Україні за допомогою навчання студентів-журналістів, видання відповідної навчальної літератури, гострих публіцистичних виступів у ЗМІ та громадської роботи. Володимир Здоровега критично сприймав радянську дійсність, розуміючи усю складність тоталітарної системи. Ніколи не був фанатом комуністичної ідеології. Коли вченого питали «що Ви робили, коли ми сиділи в тюрмах?», він скромно відповідав: «Вчив студентів писати правду».

Професор О. Кузнецова зауважує: «Він не був бунтарем, опозиціонером, дисидентом... Своїм засобом для досягнення мети обрав публіцистичне слово, що є завжди опозиційним, переконливим до офіційної, владної позиції. Він усвідомлював силу тогочасного режиму, й чітко розумів, що сильнішою може бути тільки сила прозрілого народу, якому набридне демагогія і лицемірство» [171, с.174]. Ця цитата якнайповніше виражає значення публіцистики Володимира Здоровеги для українського суспільства і сповна характеризує вченого, педагога, публіциста, який ще у радянські часи готував фундамент для становлення демократії.

У час дефіциту нового мислення, в умовах, коли суспільство перебуває у стані невизначеності, коли політики не можуть визначитися щодо національної ідеї, політична еліта не здатна згуртувати народ, зростає роль публіцистики, яка бере на себе місію розкриття сутності нашого минулого і консолідації суспільства навколо національних інтересів. За допомогою публіцистичного слова розвінчуються ідеологічні міфи, усуваються історичні прогалини, відкривається пріоритет правди.

Як публіцист Володимир Здоровега брав активну участь у становленні української державності. Його публіцистична спадщина відображає складний процес державотворення. У своїх публікаціях автор дає оцінку політичному вектору розвитку країни.

Місію своїх публіцистичних виступів Володимир Здоровега бачив у формуванні нової особистості, нового типу мислення на основі досвіду попередніх поколінь з візією у майбутнє. На наш погляд, його публіцистичні статті на суспільно-політичну тематику заслуговують на увагу як медіа-

дослідників, так і широкої аудиторії хоча б тому, що в них наведено виразні приклади передбачення політичних подій та думки, що об'єктивно пояснюють хід розвитку країни. Публіцистична спадщина Володимира Здоровеги на зламі епох характеризується світоглядністю, глибиною і масштабністю мислення, гуманістичними ідеями та прогностичним потенціалом. Осмислюючи його публіцистичну творчість, звертаємо увагу на відображення у ній особистості автора. У своїх публікаціях Володимир Здоровега зосереджує увагу на важливих проблемах і визначає шляхи їх розв'язання. Серед перешкод на шляху державотворення виділяє такі:

- 1) створення фальшивих історичних стереотипів, маніпуляція громадською думкою;
- 2) проблема моральності, що загрожує занепадом суспільства, руйнуванням людської особистості;
- 3) проблема функціонування мови як державотворчої категорії;
- 4) проблема перекваліфікації ЗМІ з тоталітарних на демократичні;
- 5) відсутність національної політичної еліти.

У статтях, які були написані на початку 90-х років XX століття, Володимир Здоровега не лише оперативно відгукується про наболілі питання суспільно-політичного життя, його публіцистика виконує просвітницьку функцію щодо національного питання, культурного розвитку, визначення історичної правди й утвердження духовних та моральних цінностей.

У публікаціях Володимира Здоровеги простежуємо тенденції патріотизму, гуманізму, моралізму, естетизму, творення нової демократичної культури. Публіцистика Володимира Здоровеги сприяла розвиткові процесів національного самоутвердження. Публіцист повною мірою активізував свою візію національної ідентичності через призму політики і культури, які становлять два основні напрямки формування нації. Уже на п'ятому році незалежності України Володимир Здоровега, відчувши вимогу часу, звертає увагу на необхідність офіційного державного визнання воїнів ОУН-УПА воюючою стороною у роки Другої світової війни. Адже «без них, без ОУН-УПА, без в'язнів сумління не змогла б утвердитися сама ідея суверенності. І то

не було явищем локальним, скажімо, галицьким, хоч найбільші імпульси національного волевияву струмували звідси» [79].

У публікаціях «Сповідь на вершині життя про те, як з хохлів стають українцями», «Ми довели, що дозріли», «Собі і людям», «Росія очима українця: стратегічний партнер чи...?», «Хай святиться ім'я твоє», які підсумовують п'ятиріччя української незалежності, Володимир Здоровега реалізує механізм державотворення через усвідомлення історичних реалій та подолання тавра бездержавності. «Мусимо позбутися тавра гомо советікуса, яке носять практично всі народи, що вилупились із загальносоюзного колгоспу» [134], – зазначає автор.

Володимир Здоровега розвінчує стан ейфорії після проголошення незалежності України, наголошуючи на потребі доведення своєї політичної зрілості невтомною працею, здобутками в науці, мистецтві, економіці: «Романтичні мрії, коли багатьом вірилось, що досить проголосити незалежність, як автоматично у хату прийде достаток і добробут, залишились у минулому... Потрібна праця, мудрість, чесність, діяльна робота» [134].

У його публіцистиці знайшло відображення і прийняття Конституції України (1996). Публіцист вважає її видатним історичним документом, хартією нашої доби. Хоч Конституція і не позбавлена недоліків, однак законодавчо утверджує процес державотворення. Володимир Здоровега звертає увагу на правові аспекти, які мають декларативний характер: «Україна в цьому плані унікальна. Зважаючи на історичні причини та особливості свого міжнародного становища, вона змушена захищати національну гідність, право на рідну мову і культуру. Без протекціоналізму, без пріоритетів до рангу закону нам не обійтись. Тут потрібна зважена, продумана державна воля, приведення конкретних реалій у відповідність до вимог Конституції» [43].

Державотворчі мотиви наявні у статті Володимира Здоровеги «Чи український наш інформаційний простір?» [140], де публіцист б'є на сполох через експансію інформаційного ринку російськомовною літературою і періодикою. «Очевидною є необхідність правового захисту національного інформаційного простору» [140], – наголошує В. Здоровега. Адже

інформаційна політика є важливою стратегією у міжнародних зв'язках України, бо «інформаційний простір держави сягає настільки далеко, наскільки вона може закинути власну інформацію у світ» [140]. Однак Україна через економічні чинники та відсутність державної політики, на жаль, не репрезентує себе належним чином у світі. Публіцист ставить питання гостро: «Або ми матимемо його [інформаційний простір – *М. Р.*] українським за змістом і формою, або свідомістю і поведінкою громадян України управлятимуть інші сили» [140]. Це застереження було виправданим, адже незахищеність національного інформаційного простору спричинила ворожі впливи Росії на свідомість громадян східного регіону України.

Актуальним завданням публіцистики Володимира Здоровеги було відображення повноти життя. Саме тому у своїх матеріалах він комплексно підходить до висвітлення проблем національного характеру, нашаровуючи різні пласти духовно-інтелектуальної сфери. Переконливим є судження автора: «Без істинної і повної картини життя не може бути справедливості, демократії, а зрештою і високої моральності» [65, с. 257]. Акцентує на толерантності в ім'я національної згоди, готовності до компромісу, консолідації суспільства навколо гуманістичних ідей, на основі чого твориться колективна національна ідентичність. Його боліла проблема поділу України на захід і схід, що є особливо актуальним у наш час, коли, Україна втягнута у стан війни. Переконливим є судження Володимира Здоровеги: «Саме це тавро бездержавності, а точніше, довголітнє буття під владою різних чужих держав породило недовіру між собою, умовно кажучи східного і західного регіонів, на якій так спекулювали вороги України» [134]. Володимир Здоровега наголошував на цій проблемі, яка сьогодні набула масштабного концептуального значення, бо український ворог знову скористався нашою слабінкою. Вбачав у цьому й вину тогочасної публіцистики: «У викривальній публіцистиці ми створюємо спрощений викривальний образ ворога, а лайливим словом, спрощеним тлумаченням складних об'єктивних процесів не можна завоювати авторитету сучасного читача» [65, с. 253–254]. Він виправдовує ментальність українців східного регіону: «Багато цих людей, особливо, на сході

України, ображаються, коли чують несправедливі, іноді необачно кинуті на їх адресу слова зневаги. Вони не винні у тому, що їх постійно обманювали, визискували, зневажали і переслідували, гноїли у тюрмах, зрештою знищували як націю, як народ» [134]. Сьогодні це судження надзвичайно актуальне. Ситуація на сході України є результатом програної інформаційної політики держави, відсутністю національної ідеології.

Помаранчева революція також була осмислена публіцистом як самостверджувальний чинник української нації. Щодо змін, які принесла Помаранчева революція у журналістику, то Володимир Здоровега коментує їх так: «Під час Помаранчевої революції ми вибороли право на свободу слова. Сталося так, що багато журналістів під час цих подій відмовилися служити певним інтересам... Таки чином ми продемонстрували світові, що українська журналістика в певний період була найдемократичнішою у світі» [139].

Сьогоднішній і завтрашній день української журналістики Володимир Здоровега пов'язує насамперед із формуванням національних кадрів журналістів-професіоналів. Журналіст, на його думку, має бути «переконаним патріотом, людиною християнської моралі, гуманних поглядів. Він повинен уміти глибоко мислити, самостійно аналізувати, точно передавати факти і сміливо відстоювати правду і справедливість... Це людина високої культури, знавець і популяризатор рідної мови. Виховувати таких журналістів-професіоналів не можна, не враховуючи досвід наших попередників, у свій час заборонених і невідомих навіть фахівцям у галузі журналістики» [106, с. 21–22]. Такими фахівцями В. Здоровега вважає М. Грушевського, Д. Донцова, С. Петлюру, С. Бандеру, В. Винниченка, І. Багряного та багатьох інших діячів українського національно-визвольного руху. Зазначає: «Ми вважаємо, що їх спадщина для формування професіоналізму сучасного українського журналіста важить більше, ніж відкинуті самим життям догми і постулати тоталітарної преси» [106, с. 21–22].

Публікація «Європейський вибір: що брати з минулого, а чого вчитися українським ЗМІ» [59] висвітлює історичні умови формування української журналістики. Володимир Здоровега зазначає: «Україна успадкувала від Союзу

провінційну інформаційну інфраструктуру й кадри, здатні лише до провінційного, а не державного мислення» [59]. З огляду на це, «щоб сформувати професіоналів, треба, спираючись на власний національний досвід, навчаючись на зразках високоякісної західної журналістики, моделювати еталони журналістської майстерності, ставлячи на перший план компетентність, здатність журналіста проникати в суть життєвих проблем, моральність, мужність і вміння говорити правду» [59]. Володимир Здоровега зазначає: «Ми маємо не гірших, ніж на Заході, журналістів. Це загальна думка європейських експертів. Але немає економічних, правових та організаційних умов їхнього творчого зростання» [59].

На підставі проаналізованих публікацій Володимира Здоровеги можемо стверджувати: він розумів, що успішне функціонування ЗМІ можливе лише у комплексі із загальнодержавними гарантіями. Саме тому публіцистиці Володимира Здоровеги притаманна «міграція» тематики, бо журналістська діяльність безпосередньо залежить від державотворчих чинників. Публіцист розглядав журналістику не ізольовано від державних проблем, а вважав її предметом відображення реальності. Це підтверджує правдиве судження Володимира Здоровеги про те, що у бідній країні не буває багатих мас-медій: «Однією з трагічних помилок лідерів українського національно-визвольного руху було те, що питання соціальні, питання власності на землю, на заводи і фабрики відклалися на другий, якщо не на десятий план» [86].

На зламі двох тисячоліть публіцистичним виступам Володимира Здоровеги особливо притаманний лібералізм, який виявляється у протистоянні, опозиції до влади, запереченні утисків свободи слова. Це свобода особи і народу, совісті, переконань, способу життя. Низка публікацій присвячена проблемам функціонування ЗМІ: «Сила і безсилля слова» [115], «Продавати працю, а не совість» [104], «Влада інтелекту чи інтелектуальне прислужництво» [50], «Про партійність, грошові мішки, меценатство» [89], «Свобода слова потрібна не журналістам. Вона потрібна суспільству» [112], «Декілька думок про мас-медіа і журналістів у сучасному світі» [54], «На журналістів чинитимуть тиск» [81] та ін. Публіцистика Володимира Здоровеги

є віддзеркаленням складних моментів державотворчого процесу, насамперед самовизначення українців. Публіцист застерігає від створення хибного образу України, «конструювання такого собі українсько-російського гібриду» [86].

Хвилювало Володимира Здоровегу й ідейне наповнення інформаційного простору: «Нам сьогодні дуже бракує кваліфікованої проповіді державотворчих, демократичних ідей. Слава Богу, маємо хоча б якусь дешицу правдивих, талановитих публіцистів на радіо, в інтернетівських виданнях, у періодиці, чого, на жаль, не скажеш про телебачення» [115].

У інтерв'ю в тижневику «Без цензури» Володимир Здоровега окреслив своє бачення майбутнього української журналістики, хоча і вважав, що прогнозувати його дуже небезпечно. На його думку, «українська журналістика в основі своїй має бути українською, українською за духом» [139]. Другий аспект, який виділяє публіцист, – це шанобливе ставлення до української мови і гарантування її розвитку як державної: «Державна мова має бути державною. Я зовсім не проти російської мови і не думаю, що її хтось знищуватиме. Я щасливий з того, що можу нею писати й читати. Це мене збагачує. Але я за українську. Нею мусять послуговуватися держслужбовці та ЗМІ» [139]. Третім завданням української журналістики вважав встановлення у суспільстві політичної та інформаційної культури: «Журналістика матиме авторитет, коли вона буде не лише чесно та всебічно інформувати, а й коли вона буде чесно критикувати, полемізувати й, бажано, прогнозувати. Мені хочеться вірити, що через десять років українська журналістика стане значно якіснішою і з нашим специфічним національним колоритом, бажано без шароварщини. Європейські ЗМІ стали дуже подібними, тому хочеться, щоб українська журналістика мала якийсь національний колорит, завдяки якому її впізнаватимуть» [139].

На нашу думку, Володимир Здоровега вбачав європейську інтеграцію України через розвиток масово-комукаційної сфери, зміщуючи акценти з одиничного на загальне, з конкретних потреб особистості на суспільство. Але акцентуючи на європейській інтеграції наших ЗМІ, застерігав: «Щоб існувати в Європі, нам потрібні неймовірні зусилля. Ніхто сьогодні не може передбачити розв'язання нашої глибокої кризи. Але твердо можна сказати, що ситуація

мусить змінитися... Пробудімо від якоїсь дикої апатії націю. Прагнім максимуму, найвищого. Тут дуже багато залежить від нас» [76, с. 224]. Власне на ЗМІ публіцист покладає велику відповідальність за державний поступ. Зміна геополітичного вектора на користь європейського майбутнього нашої держави є одночасною потребою відмежування українців від росіян, звільнення від контролю «старшого брата». Про «демократичну Росію» Володимир Здоровега висловлюється так: «Демократична – це коли стирати з лиця землі Чечню, це коли кожного, хто проти, «мочить в сортире»? Це коли так тиснути у братніх обіймах, щоб аж запищали і попросилися, як керівник близької нам Білорусії, до спільного казана? Навіть спільного казана уже не буде. Казан спорожнів і був поділений старшим братом за принципом: «Это мне, это мне, это тоже мне...» [86]. У цих словах бачимо пророчий зміст захланно-загарбницької політики Росії, результатом діянь якої ми втратили Крим і кров'ю захищаємо Донбас.

Мотиви державотворення також наявні у публіцистиці Володимира Здоровеги про духовних велетів української нації – Тараса Шевченка та Івана Франка. Важливим у процесі державотворення є узагальнення історичної та культурної спадщини народу через творчість письменників, художників, діячів культури. У низці публікацій Володимир Здоровега утверджує національну ідентичність за допомогою творчого і життєвого шляху окремих особистостей. Ці нариси мозаїчно становлять духовну спадщину українського народу, естетичну цінність, порушують чимало моральних та етичних проблем, сприяють яскравому відображенню самовизначення нації, є наочним прикладом того, що ідея української державності продовжувала жити у свідомості українців навіть у часи пригноблення.

Аналізуючи публіцистичну спадщину Володимира Здоровеги, її державотворчий зміст, національну ідентичність, виокремлюємо деякі національні архетипи: «хата» – як уособлення чогось свого, рідного; «земля» – символ достатку, багатства; «плуг» – знак працьовитості українського народу.

Публіцистика Володимира Здоровеги є важливою складовою системи розкриття сутності нашого минулого, пошуком національної ідентичності,

шляхом переміни посттоталітарного суспільства в націю. Найпершою функцією публіцистики Володимира Здоровеги у реалізації державотворчих процесів є пригадати героїчне минуле, високу культуру та освіченість народу, його моральні якості. Його публіцистика спрямована на духовне самовизначення нації, звернення до етичних та моральних проблем тогочасної дійсності. Україноцентричні ідеї публіцистики Володимира Здоровеги становлять цілісну концепцію української політично незалежної нації. Публіцист формулює завдання преси та акцентує на важливості питання свободи слова як основного чинника участі ЗМІ у процесах державотворення в демократичному суспільстві, на потребі створення єдиного інформаційно-комунікаційного простору для пропагування ідей національної ідентичності, формування громадської думки. Порушує одвічну проблему ментальності українців у контексті геополітичної орієнтації, визначаючись на користь європейського майбутнього. Вважає українців європейцями не лише за територіальним принципом, а насамперед за культурним і духовним. Вдається до екскурсу в минуле: «Європейські злети України припадають на ті моменти історії, коли журналістики, навіть у найширшому тлумаченні цього слова, не було або вона перебувала у зародковому стані (епоха Київської Русі, Хмельниччина з їхньою високою літописною культурою, ораторською прозою, полемічною публіцистикою» [105, с. 40]. Однак питання європейського вибору у публіцистиці Володимира Здоровеги більше має внутрішньополітичний характер.

Державотворчі функції публіцистики Володимира Здоровеги реалізовано через призму політичної та культурної проблематики. Адже політика і культурна сфера, до якої належать і ЗМІ, через широке коло зацікавлення активно залучають маси до державотворчих процесів. У цій візії Володимир Здоровега наближається до поглядів Івана Франка, який проєкт української незалежної нації вбачав у політичній соціалізації та консолідації народу навколо національної культури.

3.3. Творча майстерня професора Володимира Здоровеги:

жанрові та стильові особливості

«Свідомість як комунікативна система чітко характеризує специфіку кожної епохи на соціальному, психологічному, естетичному, науковому рівнях пізнання. У своїй генезі свідомість дістала ті канони, які вироблялися культурою в цілому і які ставали для неї засобом організації та самоорганізації. Функція свідомості полягає у тому, щоб регулювати і організовувати поведінку людини у різних ситуаціях. Докорінна і головна її роль полягає в здобуванні знання про природу, суспільство і людину, тому сутність свідомості становить принцип відображення інформації. Інформаційна сутність відображення — безперечна сутність нашого буття» [10], – стверджує дослідник В. Буряк. Потрібно віддати належне феномену публіцистики з позицій її місця й ролі у формуванні свідомісно-інтелектуального рівня нації. Дослідження публіцистики як складової системи масової комунікації дає підстави вважати, що саме цей різновид журналістської творчості яскраво демонструє зв'язок між комунікатором (автором, який через текст передає інформацію) та комунікантом (читачем, який приймає та осмислює інформацію). Адже «комунікація – надзвичайно важлива свідомісна функція, що визначає інтелектуальний потенціал людства... Інформаційна сутність відображення — безперечна сутність нашого буття» [10].

Публіцистика – це складний різновид журналістської діяльності, який охоплює загальнометодичні (актуальність, об'єктивність, аналітика, аргументація думки, проблематика, використання засобів суспільного переконання, компетентний аналіз і конструктивна дискусія, вплив на громадську думку і консолідація суспільства) та індивідуальні ознаки (особисті риси автора, його ідейні переконання, громадсько-політичну позицію, словесне та змістовне наповнення тексту, образність виступів, уміння увійти в контакт з аудиторією, оригінальність думки, тобто все, що не може обійтися без складного і специфічного явища, яке ми називаємо талантом).

Ефективність публіцистичного слова Володимир Здоровега вбачає в індивідуальному стилі автора-публіциста. Він зазначає: «Аналіз творчості

найбільш популярних публіцистів безпомилково доводить, що кожен з них розмовляє з читачем по-своєму, неповторно, хоча це індивідуальне не так легко відслідкувати і описати» [124, с. 11]. Публіцистику розглядав як різновид журналістської діяльності, один з важливих потоків інформації. А щодо публіцистичності, яка охоплює лише певні ознаки і тенденції публіцистики, зауважував, що «публіцистичність виникає тоді, коли автор прагне зворушити реципієнта, вплинути на його свідомість, зумовити відповідну реакцію. Змінити не тільки уявлення, а й поведінку людини, спричинити її відповідні вчинки. Поняття публіцистичності органічно охоплює широке суспільне звучання, проблемність, тенденційність, полемічність і специфічну, властиву лише для публіцистики образність» [124, с. 224].

Саме тому авторові публіцистичного тексту належить провідна роль у комунікативному процесі, адже парадигма «публіцист–читач» базується не лише на звичайному обміні інформацією, тут ключовим чинником є особистість публіциста, який володіє інформацією, опрацьовує її, інтерпретує і своїми текстами здійснює вплив на аудиторію. Зважаючи на це, вважаємо за доцільне розглядати комунікативний ланцюжок у такій послідовності публіцист – інформація – комунікація – аудиторія.

Комунікативний потенціал публіцистики Володимира Здорогеги реалізується через мету, яку ставив перед собою автор-публіцист. А це, на нашу думку, вплив на свідомість читача, пропагування певних ідей та цінностей, активізація мисленнєвих процесів реципієнта, вироблення чіткої системи переконань і суджень, що зумовлюють стратегію поведінки, яка має сприяти прогресивним тенденціям розвитку суспільства. Успішність реалізації цієї мети залежить від сприйняття публіцистичного тексту індивідуальною людською свідомістю.

Комунікативний вплив публіцистики Володимира Здорогеги на масову аудиторію здійснюється через аргументацію і мовні засоби, жанрову палітру та стильові особливості. Зауважимо, що процес будь-якого спілкування, зокрема й масової комунікації, – це пізнання того, що відбувається довкола нас на рівні подій і фактів, на рівні їх тлумачення, а також оперативного аналізу та

інтерпретації. Що ж до публіцистики, то тут виникає єдність об'єктивного і суб'єктивного, раціонального й емоційного, загального та одиничного в образі. Тут завжди передається об'єктивний зміст дійсності і суб'єктивне ставлення до неї публіциста, його присутність виявляється в опрацюванні інформації, в авторському баченні ситуацій.

Аргумент є структурним елементом журналістського твору. Це доказ, судження, положення, факти, які використовують під час доведення. У журналістському тексті аргументи використовують для обґрунтування теоретичних положень чи публіцистичних висновків.

Володимир Здоровега аргументацію розглядав як особливий тип судження, як «засіб судження, у процесі якого висувається певне положення як теза, яку необхідно довести. Розглядаються докази істинності певного доведення і можливих протилежних доказів. Дається оцінка обґрунтуванню і тезі доведення, як і обґрунтуванню тезі спростування. Крім того, заперечується антитеза, тобто теза опонента. Доводячи тезу, автор тим самим формує переконання в істинності тези і неістинності антитези» [124, с. 117]. Поширеними різновидами аргументів у публіцистичних виступах Володимира Здоровеги є посилання на авторитетні джерела, статистичні відомості, використання юридичних, фактологічних та морально-етичних аргументів [124, с. 128].

Фактологічна аргументація у публіцистиці Володимира Здоровеги трапляється найчастіше. Адже наявність факту визначає достовірне відображення реальності. Як стверджує вчений, «роль аргументів тут виконують факти, коли йдеться про їх аналіз, коли з їх допомогою доводиться певна теза, певне положення. Іноді для цього достатньо одиничних фактів, нерідко для доведення потрібна ціла система фактів. Найкраще це можна проілюструвати на прикладі коментарів, кореспонденцій, оглядів. Своєрідність фактологічного аргументу полягає в тому, що певна теза доводиться за допомогою взятих автором із життя, з відповідних документів, зокрема, історичних, фактів. Принцип найпростіший – я стверджую те, що побачив, дізнався, почув з достовірних джерел» [124, с. 122]. Хоч факт є

мікроскопічною часткою в морі інформації, однак за його допомогою автор може простежити зв'язок конкретної ситуації з масштабною проблемою, передбачити варіанти розвитку подій.

У своїх публіцистичних виступах Володимир Здоровега використовує як одиничні, так і групові факти, художній і буденний факти, а також науковий факт. Приклад художнього факту знаходимо у публікації Володимира Здоровеги «Влада інтелекту чи інтелектуальне прислужництво?» [50], де через постаті Платона, Вацлава Гавела, Григорія Сковороди, Івана Франка автор зазначає про роль інтелектуалів у суспільному поступі. Прикладом використання буденного факту є публікації «Собі і людям» [117], «В селі у матері» [51], де публіцист розглядає соціальні проблеми, прагне виявити мотиви поведінки людей. За допомогою наукового факту автор обґрунтовує своє бачення журналістики, простежує певні закономірності розвитку українського інформаційного простору. Це такі матеріали: «Феномен цікавого в журналістиці» [133], «Чи український наш інформаційний простір?» [140].

Використання статистичних даних як засобу аргументації розглядаємо у публікаціях «Підготовка журналістів: погляди збоку і зсередини» [92] (автор наводить дані про кількість студентів, які навчаються на факультеті журналістики), «Друковане слово не вмере, але може стати раритетом» [191] (подання інформації про тиражі видань). У публікації «Продавати працю, а не совість» [104] Володимир Здоровега наводить кількість членів Національної спілки журналістів України, яка є доволі незначною порівняно з кількістю журналістів-практиків. Зауважимо, що Володимир Здоровега у своїх публікаціях не зловживав статистичними даними. Це була не основна, а допоміжна аргументація його публіцистичних виступів. Наприклад, зазначаючи кількість студентів, які навчаються на факультеті журналістики, автор-публіцист порівнює в часі, наскільки зросла кількість тих, які прагнуть стати журналістами, і як перелаштовується університет, щоб задовольнити їхні прагнення.

У публіцистиці Володимира Здоровеги переважає використання групових фактів або системи фактів, за допомогою яких автор цілісно висвітлює

проблему. За допомогою групи фактів публіцист надає своїй публікації соціальної репрезентативності. Таку тенденцію помічаємо у багатьох публікаціях, зокрема «Без поступу і терпіння не буде єдності» [44], «Тотальний обман як складова системи» [126], «Чи матимемо кадри для національної журналістики?» [138], де нашаровуються різні факти: історичні, політичні, економічні, культурологічні. Наприклад, пишучи про історичні віхи становлення факультету журналістики («Львівська школа журналістики» [77], «Життя з нами не жартувало» [60]), автор звертається до історичних джерел, хронологічно відслідковує час зародження журналістики, аналізує умови створення факультету журналістики, через відомі імена і дати створює історично-інформаційне тло. Ця інформація взята з першоджерел, тому аргументація за допомогою історичного фактажу має значний вплив на реципієнта. Володимир Здоровега звертається до історії (як основи українськості) через публікації про відомих постатей української історії та культури («Вічність Генія» [48], «Політичне передбачення Каменяра» [94], «Чудовий мінерал академіка Лазаренка» [142]). Так виникають портретні етюди видатних українських постатей. У сприйнятті автора створено одиничний, унікальний прототип, який публіцист за допомогою образного бачення доносить до читача. Морально-етичну аргументацію у цих публікаціях застосовано як вираження індивідуальності особи. Читаючи статті про відомих персоналій, проймаємося тими почуттями, емоціями, якими супроводжується процес аргументації, ніби ідемо творчою дорогою митця. Інформаційно-художні координати публікацій Володимира Здоровеги формують у читача певний менталітет. Власне через поєднання логічного з емоційним у публіцистиці Володимира Здоровеги виявляється комунікативно-громадянська функція.

Використання юридичних аргументів простежуємо у публікаціях «Ліва не знає, що робить права?» [74], , «Ніхто не подбає про журналістів, крім самих журналістів» [87], «Логика законов и реалии жизни. Беглый обзор украинского законодательства о СМИ» [75], «Державотворення і професіоналізм журналіста» [55], де Володимир Здоровега посилається на законодавчу базу

України. Зіставлення тези автора з чинними правовими нормами відображає складні реалії сучасності. Одним із різновидів правового аргументу є посилання на закони, які регулюють різні сторони життєдіяльності держави, зокрема і діяльності ЗМІ. Правова аргументація у публіцистиці є особливо відповідальна, адже вона зумовлює кримінальну відповідальність. У нашому випадку вона засвідчує інтелектуальний потенціал автора, зрілість його позиції.

Використання аргументів у різних видах журналістських текстів має свою специфіку. Зокрема, як аргументи автор може використовувати не тільки логічні докази і раціонально-логічні побудови, але й емоційно-експресивні, емоційно-риторичні, художні структури, художні деталі, а у сатиричних елементах тексту навіть окремі дотепи. Наприклад, дотепним та ілюстративно багатим є порівняння Володимиром Здоровегою у статті «Не сотвори собі гомункулуса» [86] дискримінації російськомовного населення з побутовою сваркою у гуртожитку, де авторові довелося рятувати не потерпілого, а кривдника. У статті «Назад до раю?» [82] дотепно висловлюється про так званих лідерів комуністичного руху: «Сталін, бачте, не послухався Леніна, Брежнєв щось там наплутав» [82].

Отож, публіцистичні тексти Володимира Здоровеги нерозривно пов'язані з життям. У них відображено реальні ситуації. У процесі комунікації публіцист розширює змістові грані своїх публікацій з перспективою на майбутнє. Як слушно зауважив І. Павлюк у статті «Володимир Здоровега: текст – контекст – підтекст» [215], «на стиках наук виник психоаналітично-історіофілософський термін «текстобіографія», який залучається там, де предметом філологічної інтерпретації духовно-душевного явища мають бути не лише тексти того чи іншого митця, але й контексти, підтексти і надтексти часопростору, в якому його творено» [215, с. 163].

Про важливість контексту публіцистики Володимира Здоровеги свідчить актуальність порушених питань, вміння йти в ногу з часом, відчувати потреби життя. Публіцист, як хронікер своєї доби, на підставі аналізу реальних подій документально відтворює дійсність у межах існуючого часопростору. Адже взаємодія тексту з контекстом у комунікативному сенсі полягає у здатності

публіцистичного матеріалу передавати інформацію про будь-які актуальні події, створювати уявлення про дійсність на певному часовому відрізку.

Цілісність публіцистичних виступів Володимира Здорогеги – не лише в охопленні дуже широкої тематики актуальних питань, що становлять інтерес для суспільства, висвітлення проблем політики, економіки, культури, моралі, філософії тощо, а й у світоглядній системі автора, ретроспективі публіцистичного дискурсу. Публіцистика Володимира Здорогеги завжди мала візію у майбутнє. Саме тому питання, які порушував Володимир Здорогега у своїх публікаціях, залишаються відкритими і сьогодні. У цьому ракурсі можемо вести мову про нове прочитання публіцистики Володимира Здорогеги. І. Михайлин зазначає: «Володимир Йосипович, вже кілька років відсутній фізично в українському освітньому журналістському просторі, але залишається в ньому присутнім духовно, своїми ідеями, працями, поглядами, концепціями. Україна може пишатися таким дослідником журналістики, творчість якого становить безсумнівну класику» [200, с.141].

Важливою рисою публіцистичного тексту Володимира Здорогеги є яскраво виражена його прагматична функція, яка полягає у здійсненні впливу на реципієнта. Він так зазначав про ефективність комунікації: «Повертаючись до питання про ефективність впливу слова на людину, слід сказати, що силу має лише ефективне слово. Перехід певного знання у переконання – складний і неоднозначний процес» [115]. Вважав, що однією з умов переростання знання у переконання є усвідомлення відповідності пропонованих людині ідей, системи знань інтересам людини. Ці інтереси можуть бути як матеріальними, так і духовними.

Під час масового спілкування за допомогою публіцистичного слова важливо, які мовні засоби обирає автор. Адже публіцистичний текст здатен налагоджувати зв'язки з іншими текстами, актуалізуючи інформацію та викликаючи асоціації, аналогії. Важливим чинником публіцистичного тексту Володимира Здорогеги є його інтертекстуальність, тобто введення у текст «інших текстів з іншим суб'єктом мовлення, або їхніх фрагментів у вигляді перефразованих або незмінних цитат, алюзій та ремінісценцій» [3, с. 346].

Інтертекстуальну основу публіцистичних статей Володимира Здорогеги становить цитування. Запозичені цитати, образні висловлювання, мотиви з інших публікацій не лише виступають влучним аргументом, підсиленням думки автора, а й сприяють наочному баченню ситуації, залученню думки авторитетних людей в межах висвітлення певної проблеми, висловлення їхньої позиції, з якою публіцист або погоджується, або полемізує. Наприклад, цитату українського дипломата Є. Онацького про роль преси в житті нації («Преса – це мозок і серце нації: мозок, що думає за всю націю, обмірковує всі її справи, підказує ті чи інші рішення; серце, що відчуває за націю, б'ється в такт мільйонів сердець, що не вміли б без журналістів – знайти для своїх почувань відповідних слів і висловів») Володимир Здорогега використовує у публікації «Без консолідації та професіоналізму не вижити» [43]. Цією цитатою, на нашу думку, публіцист зосереджує увагу на життєвій важливості правдивої журналістики в організмі держави, відводячи їй головні функції.

У своїй публіцистичній творчості Володимир Здорогега любив звертатися до ідей І. Франка. Зокрема, у статті «Не сотвори собі гомункулуса» [86] цитує статтю Каменяра «Поза межами можливого», окреслюючи псевдоінтернаціональні мотиви, які почали пропагувати у незалежній Україні, хоча за своєю суттю ці судження мали скриті наміри до панування однієї нації над іншою. Послугується творчістю І. Франка і у публікаціях «Вічність Генія» [48], «Ми довели, що дозріли» [79], «Журналіст – це той, який родився хворим, болить чужим і власним горем» [63] та ін.

Важливим штрихом публіцистики Володимира Здорогеги є використання епіграфа. До цього творчого прийому публіцист вдається нечасто. Наприклад, у статті «До чого подібний слон, або декілька думок про мас-медіа» [105] автор використовує притчу про слона, де три сліпці впізнавали, що це є, застосувавши її до трактування про призначення журналістики. «Стіна», – сказав той, що стояв біля тулуба. «Труба», – заявив чолов'яга, який намацав хобот. Ще іншої думки був той, який тримався за хвоста» [105]. У цьому епіграфі публіцист визначає основну думку – відсутність єдності у визначенні функцій мас-медіа.

Сентенцію-заклик відомого чеського політика Томаша Масарика «Нехай доведуть, що вони дозрілі» Володимир Здоровега перефразовує у заголовку статті «Ми довели, що дозріли» [79].

Одною з провідних думок статті Володимира Здоровеги «Сила і безсилля слова» є поетичні рядки В. Забаштанського: «Народ обманювати можна, але не можна обмануть» [115].

«Інтертекстуальність – річ благородна, адже поєднує автора чи не кожного сучасного талановитого тексту з доробком попередніх і навіть майбутніх, чужинних і ріднесеньких літературних творів» [10]. За допомогою використання у публіцистичних творах ремінісценції та алюзії Володимир Здоровега активізував мислинневі процеси читача, змусив пригадати вже відомі йому теми та образи, одночасно надаючи їм нового звучання і контексту. Застосування ремінісценції та алюзії спрямоване на асоціативне мислення, створення у респондента ефекту пробудження щодо певних тем. Завдяки такому художньому прийому Володимир Здоровега ніби розмовляє з читачами особливою мовою, яка відома тільки авторові і читачеві. Звісно, такі прийоми розраховані на ерудицію читача, його інтелектуальний потенціал до розкриття кодів, які закладає автор.

За визначенням «Великого тлумачного словника сучасної української мови», «алюзія (лат. *allusio* – жарт, натяк) – уживаний у художньому творі як риторичний прийом натяк на загальновідомий історичний, літературний чи побутовий факт» [11, с. 24], а «ремінисценція» (лат. *reminiscor* – пригадую) – 1) невиразний спогад, відгомін якоїсь події або враження. 2) Відгомін у художньому творі якихось мотивів, образів, деталей тощо з широковідомого твору іншого автора [11, с. 1212].

Наприклад, у назві публікації «Хай святиться ім'я твоє» [134] автор емоційно закладає своє божественне ставлення до України. Християнські ідеї доволі часто трапляються в образах Володимира Здоровеги. Зокрема, образ раю, який автор бере у лапки, доводячи протилежність створеного уявлення про Радянський Союз. У статті «Продавати працю, а не совість» [104] вже у назві публіцист ніби робить натяк на великий гріх супроти совісті – продажності.

Публікації «Сповідь на вершині життя про те, як з хохлів стають українцями» [119] та «Спокута чужих і власних гріхів» [120] розкривають процес переосмислення, розкаяння. Висловлювання «журналісти не святі люди» [63], «віддати Богу душу» [126], «духовна особа» [86], «святі речі» [86] створюють уявлення про те, що сакральна тематика була близькою для Володимира Здоровеги.

Образ останньої свічки, наче символ останньої надії, використовує автор-публіцист для визначення стану свободи слова у статті «Остання свічка або чому придушення лиш зажеврілої свободи слова може призвести до повного краху відродження» [90]. У назві публікації «Чудовий мінерал академіка Лазаренка» [142] застосовує професійну кваліфікацію свого головного героя, адже Євген Лазаренко – видатний український геолог-мінералог, доктор геолого-мінералогічних наук, засновник геологічного факультету Львівського університету.

Інший матеріал Володимира Здоровеги під назвою «Не сотвори собі гомункулуса» [86] покликаний спонукати людину до реального сприйняття дійсності. Гомункулус, пояснює автор, – це вигадка середньовічних алхіміків. Головною ознакою цієї істоти є штучність. Автор застосовує такий образний вираз для характеристики штучного розвитку нової української держави, який насаджують окремі політики і представники мас-медіа.

Цікавим, на нашу думку, є застосування народної приказки «Хто платить гроші, той замовляє музику». Публіцист, пишучи про свободу слова і залежність ЗМІ від коштів, подає дві інтерпретації цієї приказки: «Я плачу – ти мені служиш» і (альтернативний) «Я вкладаю капітал, він повинен давати мені прибуток» [105, с. 21].

У публіцистиці Володимира Здоровеги знаходимо й інші народні мотиви, які наочно зображають суть проблеми. Наприклад, вислів «по-баранячому зіштовхуючи рогами» [50] публіцист вживає, щоб звернути увагу читачів на штучно посіяну ворожнечу між західними і східними регіонами України, у якій і журналісти теж часом беруть участь. Приказкою «Бідні, як церковні миші» [104] Володимир Здоровега ілюструє фінансове становище вітчизняних

ЗМІ. Народний вислів «залишитися біля розбитого корита» перефразовує на «ми залишилися біля розбитих ночов» [50], який є ближчим для українців, коли зазначає про те, що комуністична ідеологія не лише довела нас до економічного зубожіння, але й спустошила нас духовно. Висловом «загнано в глухий кут» [134] характеризує доведення населення до безвиході. Вислів «п'яте колесо до воза» [112] публіцист використовує, оцінюючи неефективність впливу журналістики, коли журналістів слухають і не чують. Цей вислів подає на противагу метафорі «четверта влада». Цікавим є використання афоризму «іти з вилами на сонце» [70], яким Володимир Здоровега ілюструє безпорадність комісії з журналістської етики, яка є лише дорадчим органом, не маючи важелів впливу.

У публіцистичних текстах Володимира Здоровеги знаходимо чимало тропів:

- порівнянь («неправда, обман такі ж древні, як людська спільнота», «факультети журналістики ростуть, як гриби після дощу»);
- метафор («сипляться твердження», «процвітає цензура», «впала на голови», «прикований до письменницького столу»);
- алегорій («рука феміди», «червонопогонні війська», «пишуча братія»);
- евфемізмів («полум'яні промови», «задушити «Високий Замок», «політичні кольори»).

Для підсилення своєї думки публіцист використовує образи, які з деякими видозмінами наявні у кількох публікаціях. Наприклад: «чиновник», «підручний партії», «рафінований партійний догматик», «партійний функціонер», «грошовий мішок», та ін. Також є і узагальнюючі образи: «історична доля», «ідея української державності», «влада», «преса», «професійні кадри», «правда», «брехня», «закон», «майбутнє» тощо, за допомогою яких Володимир Здоровега передає суперечності історичного процесу та особливості функціонування журналістики. Порушує наболілі проблеми життя (суспільно-політичні, економічні, національні), вічні питання людства (етика, мораль, добро і зло, правда і несправедливість, свобода і гніт). За допомогою

інтертекстуальності проводить історичні паралелі, спонукає по-новому проаналізувати давні проблеми, дає друге дихання «старим» темам.

Володимир Здоровега є автором багатьох сентенцій, які стосуються журналістської діяльності. Легендарним став вислів «Божя іскра», яким публіцист «вимірював» наявність природних задатків і здібностей для журналістської праці. Адже «журналістика – це важка розумова праця» [61]. Цей вислів, на нашу думку, розвінчує міф про журналістику як легку професію, яка зорієнтована лише на балакучість. Водночас інший образний вислів «для журналіста спілкування чи не найголовніша сфера професійної діяльності» [4] підкреслює важливість комунікування. «Журналіста ноги годують» [4] – цей вислів акцентує на активності працівників ЗМІ, здатності перебувати в епіцентрі подій та оперативно повідомляти про них своїй аудиторії. Ще одне яскраве висловлювання Володимира Здоровеги – «журналістами стають у редакції» [92]. Він не заперечує важливості освіти в університеті, а зазначає про неспроможність центрів освіти передбачити стрімкий розвиток інформаційних технологій, щоб забезпечити якісне виконання практичної сторони навчального процесу. З огляду на це редакційна практика наближує студента до освоєння професійних навичок. У Володимира Здоровеги є кілька афоризмів, що стосуються фактів. Наприклад, «будь-який факт багатший від судження» [4], «журналістика, образно кажучи, на фактах сидить, фактами запрягає і ними ж поганяє» [4].

Публіцистові притаманний авторський стиль, особлива манера письма, завдяки чому його публікації є більш дієвими. Секретом успіху Володимира Здоровеги є стислість, лаконічність, простота і водночас глибина думки. Він «як науковець, педагог, публіцист, наставник мав індивідуальний стиль, який обумовлювався його характером – виваженим, спокійним, доброзичливим» [182, с. 62] .

«Великий тлумачний словник сучасної української мови» так визначає поняття «стиль»: «це сукупність прийомів у використанні засобів мови, властива письменникові або літературному творові» [11, с. 1344].

Багато про стиль письма писав І. Франко, який насамперед у стильових особливостях вбачав естетичну вартість написаного. Дослідниця Франкової творчості О. Сербенська зазначає: «Франко трактує слово «стиль» у широкому плані – як сукупність ознак, які характеризують писемні твори певного часу, стають для нього своєрідною «естетичною мовою»; ми назвали б це «естетичним стереотипом епохи», до якого звикають, на який орієнтуються» [271, с. 72]. Саме в соціокультурному аспекті важливим є вивчення публіцистики Володимира Здорогеги за ознаками відображення того часу, коли вона була написана.

У своїх наукових розвідках Володимир Здорогега так окреслював стиль публіциста: «Індивідуальність публіцистичного стилю – це насамперед індивідуальність автора. Впертою працею, ерудицією, сміливістю у постановці тем і проблем утверджують свій авторитетний образ в публіцистиці представники всіх поколінь нашої літератури. Автор – своєрідний персонаж публіцистики. Як поет у ліриці – публіцист пише його все життя. Одного, декількох навіть найцікавіших творів, не достатньо для створення такого образу. Він збірний і постійно доповнюється, кристалізується в процесі осягнення нелегкої публіцистичної праці» [47, с.163].

На нашу думку, стиль Володимира Здорогеги був сформований як характером вченого (він був інтелігентом), так і специфікою його діяльності. Будучи авторитетним журналістикознавцем, Володимир Здорогега не раз виконував роль експерта у питаннях, що стосувалися медіаосвіти, тому був завжди готовий до публічних виступів. Глибина думки, природна здатність до аналітичного мислення, толерантність і виваженість у висловлюваннях, всебічна ерудованість, здатність тонко розбиратися у складних суспільних процесах і явищах, уміння всебічно охопити проблему і подати шляхи її розв'язання, інтуїтивно відчувати потребу завтрашнього дня – це ті риси, які притаманні манері письма Володимира Здорогеги.

І. Павлюк називає Володимира Здорогегу «поетом журналістикознавства», бо сам завжди тонко відчував літературу, чудово володів словом і неодмінно помічав в інших оту вже легендарну на сьогодні

«Божу іскру». Поетика публіцистики Володимира Здорогеги – це ціла світоглядна система, де інформація набуває естетичного значення. Створення публіцистом власного творчого методу та застосування у практичній публіцистичній діяльності дає підстави стверджувати про розкриття літературної концепції публіцистики Володимира Здорогеги. Самобутність образної системи публікацій Володимира Здорогеги ґрунтується на глибокому поетичному відчутті світу, національній ментальності, філософському світобаченні.

Важливим чинником у публіцистиці Володимира Здорогеги є образна система, яка також створює відповідний авторський стиль. Навіть якщо взяти до уваги назви книг Володимира Здорогеги, то всі вони містять образність. Наприклад, «У майстерні публіциста», «Мистецтво публіциста», «Збагнути день суший». Ці праці вже у своїй назві повідомляють читачеві, що публіцистика є мистецтвом, яке потребує особливої майстерності. У своїх публіцистичних виступах у пресі Володимир Здорогега у заголовок вкладає головну думку, що часом є певним закликком. Наприклад, «Хочеш бути журналістом? Будь!». Іноді у заголовку є запитання, яке вже на візуальному рівні спонукає читача шукати відповіді. Прикладом може бути публікація «Влада інтелекту чи інтелектуальне прислужництво?» або «Інформація? Комунікація? Пропаганда?», де автор апелює до журналістів, щоб зробили правильний вибір.

Володимира Здорогеги виділяв такі види образів: словесний образ, образний вислів, образ-деталь, образ-персонаж. Наголосимо, що публіцистичні тексти Володимира Здорогеги не перенасичені образами. Вдалий образ лише підсилює думку автора, сприяє наочності викладеного. Володимир Здорогега писав: «Співвідношення образного і безобразного начал вже на словесному рівні в поетичному творі, у ліриці і публіцистиці різне. Концентрація образного елемента у публіцистичному тексті нижча. Тут домінує понятійне мислення, підкріплене образом, а не навпаки, як, скажімо у ліриці» [124, с. 238].

Щодо мовних особливостей письма Володимира Здорогеги, то зазначимо, що він досконало володів словом. Вчений був патріотом і навіть у радянські

часи видавав книжки українською мовою. У науковій спадщині Володимира Здорогеги є тільки одна російськомовна праця – «Слово тоже есть дело» [116].

Характерними ознаками публіцистичного дискурсу Володимира Здорогеги є відкритість, зосередженість на важливих суспільно-політичних подіях, соціальних проблемах, аналітично-емоційна інтерпретація, відкрита світоглядна позиція, формування інформаційного контенту. Саме в цьому полягає комунікативне завдання публіцистики, яка на рівні змісту та форми повинна відображати динаміку дійсності й відповідати потребам сучасної аудиторії. Публіцист залучає читача до процесу осмислення й розуміння широкого соціокультурного контексту, «в основі розвитку будь-якої культурної моделі не зміст чи форма, а генераційна сила таланту, то ж публіцист правильно розставляє акценти: потенціал справжнього таланту домінує над літературним змістом чи формою» [272]. У цьому сенсі важливим є те, що в публіцистиці Володимира Здорогеги відображено еволюцію світогляду не лише автора, а й аудиторії, яка є важливою ланкою комунікації.

Поетичний струмись публіцистики Володимира Здорогеги має особливий комунікативний вплив на читача, адже це не пишномовне пустослів'я, а яскрава образність, яка викликає у читача не лише інтелектуальне насичення, а й естетичне задоволення. Сила таланту Володимира Здорогеги – це глибока концентрація на досліджуваному явищі та динаміка думки, яка веде читача лабіринтами свідомості до відкриття істини. Публіцист виконує роль сучасника, який осмислює проблеми дійсності, де треба – дає пораду, в інших моментах – вступає в полеміку, виконує перед аудиторією й виховну функцію.

Публіцистичність, притаманна Володимирі Здорогезі, є квінтесенсією його творчості. Найголовніша риса його стилю – це здатність відчувати актуальність того, про що необхідно сказати своїм читачам. Володимир Здорогега, як висловлювались його колеги, не любив писання для писання. У все, що виходило з-під його пера, він вкладав глибокий зміст. Писав про те, що у той час хвилювало не тільки його, а й усе суспільство.

Публіцистичній творчості Володимира Здорогеги притаманна гострота і полемічність. Він не боявся критикувати владу і вказувати на недоліки навіть

на своєму рідному факультеті журналістики. Статті Володимира Здорогеи завжди точні і глибокі. За допомогою вдалої системи аргументації публіцист вмів доводити свою думку, переконувати і формувати громадську думку, «писав лаконічно, доступно і просто, зрідка вживав слова іншомовного походження, невідомі науковому загалу або широкій аудиторії, майже не вживав чужих крилатих фраз, але водночас вдавався до метафоричності й образності. Писав, без перебільшення, як Чехов, просто, і, як Стефаник, сильно» [182, с. 65].

Простота мови є, мабуть, найбільшою запорукою успіху праць Володимира Здорогеи. Адже автор не ховався за надто розумними фразами, не насичував свої тексти термінологією, а найголовніше – не вивищував себе над читачем. А намагався складні речі донести навіть до посереднього розуму. На нашу думку, це велике мистецтво – працювати на аудиторію, на її інтереси. У своїх публіцистичних виступах Володимир Здорогеа не виокремлював себе, не наголошував на авторському «я», а, навпаки, асоціював себе з народом і писав ніби від певного прошарку суспільства. Ніколи не мав претензій на геніальність. Навпаки, був людиною скромною, свою публіцистичну діяльність вважав громадянським обов'язком.

Комунікативна функція публіцистики Володимира Здорогеи також полягає у визначенні публіцистики з позицій її місця й ролі у формуванні свідомісно-інтелектуального рівня нації. Адже масова інформаційність сучасного суспільства, її глибокий інтелектуальний потенціал ставлять перед публіцистикою нові завдання, «сьогодні функція публіцистики, а значить і публіцистичного мовлення формувати громадську думку є загально визнаною. Франко виокремлював і другу дуже важливу функцію публіцистики: впливати на формування суспільної моралі, на вироблення та втілення в життя етичних принципів, виховувати такі почуття людини, щоб викликати корисний для суспільства ефект» [271, с. 163].

Власне ефективність публіцистичного виступу Володимир Здорогеа вбачав у переміні масової свідомості, поширенні естетичних тенденцій, створенні культуротворчого резерву, який базується на зверненні до історичного досвіду та

національних культурних надбань. У своїх публіцистичних виступах він не лише нанизує факти, гарно обрамлює текст у публіцистичному стилі. А насамперед порушує проблему, визначає причиново-наслідкові зв'язки, дає відповіді на запитання «чому?», «навіщо?», «що робити далі?». У цьому контексті важливою є особистість автора-публіциста. Адже це мусить бути людина авторитетна, яку знає аудиторія, якій довіряють. Адже «людські якості того, хто пише, досить чітко можна розпізнати у його творі, і вони неодмінно поєднуються із зовнішніми ознаками майстерності... Той, хто розповідає, сперечається, доводить повинен бути особистістю, тому що читачам не дуже цікаво дослуховуватися до першого зустрічного» [47, с. 163].

Авторитетні особи мають більші шанси вплинути на аудиторію, бо у достовірності поданої ними інформації ніхто не сумнівається, та й рівень довіри до висвітлених подій буде набагато вищий, оскільки досить часто для реципієнта має значення не лише інформація, а й її джерело. Унікальність авторства у публіцистиці визначається особливим типом автора-публіциста, що володіє чіткою авторською позицією, яка виражається в його тексті. Свою авторську позицію Володимир Здоровега вважав своїм обов'язком. М. Присяжний зазначає: «Він [Володимир Здоровега. – М. Р.] не оминув би нагоди дати оцінку сущому, заглянути в майбутнє. Бо, простежуючи все його життя, переконуємося, що дотримувався зрілої формули «Якщо не я, то хто?». Така настанова дозволяла йому бути на вістрі складних трансформацій – суспільних, політичних, культурних перетворень, характерних для доби Володимира Здорогеги» [232, с. 61]. На нашу думку, це свідчить про усвідомлення великої відповідальності Володимира Здорогеги за долю української журналістики. Ця ідея простежується у його публіцистиці, її також сповідував вчений і своїм життям. А обов'язок перед суспільством вважав одним з основних державотворчих чинників. Саме це і є його мотивацією публіцистичної творчості.

Жанрова палітра публіцистики Володимира Здорогеги

Публіцистична спадщина Володимира Здорогеги є важливою для ґрунтовного

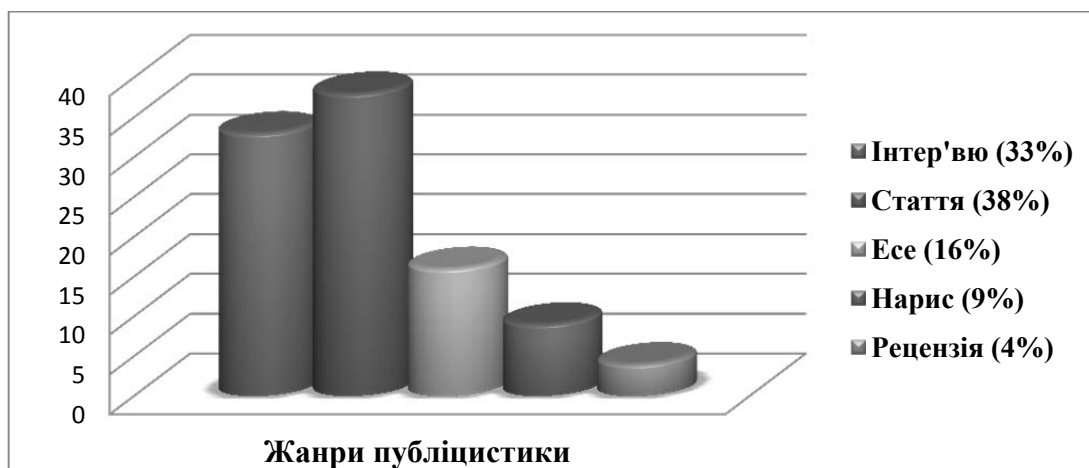
осмислення і через призму журналістських жанрів, за допомогою яких автор здійснює комунікативно-прагматичну функцію публіцистики.

«Жанр (від франц. *genre* – вид, стиль + лат. *genus* – рід) ... у журналістиці – історично сформований стійкий тип медіатвору з відповідною структурою, способом засвоєння фактичного матеріалу та функціями» [275, с. 38].

Варто зауважити, що Володимир Здоровега використовує найбільш дієву жанрову форму – статтю. Адже «стаття – це синтетичний жанр публіцистики, в якому журналіст, використовуючи палітру інформаційних, аналітичних і художньо-публіцистичних методів з явною перевагою аналітичних, досліджує актуальну соціальну проблему, щоб показати явище, його причини і наслідки для вдосконалення життя» [167, с. 46].

Хоча публіцистика Володимира Здоровеги має досить різноманітне жанрове втілення. Проаналізувавши публіцистичну спадщину вченого, визначаємо, що він писав у таких жанрах: промова, нарис, передмова, есе, стаття, інтерв'ю, рецензія, замітки публіциста. Публіцистика Володимира Здоровеги була видана окремою невеликою книгою під назвою «Про журналістику і журналістів» [105], яку автор приурочив до 50-річчя від часу заснування факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка. Однак це далеко не повне видання публіцистичних творів Володимира Здоровеги, а радше добірка публікацій, що стосувалася найважливіших проблем, пов'язаних із журналістською освітою та функціонуванням мас-медіа у сучасному інформаційному просторі.

У газетній публіцистиці Володимира Здоровеги переважають такі жанри: стаття, есе, інтерв'ю, рецензія та нарис (див. рисунок)

У жанрі «стаття» Володимир Здоровега переважно порушував важливі суспільні проблеми. Наприклад, до цього жанру належать публікації «Достовірність інформації як передумова медіаосвіти» [56], «Чи український наш інформаційний простір?» [149], «Європейський вибір: що брати з собою, а чого вчитися українським ЗМІ» [59], «Ми довели, що дозріли» [79], «В селі у матері» [51] та ін. У цих публікаціях автор аналізує складні процеси суспільно-політичного життя, дає оцінку політичній та економічній ситуації в Україні. У них простежується державотворчі мотиви, громадянська позиція автора. Характерні риси цього жанру: чітка авторська позиція, логічність викладу думок, наявність переконливої аргументації, вміле поєднання образів і фактів. За допомогою статті автор-публіцист актуалізує важливі проблеми сучасності, не лише теоретично осмислює, а й дає свою оцінку, наводить яскраві приклади, вибудовує власну стратегію бачення розв'язку назрілого питання. Автор не підвищує тон розмови, не принижує своїх комунікантів, а, навпаки, пробуджує оптимізм, намагається вести діалог з аудиторією. Використання зображувально-виразних засобів мови, зокрема засобів стилістичного синтаксису (риторичні запитання, паралелізми, повтори, інверсія тощо), підвищують смислову та емоційну сторони статті, чим здійснюють комунікативний вплив на розум і почуття аудиторії.

Оскільки жанр «есе» є одним з найстаріших жанрів, який використовували у своїй творчості Аристотель і Платон, йому притаманна манера роздумувати над складними явищами сучасності, то за допомогою цього жанру Володимир Здоровега описує свої міркування над питаннями свободи слова і професіоналізму журналістів. «Есе – від французького *essai*, що в перекладі означає «спроба», «начерк» – жанр художньо-публіцистичної чи науково-популярної творчості, де вільно, не обов'язково вичерпно, але виразно індивідуально трактується певна подія, явище, проблема чи тема» [197, с. 27–28]. Есе поєднує в собі статейний і нарисовий методи відтворення. Жанру «есе» притаманний вільний розмах думки, що не зобов'язує автора до вичерпності розкриття порушеної проблеми. Дослідник жанру М. Балаклицький вважає, що

«в есеї основний прийом переконання – залучення реципієнта свідком до процесу авторського мислення» [5, с. 69].

Володимир Здоровега використовував жанр «есе» з метою дати оцінку чи зробити відгук на актуальні питання тогочасної дійсності або висвітлити предмет чи явище під новим кутом зору. Публіцист за допомогою есе прагне крізь окремий факт чи подію побачити загальні тенденції, вийти на загальнокультурний контекст аудиторії. До жанру «есе» якнайкраще застосовано публіцистичний метод «роздумування вголос». Наприклад, у публікації «Сила і безсилля слова» [115] Володимир Здоровега розмірковує над силою впливу слова на людину. Публіцист невимушено веде розмову, ставить запитання і сам відповідає, обґрунтовує свою думку, залучаючи реципієнтів до широкої гами асоціацій. Таким чином читач, ніби іде стежкою автора, з легкістю сприймає подані асоціативні композиції, і в кінцевому результаті осягає філософсько-узагальнений зміст сказаного.

Також до цього жанру можна віднести публікацію під назвою «Чи легко бути молодим?» [137] – це роздуми над студентськими роботами, де автор намагається визначити роль молоді людини в сучасному світі. «Взявся я за перо не для того, щоб ще раз нагадати про наші, цього разу, молоді біди і болі. Спонукали мене до розповіді певні зміни у підготовці, настрої, душевному стані молодих людей» [137], – зазначає публіцист. У цьому матеріалі одночасно пояснює причини та розкриває суть справи, вказує на недоліки у вихованні. Вивчаючи світогляд студентів на основі проаналізованих робіт на задану тему, публіцист крок за кроком від одиничних буденних явищ переходить до площини суспільства, держави. Характерною ознакою публікації є авторська думка і практична спрямованість на вирішення конкретних завдань. Оцінні судження, притаманні авторові, засвідчують авторську позицію, розвивають динаміку думки, відображають власну інтерпретацію публіциста.

Ефективність використання жанру «есе» у творчій спадщині В. Здоровеги пояснюємо тим, що тут задіяний досвід автора, репрезентативність його особи. Адже за допомогою цього жанру Володимир Здоровега через власну точку зору, індивідуальне сприйняття веде читача до істини, до розуміння складних

життєвих явищ і процесів. Авторитет публіциста, спокійний і розважливий тон розмови створюють атмосферу довіри між автором та аудиторією.

Жанр «інтерв'ю» є дуже популярним, оскільки дає можливість отримати інформацію з перших уст. Володимир Здоровега часто був запрошений до діалогу як експерт у сфері журналістики. До найпопулярніших інтерв'ю з Володимиром Здоровегою відносимо такі: «Журналістів у глухий кут вже не заженеш. Але будуть спроби їх купити» [62], «Журналістика – це важка розумова праця» [61], «Друковане слово не вмере, але може стати раритетом» [191, с. 244–247], «Свобода слова потрібна не журналістам. Вона потрібна суспільству» [112] та ін. Активна громадська позиція, авторитетність, зрілість поглядів сприяють виявленню інтересу до спілкування з Володимиром Здоровегою. Адже інтерв'ю з вченим – це завжди глибока змістовна розмова над проблемами сучасності. Особливостями жанру є поєднання у тексті оригінального мовлення респондента та інтерв'юера. Діалогічна форма інтерв'ю особливо підкреслює інтелектуальність співрозмовника, здатність його до відповіді без завчасної підготовки. Комунікативно-прагматична функція жанру – це вплив на масового адресата через поданий текст бесіди та в спонуканні його до певних висновків і вчинків. Володимир Здоровега й сам як інтерв'юер запрошує до розмови своїх учнів: фотомитця В. Пилип'юка (публікація «Чарівний світ очима Василя Пилип'юка» [218]) і народного депутата С. Курпіля («Чи й далі соромитимемося говорити правду?» [136]).

До нарисового відтворення дійсності Володимир Здоровега вдавався у публікаціях «Світоч у царстві духу. Львівський університет у цифрах, фактах і людських долях» [69, с. 27–32], «Що важливим є для світу сьогодні» [143], «Совість і мужність ученого» [118], «Життя з нами не жартувало» [60] та ін. За визначенням вченого, «нарис – найпоширеніший художньо-публіцистичний жанр, у якому досліджуються реальні життєві явища через людські долі та характеристики з метою впливу на соціальну практику, формування особистості, її орієнтації у системі соціально-політичних і духовних цінностей» [124, с. 245].

Особливість нарисового відтворення дійсності в тому, що за допомогою системи образів і фактів публіцист створює цілісне уявлення про людину, намагається об'єктивно охопити всі значущі деталі. В основі жанру лежить не образність, а насамперед документалізм. Адже головним у нарисі є образ-персонаж. Володимир Здоровега через життєві перипетії, долі людей намагався розглянути значення цих особистостей у житті українського народу, виокремити їхній внесок, донести до читача непрості обставини їхнього життя. Окрім портретних нарисів, Володимир Здоровега писав також і проблемні нариси. У публікації «Життя з нами не жартувало» [60] Володимир Здоровега описує історію створення факультету журналістики Львівського університету, зазначаючи про визначних особистостей львівської школи журналістики. Це важливий автобіографічний матеріал, який відображає не лише час, у якому довелося жити і творити публіцисту, а дає нам розуміння радянської дійсності в цілому. Також Володимир Здоровега вдавався і до літературно-критичного жанру. Прикладом цього є книга про В. Коротича.

Літературно-художня критика у публіцистичній творчості Володимира Здоровеги відображена у жанрі «рецензія», в основі якого є відгук. Незалежно в якій формі не був би цей відгук, суть його – виразити ставлення рецензента до твору, який він досліджує» [279]. Мистецтво критика охоплює у собі навички літературознавця і вміння аналізувати творчі явища, наявність естетичного смаку, орієнтацію на широку аудиторію. Зауважимо, що на відміну від більшості рецензій в пресі, які переважно аналізують одну сильну сторону твору чи суто авторську майстерність, рецензіям Володимира Здоровеги притаманний комплексний підхід до оцінки літературних творів. Саме тому під час всебічного вивчення книги, він не обмежується оцінкою твору лише з літературних позицій, а й порушує важливі суспільно-політичні проблеми, його рецензії переростають у літературно-критичні статті. Наприклад, такою є публікація «Росія очима українця: стратегічний партнер чи...?» [111], де Володимир Здоровега характеризує книгу Б. Кушніра «Як нам бути Росією?». Важливою є рецензія-діалог під назвою «Енергія «Діла» [58], у якій предметом

розмови є дослідження Ю. Шаповала одного з провідних галицьких часописів «Діло».

Особливість комунікативної функції публіцистики Володимира Здоровеги полягає у всебічному інформаційно-аналітичному та художньому відтворенні дійсності, використанні мовностильових засобів впливу на читача, формуванні громадської думки, впливі на аудиторію за допомогою близьких для читача тем, понять, прикладів із життя.

Висновки до розділу 3

Публіцистична спадщина Володимира Здоровеги становить важливу джерельну базу, адже його тексти є фактографічними свідченнями в інформаційному дискурсі. Дослідивши публіцистичний доробок Володимира Здоровеги від кінця 80-х років до 2006 року, ми зосередили увагу на найважливіших, на нашу думку, публікаціях, визначили головні проблемно-тематичні напрями публіцистики вченого: суспільно-політична; проблеми журналістської освіти і виховання журналіста-професіонала; питання свободи слова та морального обов'язку журналіста; публікації про відомих постатей української історії та культури.

Суспільно-політична публіцистика Володимира Здоровеги охоплює таку проблематику: незалежність України; геополітична орієнтація; пошук національної ідентичності; з'ясування історичної правди; утвердження духовних та моральних цінностей; ментальність українського народу; виховання нової генерації політичної еліти.

Чільне місце у публіцистиці Володимира Здоровеги посідає проблема підготовки журналістських кадрів. Проаналізувавши статті, у яких вчений порушує проблему професіоналізму журналіста, можна диференціювати складники професіоналізму на методологічні і професійні. До методологічних відносимо гуманістичний світогляд, оптимізм, високу мораль, соціальну відповідальність, знання правових норм, чинних в Україні, патріотизм. До професійних – інформаційну культуру, знання фахових теоретичних засад, загальну поінформованість і конкретну, у сфері, про яку пише журналіст, і,

звісно, досконале володіння українською мовою.

У публікаціях, присвячених проблемам моральності у журналістиці, Володимира Здоровега головню застерігає журналістів від продажності, закликає продавати працю, а не совість, акцентує на важливості свободи слова не лише для журналістів, а й для суспільства загалом.

Публіцистичні матеріали про відомих постатей української історії та культури вирізняються особливим творчим талантом автора. Публіцистичне слово Володимира Здоровеги зосереджене на індивідуальності митця, на багатій творчій спадщині, яка становить пласт національної культури і всенародного надбання.

На прикладі публіцистичної спадщини Володимира Здоровеги досліджуємо потенційні можливості публіцистики у реалізації державотворчих функцій. Державотворчий зміст публікацій має кілька стратегічних напрямків: розвінчання радянських міфів і звернення до правдивої історії; самовизначення української нації; геополітична орієнтація на користь європейських цінностей; звернення до культурної спадщини нашого народу; порушення проблем моралі; консолідація суспільства навколо гуманістичних ідей. Публіцист реалізує державотворчі функції публіцистики через політичну та культурну парадигму.

Творчу майстерню Володимира Здоровеги розкрито за допомогою системи аргументації, індивідуального авторського стилю, мовних засобів, образності, специфіки жанрової структури публіцистичних текстів, де найпоширенішими жанрами є «стаття», «інтерв'ю», «есе», «нарис», «рецензія». Комунікативно-прагматична функція публіцистики Володимира Здоровеги полягає у розкритті злободенних проблем через їх філософське осмислення. Аналіз проблемно-тематичного комплексу та ідейного змісту публіцистики Володимира Здоровеги дає можливість простежити не лише авторську інтерпретацію дійсності, а й естетичні цінності цих текстів, художні орієнтири, індивідуальну творчу майстерність.

ВИСНОВКИ

Дослідження наукової та публіцистичної спадщини визначного журналістикознавця, публіциста і педагога Володимира Здоровеги є важливим компонентом журналістикознавчих студій. Важливість цього дослідження у контексті соціальних комунікацій полягає у визначенні ролі особистостей у науково-педагогічній діяльності та публіцистиці, їхнього впливу на соціокультурні та комунікаційні процеси, а також дає підстави для визначення певних закономірностей розвитку української журналістики у період державотворення, окреслення значення публіцистики в тогочасному комунікативному дискурсі.

Постать Володимира Здоровеги є багатогранною, у ній поєдналися і літературний критик, і публіцист, і теоретик публіцистики, і теоретик журналістики, декан факультету журналістики, громадський діяч, патріот, член Національної спілки журналістів України, професор і педагог, мислитель і науковець. Тому для дослідження наукової і публіцистичної діяльності Володимира Здоровеги застосовуємо комплексний підхід.

На підставі проведеного дослідження можемо зробити такі висновки:

1. Донині наукова і публіцистична спадщина Володимира Здоровеги не перебувала в межах наукових інтересів дослідників. Історіографія досліджуваної нами теми розпочинає свій відлік з 2006 року, коли Володимир Здоровега відійшов у вічність і розпочався процес осмислення вагомості творчого доробку вченого. Є окремі наукові розвідки, що стосуються різних складових творчої діяльності Володимира Здоровеги (науково-педагогічна діяльність, громадянська позиція, літературна критика і публіцистика, радянська концепція журналістики, теорія публіцистики, організаторські здібності, особливості авторського стилю, наукова харизма).

Серед дослідників творчої спадщини вченого виділяємо Н. Желіховську, С. Костя, О. Кузнецову, В. Лизанчука, І. Лубковича, І. Михайлина, І. Павлюка, І. Паславського, М. Присяжного, О. Сербенську, Б. Тихолоза, Т. Трачук. Якщо наукова діяльність Володимира Здоровеги радянського періоду була взята до уваги науковцями, то праці періоду незалежності України зовсім не

відображені у журналістичнознавчих розвідках. Публіцистична спадщина Володимира Здоровеги досі не була досліджена. Вивчення публіцистики вченого вважаємо одним із найважливіших напрямків нашого дослідження, адже саме публіцистика Володимира Здоровеги є джерелом відображення складних суспільно-політичних процесів у період проголошення української незалежності. На підставі вивчення джерельної бази можемо стверджувати про багату творчу спадщину вченого, яку розглянули у таких сегментах: наукові праці радянського періоду; праці періоду незалежності України; публіцистика; спогади та автобіографічні матеріали.

2. Володимир Здоровега – фундатор науки про журналістику, його авторитет в науці збережений і зафіксований у журналістичнознавчих дослідженнях. Вченому довелося майже з чистого аркуша створювати теоретичну базу журналістської діяльності у час українського державотворення, коли змінилися принципи і уявлення про журналістику відповідно до стандартів демократії. Розроблення Володимиром Здоровегою теоретичних засад функціонування журналістики не лише давало можливість вивчати певні закономірності у роботі ЗМІ, а й визначало нові завдання і можливості перед людьми, які обрали журналістський фах. Володимир Здоровега досліджував не лише жанрову палітру журналістських творів чи методи збору інформації, а й багато уваги приділяв роботі над журналістським матеріалом. Це задум, тема, концепція та ідея твору, процес написання, композиція, конфлікт і сюжет. Він дослідив феномен цікавого у журналістиці, класифікував потоки журналістської інформації, чимало уваги приділяв значенню аргументації в журналістиці, розробив систему складових журналістської майстерності.

Володимир Здоровега був лідером львівської школи журналістики. Про це свідчить кількість дисертацій, захищених під його керівництвом (16 кандидатських і 3 докторських). Розглядаючи значення львівської школи журналістики як освітньої інституції, виокремлюємо організаторські здібності Володимира Здоровеги як декана і завідувача кафедри, особливості методики навчання, вдалі реформи та нововведення (створення творчих майстерень з

невеликих груп 4-5 студентів, індивідуальна робота з кожним студентом). Львівська журналістика має багаті культурні традиції, продовження яких знайшло своє відображення у науково-практичних розробках факультету журналістики Львівського університету. За допомогою комунікаційної моделі викладач (його праці) – студент (який згодом стає журналістом-професіоналом) – публікації (журналістські тексти) – читачі (які уособлюють громадську думку) ці традиції формували як якісну пресу, так і вимогливу до інформації аудиторію. Саме тому у період державотворення у Львові з'явилося чимало перспективних видань («Високий Замок», «Експерес», «Поступ»).

3. Коло наукових інтересів Володимира Здорогеги розглядаємо у двох площинах: теорія публіцистики та теорія журналістики. Володимир Здорогега – перший теоретик публіцистики на пострадянському просторі. Про це свідчить хронологія досліджень радянської теорії публіцистики та першість в оприлюдненні результатів дослідження. На підставі аналізу праць з теорії публіцистики виявили відмінні підходи до вивчення публіцистики української і російської наукових шкіл. Українські теоретики (В. Здорогега і Д. Прилюк) мали спільне бачення щодо принципових моментів розуміння поняття публіцистики, її функцій в суспільстві, акцентуючи на онтологічному значенні публіцистики та потребі звернення до журналістської практики. Натомість російська школа, яку найактивніше представляв Є. Прохоров, наполягала на створенні універсальної теорії, яка відкидала використання журналістської практики, оцінюючи публіцистику як складову ідеологічної пропаганди.

Науковий доробок Володимира Здорогеги в галузі теорії журналістики у добу незалежності України визначаємо чотирма основними напрямками: підготовка журналістських кадрів (журналістська майстерність, професіоналізм журналіста (37%); державотворення і ЗМІ (28%); інформаційний простір (20%); свобода слова (15%). До визначення журналістської діяльності Володимир Здорогега підходив цілісно, враховуючи політичні, економічні, соціальні і творчо-індивідуальні чинники.

На підставі проведеного соціологічного опитування ми визначили, що загальний рівень обізнаності студентів факультету журналістики Львівського

університету з працями Володимира Здорогеги є низький. Праця, яку зазначили всі опитувані – це «Теорія і методика журналістської творчості», оскільки вона є обов'язковою для вивчення за програмою однойменного курсу. У своїх наукових роботах студенти використовували такі праці Володимира Здорогеги: «Теорія і методика журналістської творчості» – 14%, «У майстерні публіциста» – 2,5%, «Питання психології публіцистичної творчості» – 4% опитаних. Серед публіцистичних творів студентам відомі такі статті: «Іван Франко та українська публіцистика» – 5% , «Друковане слово не вмире, але може стати раритетом» – 4%. Зауважимо, що на рівень обізнаності студентів з працями Володимира Здорогеги не впливає їхній середній бал із профілюючих предметів, тобто знання відмінників не відрізняються від знань пересічних студентів.

4. Осмислюючи особливості розвитку української журналістики кінця ХХ–початку ХХІ ст. і участь у цьому процесі Володимира Здорогеги, визначаємо, що роль особистості в соціокультурному житті нації є надзвичайно важливою. Особливо звертаємо увагу на роль вченого в медіаосвіті, порівнюючи здобутки В. Здорогеги, Д. Прилюка та А. Москаленка. Теоретичні засади журналістської творчості, розроблені В. Здорогегою, Д. Прилюком і А. Москаленком, можна назвати спільною теорією журналістики, адже їхні знання взаємодоповнюються. З Д. Прилюком В. Здорогегу поєднували дослідження теорії публіцистики, визначення журналістської майстерності, теоретичне осмислення журналістської практики. Відмінними рисами їхніх досліджень було те, що Д. Прилюк зосереджував значну увагу на будові твору та жанровій системі, а В. Здорогега досліджував психологію публіцистичної творчості, надавав великого значення літературній праці в публіцистиці. В. Здорогегу з А. Москаленком поєднувало розуміння високої місії журналістської праці, принципи гуманізму, світоглядна візія журналістики, державотворчі мотиви.

5. Публіцистична спадщина Володимира Здорогеги не лише розкриває його талант як публіциста, полігамність його творчості, а насамперед створює уявлення про особливості часопростору, в якому жив і творив автор. Тому на перший план виходять державотворчі функції публіцистики Володимира

Здоровеги, де автор розвінчує міфи радянської дійсності, об'єднує суспільство навколо національних ідентитетів: історії, мови, культури. Характерними ознаками публіцистичного дискурсу Володимира Здоровеги є відкритість, зосередженість на важливих суспільно-політичних подіях, соціальних проблемах, аналітично-емоційна інтерпретація, відкрита світоглядна позиція, формування національного інформаційного контенту.

6. Публіцистику Володимира Здоровеги розглядаємо у таких проблемно-тематичних напрямках: суспільно-політична; проблеми журналістської освіти і виховання журналіста-професіонала; питання свободи слова та морального обов'язку журналіста; публікації про відомих постатей української історії та культури. Суспільно-політична тематика висвітлена Володимиром Здоровегою у межах такої проблематики: незалежність України; геополітична орієнтація; пошук національної ідентичності; з'ясування історичної правди; утвердження духовних та моральних цінностей; ментальність українського народу; виховання нової генерації політичної еліти. Великий пласт публіцистики Володимира Здоровеги присвячений проблемам функціонування преси: свобода слова і моральне обличчя журналістики, професіоналізм, підготовка журналістських кадрів, національний інформаційний простір, економічні реалії і правове регулювання діяльності ЗМІ. Володимир Здоровега регулярно публікувався у 17 виданнях, найпопулярніші з яких – «День», «Дзеркало тижня», «Молодь України», «Високий Замок». Жанрова палітра його публіцистики багатогранна (передмова, рецензія, стаття, інтерв'ю, есе, нарис, памфлет, промова, виступ).

7. Комунікативно-прагматична функція публіцистики Володимира Здоровеги полягає у розкритті злободенних проблем через їх філософське осмислення. Актуальність його публіцистики на суспільно-політичну тематику зумовлена тим, що уроки історії не були засвоєні, ми знову стикаємося з вже наболілими проблемами (мовне питання, регіональний поділ України, російська експансія тощо). Візія журналістики у публіцистиці Володимира Здоровеги також зберігає своє значення й досі. Адже, незважаючи на стрімкий розвиток соціальних комунікацій, технічні можливості сучасної журналістики,

залишилися незмінними концептуальні засади журналістської творчості (наприклад, «продавати працю, а не совість», «свобода слова потрібна не журналістам, а суспільству», «ЗМІ не є жодною владою. Це сила громади», «журналістами стають в редакції» та багато ін.) Також важливим є окреслення Володимиром Здоровегою ролі ЗМІ у державотворчих процесах, що особливо актуальне для медійного простору після революції Гідності. Провідні ідеї публіцистики Володимира Здоровеги зберігають своє важливе значення для сучасності. Він всебічно вивчав події та явища, визначав причинно-наслідкові зв'язки, проектував їх розвиток на майбутнє. Прогностична функція публіцистики Володимира Здоровеги засвідчує його великий інтелектуальний потенціал, здатність до філософського осмислення дійсності, розкриває особливості світобачення. А це дає підстави вважати, що публіцистичні тексти Володимира Здоровеги сьогодні набули самостійного існування, адже порушені у них проблеми виходять за межі існування його часопростору.

Одержані результати дають підстави зробити висновок про важливість постаті Володимира Здоровеги для української журналістики. Він зробив значний внесок у розвиток як журналістикознавства, так і журналістської практики. У процесі формування сучасної медіакультури дослідники ЗМІ і журналісти-практики повинні звертати увагу на гуманістичну лінію публіцистичної творчості Володимира Здоровеги, використання художньо-виражальних засобів, стильові особливості текстів, поетику сприйняття світу, що є запорукою якісної журналістики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аграновский В. Ради единого слова / В. Аграновский. – М.: Мысль, 1978. – 168 с.
2. Аксиома. – 2007. – 7 трав.
3. Арнольд И. В. Семантика. Стилистика. Интертекстуальность / И. В. Арнольд. – М.: Либроком, 2010. – 452 с.
4. Афоризми [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://aphorism.org.ua/search.php?page=5&keyword=%C7>
5. Балаклацький М. Есе як художньо-публіцистичний жанр: методичні рекомендації для студентів зі спеціальності «Журналістика» / М. Балаклицький. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. – 74 с.
6. Балинський І. Пам'яті вчителя [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://leopolis.info/?ap=2&ida=21&SS=f1375693f8734e2c20c8861b1a05f70d>
7. Барчан О. Публіцистика В. Гренджі-Донського 20-30-х рр. ХХ ст. у контексті національного відродження Закарпаття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://avtoreferat.net/content/view/11558/31/>
8. Бідзіля Ю. Якби в моєму житті не було журналістики, довелося б її придумати / Юрій Бідзіля // Життя Закарпаття. – 2004. – 7 черв.
9. Боденчук В. Повчіться у нього молодості / В. Боденчук // Зб. пр. каф. укр. преси. – Вип. 3. – Львів, 2000. – С. 16–19.
10. Буряк В. Комунікативність інформаційно-художньої свідомості: форми архітекτονіки тексту / В. Буряк // Наукові записки Інституту журналістики. – 2002. – Т. 6. – С. 53–60.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
12. Вікіпедія: вільна енциклопедія [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/>
13. Владіміров В. Місія журналістики: у порядку постановки питання / В. Владіміров // Наукові записки Інституту журналістики. – 2001. – Т. 2. – С. 91–98.

14. Вогонь його серця. Спогади про Анатолія Москаленка / авт.- упор. Ю. В. Бондар. – К. : ДП «Експрес-об'ява», 2014. – 392 с.
15. Галич В. Два благословення професора Здоровеги / В. Галич // Спогади про Володимира Здоровегу / [упоряд. О. І. Наливайко ; за ред. І. І. Паславського]. – К. : ВПК «Експрес-Поліграф», 2013. – С. 25–29.
16. Галич В. М. Олесь Гончар – журналіст, публіцист, редактор: еволюція творчої майстерності / В. М. Галич. – К. : Наук. думка, 2004. – 816 с.
17. Галич В. М. Публіцистична стаття у творчій спадщині Олесь Гончара / В. М. Галич // Наукові записки Інституту журналістики. – 2002. – Т. 9. – С. 127–132.
18. Гнатів Г. Складною стежкою до істини / Г. Гнатів // Вільна Україна. – 1976. – 14 січ.
19. Горохов В. Закономерности публицистического творчества / В. М. Горохов. – М. : Мысль, 1975. – 190 с.
20. Горохов В. Слагаемые мастерства (особенности журналистского творчества) / В. М. Горохов. – М. : Мысль, 1982. – 158 с.
21. Григораш Д. С. Журналістика у термінах і виразах : [довідник] / Д. С. Григораш. – Львів : Вища шк., 1974. – 295 с.
22. Грицак Я. Проблема України у відсутності компромісу щодо питань мови, історичної пам'яті та зовнішньої орієнтації : есей [Електронний ресурс] / Ярослав Грицак. – Режим доступу : <http://ucu.edu.ua/news/2981/>
23. Дашкевич Я. Історія журналістики та завдання пресографії / Я. Р. Дашкевич // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. сьомої Всеукр. наук.-теорет. конф. (Львів, 17–18 трав. 2002 р.) / [за ред. М. М. Романюка]. – Львів, 2002. – С. 24–30.
24. Демченко В. З його благословення «відбувся» наш факультет / В. Д. Демченко // Мистецтво збагнути день. Спогади про Володимира Здоровегу / [упоряд. О. І. Наливайко ; за ред. І. І. Паславського]. – К. : ВПК «Експрес-Поліграф», 2013. – С. 49–52.

25. Демченко В. Комунікація без інформації, або чи прийде «комунікаційне суспільство» на зміну «інформаційному»? / Володимир Демченко // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. – 2011. – Вип. 34. – С. 4–9.
26. Денисюк І. Мої стосунки з Володимиром Здоровею були ні близькі, ні далекі / Іван Денисюк. – Власний архів.
27. Дзьомба Н. Проблеми публіцистичної творчості в науковій концепції Володимира Здоровеги / Н. М. Дзьомба // Зб. матеріалів Другої всеукр. наук.-практ. конф. [«Українські мас-медіа: традиції та виклики сьогодення»], (Львів, 25–26 квіт. 2013 р.). – Львів, 2013. – С. 37–43.
28. Дмитрук В. Нарис з історії української журналістики ХІХ століття / В. Т. Дмитрук. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1969. – 145 с.
29. Енциклопедія Львівського національного університету імені Івана Франка: в.2.т. Т.І : А – К. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 716 с.
30. Євшан М. Критика, літературознавство, естетика / М. Й. Євшан. – К. : Основи, 1998. – 658 с.
31. Жадько В. О. Основи журналістики та редакційно-видавничої справи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. О. Жадько. – К. : СПД Жадько, 2005. – 348 с.
32. Желіховська Н. Теоретичне обґрунтування публіцистики як виду літературної діяльності у працях В. Здоровеги / Н. С. Желіховська // Українське журналістикознавство. – 2006. – Вип. 7. – С. 6–14.
33. Желіховська Н. С. Концептуально-тематичні особливості української публіцистики другої половини 80-х років ХХ століття (на матеріалах журналів «Київ» і «Вітчизна») [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соц. комунікацій : спец. 27.00.04 «Теорія та історія журналістики» / Н. С. Желіховська. – К., 2008. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/345100.html>
34. Желіховська Н. Різун В. Сучасна українська публіцистика: теорія і практика: навчальний посібник / Н. С. Желіховська, В. В. Різун. – К.: РИДЖИ, 2015. – 128 с.

35. Животко А. Історія української преси / А. П. Животко. – К. : Наук.-вид. центр «Наша культура і наука», 1999. – 360 с.
36. Житарюк М. Г. Соціокультурна модель журналістики: традиції і новаторство : [монографія] / Мар'ян Георгійович Житарюк. – Львів, 2008. – 416 с.
37. Житарюк М. Володимир Здоровега: «Український журналіст не захищений ніяк» [Електронний ресурс] : інтерв'ю / Мар'ян Житарюк // Сайт Інституту масової інформації. – К., 2003. – 23 січ. – Режим доступу : <http://olden.imi.org.ua/node/19065>.
38. Журбина Е. И. Теория и практика художественно-публицистических жанров / Е. И. Журбина. – М. : Мысль, 1968. – 399 с.
39. Заслужені професори Львівського національного університету імені Івана Франка. Володимир Здоровега / [упоряд. і вступ. ст. І. Лубковича ; редкол. І. Вакарчук (голова) та ін.]. – Львів : Вид-во Львівського університету, 2004. – 43 с.
40. Зашкільняк Л. Історичні міфи і стереотипи як складова суспільної свідомості та соціальної практики / Леонід Зашкільняк // Історичні міфи і стереотипи та міжнаціональні відносини в сучасній Україні : [кол. монографія]. – Львів : Ін-т українознавства НАН України, 2009. – С. 7–34.
41. Збірник праць кафедри української преси. – Вип. 3. – Львів, 2000. – 411 с.
42. Здоровега В. Аналітика замість маніпуляцій / Володимир Здоровега // День. – 2005. – 4 лют.
43. Здоровега В. Без консолідації і професіоналізму не вижити // Про журналістику і журналістів: Статті, есе, виступи діалоги / Володимир Здоровега. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – С. 20–29.
44. Здоровега В. Без поступу і терпіння не буде єдності / Володимир Здоровега // Молодь України. – 1990. – 26 верес.
45. Здоровега В. Більше свободи – більше відповідальності / Володимир Здоровега // Молодь України. – 1992. – 27 берез.

- 46.Здоровега В. Військова проблематика у ЗМІ і підготовка журналістських кадрів / Володимир Здоровега // Засоби масової інформації і становлення національної армії України : зб. наук. праць. – К., 1994. – С. 52–62.
- 47.Здоровега В. Й. Віталій Коротич: Літературно-критичний нарис / В. Й. Здоровега. – К. : Рад. письменник, 1986. – 212 с.
- 48.Здоровега В. Вічність генія / Володимир Здоровега // Молодь України. – 1989. – 8 берез.
- 49.Здоровега В. Вишкіл журналістів вчора, сьогодні, завтра. / Володимир Здоровега // Медіакритика – 2005. – № 10 – С. 18-26.
- 50.Здоровега В. Власть интеллекта или интеллектуальное прислужничество? / Владимир Здоровега // Зеркало недели. – 2004. – 19 июня.
- 51.Здоровега В. В селі у матері / Володимир Здоровега // Високий Замок. – 1998. – 20 жовт.
- 52.Здоровега В. Вступ до журналістики : текст лекцій. – [2-ге вид.]. / В. Здоровега. – Львів : Вид-во Львівського університету, 1998. – 87 с.
- 53.Здоровега В. Голос мудрий і мужній. Замість передмови [Передмова] / В. Здоровега // Сотник Леонід. Прощання з двадцятим століттям. – Львів, 2003. – С. 5–8.
- 54.Здоровега В. Декілька думок про мас-медіа і журналістів у сучасному світі / Володимир Здоровега // День. – 2002. – 26 лип.
- 55.Здоровега В. Державотворення і професіоналізм журналіста // Про журналістику і журналістів: Статті, есе, виступи діалоги / Володимир Здоровега. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – 140 с.
- 56.Здоровега В. Достовірність інформації як передумова медіаосвіти [Електронний ресурс] / Володимир Здоровега. – Режим доступу : <http://lnu.edu.ua/mediaeco/zurnal/N2/Mediaosvita/dostovirn-inf.htm>
- 57.Здоровега В. Думна дорога Романа Андріяшика / Володимир Здоровега // Високий Замок. – 1998. – 9 черв.
- 58.Здоровега В. Енергія «Діла» / Володимир Здоровега // Молодь України. – 1999. – 28 груд.

- 59.Здоровега В. Європейський вибір: що брати з собою, а чого вчитися українським ЗМІ // Про журналістику і журналістів: Статті, есе, виступи діалоги / Володимир Здоровега. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – С. 39–44.
- 60.Здоровега В. Життя з нами не жартувало // Про журналістику і журналістів: Статті, есе, виступи діалоги / Володимир Здоровега. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – С. 108–139.
- 61.Здоровега В. Журналістика – це важка розумова праця [Електронний ресурс] / Володимир Здоровега. – Режим доступу : http://www.arhiv.st-zamok.net/Arhiv/293-294/293_12.html
- 62.Здоровега В. Журналістів у глухий кут вже не заженеш. Але будуть спроби їх купити [Електронний ресурс] / Володимир Здоровега, Борис Козловський // Висок. Замок. – 2005. – 11 жовт.
- 63.Здоровега В. Журналіст – це той, який родився хворим, болять чужим і власним горем / Володимир Здоровега // Високий Замок. – 1997. – 6 черв.
- 64.Здоровега В. Засоби масової інформації в політичній системі / В. Здоровега // Політологія / [за ред. О. Семківа]. – Львів : Вид-во Львівського університету, 1993. – С. 417–433.
- 65.Здоровега В. Збагнути день суший / В. Здоровега. – К., 1988. – 262 с.
- 66.Здоровега В. Звідки братись журналістам // Про журналістику і журналістів: Статті, есе, виступи діалоги / Володимир Здоровега. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – С. 82–90.
- 67.Здоровега В. Зловісні роги великодержавництва / Володимир Здоровега // Молода Галичина. – 1992. – 28 берез.
- 68.Здоровега В. ЗМІ жодною владою не є. ЗМІ – це сила громади [Електронний ресурс] / Володимир Здоровега. – Режим доступу : http://www.zik.com.ua/index.php?news_id=427
- 69.Здоровега В. Й. Зорані межі / В. Й. Здоровега. – Львів : Каменярь, 1982. – 52 с.
- 70.Здоровега В. Іван Франко та українська публіцистика / Володимир

- Здоровега // Дзеркало тижня. – 2006. – 10 черв.
- 71.Здоровега В. Інформація? Комунікація? Пропаганда? [Електронний ресурс] / Володимир Здоровега. – Режим доступу : <http://www.new-ways.iatp.org.ua/new5/dostovir.html>
- 72.Здоровега В. Інформація, мас-медіа, пропаганда та інформаційні війни / В. Здоровега // EX PROFESSO : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 2001. – Вип. 3. – С. 24–31.
- 73.Здоровега В. Коли на прою стають з системою. До 60-річчя від дня народження Миколи Холодного / Володимир Здоровега // Молодь України. – 1999. – 30 лип.
- 74.Здоровега В. Ліва не знає, що робить права? // Про журналістику і журналістів: Статті, есе, виступи діалоги / Володимир Здоровега. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – С. 57–61.
- 75.Здоровега В. Логика законов и реалии жизни. Беглый обзор украинского законодательства о СМИ [Электронный ресурс] / В. Здоровега. – Режим доступу : <http://www.medialaw.ru/publications/zip/national/kiev01.html>
- 76.Здоровега В. Львівська журналістика: погляд у ХХІ століття / В. Здоровега // Зб. наук. праць каф. укр. преси. – Вип. 4–6. – Львів, 2001. – С. 216–224.
- 77.Здоровега В. Львівська школа журналістики // Про журналістику і журналістів: Статті, есе, виступи діалоги / Володимир Здоровега. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – С. 90–99.
- 78.Здоровега В. Менше любительства та експромту / Володимир Здоровега // Дзеркало тижня. – 2005. – 11 черв.
- 79.Здоровега В. Ми довели, що дозріли / Володимир Здоровега // Високий Замок. – 1996. – 23 серп.
- 80.Здоровега В. Мистецтво публіциста: Літературно-критичний нарис / В. Здоровега. – К. : Рад. письменник, 1966. – 174 с.
- 81.Здоровега В. На журналістів чинитимуть тиск / Володимир Здоровега // День. – 2005. – 11 жовт.

- 82.Здоровега В. Назад до «раю»? / Володимир Здоровега // Голос України. – 1993. – 2 квіт.
- 83.Здоровега В. Наука в системі публіцистичної аргументації / Володимир Здоровега // Зб. праць каф. укр. преси. – Вип. 1. – Львів, 1995. – С. 3–14.
- 84.Здоровега В. Науково-теоретичні основи функціонування журналістики в умовах розбудови суверенної демократичної України / Володимир Здоровега // Засоби масової інформації й утвердження державного суверенітету України : матеріали наук.-практ. конф. – Львів, 1993. – С. 11–20.
- 85.Здоровега В. Не культивуємо обману і самообману // Про журналістику і журналістів: Статті, есе, виступи діалоги / Володимир Здоровега. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – С. 44–48.
- 86.Здоровега В. Не сотвори собі гомункулуса / Володимир Здоровега // День. – 2001. – 18 трав.
- 87.Здоровега В. Ніхто не подбає про журналістів, крім самих журналістів // Про журналістику і журналістів: Статті, есе, виступи діалоги / Володимир Здоровега. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – С. 61–69.
- 88.Здоровега В. О новых заданиях для СМИ / Владимир Здоровега // День. – 2005. – 3 февр.
- 89.Здоровега В. О партийности, денежных мешках, меценатстве / Владимир Здоровега // Зеркало недели. – 1999. – 13 февр.
- 90.Здоровега В. Остання свічка або чому придушення лиш зажеврілої свободи слова може призвести до повного краху відродження / Володимир Здоровега // Голос України. – 1991. – 2 серп.
- 91.Здоровега В. Питання психології публіцистичної творчості / Володимир Здоровега. – Львів, 1982. – 64 с.
- 92.Здоровега В. Підготовка журналістів: погляди збоку і зсередини / Володимир Здоровега // Дзеркало тижня. – 2000. – 13 жовт.
- 93.Здоровега В. Поетика документалізму: випробування правдою / Володимир Здоровега. – К., 1998. – Ч. 2. – С. 138–142.

- 94.Здоровега В. Політичне передбачення Каменяра / Володимир Здоровега // Молодь України. – 1996. – 17 верес.
- 95.Здоровега В. По той бік правди / В. Й. Здоровега, М. С. Пашко. – К. : Молодь, 1976. – 88 с.
- 96.Здоровега В. Пошуки істини, утвердження переконань: деякі гносеологічні та психологічні проблеми публіцистики / В. Здоровега. – Львів : Вид. об'єднання «Вища школа», 1975. – 174 с.
- 97.Здоровега В. Правдивість журналістики (Гносеологічний і морально-політичний аспект) / Володимир Здоровега // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. – 1990. – Вип. 16. – С. 3–11.
- 98.Здоровега В. Прагнучи нового мислення / Володимир Здоровега // Жовтень. – 1988. – Ч. 9. – С. 127–132.
- 99.Здоровега В. Предвидеть будущее / Владимир Здоровега // Зеркало недели. – 1998. – 8 авг.
100. Здоровега В. Преса і влада / Володимир Здоровега // Українська періодика: історія і сучасність : тези доп. і повідомл. Всеукр. наук.-теорет. конф. (Львів, 9–10 груд. 1993 р.). – Львів, 1993. – С. 8–13.
101. Здоровега В. Природа і специфіка образу в журналістиці / Володимир Здоровега // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. – 2001. – Вип. 26. – С. 63–73.
102. Здоровега В. Пріоритет еліти – здатність до творчого мислення / В. Здоровега // Національна еліта та інтелектуальний потенціал України. – Львів, 1996. – С. 44–51.
103. Здоровега В. Проблема свободи слова та вимоги професіоналізму і журналістської етики в інформаційній сфері України / В. Здоровега // Свобода слова в Україні: Стан, проблеми, перспективи : матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України 10 квітня 1997 року. – К., 1997.
104. Здоровега В. Продавати працю, а не совість / Володимир Здоровега // День. – 2004. – 20 трав.

105. Здоровега В. Про журналістику і журналістів: статті, есе, виступи, діалоги / В. Здоровега. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – 133с.
106. Здоровега В. Професіоналізм українського журналіста у контексті історичного досвіду та сучасних економіко-політичних реалій / Володимир Здоровега // Українська періодика: історія і сучасність : Тези доп. і повід. Всеукр. наук.-теорет. конф. – Л. – 1999. – С. 12–22. (Львів, 9-10 груд. 1998 р.) ; [за ред. М. М. Романюка]. – Львів, 1999. – С. 12–22.
107. Здоровега В. Публіцистика і перебудова соціально-політичного мислення / Володимир Здоровега // Журналістика і соціально-економічне прискорення : зб. наук. праць. – К., 1988. – С. 94–99.
108. Здоровега В. Публіцистичний нерв газети / Володимир Здоровега // Журналіст України. – 1987. – Ч. 7. – С. 3–6.
109. Здоровега, В. И. Публицистика, ее природа, общественная роль, гносеологические и психологические основы : автореф. дис. д. филол. н. / В. Здоровега. — М., 1970. — 62 с.
110. Здоровега В. Роль средств массовой информации в политической системе общества / В. Здоровега // Политология: Методика комплексного изучения вузовского курса. Темы 1–8. – К., 1991. – С. 7–45.
111. Здоровега В. Росія очима українця: стратегічний партнер чи?.. / Володимир Здоровега // За вільну Україну. – 1996. – 21 листоп.
112. Здоровега В. Свобода слова потрібна не журналістам. Вона потрібна суспільству // Про журналістику і журналістів: Статті, есе, виступи діалоги / Володимир Здоровега. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – С. 48–57.
113. Здоровега В. Свобода, відповідальність, професіоналізм // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. – 1992 – Вип. 17. – С. 12–24.

114. Здоровега В. Свобода обману [Електронний ресурс] / Володимир Здоровега. – Режим доступу : <http://lnu.edu.ua/mediaeco/zurkryt/n13/zdorovega.htm>
115. Здоровега В. Сила і безсилля слова / Володимир Здоровега // Дзеркало тижня. – 2002. – 7 верес.
116. Здоровега В. Слово тоже есть дело: Некоторые вопросы теории публицистики / В. Здоровега. – М. : Мысль, 1979. – 174 с.
117. Здоровега В. Собі і людям / Володимир Здоровега // Молодь України. – 1994. – 25 лют.
118. Здоровега В. Свіість і мужність ученого / Володимир Здоровега // Дзвін. – 2000. – Ч. 8. – С. 95–97.
119. Здоровега В. Сповідь на вершині життя про те, як з хохлів стають українцями / Володимир Здоровега // За вільну Україну. – 1994. – 7 верес.
120. Здоровега В. Спокута чужих і власних гріхів / Володимир Здоровега, О. Бусол // Молодь України. – 1989. – 5 лип.
121. Здоровега В. Спор или «поле брани» // Зеркало недели. – 1998. – 2 мая.
122. Здоровега В. Сучасна українська комедія / В. Й. Здоровега. – К.: Рад. письменник, 1959. – 326 с.
123. Здоровега В. Сьогодні і завтра української журналістики / Володимир Здоровега // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. четвертої Всеукр. наук.-теорет. конф. (Львів, 19–20 груд. 1997 р.). – Львів, 1997. – С. 130–135.
124. Здоровега В. Теорія і методика журналістської творчості : [підручник] / Володимир Здоровега. – Львів : ПАІС, 2004. – 268 с.
125. Здоровега В. Теорія і практика радянської журналістики / Володимир Здоровега. – Львів : Вид-во при Львів. держ. ун-ті, 1989. – 325 с.
126. Здоровега В. Тотальний обман як складова системи / Володимир Здоровега // Дзеркало тижня. – 2005. – 19 лют.

127. Здоровега В. Українська журналістика: входження в європейську культуру / Володимир Здоровега // Наук. зб. УВУ. – Мюнхен ; Львів, 1993. – С. 127–134.
128. Здоровега В. Українська періодика у сучасному інформаційному просторі / Володимир Здоровега // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. третьої Всеукр. наук.-теорет. конф. (Львів, 22–23 груд. 1995 р.). – Львів, 1995. – С. 11–18.
129. Здоровега В. Українська преса як чинник політичної та культурної інтеграції України / Володимир Здоровега // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. сьомої Всеукр. наук.-теорет. конф. (Львів, 17–18 трав. 2002 р.). – Львів, 2002. – С. 53–58.
130. Здоровега В. Український інформаційний простір: спроби визначення та стислого аналізу / Володимир Здоровега // Друкарство. – 1998. – Ч. 1. – С. 48–55.
131. Здоровега В. У майстерні публіциста: проблеми теорії, психології, публіцистичної майстерності / Володимир Здоровега. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1969. – 178 с.
132. Здоровега В. Факультетові журналістики ЛДУ – 40 років / Володимир Здоровега // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. – 1995. – Вип. 19. – С. 3–8.
133. Здоровега В. Феномен цікавого в журналістиці / Володимир Здоровега // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. – 2001. – Вип. 22. – С. 95–106.
134. Здоровега В. Хай святиться ім'я твоє / Володимир Здоровега // Молода Галичина. – 1996. – 23 серп.
135. Здоровега В. Хочеш бути журналістом? Будь! / Володимир Здоровега // Молодь України. - 2004. - 26 берез.
136. Здоровега В. інтерв'ю: Чи й далі соромитимемось говорити правду? / В. Здоровега, С. Курпіль // Дзеркало тижня. – 2001. – 23 лют.
137. Здоровега В. Чи легко бути молодим? Роздуми над студентськими роботами на задану тему / Володимир Здоровега // Високий замок. – 1999. – 31 берез.

138. Здоровега В. Чи матимемо кадри для національної журналістики? / Володимир Здоровега // Журналіст України. – 1991. – Ч. 8. – С. 10–14.
139. Здоровега В. Чим талановитіший журналіст, тим важче ним управляти [Електронний ресурс] / Володимир Здоровега. – Режим доступу : <http://www.bezcenzury.com.ua/ru/archive/4089/4106/4107.html>
140. Здоровега В. Чи український наш інформаційний простір? / Володимир Здоровега // Тиждень. – 1997. – 22 серп.
141. Здоровега В. Чому в зарубіжних поїздках наш президент оточений чужими кореспондентами? / Володимир Здоровега // Молодь України. – 1992. – 10 квіт.
142. Здоровега В. Чудовий мінерал академіка Лазаренка / Володимир Здоровега, Орест Матковський // Високий Замок. – 1992. – 15 груд.
143. Здоровега В. Що важливим є для світу сьогодні / Володимир Здоровега // Молодь України. – 1998. – 16 квіт.
144. Здоровега Н. Спогади / Неоніла Здоровега – Власний архів.
145. Зелінська Н. Наука байдужа до біографій своїх творців: Вибрані твори / Н. Зелінська. – Львів : Українська академія друкарства, 2013. – 408 с.
146. Зелінська Н. В. Поетика приголомшеного слова (Українська наукова література ХІХ – початку ХХ ст.) / Надія Зелінська. – Львів : Світ, 2003. – 352 с.
147. Зелінська Н. Українська наукова публіцистика: до проблеми відновлення жанрової системи / Надія Зелінська // Наукові записки. – Львів, 1999. – Вип. 1. – С. 78–79.
148. Зяблюк М. Грані молоді науки / М. П. Зяблюк // Вільна Україна. – 1970. – 21 лют.
149. Іванишин П. В. Печать духу: національно-екзистенціальна франкіана / П. В. Іванишин. – Дрогобич : Відродження, 2006. – 94 с.
150. Іванов В. Ф. Соціологія масової комунікації: Навч. посіб./ В. Ф. Іванов – К.: Київ. ун-т, 2000.
151. Іванов В. Ф. Теоретико-методологічні основи вивчення змісту масової комунікації / В. Ф. Іванов. – К. : Київ. ун-т, 1996. – 203 с.

152. Івшина Л. Про батьківщину «жирафів»: складне «одужання» української журналістики / Лариса Івшина // День. – 2008. – 30 трав.
153. Кабачинська С. Зубр журналістики – для акул пера / Світлана Кабачинська // Дзеркало тижня. – 2005. – 8 лип.
154. Камінський А. На перехідному етапі. «Гласність», «перебудова» і «демократизація» на Україні / А. Г. Камінський ; [передм. М. Прокопа]. – Мюнхен : [б. в.], 1990. – 622 с.
155. Карпенко В. О. Журналістика: основи професіональної комунікації : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / В. О. Карпенко. – К. : Нора-прінт, 2002. – 347 с.
156. Квіт С. Літературно-критична й журналістська діяльність Михайла Рудницького у 1910-1930 рр. [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.08 / С. Квіт. – К., 1997. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/30049.html>
157. Квіт С. Масові комунікації : підручник / Сергій Квіт. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 206 с.
158. Кічура Л. В. Публіцистика М. Голубця в контексті суспільно-політичних подій 20-30-х рр. ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соц. комунікацій : спец. 27.00.04 / Л. В. Кічура. – Запоріжжя, 2011. – 16 с.
159. Коваленко Л. Працює слово / Л. Коваленко // Комсомольська іскра. – 1980. – 16 лют.
160. Коновець О. Дмитро Прилюк як теоретик публіцистики: уроки майстерності / Олександр Коновець // Українське журналістикознавство. – К., 2004. – Вип. 5. – С. 55–57.
161. Кость С. Від відповідального редактора / Степан Кость // Зб. праць каф. укр. преси. – Вип. 3. – Львів, 2000. – С. 9–10.
162. Кость С. Дослідження історії західноукраїнської преси: методологічні проблеми / Степан Кость // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. – 2006. – Вип. 28. – С. 184–193.
163. Кость С. Життя з ним не жартувало / Степан Кость // Пресознавчі

- студії: історія, теорія, методологія : зб. праць каф. укр. преси і дослід. центру історії західноукр. преси. – 2007 – Вип. 2(8). – С. 3–11.
164. Кость С. А. Західноукраїнська преса першої половини ХХ ст. у всеукраїнському контексті (засади діяльності, періодизація, структура, особливості функціонування) : [монографія] / Степан Андрійович Кость. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – 514 с.
165. Кривецький І. Початки преси на Україні: 1776–1850 / І. І. Кривецький // . – Львів, 1927. – 26 с.
166. Крупський І. В. Національно-патріотична журналістика України (Друга половина ХІХ – перша чверть ХХ ст.) : підручник / Іван Васильович Крупський. – Львів : Світ, 1995. – 184 с.
167. Кузнецова О. Аналітичні методи в журналістиці : навч. посіб. / О. Д. Кузнецова. – Львів : Видавничий центр ННУ ім. І. Франка, 2002. – 120 с.
168. Кузнецова О. Володимир Здоровега – перший теоретик публіцистики / Олена Кузнецова // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. 11 Всеукр. наук.-теорет. конф. (Львів, 29–30 листоп. 2013 р.). – Львів, 2013. – С. 546-554.
169. Кузнецова О. Засоби аргументації в публіцистиці / Олена Кузнецова. – Львів : Ред.-вид. відділ Львів. ун-ту, 1992. – 130 с.
170. Кузнецова О. Д. Структура журналістської науки і дослідники факультету / О. Д. Кузнецова // Зб. праць каф. укр. преси. – Вип. 2. – Львів, 1996. – С. 10–14.
171. Кузнецова О. Український теоретик публіцистики – перший / Олена Кузнецова // Пресознавчі студії: історія, теорія, методологія : зб. праць каф. укр. преси і дослід. центру історії західноукр. преси. – Вип. 2(8). – Львів, 2007 – С. 174–177.
172. Курпіль С. Спілкування з Володимиром Йосиповичем для нас було ковтком свіжого повітря / Степан Курпіль // Зб. праць каф. укр. преси. – Вип. 3. – Львів, 2000. – С. 19–20.

173. Лазебник Ю. А. Проблеми літературної майстерності в журналістиці / Ю. А. Лазебник. – К. : Держполітвидав України, 1963. – 266 с.
174. Лабезник Ю. Публіцистика в літературі: літературно-критичне дослідження / Ю. А. Лазебник. – К. : Рад. письменник, 1971. – 320 с.
175. Лизанчук В. Випробування на національну свідомість / Василь Лизанчук // Журналіст України. – 2010. – № 9. – С. 30–33.
176. Лизанчук В. В. Методи збирання і фіксації інформації в журналістиці : [навч. посіб.] / В. В. Лизанчук, О. Д. Кузнецова. – К., 1991. – 96 с.
177. Лизанчук В. Політика антиукраїнства / Василь Лизанчук // Слово Просвіти. – 2013. – 7–13 берез.
178. Лильо Т. Комунікація. Ідентичність. Глобалізація : [монографія] / Тарас Лильо. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – 134 с.
179. Лисенко Л. Образна система публіцистики Євгена Сверстюка як чинник оптимізації соціокультурної комунікації українства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соц. комунікацій : спец. 27.00.04 (теорія та історія журналістики) / Л. І. Лисенко. – К., 2012. – 17 с.
180. Лось Й. Публіцистика й тенденції розвитку світу : навч. посіб. для вищ. навч. закладів : [у 2 ч.] / Й. Д. Лось. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – Ч. 1. – 376 с.
181. Лубкович І. Діалогія про медіасвіт і людину в ньому / Ігор Лубкович // Телекритика. – 2005. – № 1–2.
182. Лубкович І. Львівська школа журналістики. Постаті / І. Лубкович, І. Паславський, М. Присяжний. – Львів : ПАІС, 2014. – 108 с.
183. Лубкович І. Соціологія і журналістика : [підручник] / І. М. Лубкович. – Львів : ПАІС, 2005. – 176 с.
184. Лубкович І. Уроки в школі Здоровеги / І. Лубкович // Зб. праць каф. укр. преси. – Вип. 3. – Львів, 2000. – С. 13–16.
185. Лубченко І. Я з цікавістю спостерігав, як він, метр української журналістики, спілкувався з молодшими колегами / І. Я.

- Лубченко // Зб. праць каф. укр. преси. – Вип. 3. – Львів, 2000. – С. 20–21.
186. Львівська газета Четвер, 27 квітня, 2006 року, № 75 (882) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://lvgazeta.info/index_arch.html.
187. Маковей О. П'ятидесятилітній ювілей руської публіцистики / Осип Маковей // Літературно-науковий вісник. – 1898. – Т. 2. – Кн. 5. – С. 111–126.
188. Масова комунікація [Текст] : підручник / А. З. Москаленко, Л. В. Губерський, В. Ф. Іванов [та ін.]. К. : Либідь, 1997. 112 с.
189. Мелешенко О. Мислитель і науковець (пам'яті визначного теоретика журналістики та публіцистики, одного із засновників львівської школи журналістики та журналістознавства Володимира Йосиповича Здоровеги) / Олександр Мелешенко // Пресознавчі студії: історія, теорія, методологія : зб. праць каф. укр. преси і дослід. центру історії західноукр. преси. – Вип. 2(8). – Львів, 2007. – С. 184–187.
190. Микитенко А. Засоби публіцистичної виразності та дієвості на матеріалах памфлетів і нарисів Миколи Хвильового [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.08 «Журналістика» / А. М. Микитенко. – Режим доступу : <http://mydisser.com/ru/catalog/view/20840.html>
191. Мистецтво збагнути день. Спогади про Володимира Здоровегу / [упоряд. О. І. Наливайко ; за ред. І. І. Паславського]. – К. : ВПК «Експерес-Поліграф», 2013. – 320 с.
192. Михайленко А. Грані публіцистичного таланту / А. Михайленко // Молодь України. – 1977. – 13 січ.
193. Михайлин І. Л. Журналістика як Всесвіт : вибрані медіа дослідження / І. Л. Михайлин. – Х. : Прапор, 2008. – 512 с.
194. Михайлин І. Л. Журналістська освіта і наука : [підручник] / І. Л. Михайлин. – Суми : Університетська книга, 2009. – 336 с.

195. Михайлин І. Л. Методологічні проблеми історії української журналістики / І. Михайлин // Наукові записки Інституту журналістики. – 2002. – Т. 8. – С. 22–34.
196. Михайлин І. Л. Моя хата скраю, або Робінзонада в сучасній українській публіцистиці / І. Л. Михайлин // Наукові записки Інституту журналістики. – 2014. – Т. 54. – С. 143–147.
197. Михайлин І. Л. Основи журналістики : [підручник]. – [2-ге вид., доп. і поліпш.] / І. Л. Михайлин. – Харків: ХІФТ, 2000. – 278 с.
198. Михайлин І. Л. Основи журналістики. – [5-те вид., доповн. і доопр.] / І. Л. Михайлин. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 496 с.
199. Михайлин І. Публіцистика як мистецтво слова в науковій спадщині Володимира Здоровеги / Ігор Михайлин // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. – 2013. – Вип. 38. – С. 71–78.
200. Михайлин І. Л. «Я над цим питанням дуже серйозно думав...», або Володимир Здоровега як мислитель / Ігор Михайлин // Мистецтво збагнути день. Спогади про Володимира Здоровегу / [упоряд. О. І. Наливайко ; за ред. І. І. Паславського]. – К. : ВПК «Експрес-Поліграф», 2013. – С. 141–149.
201. Міщенко М. Зірка вчителя [Електронний ресурс] / Максим Міщенко // Високий замок. – 2006. – 2 черв. – Режим доступу : <http://archive.wz.lviv.ua/articles/47728>
202. Мінченко В. Не пімени в тихій келії / В. Мінченко // Радянська Україна. – 1979. – 12 серп.
203. Молодий журналіст. №20 (22). – 2007. – 5 квіт.
204. Моллова-Алексієва М. Наукове слово про слово / М. Моллова-Алексієва // Българский журналист. – 1980. – Ч. 3.
205. Москаленко А. З. Вступ до журналістики : [підручник] / А. З. Москаленко. – К. : Школяр, 1997. – 300 с.
206. Москаленко А. З. Основи масово-інформаційної діяльності : [підручник] / А. З. Москаленко, Л. В. Губерський, В. Ф. Іванов. – К. : Б. в., 1999. – С. 442.

207. Москаленко А. З. Теорія журналістики : навч. посіб. / А. З. Москаленко. – К. : Експрес-об'ява. – 1998. – 334 с.
208. Моторнюк І. Літературна критика і публіцистика / І. Моторнюк // Зб. праць каф. укр. преси. – Вип. 3. – Львів, 2000. – С. 199–204.
209. Мукомела О. Конкретизація історичного досвіду / Олександр Мукомела // Методика викладання історико-журналістських дисциплін і професійні потреби. – К., 2008. – С. 7–9.
210. Наукові праці викладачів факультету журналістики. 1954-2004: Бібліографічний покажчик / [упоряд. і передмова С. Костя]. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – 182 с.
211. Нечиталюк М. Зачинатель теорії публіцистики. Деякі питання теорії публіцистики в інтерпретації Івана Франка / Михайло Нечиталюк // Зб. праць каф. укр. преси. – Вип. 3. – Львів, 2000. – С. 211–219.
212. Нечиталюк М. Моя пора, моє багатоліття : спогади / М. Нечиталюк. – Львів : Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України, 2005. – 400 с.
213. Нечиталюк М. Методологічні засади історико-журналістської науки / Михайло Нечиталюк // Українська преса : хрестоматія. – Львів, 1999. – Т. І. – С. 8–17.
214. Нечиталюк М. Турботи істориків журналістики / Михайло Нечиталюк // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. – 1990. – Вип. 16. – С. 62–70.
215. Павлюк І. Володимир Здоровега: текст – контекст – підтекст / І. Павлюк // Мистецтво збагнути день. Спогади про Володимира Здоровегу / [упоряд. О. І. Наливайко ; за ред. І. І. Паславського]. – К. : ВПК «Експерес-Поліграф», 2013. – С. 163–171.
216. Павлюк Л. Дискурс екстрем, публічна сфера і формування української ідентичності / Л. С. Павлюк. – Львів : Б. в., 2012. – 380 с.
217. Павлюк Л. Текст і комунікація: основи дискурсного аналізу / Людмила Павлюк. – Львів : ПАІС, 2009. – 76 с.
218. Пам'ять століть відтворена у слові / [упоряд. : А. В. Денисенко, В.

П. Прокопенко, В. Д. Туркевич]. – К. : Інформ.-вид. центр «Планета», 2004. – 448 с.

219. Паславський І. Праця Патріарха / Ігор Паславський // Дзеркало тижня. – 2008. – 25 квіт.
220. Паславський І. «Продавати працю, а не совість» — радив колегам по перу професор Здоровега / Ігор Паславський // Дзеркало тижня. – 2012. – 12 трав.
221. Побідаш І. Л. Редакторська та журналістська діяльність Леоніда Глібова : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.08 / І. Л. Побідаш. – К., 2006. – 16 с.
222. Полковенко В. Грані публіцистики / В. Полковенко // Літературна Україна. – 1980. – 8 лют.
223. Попик І. В. Проблеми розвитку біографічних досліджень та формування вітчизняних біобібліографічних інформаційних ресурсів / В. І. Попик // Укр. біографістика : зб. наук. праць. – Вип. 3. – К., 2005. – С. 15–27.
224. Потятиник Б. Володимир Здоровега: сила і безсилля вчителя / Борис Потятиник // Телекритика. – 2006. – 28 квіт.
225. Потятиник Б. Майстер мудрих компромісів / Борис Потятиник // Дзеркало тижня. – 2006. – 2 черв.
226. Пресознавчі студії: історія, теорія, методологія // Зб. праць каф. укр. преси і дослід. центру історії західноукр. преси. – Вип. 2(8). – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 350 с.
227. Прилюк Д. М. Проблеми теорії публіцистики (архітектоніка твору) : [лекції] / Д. М. Прилюк. – К. : Вища школа, 1970. – 68 с.
228. Прилюк Д. М. Теорія і практика журналістської творчості / Д. М. Прилюк. – К. : Вища школа, 1973. – 271 с.
229. Прилюк Д. М. Теорія і практика журналістської творчості: проблеми майстерності / Д. М. Прилюк. – К. : Вища школа, 1983. – 280 с.
230. Присяжний М. Від зневіри, приниження, глузу – до помсти! / Михайло Присяжний // День. – 2012. – 17 серп.

231. Присяжний М. Вічність Володимира Здорогеги / Михайло Присяжний // Дзеркало тижня. – 2006. – 16 черв.
232. Присяжний М. Володимир Здорогега на тлі доби / Михайло Присяжний // Львівська школа журналістики. Постаті / І. Лубкович, І. Паславський, М. Присяжний. – Львів : ПАІС, 2014. – С. 54– 61.
233. Присяжний М. Студії над шрамами: Публіцистика / М. П. Присяжний. – Львів : Вид-во «Астролябія», 2013 . – 132 с.
234. Присяжний М. У пошуках рівноваги / Михайло Присяжний. – Львів : ПАІС, 2008. – 256 с.
235. Програма Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 80-річчю від дня народження Заслуженого професора Львівського національного університету імені Івана Франка Володимира Йосиповича Здорогеги [«Сучасна українська журналістика і виклики ХХІ ст.»], (Львів, 15–16 жовтня 2010 р.). – Львів : ПАІС, 2010. – 24 с.
236. Про далеке і близьке : Спогади та роздуми випускників про факультет журналістики ЛНУ ім. І. Франка / [упоряд. І. М. Лубкович]. – Львів : ПАІС, 2015. – 102 с.
237. Прохоров Е. П. Введение в теорию журналистики : [учеб. пособие] / Е. П. Прохоров. – М. : РИП-Холдинг, 2000. – 160 с.
238. Прохоров Е. Информационный порядок на службе демократии / Е. Прохоров // Зб. праць каф. укр. преси. – Вип. 3. – Львів, 2000. – С. 255–264.
239. Прохоров Е. П. Исследуя журналистику. Теоретические основы, методология, методика, техника работы исследователя СМИ / Е. П. Прохоров. – М. : РИП-Холдинг, 2006. – 202 с.
240. Прохоров Е. П. Homo sapiens ХХІ века — человек информированный (к проблеме социокультурных типов журналистики в формирующемся едином информационном пространстве) / Е. П. Прохоров // Филол. вест. Ростов. гос. ун-та. – 1999. – № 3. – С. 8–11.

241. Прохоров Е. Публицист и действительность / Е. П. Прохоров. – М. : «РИП-холдинг», 1973. – 315 с.
242. Прохоров Е. Современная советская публицистика / Е. П. Прохоров. – М., 1965. – 68 с.
243. Публіцистика. Масова комунікація : медіа-енциклопедія / [за заг. ред. В. Ф. Іванова]. – К. : Академія Української Преси : Центр Вільної Преси, 2007. – 780 с.
244. Різун В. В. Методи наукових досліджень у журналістичнознавстві / В. В. Різун, Т. В. Скотникова. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2008. – 104 с.
245. Різун В. Нарис з історії та теорії українського журналістичнознавства : монографія / В. Різун, Т. Трачук. – К., 2005. – 232 с.
246. Різун В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій [Електронний ресурс] / Володимир Різун // [Наукова сторінка професора Володимира Різуна]. – Режим доступу : http://journlib.univ.kiev.ua/Nacherky_do_metodologiyi.pdf
247. Різун В. В. Природа й структура комунікативного процесу / В. В. Різун // Наукові записки Інституту журналістики. – 2001. – Т. 2. – С. 17–37.
248. Різун В. В. Теорія масової комунікації / В. В. Різун. – К.: Просвіта, 2008. – 260 с.
249. Різун В. Штрихи до наукового портрета Д. М. Прилюка / Володимир Різун // Наукові записки Інституту журналістики. – 2002. – Т. 6. – С. 37–52.
250. Різун В. Ще раз про журналістську освіту і не тільки про неї / Володимир Різун // Медіакритика №10, 2005. С. 28–31.
251. Романчук О. Історична публіцистика як складова системи державотворення та самоорганізації громадянського суспільства в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.08 «Журналістика» / О. К. Романчук. – К., 2001. – 12 с.
252. Романюк М. Українське пресознавство на порозі ХХІ століття / М. М. Романюк. – Львів : [б.в.], 2000. – 110 с.

253. Романюк Р. М. Публіцистична й редакторська діяльність Осипа Маковоя: суспільні та фахові виклики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соц. комунікацій : спец. 27.00.04 / Р. М. Романюк. – Запоріжжя, 2012. – 20 с.
254. Романюк С. Олександр Барвінський – публіцист, редактор, видавець / Світлана Романюк. – Львів : ЛННБ України ім. В. Стефаника, 2009. – 376 с.
255. Рубан В. Майстерність журналіста / В. Рубан, В. Полковенко. – К. : Вид-во політ. літ-ри України, 1978. – 101 с.
256. Рудик М. Володимир Здорова: «Я учил студентів писати правду» / Мирослава Рудик // Журналістика ХХІ века: к правде жизни : материалы семинара всероссийского форума с междунар. участием «Дни философии в Петербурге-2013» / [ред.-сост. И. Н. Блохин, С. Г. Корконосенко]. – СПб. : С.-Петербург. гос. ун-т; Высш. шк. журн. и масс. коммуникаций, 2014. – С. 103–109.
257. Рудик М. Володимир Здорова про журналістику ХХІ століття / Мирослава Рудик // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. – 2013. – Вип. 38. – С. 79–84.
258. Рудик М. Володимир Здорова про особливості підготовки журналістів у вищих навчальних закладах / Мирослава Рудик, Алдона Васіляускене // Журнал молодых ученых. Шауляйський університет. 2008. – Вип. 1 (17). – С. 93–97.
259. Рудик М. Володимир Здорова та українське журналістознавство / Мирослава Рудик // Наукові записки Інституту журналістики. – 2008. – Т. 30. – С. 147–151.
260. Рудик М. Володимир Здорова як один з фундаторів науки про журналістику / Мирослава Рудик // Наук. праці Кам'янець-Подільського нац. ун-ту. – 2008. – Вип. 17. – С. 96–100.
261. Рудик М. Журналістська майстерність крізь призму поглядів Володимира Здорова / Мирослава Рудик // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. – 2011. – Вип. 34. – С. 195–201.

262. Рудик М. Львівська школа журналістики: історичні передумови, методологічні засади і практичне значення / Мирослава Рудик // Теле- та радіожурналістика. – Вип. 9. – Львів, 2010. – Ч.1 – С. 243–246.
263. Рудик М. Питання фахової підготовки журналістів як одна з основних тем публіцистики Володимира Здоровеги / Мирослава Рудик // Вісн. Київ. міжнар. ун-ту. Сер. Журналістика, медіа лінгвістика, кіно телемистецтво. – 2008. – Вип. 7. – С. 115–121.
264. Рудик М. Постать Володимира Йосиповича Здоровеги в історії української журналістики / Мирослава Рудик // Творчі та організаційні особливості функціонування сучасного медійного простору : зб. наук. праць. – 2008. – Т. 1. – С. 125–130.
265. Рудик М. Публіцистична спадщина Володимира Здоровеги / Мирослава Рудик // Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – 2008. – № 3 (142). – Ч. 1. – С. 168–176.
266. Рудик М. Складники професіоналізму журналіста за Володимиром Здоровегою / Мирослава Рудик // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. 2013. – Вип. 36. – С. 110–116.
267. Рудик М. Тематична палітра публіцистики Володимира Здоровеги / Мирослава Рудик // Наук. праці Кам'янець-Подільського держ. ун-ту. – 2007. – Вип. 15. – С. 217–220.
268. Рудик М. Теоретичні засади журналістської творчості: концепція Володимира Здоровеги / Мирослава Рудик // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. – 2009. – Вип. 32. – С. 88–94.
269. Рудик М. Штрихи до наукового портрета Володимира Здоровеги / Мирослава Рудик // Український інформаційний простір : наук. журн. Ін-ту журналістики і між нар. відносин Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв. – 2014. – Ч. 3. – С. 145–149.
270. Свалова М. Публіцистика Б. Олійника: проблематика та етико-естетичні виміри : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соц. комунікацій : спец. 27.00.04 / М. І. Свалова. – Київ. нац. унт ім. Т. Г. Шевченка, Інст. журналістики. К. : [б. в.], 2009. – 16 с.

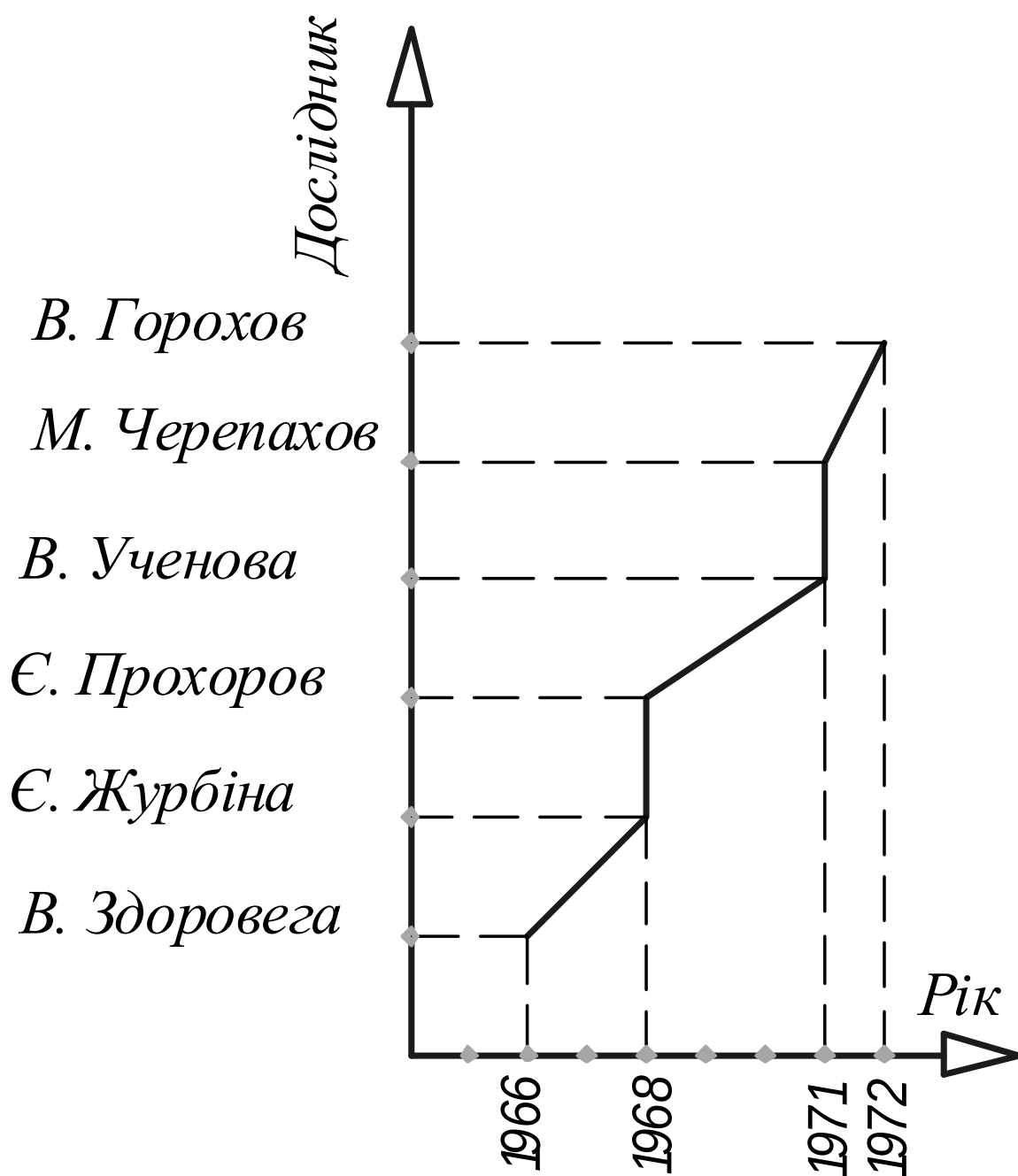
271. Сербенська О. Мовний світ Івана Франка (Статті, роздуми, матеріали) : [монографія] / Олександра Сербенська. – Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 372 с.
272. Синичич Г. В. Публіцистика Івана Франка 90-х років XIX – початку XX століття: ідейно-концептуальні засади та тематично-змістові моделі : : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соц. комунікацій : спец. 27.00.04 / Г. В. Синичич. – 2012 . – 20 с.
273. Скоробогатий Б. Людина і слово / Б. Скоробогатий // Вільне життя. – 1980. – 4 берез.
274. Словник журналіста : терміни, мас-медіа, постаті / [за ред. Ю. Бідзілі]. – Ужгород : Закарпаття, 2007. – 224 с.
275. Словник української мови: в 11 тт. / Інститут мовознавства [Електронний ресурс] / [за ред. І. К. Білодіда] . — Режим доступу : http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh
276. Сніцарчук Л. В. Українська преса Галичини (1919—1939 рр.) і журналістикознавчий дискурс : [монографія] / Лідія Сніцарчук. – Львів, 2009. – 416 с.
277. Соціологія : навч. посіб. [Електронний ресурс] / [за ред. С. О. Макеева]. – Режим доступу : <http://pidruchniki.ws/19991130/sotsiologiya/sotsiologiya>.
278. Теребус О. Л. Публіцистика Дмитра Павличка: мотиви, жанри, контекст : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.08 / О. Л. Теребус. – К., 2006. – 20 с.
279. Тertyчний А. Жанры периодической печати : [учеб. пособие] / Александр Тertyчный. – М. : Аспект-Пресс, 2000. – 312 с.
280. Титаренко М. Феномен публіцистики: проблема дефініцій / Марія Титаренко // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. – 2007. – Вип. 30. – С. 41–50.
281. Тихолоз Б. Ідеал «цілого чоловіка» в етико-антропологічній концепції Івана Франка / Богдан Тихолоз // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин : матеріали міжнар. наук. конф. – Львів : Світ, 1998. – С. 19–31.

282. Тихолоз Б. Публіцистика як творчість (штрихи до наукового портрета Володимира Здоровеги // Мистецтво збагнути день. Спогади про Володимира Здоровегу / [упоряд. О. І. Наливайко; за ред. І. І. Паславського]. – К. : ВПК «Експерес-Поліграф», 2013. – С. 213–216.
283. Трачук Т. А. До витоків української науки про журналістику / Т. А. Трачук // Наукові записки Інституту журналістики. – 2003. – Т. 13. – С. 82–89.
284. Трачук Т. А. До питання термінологічної точності / Т. А. Трачук // Тези Міжнар. наук.-практ. конф. [«Журналістика 2004 у світлі підготовки журналістських кадрів»], (Київ, 27–28 трав. 2004 р.). – К., 2004. – С. 78–79.
285. Трачук Т. Журналістикознавство: погляд львівських дослідників [Електронний ресурс] / Т. А. Трачук. – Режим доступу : http://www.franko.lviv.ua/faculty/jur/publications/visnyk26/Statti_Trachuk.html
286. Трачук Т. А. Зародження і розвиток журналістикознавчих досліджень в Україні (кінець XIX ст. - 80-ті роки XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.08 / Т. А. Трачук. – К., 2005. – 20 с.
287. Трачук Т. А. Мислитель і час (Володимир Здоровега громадянська позиція і творчість) / Т. А. Трачук // Українське журналістикознавство. – Вип. 14. – К., 2013. – С. 67–70.
288. Трачук Т. А. Питання періодизації історії українського журналістикознавства / Т. А. Трачук // Наукові записки Інституту журналістики. – 2004. – Т. 14. – С. 111–117.
289. Трачук Т. А. Розвиток журналістикознавчих досліджень в Україні протягом 30-80-х років XX століття / Т. А. Трачук // Українське журналістикознавство. – Вип. 5. – К., 2004. – С. 37–40.
290. Трачук Т. А. Розроблення в радянський час українськими вченими навчального курсу теорії і практики журналістської творчості / Т. А.

- Трачук // Наукові записки Інституту журналістики. – 2005. – Т. 18. – С. 106–117.
291. Українська журналістика: вчора, сьогодні, завтра / [за заг. ред. проф. В. І. Шкляра]. – Вип. 3. – К., 1998. – 180 с.
292. Ученова В. В. Исторические корни современной публицистики / В. В. Ученова. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1972. – 74 с.
293. Ученова В. Публицистика и политика / В. Ученова. – М. : Политиздат, 1979. – 271 с.
294. Ученова В. В. У истоков публицистики / В. В. Ученова. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1989. – 214 с.
295. Федик О. С. Мова як духовний адекват світу (дійсності): [монографія] / Ольга Федик. — Львів : Місіонер, 2000. – 300 с.
296. Федик О. С. Слово. Дух. Нація / Ольга Федик. – Львів, 2000. – 208 с.
297. Федченко П. М. Преса та її попередники: Історія зародження й основні закономірності розвитку / П. М. Федченко. – К. : Наук. думка, 1969. – 348 с.
298. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. / Іван Франко. – Львів : накл. Укр.-руської вид. спілки, 1910. – 444 с. : 1 л. портр.
299. Черепанов М. Проблемы теории публицистики / М. С. Черепанов. – М., 1971. – 192 с.
300. Чернявська Л. Теорія та історія публіцистики : навч. посіб. / Л. Чернявська. – Запоріжжя : ЗНУ, 2010. – 90 с.
301. Хилько М. М. Методологічні основи дослідження журналістикознавства / М. М. Хилько // Філософські проблеми гуманітарних наук : зб. наук. пр. – К., 2009. – № 14–15. – С. 382–390.
302. Шкляр В. І. Мас-медіа і виклики нового століття / В. І. Шкляр. – К. : Грамота, 2003. – 48 с.
303. Шкляр В.І. Журналістська майстерність: Поетика журналістського твору / Конспект лекцій. – К., 1995.
304. Шкраб'юк П. Попід золоті ворота: шість елегій про родину Калинців /

П. В. Шкраб'юк. – Львів : Місіонер, 1997. – 520 с.

305. Шлемкевич М. Новочасна потуга (Ідеї до філософії публіцистики) / Микола Шлемкевич. – Нью-Йорк ; Торонто, 1958. – Т. 5. – С. 130.
306. Щурат В. Початки української публіцистики (В соті роковини «Украинского вестника») / В. Г. Щурат. – Діло. – 1916. – Ч. 57.
307. Юраш А. Творче здоров'я професора Здоровеги [Електронний ресурс] / Андрій Юраш. – Режим доступу : <http://www.university.com/index.php?showtopic=552>
308. Ярмиш Ю. Ф. Творчість Анатолія Москаленка / Ю. Ф. Ярмиш // Наукові записки Інституту журналістики. – 2001. – Т. 5. – С. 124–125.

Перші дослідники радянської теорії публіцистики
(1966 – 1972)

ДИСЕРТАЦІЙНІ ДОСЛІДЖЕННЯ, НАПИСАНІ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВОЛОДИМИРА ЗДОРОВЕГИ

Докторські дисертації

1. Шаповал Ю. Г. «Зображення і слово в журналістиці: методологія проблеми, творчі можливості, пропагандистська ефективність» (1986).
2. Потятиник Б. В. «Патогенний текст у масовій комунікації: ідентифікація, типологія, нейтралізація» (1997).
3. Кузнецова О. Д. «Ціннісно-етичне регулювання журналістської діяльності в Україні» (1999).

Кандидатські дисертації

1. Бугаєць А. В. «Діяльність радянської військової преси щодо підвищення ідейного рівня і поліпшення організації культурно-просвітницької роботи у військах на сучасному етапі» (1971).
2. Шаповал Ю. Г. «Фотопубліцистика в періодичній пресі: питання специфіки, теорій жанрів і майстерності» (1975).
3. Мельник І. А. «Наукова організація роботи секретаріату редакції і підвищення ефективності діяльності газети» (1982).
4. Лубкович І. М. «Вплив преси на сільську аудиторію і шляхи підвищення її ефективності» (1982).
5. Гнатів Г. Л. «Наукові основи художньо-поліграфічного оформлення газети: Методологічний аспект» (1985).
6. Козлов В. А. «Проблеми підвищення ефективності впливу військової преси на радянських воїнів» (1986).
7. Кузнецова О. Д. «Засоби аргументації і переконуючі в публіцистиці» (1986).
8. Дмитровський З. Є. «Телевізійна інформація: специфіка, форми, методика (на матеріалах українського телебачення)» (1988).
9. Присяжний М. П. «Особливості формування і вдосконалення тематичної структури молодіжної преси Української РСР на сучасному етапі» (1989).
10. Яцимірська М. Г. «Експресивні засоби мови як фактори підвищення ефективності журналістського впливу» (1990).
11. Потятиник Б. В. «Соціально-психологічні аспекти впливу ЗМІ на аудиторію» (1991).
12. Павлюк І. З. «Митець – Влада – Преса: Історико-типологічний аналіз» (1996).
13. Васьківський Ю. П. «Економічний аспект діяльності друкованих засобів масової інформації України» (1996).
14. Юраш А. В. «Українська церква у контексті сучасних політико-конфесійних та комунікативних процесів (історико-політологічний аспект)» (1996).
15. Паславський І. І. «Державотворчі функції сучасної української преси» (1996).
16. Лернатович В. Б. «Правий радикалізм і національна ідея» (1996).

**СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ:
«ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ТВОРЧОСТІ
ВОЛОДИМИРА ЗДОРОВЕГИ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ
ЖУРНАЛІСТА-ПРОФЕСІОНАЛА»**

Програма дослідження

Методологічний розділ

Володимир Йосипович Здоровега (1930–2006) – професор, доктор філологічних наук, декан факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка, Заслужений журналіст України, літературний критик, публіцист, теоретик літератури і журналістики, заслужений журналіст України. Коло наукових інтересів: теорія публіцистики, теорія журналістики. Перший теоретик публіцистики у СРСР. Один з фундаторів львівської наукової школи журналістики. Вихователь кількох поколінь науковців (кандидатів і докторів наук). Розробник нових концепцій з функціонування мас-медіа в сучасному світі. Володимир Здоровега – талановитий журналістикознавець. З плином часу наукова спадщина вченого не втратила своєї актуальності. Студенти факультетів журналістики різних освітніх центрів України вивчають теоретичні основи журналістики за підручником Здоровеги. Адже на пострадянському просторі це перший підручник, який цілісно охоплює всі етапи журналістської творчості, розкриває секрети журналістської майстерності, навчає методики збору інформації, характеризує жанри, класифікує потоки інформації тощо. Універсальність цього підручника в тому, що автор навчає інформаційного, аналітичного і художньо-публіцистичного методів відтворення дійсності, наводить чимало влучних прикладів із журналістської практики. За допомогою доступного викладу складних теоретичних засад функціонування мас-медіа, вчений робив ці знання доступними для пізнання студентів, сприяє засвоєнню практичних навичок. Вважаємо, що підручник Володимира Здоровеги є незамінним у навчанні студентів-журналістів.

Основні наукові праці Володимира Здоровеги:

- Сучасна українська комедія: Літературно-критичний нарис (К., 1959)
- Мистецтво публіциста (К., 1966)
- У майстерні публіциста: Проблеми теорії, психології, публіцистичної майстерності (Львів, 1969)
- Пошуки істини, утвердження переконань: Деякі гносеологічні та психологічні проблеми публіцистики (Львів, 1975)
- Слово тоже есть дело: Вопросы теории публицистики (М., 1979)
- Питання психології публіцистичної творчості (Львів, 1982)
- Віталій Коротич: Літературно-критичний нарис (К., 1986)
- Збагнути день суцільний (К., 1988)
- Теорія і практика радянської журналістики (Львів, 1989)
- Вступ до журналістики (Львів, 1994, 1998)
- Теорія і методика журналістської творчості (Львів, 2000, 2004, 2008)

Мета: дізнатися, які теоретичні знання і практичні навички студенти-журналісти здобули, вивчаючи праці Володимира Здоровеги, з якими саме працями вченого ознайомлені студенти 2-го та 5-го курсів факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка.

Завдання:

- дізнатися, що саме про професора Володимира Здоровегу знають студенти.
- з'ясувати, які його праці вони вивчали протягом навчання в університеті.
- визначити, чи ознайомлені студенти з його публіцистичним доробком.
- простежити, який вплив вони мають на студентську аудиторію, а також загальне враження, яке вони справляють.

Предмет: студенти 2-го та 5-го курсів факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка.

Об'єкт: рівень ознайомлення студентів із працями Володимира Здоровеги.

Гіпотеза: студенти факультету журналістики вивчають теоретичні основи журналістської творчості за працями Володимира Здоровеги.

Процедурний розділ

Методом збору інформації для проведення цього соціологічного дослідження обираємо роздаткове анкетування, тому що:

- потрібен високий рівень повернення анкет;
- потрібно звести до мінімуму вплив дослідника на респондента;
- це анкетування не потребує анонімності, адже зміст анкети не стосується політичних, релігійних переконань та виключатиме питання інтимного характеру.

Метод обробки інформації: ручний, адже дослідження буде проводитись на порівняно невеликій вибірці, зібрана інформація не потребуватиме складного аналізу.

Обробка інформації передбачає перевірку гіпотези, типологічний аналіз одержаної інформації. За допомогою типологічного аналізу можна буде визначити класифікації ознаки (наприклад, стать, вік, праці, які вивчають студенти факультету журналістики, тощо) та дослідити взаємозв'язок між ознаками (вік, рівень освіченості й зацікавленості у широкому вивченні праць Володимира Здорогеги, що стосуються теорії і методики, а також психології творчості журналіста тощо).

Найдоцільніша **вибірка** – квотна. Генеральна сукупність – студенти факультету журналістики 2-го та 5-го курсів. Таких станом на 3 березня 2015 року:

2-й курс факультету журналістики – 146 осіб;

5-й курс факультету журналістики – 91 особа;

З кожного курсу опитуватимемо по чотири десятки людей, з кроком вибірки 3 на 2 курсі та з кроком вибірки 2 на 5 курсі.

Отже вибіркова сукупність – 80.

Анкета

Шановні студенти! До Вашої уваги соціологічне дослідження, яке має за мету визначити рівень ознайомлення студентів із працями Володимира Здоровеги, його вплив на їхнє формування як особистостей та майбутніх фахових журналістів. Це анкетування є анонімним і не передбачає оцінки Ваших знань, тому просимо Вас бути максимально відвертими. Чітко виконуйте інструкції. Та вибирайте одини варіант відповіді у запропонованих запитаннях, а де потрібно – впишіть свій варіант.

1. Чому Ви вступили на факультет журналістики?

- А) вважаю журналістику своїм покликанням, способом життя;
- Б) за порадою батьків;
- В) вважаю журналістику престижною професією;
- Г) вступив/ла туди, куди прийняли;
- Г) Ваш варіант _____

2. Назвіть підручник із журналістики, який найбільше вплинув на Ваше професійне зростання:

3. Поясніть свій вибір (чим зазначений підручник кращий за інші):

4. Кого Ви назвали б найвідомішим очільником, батьком факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка?

- А) О. Кривенка;
- Б) Й. Лося;
- В) В. Здоровегу;
- Г) Р. Чайку;
- Г) М. Присяжного;
- Д) Ваш варіант _____

3. Кого, на Вашу думку, з професорів факультету журналістики колеги і студенти називали «граючим тренером»?

- А) проф. Нечиталюка М. Ф.
- Б) проф. Лизанчука В. В.
- В) проф. Потятиника Б. В.
- Г) проф. Здоровегу В. Й.

4. У яких роках Володимир Здоровега вперше очолив факультет журналістики Львівського університету?
- А) 1982–1992;
 - Б) 1991–2004;
 - В) 1953–1959;
 - Г) 1959–1962.
5. Назвіть (бодай приблизно) назву останнього розділу підручника Володимира Здоровеги «Теорія і методика журналістської творчості»:
-
7. Які праці Володимира Здоровеги, крім «Теорія і методика журналістської творчості», Ви знаєте?
-
-
8. Хто є автором перших наукових розробок із питань публіцистичної творчості?
- А) І. Михайлин;
 - Б) В. Здоровега;
 - В) С. Кость;
 - Г) М. Нечиталюк;
9. Про які методи відтворення журналістського матеріалу зазначає Володимир Здоровега у підручнику «Теорія і методика журналістської творчості»?
- А) інформаційний, аналітичний, художньо-публіцистичний;
 - Б) газетний, журнальний, аудіовізуальний;
 - В) письмовий, мультимедійний, наративний;
 - Г) не знаю.
10. Які головні ознаки інформаційного жанру журналістики за Володимиром Здоровегою?
- А) лаконізм, оперативність, об'єктивність;
 - Б) чітка авторська позиція, образність, актуальність;
 - В) інформаційний привід, коментування, вияв позиції редакції;
 - Г) жодне із вищенаведених.
11. Ви знайомі з публіцистикою Володимира Здоровеги?
- А) так, звісно;
 - Б) ні, зовсім (пропустити наступне запитання);
 - В) дуже поверхово.

12. Які публіцистичні праці Володимира Здоровеги справили на Вас найяскравіші враження:

13. Які праці Володимира Здоровеги Ви використовували для своїх наукових робіт (реферати, ІНДЗ, курсові, бакалаврські, дипломні)?

14. Як ви вважаєте, чи є журналістика творчою професією?

А) так, звичайно;

Б) ні, зовсім;

В) лише деякі жанри журналістики;

Г) Ваш варіант _____

15. Виберіть найточніше твердження: журналіст – це:

А) медіум, посередник між суспільством та світом інформації;

Б) митець;

В) носій «четвертої влади»;

Г) Ваш варіант: _____

16. Вкажіть, будь ласка, Ваш середній бал успішності за 5-бальною шкалою _____ .

17. Вкажіть Ваш бал успішності з професійних предметів* за 5-бальною шкалою _____ .

*якщо Ви студент 2-го курсу, то зазначте свій бал із ТМЖТ,

якщо ж Ви студент 5-го курсу, – із дисциплін спеціалізацій.

Дякуємо за увагу!

РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАННЯ

Загальні результати соціологічного опитування (%)

%	А	Б	В	Г	Г	Варіант респондента
1	47	4,6	22,1	4,6	21,7	
4	0	6,4	66,1	0	27,5	
5	5,3	36,2	4,2	54,3		
7	13,8	64,2	4,6	17,4		
9	19,6	58,7	9,9	4,6		7.2
10	80,4	13	6,6	0		
11	71,7	21,7	6,6	0		
12	15,2	19,6	65,2			
15	64,9	7	28,1			
16	39,6	8,7	43,4	8,3		

Відкриті запитання:

2. В. Здоровега «Теорія і методика журналістської творчості» - 61 особа, 76, 3%;
 І. Лубкович «Соціологія і журналістика» – 6 осіб, 7,5 %;
 І. Аньєз «Підручник з журналістики» – 4 особи, 5 %;
 О. Єрмілов «Живий репортаж» – 1 особа, 1,3 %;
 О. Кузнецова «Засоби масової комунікації» – 3 особи, 3,8 %;
 Жоден – 5 осіб, 5,7 %.
3. Відповіді на запитання «Поясніть свій вибір (чим названий підручник кращий за інші)» отримали такі пояснення:
 «написаний доступною мовою» – 13 осіб, 16,3 %;
 «коротко і структуровано» – 5 осіб, 6,3 %;
 «зроблено чітко і ясно» – 8 осіб, 10 %;
 «універсальний повний підручник» – 2 особи, 2,5 %;
 «сподобався» – 9 осіб, 11,3 %.
7. «Публіцистика», щось, що стосується публіцистики – 42 особи, 52, 5%
 «Не пам'ятаю» – 38 осіб, 47,5%.
8. «Мистецтво публіциста» – 8 осіб, 10 %;
 «Питання психології публіцистичної творчості» – 5 осіб, 6,3 %;
 «Іван Франко і українська публіцистика» – 4 особи, 5 %;
 Решта – без відповіді – 78,7 %.
13. «Іван Франко і українська публіцистика» – 4 особи, 5 %;
 «Друковане слово не вимре, але може стати раритетом» – 3 особи, 3,8 %;
 «Всі по -собливному яскраві» – 2 особи, 2,5 %.
14. «Теорія і методика журналістської творчості» – 11 осіб, 13,8 %;
 «У майстерні публіциста» – 2 особи, 2,5 %;
 «Питання психології публіцистичної творчості» – 3 особи, 3,8 %.

Середній бал успішності – 4,3

Бал успішності з професійних предметів - 4,8.

Результати опитування студентів 2-го курсу (%)

%	А	Б	В	Г	Ґ	Варіант респондента
1	42,3	9,3	22	5,7	20,7	
4	0	7,4	66,6	0	26	
5	5,3	33,2	4,5	57		
6	14	64	4,6	17,4		
9	19,6	58,7	9,8	4,7		7.2
10	80,4	12,6	7	0		
11	74,8	20,6	4,6	0		
12	14	20,6	65,4			
15	62	9	29			
16	41,2	7	43,4	8,4		

Відкриті запитання:

2. В. Здорова «Теорія і методика журналістської творчості» – 31 особа, 77,5 %;

І. Аньєз «Підручник з журналістики» – 4 особи, 10 %;

О. Єрмілов «Живий репортаж» – 1 особа, 2,5 %;

О. Кузнєцова «Засоби масової комунікації» – 2 особи, 5 %;

Жоден – 2 особи, 5 %.

3. Відповіді на запитання «Поясніть свій вибір (чим названий підручник кращий за інші)» отримали такі пояснення:

«написаний доступною мовою» – 5 осіб, 12,5 %;

«коротко і структуровано» – 2 особи, 5 %;

«зроблено чітко і ясно» – 6 осіб, 15 %;

«універсальний повний підручник» – жоден;

«сподобався» – 9 осіб, 22,5 %.

7. «Публіцистика», щось, що стосується публіцистики – 31 особа, 77,5 %;

«Не пам'ятаю» – 9 осіб, 22,5 %.

8. «Мистецтво публіциста» – 3 особи, 7,5 %;

«Іван Франко і українська публіцистика» – 4 особи, 10 %;

Решта – без відповіді – 82,5 %.

13. «Іван Франко і українська публіцистика» – 3 особи, 7,5 %;

«Друковане слово не вимре, але може стати раритетом» – 3 особи, 7,5 %;

14. «Теорія і методика журналістської творчості» – 2 особи, 5 %;

Відповідь: «ще не писав/ла наукових робіт» – 6 осіб, 15 %.

Середній бал успішності – 4,3

Бал успішності з професійних предметів – 4,8.

Результати опитування студентів 5-го курсу (%)

%	А	Б	В	Г	Ґ	Варіант респондента
1	44,6	9	20	7,7	18,7	
4	3	7,2	63,8	0	26	
5	2,7	31,5	4,5	61,3		
6	15,5	62,3	4,8	17,4		
9	20,6	61,7	9,9	7,8		
10	82,4	10,3	7,3	0		
11	72,8	19,6	7,6	0		
12	13,2	24,3	62,5			
15	63	6,4	30,6			
16	43	5	42,7	9,3		

Відкриті запитання:

2. В. Здоровега «Теорія і методика журналістської творчості» – 30 осіб, 75%;
 І. Лубкович «Соціологія і журналістика» – 6 осіб, 15%;
 О. Кузнєцова «Засоби масової комунікації» – 1 особа, 2,5%;
 Жоден – 3 особи, 7,5 %.
3. Відповіді на запитання «Поясніть свій вибір (чим названий підручник кращий за інші)»
 отримали такі пояснення:
 «написаний доступною мовою» – 8 осіб, 20 %;
 «коротко і структуровано» – 3 особи, 7,5 %;
 «зроблено чітко і ясно» – 2 особи, 5 %;
 «універсальний повний підручник» – 2 особи, 5 %;
 «сподобався» – 2 особи, 5%.
7. «Публіцистика», щось, що стосується публіцистики – 11 осіб, 27, 5%
 «Не пам'ятаю» – 29 осіб, 72,5% .
8. «Мистецтво публіциста» – 5 осіб, 12,5 %;
 «Питання психології публіцистичної творчості» – 5 осіб, 12,5 %;
 Решта – без відповіді – 75 %.
13. «Іван Франко і українська публіцистика» – 1 особа, 2,5 %;
 «Всі по-собливному яскраві» – 2 особи, 5 %.
14. «Теорія і методика журналістської творчості» – 9 осіб, 22,5 %;
 «У майстерні публіциста» – 2 особи, 5 %;
 «Питання психології публіцистичної творчості» – 3 особи, 7,5 %.

Середній бал успішності – 4,5

Бал успішності з професійних предметів – 4,7.

Результати студентів, які на запитання «Чому ви вступили на факультет журналістики?» відповіли: «Вважаю журналістику своїм покликанням, способом життя»* (%)

*** Таких – 51 особа , 63,8 %.**

%	А	Б	В	Г	Г	варіант респондента
4	0	3,2	75,4	0	21,4	
5	1,5	39	1,5	58		
9	20,2	48,3	27	4,5		
10	83,5	14,3	2,2	0		
16	54,5	11	31,3	3,2		

Результати студентів, котрі вказали, що мають відмінні бали з професійних предметів (5 балів)*

***Таких 46 осіб**

3. Відповіді на запитання «Поясніть свій вибір (чим названий підручник кращий за інші)» отримали такі пояснення:

«написаний доступною мовою» - 8 осіб, 17,4 %;

«коротко і структуровано» - 5 осіб, 10,9 %;

«зроблено чітко і ясно» - 3 особи, 6,5 %;

«універсальний повний підручник» - 2 особи, 4,4 %;

«сподобався» - 8 осіб, 17,4 %.

7. «Публіцистика», щось, що стосується публіцистики – 32 особи, 69,6 %;

«Не пам'ятаю» - 14 осіб, 30,4 %.

8. «Мистецтво публіциста» - 7 осіб, 15,2 %;

«Питання психології публіцистичної творчості» - 5 осіб, 10,9 %;

«Іван Франко і українська публіцистика» - 4 особи, 8,8 %;

Решта – без відповіді – 65,1 %.

13. «Іван Франко і українська публіцистика» - 4 особи, 8,8 %;

«Друковане слово не вимре, але може стати раритетом» - 3 особи, 6,5 %;

«Всі по-собливному яскраві» - жоден.

14. «Теорія і методика журналістської творчості» - 9 осіб, 19,6 %;

«У майстерні публіциста» – 1 особа, 2,2 %;

«Питання психології публіцистичної творчості» - 3 особи, 6,5 %;

Результати студентів котрі вказали, що мають відмінний середній бал (5 балів)*
***Таких – 4**

3. Відповіді на запитання «Поясніть свій вибір (чим названий підручник кращий за інші)» отримали такі пояснення:

- «написаний доступною мовою» – 1 особа, (+1 доповнення), 25 %;
- «коротко і структуровано» – жоден;
- «зроблено чітко і ясно» – 1 особа, 25 %;
- «універсальний повний підручник» – 1 особа, 25 %;
- «сподобався» – 1 особа, 25 %.

7. «Публіцистика», щось, що стосується публіцистики – 4 особи, 100 %;
«Не пам'ятаю» – жоден.

8. «Мистецтво публіциста» – жоден;
«Питання психології публіцистичної творчості» – жоден;
«Іван Франко і українська публіцистика» – 2 особи, 50 %;
Без відповіді – 2 особи, 50 %.

13. «Іван Франко і українська публіцистика» – 2 особи, 50 %;
«Друковане слово не вимре, але може стати раритетом» – жоден;
«Всі по-собливому яскраві» – жоден;
Без відповіді – 2 особи, 25 %.

14. «Теорія і методика журналістської творчості» – 2 особи, 50 %;
«У майстерні публіциста» – жоден;
«Питання психології публіцистичної творчості» – жоден;
Без відповіді – 2 особи, 50 %.

СХЕМА
ГОЛОВНИХ ПОТОКІВ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ
ЗА ВОЛОДИМИРОМ ЗДОРОВЕГОЮ

НАРИС ПРО ВОЛОДИМИРА ЗДОРОВЕГУ

Побільше б таких. І праць, і людей

Не пощастило знати його особисто, проте деяким моїм сучасникам ще випала така честь. Кажуть, був дуже розумною людиною. На його праці посилаються, з підручників його авторства досі вчать студенти, і не лише вони. В медіапросторі України його ім'я не є таємницею.

Постать Володимира Йосиповича Здровеги часто доволі суперечлива: одні возвеличують, інші критикують його окремі вчинки та слова. Значить, він робив все правильно.

Стати одним із творців нової журналістики нової незалежної України – це брати на себе неабияку відповідальність. Тим більше, стати основою Львівської школи журналістики, тобто виховувати молодих журналістів у такий важкий час, а саме формувати майбутній інформаційний простір – це справа, дана не кожному, точніше одиницям. Або взагалі одному. Мабуть, про цього одного треба знати більше. Хоча б тому, що він насмілювався взяти на себе таку відповідальність. Хто і як плекав нашу нову журналістику від самої колиски, де помилялися ми, а де, можливо, він щось не врахував, і як нам нині з того всього вийти?

Не тому маємо вчити, досліджувати, дізнаватися та цікавитися, бо це наша історія, і ще багато титрів, які ми погані, бо не знаємо її, ми некомпетентні і не можемо бути журналістами без знань історичних. А справді не можемо. Мабуть, у цьому випадку має бути нам цікаво хоча би з тієї позиції, що Володимир Здровега – дуже знана в Україні та світі основа нашої школи журналістики, він зробив неабиякий внесок у її розвиток і розвиток української журналістики загалом у критичні часи її існування.

Народився 9 жовтня 1930 в с. Оліїв Зборівського району на Тернопільщині. Тобто походить цей великий вчений, потужний теоретик та чудовий практик журналістики зі звичайного села, що, можливо, не пророкувало йому стати частиною еліти. Але Здровега прорвався. Згодом –

філологічний факультет Львівського університету. Опісля – новостворений факультет журналістики, що в ті часи тоталітаризму можна вважати чудом, де невдовзі «політично неблагонадійний» Здоровега стає наймолодшим деканом в університеті. Коли зрозумів, що з теорією журналістики в нас все дуже погано, почав сам писати книги, наукові праці.

Чому я повертаюся в минуле і пишу про людину, яку не знала особисто? Мабуть, найперше тому, що в час таких значних суспільних перемін та різноманітних криз, які постали перед Україною, з'являється спокуса шукати порятунок у закордонних інтелектуалів, а з нею – небезпека заблукати у чужих лабіринтах та не розібратися в написаних іншими мовами та з іншою ментальністю рецептах. Спокуса шукати порятунок у закордонній журналістиці із чужими для нас стандартами, які намагаємося приліпити до себе і якимось їх дотримуватися. А не виходить, бо ситуація медійна, суспільна та політична в нас інша, люди інші, тож по-іншому треба з ними працювати. А геніальність Здоровеги – це наше суспільне надбання. Він – український геній.

А ще я просто захоплююся його гіперактивністю! Писав книги, публіцистичні статті, не пропускав жодної науково-практичної конференції чи з'їзду, вкладався у Спілку журналістів України, керував факультетом у такий важкий критичний час, і то так вміло та обдуманно, щоби виховувати свідому, незаангажовану, вільну та професійну українську журналістику та не наражати своїх дуже талановитих студентів на небезпеку відрахування із лав студентів і переслідування з боку уряду.

А ще для мене як студента Здоровега – ідеал викладача. Чому? Бо лише людина, яка постійно «вариться» у журналістиці, працює над її розвитком, моніторить медійну ситуацію, може навчати і виховувати майбутніх працівників медіапростору. Неможливо добре навчати журналістики, не будучи практикуючим журналістом. Мало читати статті, потрібно їх писати. Журналістика не твориться на факультеті, її реалії можна пізнати і побачити лише тоді, коли сам тримаєш олівець, блокнот, диктофон, камеру, фотоапарат, а не читаєш чи слухаєш, як це роблять інші.

Незважаючи на свій вік, Володимир Йосипович Здоровега був настільки інтерактивною та енергійною особистістю, що, як мінімум, викликає захоплення та бажання навчатися у таких викладачів та працювати з ними. А його праці, здається, ламають всі часові кордони, бо актуальні сьогодні не менше, ніж раніше. Написані легко, доступно і розумно! Складається враження, що просто розмовляєш з людиною.

Побільше б таких. І праць, і людей.

Студентка 2 курсу Анастасія Шибіко.

**БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК
ПРАЦЬ ВОЛОДИМИРА ЗДОРОВЕГИ (1988–2006)**

1988

1. Здорова В. Збагнути день суший. – К., 1988. – 264 с.
2. Здорова В. Поетика документалізму: випробування правдою // К., 1988. – Ч. 2. – С. 138-142.
3. Здорова В. Прагнучи нового мислення // Жовтень. – 1988. – Ч. 9. – С. 127-132.
4. Здорова В. Публіцистика і перебудова соціально-політичного мислення / Володимир Здорова // Журналістика і соціально-економічне прискорення : зб. наук. праць. – К., 1988. – С. 94–99.

1989

5. Здорова В. Вічність генія / Володимир Здорова // Молодь України. – 1989. – 8 берез.
6. Здорова В. Спокута чужих і власних гріхів / Володимир Здорова, О. Бусол // Молодь України. – 1989. – 5 лип.
7. Здорова В. Теорія і практика радянської журналістики / Володимир Здорова. – Львів : Вид-во при Львів. держ. ун-ті, 1989. – 325 с.

1990

8. Здорова В. Без поступу і терпіння не буде єдності / Володимир Здорова // Молодь України. – 1990. – 26 верес.
9. Здорова В. Правда проти ілюзій / Володимир Здорова // Ленінська молодь, 1990. – 26 верес.
10. Здорова В. Правдивість журналістики (Гносеологічний і морально-політичний аспект) / Володимир Здорова // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. – 1990. – Вип. 16. – С. 3-11.
11. Здорова В. У світі застиглих речей // Володимир Здорова // Молодь України. – 1990. – 20 берез.

1991

12. Здорова В. «З пересмикуванням істин...»/ Володимир Здорова // Молода Галичина. – 1991. – 9 лют.
13. Здорова В. Остання свічка або чому придушення лиш зажеврої свободи слова може призвести до повного краху відродження / Володимир Здорова // Голос України. – 1991. – 2 серп.
14. Здорова В. Роль средств массовой информации в политической системе общества / В. Здорова // Политология: Методика комплексного изучения вузовского курса. Темы 1–8. – К., 1991. – С. 7–45.

15. Здоровега В. Чи матимемо кадри для національної журналістики? / Володимир Здоровега // Журналіст України. – 1991. – Ч. 8. – С. 10–14.
- 1992**
16. Здоровега В. Більше свободи – більше відповідальності / Володимир Здоровега // Молодь України. – 1992. – 27 берез.
 17. Здоровега В. Зловісні роги великодержавництва / Володимир Здоровега // Молода Галичина. – 1992. – 28 берез.
 18. Здоровега В. Свобода, відповідальність, професіоналізм // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. – 1992 – Вип. 17. – С. 12–24.
 19. Здоровега В. Чому в зарубіжних поїздках наш президент оточений чужими кореспондентами? / Володимир Здоровега // Молодь України. – 1992. – 10 квіт.
 20. Здоровега В. Чудовий мінерал академіка Лазаренка / Володимир Здоровега, Орест Матковський // Високий замок. – 1992. – 15 груд.
- 1993**
21. Здоровега В. Засоби масової інформації в політичній системі / В. Здоровега // Політологія / [за ред. О. Семківа]. – Львів : Вид-во Львівського університету, 1993. – С. 417–433.
 22. Здоровега В. Назад до «краю»? / Володимир Здоровега // Голос України. – 1993. – 2 квіт.
 23. Здоровега В. Науково-теоретичні основи функціонування журналістики в умовах розбудови суверенної демократичної України / Володимир Здоровега // Засоби масової інформації й утвердження державного суверенітету України : матеріали наук.-практ. конф. – Львів, 1993. – С. 11–20.
 24. Здоровега В. Преса і влада / Володимир Здоровега // Українська періодика: історія і сучасність : тези доп. і повідомл. Всеукр. наук.-теорет. конф. (Львів, 9–10 груд. 1993 р.). – Львів, 1993. – С. 8–13.
 25. Здоровега В. Українська журналістика: входження в європейську культуру / Володимир Здоровега // Наук. зб. УВУ. – Мюнхен ; Львів, 1993. – С. 127–134.
- 1994**
26. Здоровега В. Військова проблематика у ЗМІ і підготовка журналістських кадрів / Володимир Здоровега // Засоби масової інформації і становлення національної армії України : зб. наук. праць. – К., 1994. – С. 52–62.
 27. Здоровега В. Вступ до журналістики: Текст лекцій. – Львів, 1994. – Вид. 1-ше. – 80 с.
 28. Здоровега В. Собі і людям / Володимир Здоровега // Молодь України. – 1994. – 25 лют.
 29. Здоровега В. Сповідь на вершині життя про те, як з хохлів стають українцями / Володимир Здоровега // За вільну Україну. – 1994. – 7 верес.

1995

30. Здоровега В. Логика законов и реалии жизни. Беглый обзор украинского законодательства о СМИ // Медіа і право. – К., 1995. – С. 65-71.
31. Здоровега В. Наука в системі публіцистичної аргументації / Володимир Здоровега // Зб. праць каф. укр. преси. – Вип. 1. – Львів, 1995. – С. 3–14.
32. Здоровега В. Про маргінальних євразистів, союз голого з босим та чи виправить горбатого могила // Володимир Здоровега // Високий Замок. – 1995. – 27 лип.
33. Здоровега В. Українська періодика у сучасному інформаційному просторі / Володимир Здоровега // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. третьої Всеукр. наук.-теорет. конф. (Львів, 22–23 груд. 1995 р.). – Львів, 1995. – С. 11–18.
34. Здоровега В. Факультетові журналістики ЛДУ – 40 років / Володимир Здоровега // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. – 1995. – Вип. 19. – С. 3–8.

1996

35. Здоровега В. Ми довели, що дозріли / Володимир Здоровега // Високий Замок. – 1996. – 23 серп.
36. Здоровега В. Народу син / Володимир Здоровега // Вільна Україна. – 1996. – 2 верес.
37. Здоровега В. Політичне передбачення Каменяра / Володимир Здоровега // Молодь України. – 1996. – 17 верес.
38. Здоровега В. Пріоритет еліти – здатність до творчого мислення / Володимир Здоровега // Національна еліта та інтелектуальний потенціал України. – Львів, 1996. – С. 44–51.
39. Здоровега В. Росія очима українця: стратегічний партнер чи?.. / Володимир Здоровега // За вільну Україну. – 1996. – 26 листоп.
40. Здоровега В. Хай святиться ім'я твоє / Володимир Здоровега // Молода Галичина. – 1996. – 23 серп.

1997

41. Здоровега В. Без консолідації і професіоналізму не вижити / Володимир Здоровега // Молодь України, 1997. – 4 січ.
42. Здоровега В. Журналіст – це той, який родився хворим, болить чужим і власним горем / Володимир Здоровега // Високий Замок. – 1997. – 6 черв.
43. Здоровега В. Проблема свободи слова та вимоги професіоналізму і журналістської етики в інформаційній сфері України / В. Здоровега // Свобода слова в Україні: Стан, проблеми, перспективи : матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України 10 квітня 1997 року. – К., 1997.
44. Здоровега В. Сьогодні і завтра української журналістики / Володимир Здоровега // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. четвертої Всеукр. наук.-теорет. конф. (Львів, 19–20 груд. 1997 р.). – Львів, 1997. – С. 130–135.

45. Здоровега В. Чи український наш інформаційний простір? / Володимир Здоровега // Тиждень. – 1997. – 22 серп.

1998

46. Здоровега В. В селі у матері / Володимир Здоровега // Високий замок. – 1998. – 20 жовт.
47. Здоровега В. Вступ до журналістики : текст лекцій. – [2-ге вид.]. / В. Здоровега. – Львів : Вид-во Львівського університету, 1998. – 87 с.
48. Здоровега В. Думна дорога Романа Андрияшика / Володимир Здоровега // Високий замок. – 1998. – 9 черв.
49. Здоровега В. Збагнути день суший / В. Здоровега. – К., 1998. – 264 с.
50. Здоровега В. Поетика документалізму: випробування правдою / Володимир Здоровега. – К., 1998. – Ч. 2. – С. 138–142.
51. Здоровега В. Політичне передбачення у творчості Івана Франка / Володимир Здоровега // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: Матеріали Міжнародної наукової конференції. – Львів: Світ, 1998. – С.174–179.
52. Здоровега В. Прагнучи нового мислення / Володимир Здоровега // Жовтень. – 1998. – Ч. 9. – С. 127–132.
53. Здоровега В. Предвидеть будущее / Владимир Здоровега // Зеркало недели. – 1998. – 8 авг.
54. Здоровега В. Спор или «поле брани» // Зеркало недели. – 1998. – 2 мая.
55. Здоровега В. Український інформаційний простір: спроби визначення та стислого аналізу / Володимир Здоровега // Друкарство. – 1998. – Ч. 1. – С. 48–55.
56. Здоровега В. Що важливим є для світу сьогодні / Володимир Здоровега // Молодь України. – 1998. – 16 квіт.

1999

57. Здоровега В. Енергія «Діла» / Володимир Здоровега // Молодь України. – 1999. – 28 груд.
58. Здоровега В. Коли на прою стають з системою. До 60-річчя від дня народження Миколи Холодного / Володимир Здоровега // Молодь України. – 1999. – 30 лип.
59. Здоровега В. О партийности, денежных мешках, меценатстве / Владимир Здоровега // Зеркало недели. – 1999. – 13 февр.
60. Здоровега В. Професіоналізм українського журналіста у контексті історичного досвіду та сучасних економіко-політичних реалій / Володимир Здоровега // Українська періодика: історія і сучасність : Тези доп. і повід. Всеукр. наук.-теорет. конф. – Л. – 1999. – С. 12-22. (Львів, 9-10 груд. 1998 р.) ; [за ред. М. М. Романюка]. – Львів, 1999. – С. 12-22.
61. Здоровега В. Чи легко бути молодим? Роздуми над студентськими роботами на задану тему / Володимир Здоровега // Високий замок. – 1999. – 31 берез.

2000

62. Здоровега В. Боюся, що у західної журналістики ми вчимося не найкращому В. Здоровега, О. Гаврош // Україна молода. – 2000. – 2 листоп.
63. Здоровега В. Державотворення і професіоналізм журналіста // Про журналістику і журналістів: Статті, есе, виступи діалоги / Володимир Здоровега. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – 140 с.
64. Здоровега В. Друковане слово не вмере, але може стати раритетом / Володимир Здоровега // Експрес. – 2000. – 5 лют.
65. Здоровега В. Журналістика – це важка розумова праця / Володимир Здоровега, Олександр Гаврош // Старий Замок. – 2000. – 26 жовт.
66. Здоровега В. «...Моя любов, мій біль» / Володимир Здоровега, Юлія Присяжна // За вільну Україну. – 2000. – 6 жовт.
67. Здоровега В. Підготовка журналістів: погляди збоку і зсередини / Володимир Здоровега // Дзеркало тижня. – 2000. – 13 жовт.
68. Здоровега В. Свобода слова потрібна не журналістам. Вона потрібна суспільству / Володимир Здоровега // День. – 2000. – 18 листоп.
69. Здоровега В. Совість і мужність ученого / Володимир Здоровега // Дзвін. – 2000. – Ч. 8. – С. 95–97.
70. Здоровега В. У ХХІ столітті має народитися нова публіцистика / В. Здоровега, В. Тарасюк // Ужгород. – 2000. – 23 груд.

2001

71. Здоровега В. Європейський вибір: що брати з собою, а чого вчитися українським ЗМІ // Про журналістику і журналістів: Статті, есе, виступи діалоги / Володимир Здоровега. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001. – С. 39–44.
72. Здоровега В. Інформація, мас-медіа, пропаганда та інформаційні війни / В. Здоровега // EX PROFESSO : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 2001. – Вип. 3. – С. 24–31.
73. Здоровега В. Львівська журналістика: погляд у ХХІ століття / В. Здоровега // Зб. наук. праць каф. укр. преси. – Вип. 4–6. – Львів, 2001. – С. 216–224.
74. Здоровега В. Ми мусимо прокинутися і пробудити від дикої апатії націю / Володимир Здоровега // Висок. Замок. – 2001. – 23 квіт.
75. Здоровега В. Нелегкий шлях до свободи (крутий історичний поворот кінця 80–90-х років був би неможливий без потужної сили ЗМІ/ Володимир Здоровега // Президентський вісник. – 2001. – 24 серп.
76. Здоровега В. Не сотвори собі гомункулуса / Володимир Здоровега // День. – 2001. – 18 трав.
77. Здоровега В. Природа і специфіка образу в журналістиці / Володимир Здоровега // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. – 2001. – Вип. 26. – С. 63–73.

78. Здоровега В. Феномен цікавого в журналістиці / Володимир Здоровега // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. – 2001. – Вип. 22. – С. 95–106.
79. Здоровега В. інтерв'ю: Чи й далі соромитимемось говорити правду? / В. Здоровега, С. Курпіль // Дзеркало тижня. – 2001. – 23 лют.

2002

80. Здоровега В. Декілька думок про мас-медіа і журналістів у сучасному світі / Володимир Здоровега // День. – 2002. – 26 лип.
81. Здоровега В. Достовірність інформації як передумова медіаосвіти [Електронний ресурс] / Володимир Здоровега. Режим доступу: <http://lnu.edu.ua/mediaeco/zurnal/N2/Mediaosvita/dostovirn-inf.html>
82. Здоровега В. Журналістика – це важка розумова праця [Електронний ресурс] / Володимир Здоровега. – Режим доступу : http://www.arhiv-st-zamok.net/Arhiv/293-294/293_12.html
83. Здоровега В. Інформація? Комунікація? Пропаганда? // Нові шляхи комунікації. – 2002. Ч. 6-7. С. 6-9.
84. Здоровега В. Не культивуємо обману і самообману / Володимир Здоровега // Високий Замок – 2002. – 6 квіт.
85. Здоровега В. Підкрутимо вуса запорозькі слова / Володимир Здоровега // Молодь України. – 2002. – 30 квіт.
86. Здоровега В. Сила і безсилля слова / Володимир Здоровега // Дзеркало тижня. – 2002. – 7 верес.
87. Здоровега В. Українська преса як чинник політичної та культурної інтеграції України
88. Володимир Здоровега // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. сьомої Всеукр. наук.-теорет. конф. (Львів, 17–18 трав. 2002 р.). – Львів, 2002. – С. 53–58.

2003

89. Здоровега В. Голос мудрий і мужній. Замість передмови [Передмова] / В. Здоровега // Сотник Леонід. Прощання з двадцятим століттям. – Львів, 2003. – С. 5–8.
90. Здоровега В. Верховна Рада не дала себе згвалтувати / Володимир Здоровега, Наталя Балюк // Висок. Замок. – 2003. – 17 лип.

2004

91. Здоровега В. Власть интеллекта или интеллектуальное прислужничество? / Владимир Здоровега // Зеркало недели. – 2004. – 19 июня.
92. Здоровега В. Життя з нами не жартувало // Про журналістику і журналістів: Статті, есе, виступи діалоги / Володимир Здоровега. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – С. 108–139.
93. Здоровега В. За чим тужимо? / Володимир Здоровега // Висок. Замок. – 2004. – 2 черв.

94. Здоровега В. Звідки братись журналістам // Про журналістику і журналістів: Статті, есе, виступи діалоги / Володимир Здоровега. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – С. 82–90.
95. Здоровега В. ЗМІ жодною владою не є. ЗМІ – це сила громади [Електронний ресурс] / Володимир Здоровега. – Режим доступу : <http://zik.ua/ua/analytics/2004/09/26/2876>
96. Здоровега В. Ліва не знає, що робить права? // Про журналістику і журналістів: Статті, есе, виступи діалоги / Володимир Здоровега. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – С. 57–61.
97. Здоровега В. Львівська школа журналістики // Про журналістику і журналістів: Статті, есе, виступи діалоги / Володимир Здоровега. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – С. 90–99.
98. Здоровега В. Ніхто не подбає про журналістів, крім самих журналістів // Про журналістику і журналістів: Статті, есе, виступи діалоги / Володимир Здоровега. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – С. 61–69.
99. Здоровега В. Продавати працю, а не совість / Володимир Здоровега // День. – 2004. – 20 трав.
- 100.Здоровега В. Про журналістику і журналістів: статті, есе, виступи, діалоги / В. Здоровега. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004.– 133с.
- 101.Здоровега В. Слово про друзів / Володимир Здоровега // Пам'ять століть відтворена у слові [упоряд. : А. В.Денисенко, В. П. Прокопенко, В. Д. Туркевич]. – К. : Інформ.-вид. центр «Планета», 2004. – 448 с.
- 102.Здоровега В. Теорія і методика журналістської творчості : [підручник] / Володимир Здоровега. – Львів : ПАІС, 2004. – 268 с.
- 103.Здоровега В. Хочеш бути журналістом ? Будь! / Володимир Здоровега // Молодь України. - 2004. - 26 бер.

2005

- 104.Здоровега В. Аналітика замість маніпуляцій / Володимир Здоровега // День. – 2005. – 4 лют.
- 105.Здоровега В. Вишкіл журналістів вчора, сьогодні, завтра. / Володимир Здоровега // Медіа- критика – 2005. – № 10 – С. 18-26.
- 106.Здоровега В. Журналістів у глухий кут вже не заженеш. Але будуть спроби їх купити [Електронний ресурс] / Володимир Здоровега, Борис Козловський // Висок. Замок. – 2005. – 11 жовт.
- 107.Здоровега В. Менше любителства та експромту / Володимир Здоровега // Дзеркало тижня. – 2005. – 11 черв.
- 108.Здоровега В. На журналістів чинитимуть тиск / Володимир Здоровега // День. – 2005. – 11 жовт.

- 109.Здоровега В. О новых заданиях для СМИ / Владимир Здоровега // День. – 2005. – 3 февр.
- 110.Здоровега В. Свобода обману [Електронний ресурс] / Володимир Здоровега. – Режим доступу : <http://lnu.edu.ua/mediaeco/zur-kryt/n13/zdorovega.htm>
- 111.Здоровега В. Тотальний обман як складова системи / Володимир Здоровега // Дзеркало тижня. – 2005. – 19 лют.
- 112.Здоровега В. Чим талановитіший журналіст, тим важче ним управляти [Електронний ресурс] / Володимир Здоровега. – Режим доступу : <http://www.bezcenzury.com.ua/ru/archive/4089/4106/4107.html>

2006

- 113.Здоровега В. Іван Франко та українська публіцистика / Володимир Здоровега // Дзеркало тижня. – 2006. – 10 черв.
- 114.Здоровега В. Іван Франко та українська публіцистика // Володимир Здоровега // Зб. праць каф. укр. преси. – Вип. 7. – Львів, 2006 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://journ.lnu.edu.ua/publications/zbirnyk07/Zbirnyk07_Zdorovega.htm

ГРАФІК
АКТИВНОСТІ ДРУКУВАННЯ ПРАЦЬ
ВОЛОДИМИРА ЗДОРОВЕГИ

